HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS

IN

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSIN,

EX XXIII. ANTIQVIS LIBRIS

Obſeruationes.

Quibus loci quamplurimi & emendantur, & aliorum quoque tum Græcorum, tum Latinorum poëtarum aut ſimili, aut etiam varia doctrina illuſtrantur.

Secunda editio multo locupletior.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini.
M. D. LXXXIII.

PAVLLI MANVTII DE HIS IN OVIDII METAMORPHOSIN OBSERVATIONIBVS TESTIMONIVM.

LECTIS *diligenter, & examinatis Herculis Ciofani Sulmonenſis in Ouidij Metamorphoſin Obſeruationibus, ita ſtatuo, præſtanti doctrina refertas eſſe ex Latinis, Græciſque poëtis collecta: ſcriptas autem Latino ſermone puro, eleganti, ornato: vt lector ſumma cum vtilitate non mediocrem capere voluptatem poſſit. de quo iudicij mei teſtimonium, non tam eius amicitiæ, quæ mihi cum ipſo Ciofano intercedit, quàm veritatis gratia extare volui; minimè dubitans, quin omnes, qui rectè de litteris exiſtimant, mecum ſentiant.*

M. ANTONIVS *Muretus, idem quod Paullus Manutius, de his Obſeruationibus iudico: atque eas pluribus verbis laudarem, niſi in eis tam ſæpè ipſe laudarer.*

ILLV-

ILLVSTRISS. ATQVE EXCELLENTISS. D. VESPASIANO GONZAGÆ COLVMNÆ,

Sabloneta & Traiecti Duci, Hoſtiani Marchioni, S. R. I. *Principi, Fundorum & Rotinghi Comiti*,

HERCVLES CIOFANVS SVLMONENSIS S.

GLORIOSA profectò res eſt, VESPASIANE DVX OPTIME AC SAPIENTISSIME, non ſolùm æquales adæquare, ſed etiam vincere ac ſuperare. Quam gloriam ac laudem omnes vno conſenſu, vnaque voce tibi merito deberi confitentur. Ex Illuſtriſſima atq. Excellentiſſima GONZAGARVM, & COLVMNARVM familia originem ducis: honeſtiſſimarũ omnium artium intelligentiſſimus es: domi, foriſq. rebus geſtis præſtãtiſſimis nobiliſſimus. Tales in te virtutes admiratus maximus omnium Regum, PHILIPPVS Hiſpaniarum Rex, tuo vſus cõſilio & opera in iis, qui in ſuis Regnis fuerant excitati, tumultibus ſedandis ſemper te plurimi fecit, & Nauarrienſi, Valentinoq. Regno PROREGEM eſſe voluit.

 Quod

Quod quidem munus à te laudabiliter ac ſapienter adminiſtratum quis non prædicet? Ob quæ animi & corporis præclariſſima ornamenta, quæ non epiſtola tantùm, ſed ne ſatis longa quidem hiſtoria concludi ac cõprehendi facilè poſſent, ipſe fretus, qui dignitatis tuæ & admirator & ſtudioſiſſimus ſum, conſecro tibi meas in OVIDII Metamorphoſin, opus cum ingenioſum, tum ſolidæ multiplicisque eruditionis plenum, obſeruationes. In quas ea cõgeſſi ac collegi, quæ ſpectatu ac cognitu digna eſſent. Illud autem inprimis tentaui, & conatus ſum, vt veterum librorum ope ſummopere adiutus, à quibus qui recedit, ſæpiſſimè errat, quàm emẽdatiſſima præclariſſimi huius, & nũquam ſatis laudati poëmatis carmina in ſtudioſorũ manus peruenirent; &, vt arbitror, non infeliciſſimè etiam ſucceſſit. Sexcentos enim locos (ita comperient, qui periculum facient, ſi haſce obſeruationes cum aliis, quæ vſque huc prodierunt, editionibus conferent) emendatos, ſuæque integritati reſtitutos eſſe certò ſcio. Verùm, vbi veteres libros quoq; deprauatos eſſe cognoui, eruditis viris eam, quam ipſe faciebam, coniecturam expoſui: qui ſi eam probarent, in haſce lucubrationes referri debere cenſui, adſtipulatoresque laudaui: ſin minus (quod non ſemel contigit) eam, quam

quam ipſi tanquam veram, germanamque proponebant, amplexus ſum, atque in hunc ipſum commentariolum retuli. Illud ingenuè fateri poſſum, me neminem, à quo aliquid aut in ſermone acceperim, aut ex eius ſcriptis collegerim, quod quidem ſciam, ſua laude defraudaſſe. Locos nonnullos, quos ante hunc diem aut non videram, aut non intellexeram, interpretatus ſum, quotieſcumque interpretatione opus eſſe iudicaui. Nonnullos verò, quos priore impreſſione in antiquis exemplaribus me inueniſſe teſtatus eram, quosque meliores ac veriores iis eſſe, qui circumferebantur, interdum meo vſus iudicio, interdum verò amicorum confirmaui. In quibus iudicandis fortaſſe ſæpè lapſus ſum: nonnunquam etiam aliorum opinioni atque iudicio examinandos reliqui. Quis eſt enim omnium hominum, qui cuncta rectè iudicare poſſit, & interdum nō labatur? Hos autē labores, PRÆSTANTISSIME DVX, quando SVLMONEM, patriam meam amas (quæ fratris tui vterini, HORATII LANNOI PRINCIPIS imperio paret) caramq. habes, meq. de nomine iam noſcis, tibi probatum iri facilè confido. Vale. Romæ Kal. Septemb. ∞. D. LXXX.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS OVIDII DEFENSIO, ET METAMORPHOSEOS LAVS.

OVIDAM cùm ſciret poëtam hunc noſtrum eſſe fabularum ſcriptorem facundiſsimũ, ac facilè principem; eius carmina in Italicum ſermonem ſibi conuerti iuſsit, arbitratus eum Latinè non locutum eſſe: ac, quoties de eo ſermo inciderat, ita de eo, vt de barbaro aliquo, & Latinæ linguæ imperito, loquebatur. Quem alij quidam ſecuti, in grauiſsimorum, doctiſsimorúmque hominum aculeos meritò inciderunt. Qui enim, quæſo, ſumus nos, vt, cùm de Latini ſermonis integritate & elegantia agitur, tam ſuperbè iudicium de antiquis ſcriptoribus facere audeamus? Multa, inquiunt, innouauit Ouidius, multas voces confinxit, quibus ſuperiores vſi non erant. Vnde ſcis, quiſquis es, innouarit ea, an è vetuſtioribus, quos nunc non habemus, ipſe habebat, acceperit? Quiſquámne veterum Criticorum Ouidium vnquam, tamquam parum Latinè locutum notauit? At iſti delicias faciunt: & vocem vllam negant ſe ferre poſſe, quæ non in Catulli, Lucretij, Virgilij, Tibulli, & paucorum præterea, verſibus reperiatur. Quanto ſatius eſſet μὴ μάχεσθαι, vt ait Thucydides, τῷ πολλῷ χρόνῳ, & eorum auctoritati acquieſcere, quorum multones melius ac certius, quàm nos, de Latino ſermone iudicare poterant. Ponam equidem, quid de Ouidio ſenſerit hiſtoricus optimus C. Velleius Paterculus lib. II. Penè, inquit, ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio, inter quæ maximè noſtri æui eminent, princeps carminum Virgilius, Rabiriúſque & conſecutus Salluſtium Liuius, Tibullúſque & NASO perfectiſsimi in forma operis ſui. Quo vel vno teſtimonio eos, qui ita acerbè ac petulanter

lanter in ipſum inuecti ſunt, neque verè, neque ſincerè, ſed ex affectu ac libidine locutos eſſe, ſimúlque inſcitiam patefeciſſe ſuam, facile intelligere eſt. Siquis verò opus hoc diligenter inſpiciat, reperiet profectò tantam támque admirabilem dicendi copiam atque vbertatem, ſimúlque ſententiarum, verborúmque grauitatem, vix vt alius ſit apud Latinos poëta, qui in hac re ipſi meritò præferri poſſit. Quid dicam de modo illo ſingulari ac propè diuino connectendi fabulam cum fabula? in quo ita excelluit, vt nihil artificioſius, nihil præſtantius, nihil denique ornatius aut dici aut fieri poſſit: quòd res diuerſiſſimas tractans adeò ingenioſe eas connexuit, vt vna materia planè videatur. Illud etiam minimè reticendum eſt; Latinos olim ſcriptores ad vnum fere Græca opera in Latinum vertiſſe ſermonem, à quibus eximia doctrina, atque eruditio orta eſt præſtantiſſima. Contrà factum eſſe à Maximo Planude nemo ignorat, qui cùm optimè noſſet Græcam linguam poëma non habere, quod tanta gratia ac venuſtate, quanta hoc, flueret, è Latino in Græcum id tranſtulit. Quid multa? Artes omnes, quæ antiquis notæ erant, cùm in aliis, quæ conſcripſit, operibus, tum maximè in hoc ita declarauit, vt quamplurimi viri vtriuſque linguæ, quæ in pretio ſunt, intelligentia, atque acerrimo iudicio præſtantes, ſupra quàm dici poteſt, admirentur.

AVCTORVM QVI DE OVIDIO LOCVTI SVNT TESTIMONIA.

STATIVS lib. I. Silvarum inter optimos quosq. poëtas Ouid. recenſet. Cuius hæc ſunt: *—hunc ipſe choro plaudente Philetas,*
Callimachúſque ſenex, Vmbróque Propertius antro,
Ambiſſent celebrare diem, nec triſtis in ipſis
Naſo Tomis, diuéſque foco lucente Tibullus. Et II.
Cedet Muſa rudis ferocis Enni,
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima tranſfigurat.
Quin maius loquor, ipſa te Latinis
Æneis venerabitur canentem. MARTIAL. lib. I. Epig.
Verona docti ſyllabas amat vatis,
Marone felix Mantua eſt.
Cenſetur Apona Liuio ſuo tellus,
Stelláque, nec Flacco minus:
Apollodoro plaudit imbrifer Nilus,
Naſone Peligni ſonant. Et V. ad Regulum.
Ennius eſt lectus, ſaluo tibi Roma Marone:
Et ſua riſerunt ſecu'a Mæoniden.
Rara coronato plauſere theatra Menandro:
Norat Naſonem ſola Corinna ſuum. Et V. ad Sextum.
Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
Audieris, dices eſſe Maronis opus.
Inſanis, omnes gelidis quicumque lacernis
Sunt tibi, Naſones, Virgilióſque vides.
Et IIX. ad Inſtantium:
Inſtanti, quo nec ſincerior alter habetur
Pectore, nec niuea ſimplicitate prior:
Si dare vis noſtra vires animóſque Thaliæ,
Et victura petis carmina, da quod amem.
Cynthia te vatem fecit laſciue Properti:
Ingenium Galli pulchra Lycoris erat.
Fama eſt arguti Nemeſis formoſa Tibulli,
Lesbia dictauit docte Catulle tibi.
Non me Pelignus, nec ſpernit Mantua Vatem,
Siqua Corinna mihi ſi quis Alexis erit.

Ex Statio, & Martiale, qui de Latinis poëtis hiſce verſibus locuti ſunt, liquidò videtur cõſtare Ouidium inter alios Latinos poëtas

poëtas ſecundum locum tenere. Nam ſimul cum Virg. ipſum, tamquam, vt cum clariſſimis litterarum luminibus M.A. Mureto, & Petro Angelio Bargæo ſentio, ab eo ſecundum collocarunt. Quod & ipſe Ouidius non eſt veritus dicere:

Tantum ſe nobis elegi debere fatentur,
Quantum Virgilio nobile debet Epos.

De hoc opere ita Lactantius Firmianus lib. I. De falſa religione: Ouidius quoque in principio præclari operis ſine vlla nominis diſſimulatione à Deo, quem fabricatorem mundi, quem rerum opificem vocat, mundum fatetur inſtructum. Et lib. II. Quod optimè ingenioſus poëta ſignauit.

CORNELIVS Tacitus in dialogo De orat.

Nec vllus Aſinij, aut Meſſallæ liber tam illuſtris eſt, quàm Medea Ouidij, aut Varrij Thyeſtes. QVINCTIL. lib X.

Ouidij Medea videtur mihi oſtendere, quantum vir ille præſtare potuerit, ſi ingenio ſuo tēperare, quā indulgere, maluiſſet.

SENECA lib. III. nat. quæſtionum Ouidiū poëtarum ingenioſiſſimum vocat: & D. AVGVST. inſignē appellat poëtam. D. HIERONYMVS in Oſee Prophetam cap. II. inſignem poëtam vocat. Eius verba ſunt: Huius Beli Semiramis, de qua multa & miranda referuntur, muros Babylonis extruxit: de qua inſignis poëta teſtatur, dicens: lib. 4. Metamorph.

— —quam dicitur olim
Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis vrbem.

ANGELI Politiani de Ouidij exſilio, & morte, Elegia:

Et iacet Euxinis Vates Romanus in oris:
Romanum Vatem barbara terra tegit.
Terra tegit Vatem, teneros qui luſit amores,
Barbara: quam gelidis alluit Iſter aquis.
Nec te Roma pudet: quæ tanto immitis alumno
Pectora habes ipſis barbariora Getis?
Ecquis Io Muſæ Scythicis in finibus ægro
Tædia qui morbi demeret, vllus erat?
Ecquis frigidulos qui lecto imponeret artus,
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret ſalientis tempora venæ,
Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos media iam morte natantes:
Aut legeret ſummam qui pius ore animam?
Nullus erat: nullus. Veteres tu dura ſodales
Heu procul à Ponto Martia Roma tenes.

Nullus erat procul ah coniux, paruíque nepotes:
Nec fuerat profugum nata ſecuta patrem.
Scilicet immanes Beſſi, flauíque Coralli,
Aut vos pelliti ſaxea corda Getæ:
Scilicet horribili dederit ſolamina vultu
Sarmata ab epoto ſæpe vehendus equo:
Sarmata, cui rigidam demiſſo in lumina frontem
Mota pruinoſo tempora crine ſonant.
Sed tamen & Beſſi exſtinctum, & fleuere Coralli,
Sarmatáque & durus contudit ora Getes.
Exſtinctum & montes flebant, & ſilua, feræq;
Et fleſſe in mediis dicitur Iſter aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum
Nereidum lacrimis intepuiſſe ferunt.
Accurrêre leues Paphia cum matre volucres:
Arſuróque faces ſuppoſuere rogo.
Quem ſimul abſumpſit rapida violentia flammæ;
Relliquias tecto compoſuere cado.
Impoſitúmque breui ſignarunt carmine ſaxum:
Qui iacet hic, teneri doctor amoris erat.
Ipſa locum latè ſancto Cytherea liquore
Irrorat niuea térque, quatérque manu.
Vos quoque Pierides Vati libaſtis adempto
Carmina, ſed noſtro non referenda ſono.

De eodem IVLII CAESARIS Scaligeri epigramma. loquitur Ouidius ipſe ad Auguſtum:

A me vtinam inciperes ferus eſſe cruente: nec atras
Per cædes faceres ad mea fata gradum.
Si mea te mouit tetricum laſciua iuuentus;
Te iuuenem damnas perditus: exſul abi.
Impia flagitiis ſqualent penetralia diris:
Damnati ſuperant nomina fœda Rei.
Non te diuinum ingenium, non candida tangunt
Pectora, non Clario lingua ſecunda Deo.
Lactea molliuit Veteres mea vena poëtas:
Et rerum docuit pondera certa nouos.
Cùm te laudarem; tunc ſum mentitus: ob vnum hoc
Exſilij fuerat debita pœna mihi.

Ouidius, vt ex Cæcilio Minuciano Apuleio retulit Ludouicus Cœlius Rhodiginus, annis ſeptem in exſilio conſumptis, Kal. Ian. obiit: qua die Titus quoque Liuius deceſſit.

LIBRI, *quibus in Ouidij noſtri, poëtæ lepidiſſimi ac doctiſſimi, Metamorphoſi emēdanda vſus ſum, quorum ſint, & à quibus eos commodato acceperim, paucis te commonefaciendum putaui. Scias igitur, cùm in Patria eſſem, ſex manuſcriptos libros me euoluiſſe. Quorum vnus fuit, id eſt propemodum ſeptem primi libri, Franciſci Sanæi, viri omnium humaniſſimi: quem ille, antequam è vita excederet, Aſcanij Lucini opera mihi perbenignè commodauerat. Alius eſt ſodalium Dominicanorum, in quo ſex fere vltimi libri deerant. cuius libri copiam mihi fecit F. Lucas Peruſinus, egregius concionator. Acceſſerunt alij duo, qui aſſeruantur in Bibliotheca S. Spiritus, principis Cæleſtinorum Cœnobij. Quorum copia mihi facta eſt à F. Angelo Epirio. Sunt & duo alij mei, qui omnium, quos mihi videre contigit, antiquiſſimi ac præſtantiſſimi videntur. Poſtea verò, cùm ad Vrbem me contuliſſem, vt viros doctiſſimos, qui hic ſunt, & in primis Manutium, & Muretum, in quorum amicitiam per litteras iam admiſſus eram, viſerem, atque eorum conſuetudine meo arbitratu fruerer, percurri multis in locis octo alios, qui ſunt in Bibliotheca Summi Pontificis, quæ vigeſimo abhinc anno commiſſa eſt fidei ac diligentiæ, viri optimi, atque in liberalium diſciplinarum cognitione non parum verſati, Federici Ranaldi. Quem alucinatus D. Lambinus in ſuis in Horatium commentariis Federicum Bruttium vocat. Is atq. eius frater Marinus (qui eiuſdem Bibliothecæ à* GREGORIO XIII. PONT. OPT. MAX. *nuper cuſtos declaratus eſt) non ſolùm mihi ad eam quoties volui, aditum dederunt, ſed me in iis quoque libris conferendis maximopere adiuuarunt. Contuli etiam alium Fuluij Vrſini, viri omni virtutum genere ornatiſſimi. Poſtremò, cùm hic labor ad finem iam perductus eſſet, aliorum duorum*

magna

magna mihi poteſtas facta eſt à Mario Maffeo, R. hominéq. integerrimo, atque ingenuis omnibus diſciplinis exculto: cuius domus vt bonas artes olim amauit ſemper, ac pro virili parte aluit, ita nunc & ipſe, eiúſq. frater M. Antonius Cardinalis ampliſſimus, doctiſſimúſque eas amplexantur ac fouent. Impreſſo hoc opere, vir ſumma doctrina, Achilles Statius, quadam ſanè antiqua atque optima nota folia mihi vtenda dedit: quæ in hac ſecunda editione vnà cum alio lib. item ſcripto Briantij Briantei Mogontiaci ex agro Mediol. qui fuerat B. Aegij: & cum iis ferè omnibus quibus iam vſus eram, exemplaribus, qua potui diligentia euolui. Conſului etiam non indiligenter alium vet. ex Bibliotheca Capranicenſi: item alium ex Bibliotheca ALEXANDRI FARNESII CARDINALIS, *Ioannis Dei, & Ioſephi Ernaldi, ciuis mei, in quibus eos, qui à me non citantur, libros deſiderari ſcias. Contuli prætereà, quando poëtam hun noſtrum emendandum atque illuſtrandum ſuſcepi, loca aliquot à Mariangelo Accurſio Aquilano, & Oberto Giſanio Burano ex vet. libris, quibus ſe vſos eſſe affirmant, reſtituta. Adhæc, quia controuerſiam inter eruditos maximam eſſe non ignoro, an opus hoc Metamorphoſeos, an Metamorphoſeon inſcribatur, viſum eſt opinionem meã tibi aperire. Ego quotquot vetuſtos libros vidi, in his omnibus (vno excepto Vaticano, in quo legitur Metamorphoſeon, qui omnium, qui in eadem Bibliotheca aſſeruentur, recentiſſimus eſt: nam Pij* II. *aut* III. *tempore deſcriptum eſſe conſtat) Metamorphoſeos numero ſingulari eſſe animaduerti. Quam inſcriptionem, accedente præſertim Quinctiliani teſtimonio, placuit retinere. Nunc Ouidio ipſo, quem, vt ſpero emendatiorem, quàm antea vnquam, in lucem emitto, fruere. Vale.*

AVCTO-

AVCTORVM NOMINA, QVORVM IN HOC OPERE MENTIO EST.

Achilles Statius.
Adrianus Turnebus.
Aelianus.
Aeſopus.
Aemilius Macer.
Aeſchylus.
Aeſchines Sardianus.
Agameſtor.
Agellius.
Agretius.
Albinouanus.
Alcman.
Aldus Iunior.
Aldus Senior.
Alexander Aetolus.
Alexander Polyhiſtor.
Ammianus.
Anacreon.
Angelus Politianus.
Anaxandrides.
Apollodorus.
Apollonius Rhodius.
Appianus Alexandrinus.
Appuleius.
Arioſtus.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Aſconius Pedianus.
Athenæus.
Atrometus.
Attius.
Auctor de viris illuſtribus.
Auctor Epit. Liuianarum.
Auctor rei Ruſt. apud Græcos.
Auſonius Gallus.

B.

Bachillides.
Bartholomæus Merula.
Benedictus Aegius.
Boëtius.

C.

Cæcilius.
Cæcilius Minutianus Appuleius.
Cæſar.
C. Vel. Paterculus.
Callimachus.
Calpurnius.
Carolus Sigonius.
Cato.
Catullus.
Cicero.
Claudianus.
Cœlius Rhodoginus.
Chœrilus.
Columella.
Coluthus Thebeus.
Corn. Nepos.
Corn. Tacitus.

D.

Dares Phrygius.
Dictys Cretenſis.
Didymus.
Dio.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Diomedes.
Dionyſius Apher.
D. Alicarnaſſeus.
D. Lambinus.
D. Mileſius.
Dioſcorides.
D. Auguſtinus.
Donatus.
Duris.

Ennius.

E.

Ennius.
Epicurus.
Eratoſthenes.
Euripides.
Euſebius.
Euſtathius.
Eutychus.

F.

Feſtus Pompeius.
F. Euangeliſta Quatrhamus.
Fl. Soſipater Cariſius.
Fuluius Vrſinus.

G.

Gabriel Faërnus.
Galenus.
Gaza.
Germanicus.
Germanus Valens.
Gulielmus Budæus.
Gulielmus Canterus.
Gulielmus Sirletus.

H.

Harpacration.
Hellanicus.
Hermias Platonicus.
Hermolaus Barbarus.
Herodianus.
Heſiodus.
Hippocrates.
Homerus.
Horatius.
Hippias.
Hyginus.

I.

Iacobus Conſtantius.
Iacobus Taurellus.
Ianus Parrhaſius.
Interpres Homeri.
Interpres Lycophronis.
Io. Cæſarius.
Io. Angelus Papius.
Io. de ſacro Boſco.
Io. Maria Iouius.
Ioſephus I. s c.
Iſagoras.
Iſidorus.
Iulius Cæſar Scaliger.
Iulius Iacobonius.
Iulius Obſequens.
Iulius Rufinianus.
Iuſtinus.
Iuuenalis.

K.

Karolus Belpratus.

L.

Lactantius Firmianus.
Laërtius Caroſus.
Laſus.
Leonardus Malaſpina.
Linacer.
Lipſius.
Liuius Hiſtoricus.
Liuius poëta.
Lucanus.
Lucianus.
Lucilius.
L. Florus.
Lucretius.
Lutatius.
Lycophron.
Lyſimachus.

M.

Macrobius.
Mancinellus.
Manilius.
Manlius.
M. Antonius Cioſanus.
M. Antonius Gadaldinus.
M. Antonius Muretus.
M. Cato.
M. Piſo.

M. Pro-

M. Probus Marianus Sulmonenſis
M. Varro.
Mariangelus Accurſius Aquilanus.
Martialis.
Martianus.
Mathiolus.
Maximus Tyrius.
Menander.
Menodotus.
Mimermus.
Moſchus.
Muſæus.

N.

Næuius.
Nicander.
Nicanor.
Nonius Marcellus.

O.

Obertus Gifanius.
Opianus.
Oroſius.
Orpheus. Ouidius.

P.

Pacuuius.
Palæphatus.
Parthenius.
Paulus Manutius.
Paulus Tegius.
Pauſanias.
Perſius.
P. Angelius Bargæus.
Petrus Galeſius.
Petrus Victorius.
Pherecides.
Philoſtephanus.
Philocorus.
Philolaus.
Philoſtratus.
Pierius.
Pindarus.
Planudes.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plinius Iunior.
Plutarchus.
Polybius.
Pompilius Amaſæus.
Pomponius.
Pomponius Mela.
Pontanus.
Porphyrio.
Porphyrius.
Priſcianus.
Probus.
Propertius.
Prudentius.
Ptolemæus.
Publius.
Pythagoras.

Q.

Quinctilianus.
Q. Curtius.
Q. Smyrnæus.

R.

Rabirius.
Raphaël Regius.
Rhemnius Fannius.

S.

Salluſtius.
Sannazarius.
Sappho.
Scholiaſtes Euripidis.
Scholiaſtes Pindari.
Sebaſtianus Corradus.
Sebaſtianus Gryphius.
Seneca Philoſophus.
Seneca poëta.
Sergius.
Seruius.

Silius Italicus.
Simonides.
Siſenna.
Solinus.
Sophocles.
Sophron.
Statius.
Stephanus Pighius.
Steſichorus.
Strabo.
Suidas.

T.

Tarrheus.
Terentius.
Tertullianus.
Thales Mileſius.
Theocritus.
Theodorus.
Theodorus Canterus.
Theognis.
Theophraſtus.
Tibullus.
Timonax.
Titinnius.
Tryphiodorus.
Trogus Pompeius.
Thucydides.
Tubero.
Turpilius.

V.

Valla.
Valerius Flaccus.
Val. Maximus.
Verrius.
Vibius Sequeſter.
Victorinus.
Vitruuius.
Vlixes Aldobrandinus.

X.

Xenagoras.
Xenophon.
Xiphilinus.

Z.

Zonaras.
Zenobius.
Zoroaſtres.

FINIS.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. I. OBSERVATIONES.

NON ab re duxi ſeruare præceptum noſtri poëtæ, qui, ad amicum ſcribens, hos ſex verſus, ſi lectori placuerit, in huius voluminis fronte præponendos eſſe modeſtè ſignificauit: quibus opus, ſi quid in eo eſt, quod doctorum hominum aures offendat, cùm non emendauerit, excuſat hoc modo:

Orba parente ſuo quicumque volumina tangis,
His ſaltem veſtra detur in vrbe locus.
Quóque magis faueas, non ſunt hæc edita ab illo,
Sed quaſi de domini funere rapta ſui.
Quidquid in his igitur vitij rude carmen habebit,
Emendaturus, ſi licuiſſet, erat.

IN *noua fert animus &c.*] Mos eſt poëtarum non Epicorum ſolùm, proponere, inuocare, ac narrare; ſed illorum quoque, qui elegiacis verſibus conſcripſerunt, vt videre licet in Faſtis Ouidij. Ac præterea Statius, qui cùm lyrico carmine vellet ludere, Pindarum poëtam, qui in hoc carminis genere viguit, inuocauit. Ait enim:

Túque regnato: Lyricæ cohortis,
Da noui paullum mihi iura plectri,
Si tuas cantu Latio ſacraui
Pindare Thebas.

Sciendum etiam eſt, à poëtis non tantùm Deos, Muſáſue, &c, vt dixi, poëtas inuocari ſolitos fuiſſe, ſed Principes quoque, ac magnos viros, ad quos opus mittebant: vt ex Ouidio in eo, quod proximè nominaui, volumine, & ex Manilio, Nicandro, atque Oppiano perſpicuè patet.

FERT *animus*] Ita Lucanus:

Fert animus cauſſas tantarum expromere rerum.

—MVTATAS *formas*] Hic formas mutatas dicit: at alibi corpora ipſa mutata in formas. Eius verba ſunt:

Dictáque ſunt nobis, quamuis manus ultima cœpto
Defuit, in facies corpora verſa nouas.

—MVTATAS *formas, &c.*] Fallitur Regius, qui ait hoc dictum eſſe per Hypallagen.

—PRIMAQVE *ab origine mundi*] ſic & alibi:

Pauca, quibus prima ſurgens ab origine mundi
In tua deduxi tempora Cæſar opus.

Virgilius lib. II. Georg.

Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliúmue habuiſſe tenorem
Crediderim.

Lucretius lib. III.

Implexis ita principiis ab origine prima
Inter ſe fiunt conſorti prædita vita. Et v.
Sed pariter prima concepta ab origine mundi.

Ibidem:

Atque ita res mundi cecidere ab origine prima.

Propertius lib. III.

Nunc tibi, ſi qua tenes ab origine dicere prima
Incipiam. Lucanus:
At ſimul à prima deſcendit origine mundi
Cauſſarum ſeries: atque omnia fata laborant.

VNVS *erat toto natura vultus in orbe*] De hoc alibi:

Prima fuit rerum confuſa ſine ordine moles:
Vnáque erat facies ſidera, terra, fretum.
Mox cælum impoſitum eſt terris, humus æquore cincta eſt:
Inq́ ſuas partes ceſſit inane chaos.

NVLLVS] id eſt, non.

TITAN] Sol: dictus eſt autem Titan, quòd radios in toto terrarum orbe extendat.

—REPARABAT *cornua Phœbe*] In lib. Abbatis legitur non *Reparabat*, ſed *Renouabat*. vtrumque rectè. Siquidem hanc Tibullus comprobat lectionem:

Centum fecundos Titan renouauerat annos.

Nihil tamen muto. —REPARABAT *cornua Phœbe*] Hoc idem alibi ſignificauit hiſce verbis:

Luna reſumebat decimo noua lumina motu.

NEC *circumfuſo pendebat in aëre tellus*] Eodem propè modo loquitur poëtarum cultiſſimus Tibullus:

Nam

Nam circumfuſo conſiſtit in aëre tellus.

M. Tullius lib. II. De Nat. Deorum: Terra circumfuſa hac innabili natura cui nomen eſt aër. Idem lib. VI. de Rep. Omnis enim terra, quæ colitur vobis, anguſta verticibus, lateribus, parua quædam inſula eſt, circumfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis in terris; qui tamen, tanto nomine, quàm ſit paruus, vides. Manilius lib. I.

Vltima ſubſedit glomerato pondere tellus.

Ibidem:

Quòd niſi librato penderet pondere tellus,
Non ageret curſus mundi ſubeuntibus aſtris
Phœbus ad occaſum, & numquam remearet ad ortus.

Qua de re ipſe alibi ſic ait:

Terra pilæ ſimilis nullo fulcimine nixa,
Aëre ſubiecto tam graue pendet onus.
Ipſa volubilitas libratum ſuſtinet orbem,
Quique premat partes angulus omnis abeſt.
Cúmque ſit in medio rerum regione locata,
Et tangat nullum plúſue, minúſue latus:
Ni conuexa foret, parti vicinior eſſet,
Nec medium terræ mundus haberet onus.

PONDERIBVS *librata ſuis*] Ita loquitur eloquentiſſimus Cicero lib. V. Tuſc. diſput. Inde, inquit, eſt indagatio nata initiorum, & tamquam ſeminum, vnde eſſent omnia orta, generata, concreta: Quæque cuius generis vel inanimi, vel animati, vel muti, vel loquentis origo, quæ vita, quis interitus: quæque ex alio in aliud viciſſitudo, atque mutatio; vnde terra, & quibus librata ponderibus; quibus cauernis maria ſuſtineantur, & quæ ſequuntur. Et Liuius lib. VII. Omnia librata ponderibus figerentur.

QVAQVE *erat & tellus, illic, &c.*] Obertus Giſanius, vir in primis eruditus, qui hanc damnat lectionem, errat. lib. IV. eleg. VII. Triſt.

Vita procul patria peragenda ſub axe Boreo eſt,
Qua maris Euxini terra ſiniſtra iacet.

Qua autem valet qua in parte, vbi. ſic & Liuius lib IV. Anxur fuit, quà nunc Tarracinæ ſunt, vrbs prona in paludes. Salluſtius, citat Nonius: Cis Rhenum, atque inter mare noſtrum, & Oceanum, niſi qua fuit paludibus inuia, perdomita.

HANC *deus, & melior litem Natura diremit*] Quæ ab Ouidio dicitur melior Natura? Laërtius Caroſus Medicus ex

Amatrice, vir tum iudicio ſingulari, tum ingenio præſtanti, à me interrogatus ita reſpondit: Duplex eſt natura, vt docet Peripateticorum princeps Ariſtoteles 11. phyſic. Materia & forma, ex quibus omnia naturalia componuntur: Forma verò cùm ſit actus & perfectio rei; & materia ſit potentia, atq. actus ipſe ſimpliciter ſit perfectior potentia: Ideò forma eſt magis natura, & perfectior, quàm materia: licet ambæ ad naturalium rerum compoſitionem tamquam cauſſæ concurrant. Igitur per meliorem naturam, formam, quæ perfectior & melior eſt natura, quàm materia, phyſicè locum explanans intelligo. Hæc vir ille inſigniter eruditus, quæ mihi probantur maximè.

AB *æthere cælum*] ſic eſt in Abb. & Ald. malè: legendum *ab aëre*. ex lib. mei, Farn. Erna. & Capranic. auctoritate, & ratione. Hunc autem locum ſic expreſſit B. Zanchius lib. I. De horto Sophiæ. *Et Deus obſcuro ſecreuit ab aëre cælum.*

IGNEA *conuexi vis. &c.*] De hoc more ſuo luculẽter alibi:

Lucidus hic aër, & quæ tria corpora reſtant,
Ignis, aqua, & tellus vnus aceruus erat.
Vt ſemel hæc rerum ſeceſſit lite ſuarum,
Inq; nouas abiit maſſa ſoluta domos:
Altum flamma petit: propior locus aëra cepit.
Sederunt medio terra fretúmque loco. Et:
Poſt Chaos, vt primùm data ſunt tria corpora mundo,
Inq; nouas ſpecies omne receſſit opus:
Pondere terra ſuo ſubſedit, & æquora traxit,
At cælum leuitas in loca ſumma tulit.

—ELEMENTAQVE *grandia traxit*] Hunc locum æmulatus eſt Claudianus lib. I. De raptu Proſerp. *In medium grauiora cadunt.* Vbi ita ait Ianus Parrhaſius: Thales Mileſius orbem terrarum medium ſtatuit: ignem Philolaus, quòd is omnium auctor extiterit. Thaletem ſequitur, & Ouidium Claudianus. Ouidius: *Denſior his tellus, elementáque grandia traxit, Et preſſa eſt grauitate ſui.* Nam quæ *grauiora* Claud. appellat, *elementa grandia* dixit Ouidius. Vtrumque ſignificat illa corpora, quæ maximè bruta ſunt, & ad terræ naturam quàm proximè accedunt.

CAMPOQVE *recepta Liberioris aquæ*] Ita eſt in lib. quibus vſus, omnibus. At Giſanius ait in vet. lib. non *campóque*, ſed *pàrtimque* ſcriptum eſſe, & icciro ita legendum. Ego, vt quod ſentiam, ingenuè fatear, nihil mutandum puto.

PRO *ripis littora pulſant*] Alibi: *quem vaga pulſat aqua.*

Sunt autem propriè ripæ fluminum, ſicut litora maris, vt Iuriſconſulti docent. De litore, & quid ſit litus, dixi in obſeruationibus in epiſt. Heronis ad Leandrum.

VLTIMA] extima. ſic lib. v. de Mauritania loquens: —*vltima tellus Rege ſub hoc, & pontus erat.* & Catul. eodem ſenſu dixit, *Vltima Britannia.*

—ET *ambita circumdare litora terræ*] Liber Cæleſt. *brachia terræ.* Eruditiſſimus vir, Germanus Valens, in ſuis in Virg. Comment. putat hoc loco in voce, AMBITAE, ineſſe mendum. Ego eum falli exiſtimo. Vt enim auditus participium ab audio: ſic ambitus producta media ſyllaba dicitur. Cùm autem hæc poſt quadriennium ſcripſiſſem, hunc ipſum locum ita etiam à Priſciano lib. XI. lectum & enarratum eſſe repperi.

FRONDE *ſyluas*] libri ſcripti omnes *Siluas* per i Latinum; rectius.

CVRA *Dei*] Deus ipſe: more Græco. Sic lib. I. Faſt. *Hæc igitur vidit trabeati cura Quirini.*

CVM *ſua quiſque regat*] *regat*, id eſt, cohibeat. Ita in Iure: *Actio finium regundorum.*

EVRVS *ad Auroram Nabathæáque regna receſſit*] Hunc locum imitatus eſt Seneca, qui maximus fuit Ouidij imitator. Eius verba ſunt in Thyeſte: *Eurus ad Orientem mouet Nabathæáque quatiens regna, & Eoos ſinus.*

PROXIMA *ſunt Zephyro*] Zephyrus, qui & Fauonius dicitur, flat ab occaſu æſtiuo, vt refert Strabo: nomen habet ex eo, quòd frugum conceptus implet, vt ſit quaſi ζῶν φέρων ἡμῖν. id eſt alimoniam nobis adminiſtrans, vt ſentit Euſtathius. Parrhaſius. VIX *ita limitibus diſcreuerat omnia tellus*] Ita eſt in impreſſis omnibus. In vno Vatic. *Diſcepſerat:* aſt in aliis ſcriptis omnibus, *Diſcerpſerat.* quod verius ac germanius arbitror. Valet enim *Diſcerpere*, diſtrahere, & in partes diuidere. Catul. in nup. Pel. & Thet.

Quæ cuncta aërij diſcerpunt irrita venti.

M. Tullius lib. I. Tuſc. Quod cùm ita ſit, certè nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt.

SIDERA *cœperunt toto fulgeſcere cælo*] Sic quidem nunc vulgo legitur & imprimitur. In antiquis verò omnibus præter vnum Cæleſt. apertè eſt, & *ferueſcere*, & *efferueſcere.* Vnde exiſtimo emanaſſe *fulgeſcere*, eius verbi expoſitionem. Eruditus vir Aldus ſenior, ſeu potius Andreas Aſulanus, edidit. *ferueſcere.* Quare non dubium eſt, quin *efferueſcere*, quo modo eſt in an-

tiquioribus, vera & germana ſit lectio. *Efferueſcere* ſcriptum eſt etiam in lib. Capran, Ernaldi, & alio Maffeiano. Appoſitè enim ad ſtellas, quæ & ignes à poëtis dicuntur, referri poteſt. Qua de re admonuit me iampridem vir optimus, & orator excellens, M. Antonius Muretus, cùm ab eo hoc ipſum peterem. Vnde hic noſter in epiſt. ignea ſidera vocauit.

ASTRA *tenent cæleſte ſolum*] ſic propè non ignobilis quidam poëta ludens:

Aſtra tenet cælum, mare claſſes, area meſſem.

Citat Quinctilianus lib. ix. cap. iv. CESSERVNT *nitidis habitanda piſcibus vnda*] De hoc alibi:

Silua feras aër volucres accepit habendas;
In liquida piſces delituiſtis aqua.

—CAELVMQVE *videre Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus*] Hoc à tam multis celebratum Galenus deridet. Huc tamen reſpexiſſe videtur Silius, cùm ait:

Nónne vides hominum, vt celſos ad ſidera vultus
Suſtulerit Deus, ac ſublimia finxerit ora,
Cùm pecudes, volucrúmque genus formáſue ferarum
Segnem, atque obſcenam paſſim ſtrauiſſet in aluum?

AVREA *prima ſata eſt ætas, quæ vindice nullo*, & reliqua] Ad hunc fortè locum reſpexit Seneca in Hippolyto, vbi ita eſt:

——— *Hoc equidem reor*
Vixiſſe ritu: prima quos mixtos Deis
Profudit ætas: Nullus his auri fuit
Cæcus cupido: nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter populis lapis:
Nondum ſecabant credulæ pontum rates:
Sua quiſque norat maria: non vaſto aggere,
Crebráque turre cinxerat vrbes lacus:
Non arma ſæua miles aptabat manu:
Nec torta clauſas fregerat ſaxo graui
Balliſta portas: iuſſa nec dominum pati
Iuncto ferebat terra ſeruitium boue:
Sed arua per ſe feta poſcentes nihil
Pauere gentes: ſilua natiuas opes;
Et opaca dederant antra natiuas domos.

De ætatibus ſcribit etiam multa Germanicus, multa etiam Heſiodus in opere, quod inſcribitur ἔργα κὴ ἡμέραι.

NEC *verba minantia fixo Ære ligabantur*] Periph. legum, quæ in æs incidebantur. Suetonius: Romani veteres ſuas leges

ex Iure

ex Iure decemuirali promulgatas, atque in æs inciſas in ærarium condebant. Cicero Philippica tertia: Falſas leges C. Cæſaris nomine, & falſa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit? Inde Virg. lib. VI.

——fixit leges pretio, atque refixit.

NONDVM *cæſa ſuis peregrinum vt viſeret orbem, Montibus in liquidas pinus deſcenderat vndas; Nulláque mortales præter ſua littora norant*] Hoc idem comprehendit eleg. VII. lib. III. Amor.

Non freta demiſſi verrebant eruta remi,
Vltima mortali tum via littus erat.

PER *ſe dabat omnia tellus*] Vnde hæc opinio emanauerit, oſtendit Tyrius Maximus hiſce verbis ab aliis Latinè redditis: Viuebant autem ſcilicet (qualem victum adamabat, vt aiunt, Epicurus) primi homines glandibus, & piris agreſtibus. Atque iccirco fama eſt, tum terram fructus tuliſſe ſponte ſua venientes: quia nihil eis opus erat agricultura, aut labore ruſtico, cùm victu vterentur ſua ſponte nato. Huc etiam pertinent carmina illa Virg. *Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni,*
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant, ipſáque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Et illa Germanici: *Diuitias fructúſque dabat placata colono*
Sponte ſua tellus.

ARBVTEOS *fetus*] Hi fructus Romæ Italico ſermone dicuntur *Ceraſe marine*: ſuntq. rubicundi. De quo fructu item in X. huius operis: *Pomóque onerata rubenti Arbutus.*

TELLVS *inarata*] Horatius: *Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis.* Significat autem noualem agrum, lib. I. De Ponto: *Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare nouali,*
Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.

FLAVAQVE *de viridi ſtillabant ilice mella*] Alibi:
At meliora dabat curuo ſine vomere fruges,
Pomáque, & in quercu mella reperta caua.
Tibul. lib. I. eleg. III.
Ipſa mella dabant quercus, vltróque ferebant
Obuia ſecuris vbera lactis oues.
Claud. lib. II. De raptu:
Ilex plena fauis.

POSTQVAM *Saturno tenebroſa in tartara miſſo*] Errat Regius hoc loco, qui, *Saturno miſſo in Tartara*, mortuo interpretatur.

pretatur. Hiſtoria, ſiue fabula eſt apud Lactantium lib. I. De falſa religione cap. XIV.

—SVBIITQVE *argentea proles*] Libri veteres, *Subiit*, ſine *que* rectius.

TVM *primùm ſubière domos: domus antra fuerunt*] De hoc alibi: *Tum genus humanum ſolis errabat in agris:*

Hiſque meræ vires, & rude corpus erat.

Silua domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes,

Iámque diu nulli cognitus alter erat.

DOMVS *antra fuerunt*] Corripit hoc loco *domus* Ouidius, vt Horatius *palus*.

SEMINA *tum primùm longis Cerealia ſulcis Obruta ſunt, &c.*] Alibi idem docet:

Nunc opto currum, de quo Cerealia primùm

Semina venerunt in rude miſſa ſolum.

DE *duro eſt vltima ferro*] Virg. lib. IV. Aeneid.

—De marmore templum Coniugis antiqui.

—FVGERE *pudor, verúmque, fidéſque*] Expreſſiſſe videtur illud Theognidis:

ὤχετο μὲν πίστις μεγάλη θεὸς, ὤχετο δ' ἀνδρῶν

σωφροσύνη: χάριτές τ' ὦ φίλε γῆν ἔλιπον. id eſt:

Abiit quidem Fides, magna Dea: abiit etiam virorum

Temperantia; Charitesq́ ô amice terram reliquerunt.

—SIGNAVIT *limite menſor*] In tribus Vatic. & Abbatis libris eſt, *Limite foſſor*. Quomodo locutus eſt III. Eleg.

Signabat nullo limite foſſor humum.

Priorem retineo, quæ eſt in vno meo, Briantij, & Ioan. Malè in Aldino, *meſſor*. Huc autem reſpexit B. Zanchius:

Nec dominus certo ſignabat limite campum.

—SED *itum eſt in viſcera terræ*] Statius lib. IIX. *—dum per caua viſcera terræ Vado diu pendens*. Columella:

Tu penitus clathris eradere viſcera matris

Ne dubita. Claud. *—trepidæ quis viſcera terræ*

Commoueat motus?

QVASQVE *recondiderat, ſtygiisq́ admouerat vmbris, Effodiuntur opes*] in hanc ſententiam ſunt illa è lib. III. Eleg.

At cùm regna ſenex cæli Saturnus haberet,

Omne lucrum tenebris alta premebat humus.

Æráque & argentum, cúmque auro pondera ferri

Manibus admorat, nulláque maſſa fuit.

EFFODIVNTVR *opes, irritamenta malorum*] Non diſſimilis

ſimilis eſt locus Senecæ in Octauia: Atque auri fames totum per orbem exorſum eſt malum.

N o n *ſocer à genero: fratrum quoque gratia rara eſt*] Quem modò citaui, Seneca in Hippolyto:

Tum ſcelera dempto fine per cunctas domos
Iere: nullum caruit exemplo nefas,
A fratre frater, dextera nati parens
Cecidit: maritus coniugis ferro iacet:
Perimúntque fetus impiæ matres ſuos.

N o n *hoſpes ab hoſpite tutus*] Hoc hemiſtichium cum quatuor ſequentibus carminibus citat Seneca lib. 1. De ira.

F r a t r u m *quoque gratia rara eſt*] Sic Terent. in Hecyra: *Neque alio pacto poteſt componi inter eas gratia.* Plaut. in Amphit. *Verùm ira, ſi quæ fortè eueniunt huiuſmodi*
Inter eos, rurſum ſi reuentum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe, quàm prius.

Ibidem:

Sed age reſponde, iam vos rediſtis in concordiam?

L u r i d a *terribiles miſcent Aconita nouercæ*] Huc faciunt carmina illa lib. v i i. quibus Aconitum deſcribit:

Huius in exitium miſcet Medea quod olim
Attulerat ſecum Scythicis Aconiton ab oris.
Illud Echidneæ memorant è dentibus ortum
Eſſe canis: ſpecus eſt tenebroſo cæcus hiatu.
Eſt via decliuis, per quam Tyrinthius heros
Reſtantem, contráque diem radióſque micantes
Obliquantem oculos nexu adamante cathenis
Cerberon attraxit, rabida qui concitus ira
Impleuit pariter ternis latratibus auras:
Et ſparſit virides ſpumis albentibus agros:
Has concreſſe putant, nactáſque alimenta feracis
Fœcundique ſoli, vires cepiſſe nocendi,
Quæ, quia naſcuntur dura viuacia caute,
Agreſtes Aconita vocant.

V i c t a *iacet pietas*] Pietas eſt, inquit M. Tullius extremo lib. 1. De nat. Deor. iuſtitia aduerſum Deos.

V l t i m a *cæleſtum terras Aſtræa reliquit*] Hac de re lib. 1. Faſt. *Nondum iuſtitiam facinus mortale fugarat,*
Vltima de ſuperis illa reliquit humum.

Seneca in Octauia: *Neglecta terras fugit, & mores feros*
Hominum cruenta cæde pollutas manus

Aſtræa

Aſtræa Virgo, ſiderum magnum decus.

AFFECTASSE *ferunt regnum cæleſte Gigantes*] De hoc more ſuo copioſe lib. III. & V. Faſt. & II. eleg. *Affectaſſe regnum:* id eſt, anxiè, & ſummo cum deſiderio quæſiſſe. Liuius non longè à fine lib. I. Neque ea res Tarquinio ſpem affectandi regni minuit. Curtius lib. IV. Nam cùm regnum affectaret proditio, qua ſola id aſſequi poterat, timebatur.

FOEDA *Lycaoniæ referens conuiuia menſæ*] Ita vet. libri. Quidam impreſſi, *Conuiuia cenæ.* Illud magis placet. Hunc pænè verſum repetit in Ibide:

Fœda Lycaoniæ repetes conuiuia menſæ,
Tentabiſque iterum fallere fraude Iouem.

FOEDA] crudelia. Cicero II. Offic. Secutus eſt, qui in cauſa impia, victoria etiam fœdiore, &c.

INGENTES *animos, dignas Ioue concipit iras*] In vno meo & Ioan. rectius, vt puto, legitur, *Ing. animos, & dignas concipit iras.* CONCILIVM Q. *vocat*] Sic Virg. VI. *Ille ſilentum Conciliúmque vocat.* Cæſar lib. I. De bello Gallico: Hæc cùm animaduertiſſet Cæſar, cõuocato concilio, omnium ordinum ad id concilium adhibitis centurionibus, vehementer eos incuſauit. EST *via ſublimis cælo manifeſta ſereno, Lactea nomen habet, candore notabilis ipſo*] De lacteo circulo variæ ſunt priſcorum opiniones: omitto, quæ diligenter & eruditè collegit Macrobius lib. I. in Somnium Scipionis cap. XV. Aliqui dixerunt lacteum circulum ſplendorem cepiſſe ex lacte, quod Hercules, cùm ſatis ſuperque ex Iunonis mamma hauſiſſet, totum continere non potuit; quod cecidit, inter ſidera fuſum eſt; ex quo fulgor natus. Ariſtoteles verò memoriæ prodidit è ſtellarum ſplendore candorem illum emanare. Vtramq. opinionem complexus eſt Manilius lib. I. Aſtronom.

Nec mihi celanda eſt fama vulgata vetuſtas
Mollior: è niueo lactu fluxiſſe liquorem
Pectore reginæ diuûm, cælúmque colore
Infeciſſe ſuo: quapropter lacteus orbis
Dicitur, & nomen cauſſa deſcendit ab ipſa.
An maior denſa ſtellarum turba corona
Contexit flammas, & craſſo lumine candet:
Et fulgore nitet collato clarior orbis.

Aliam opinionem annotauit ætatis ſuæ vir doctiſſimus Ianus Parrhaſius in Claudianum lib. III. De raptu Proſerpinæ; cuius hæc ſunt. Cùm Iuppiter ex Alcmena ſuſcepiſſet Herculem, vellet-

velletq́. immortalem reddere: Iunonis ſopitæ papillis admouit. Infans auidius hauſtum lac ore continere non potuit; eoq́. effuſo lacteum circulum ſignauit in cælo: quæ pars in terram decidit in lilium mutata eſt, florem lacti ſimilem. Hæc ex eo qui collectanea rei ruſticæ Græcè fecit. Aliam refert Hyginus.

PALATIA *cæli*] In lib. Ioan. *palatia regis.*

NEREVS] Oceanus. In epiſt.

Qua latam Nereus cærulus ambit humum.

Et lib. v. Faſt.

Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.

De Nereo vide Phurnutum De nat. Deorum.

CVNCTA *prius tentanda, ſed immedicabile vulnus Enſe recidendum, ne pars ſincera trahatur*] Hunc locum eruditè & eleganter explicat totius Europæ lumen, M. A. Muretus, declarans illud in II. Orat. in Catil. Quæ ſanari poterunt, quacumque ratione ſanabo: quæ reſecanda erunt, non patiar ad perniciem ciuitatis manare. Vbi etiam affert alterum locum, qui eſt in IIX. in Antonium, qui hîc quoq. mirificè conuenit.

SVNT *mihi ſemidei, ſunt ruſtica numina Fauni, Et Nymphæ, Satyríque*] Sic malè legitur in vno Maff. Tres lib. Vaticani, alter Maffei, Ernaldi, Briantij, aliiq́ue vet. habent, *Sunt ruſtica numina Nymphæ, Fauníque, Satyríque, &c.* Omnino rectius. Anſa autem, vt mutaretur, fuit, quia neſciebant, *que* coniunctionem interdum produci; præſertim verò cùm geminata inuenitur. Sic legendum eſt ſub principium lib. ſequent.

Terra viros, vrbéſque gerit, ſiluáſque, feráſque,
Fluminaque, Nympháſque, & cetera numina ruris.

Prætereà eodem illo ordine loquitur VI. Faſt.

Conuocat & Satyros, & ruſtica numina, Nymphas.

Nymphæ autem hic Oreades, & earum ſimiles per appoſitionem intelligendæ ſunt. Aliter enim deſipuiſſe Ouidium, qui in ipſo diluuio Nereides ponit, quis non intelligeret? Itaque veterum, quos dixi, librorum auctoritati ſtandum eſt.

Quos verò hic appellat *Semideos*, in Ibide *Superorum plebem, ac ſemideum genus:*

Vos quoque plebs ſuperum, Fauni, Satyríque, Laréſque,
Fluminaque & Nymphæ, ſemideúmque genus.

—DIGNAMVR *honore*] lib. II. De Ponto:

Nam quid erit, quare ſolito dignamur honore
Numina, ſi demas velle iuuare deos?

Et III. *—neque enim dignabere numen honore.*

NOTVS *feritate Lycaon*] Lycaonem, qui Arcadibus imperauit, quinquaginta filios ex diuerſis coniugibus ſuſcepiſſe refert Apollodorus lib. III. vbi illorum omniū nomina ponit.

—MISSI *de gente Moloſſa Obſidis vnius iugulum mucrone reſoluit*] Variat à poëta noſtro idem Apollodorus eodem lib. Nam non Lycaonem, ſed eius filios Iouem hoſpitio accepiſſe ait: neque eum, qui interfectus eſt, Iouique in menſa appoſitus, obſidem fuiſſe, ſed illorum ciuem. Narrat idem eodem loco Lycaonem, eiúſque filios, præter Nyctimum, qui omnium minimus erat, fulmine concrematos eſſe.

QVAS *dedimus certè terras habitare ſinamus*] Quidam hoc loco Ouidium erraſſe aiebant: qui Iouem dicentem faciat permittere ſe Semideis, Faunis, aliiſque, quorum nomina ponuntur, terras, quas ipſis habitandas dederat; qui ex diluuio per vniuerſum terrarum orbem emiſſo abſorpti ſint, neceſſe eſt: quando ex eo Deucalion, & Pyrrha tantùm ſuperſtites manſerunt. Huiuſmodi dubitationem vnà cum Achille Statio, viro doctiſſimo, ita ſolui poſſe arbitror. *Quas dedimus &c* Hæc verba id nimirum ſignificant, Ruſticanis diis nihil mali accidiſſe, & diluuio veteres ſedes non amiſiſſe. Quibus autem locis reſederint, de induſtria tacuit poëta. Nam nec illis conſilium defuiſſe credendum eſt: & quibus Iuppiter cauerat, hos & monuerat, vt ſe in tutum reciperent: id eſt, in ſuos montes. Nymphas enim montium cultrices eſſe Heſiodus in Theogonia demonſtrat. Νυμφάων αἳ ναίουσιν ἀν' ὄρεα βησσήεντα. quarum comites ſunt Fauni, ac Satyri. Neque verò montes omnes diluuium obruerat, cùm poëta dicat: *Occupat hic collem.* nec id fruſtrà feciſſe exprimat. Et Parnaſſi quidem bini illi vertices extiterunt, qui Muſarum, Nympharum, Satyrorum, Faunorúmque propriæ ſunt ſedes. Hæc autem, quæ cum amico homine ſentio, ſi eruditis placebunt, gratulabor: ſin minus, eos, qui non tantùm hoc, quod poëtæ noſtro tamquam error, eſt obiectum, refellent; ſed etiam quæ à me vel omiſſa, vel non ſatis intellecta ſunt, attingent, ac declarabunt, oro atq. obteſtor.

CONFREMVERE *omnes*] Libri mei, Ab. Ernaldi, Ioannis, Farn. Dominic. & vnus Vatic. *Contremuere.*

—AVGVSTE *tuorum*] Vet. libri, *tuorum eſt.* Auguſtus vnde dictus, conſule Suetonium in Octauio cap. LXX. Auguſtus narus eſt conſule Cicerone. C. Velleius Paterculus libro poſteriore: & Suetonius in Octauio ita ſcribit. Narus eſt Aug.

M. T. Ci-

M.T. Cicerone & Ant. Coſſ. I X. Kal. Octob. Anno autem ab Vrbe C. DC. LXXXVII. MVRMVRA *compreſſit*] Sic Vrſ. Ernal. & Farneſ. In quibuſdam vulgatis legitur, *Indiciúmque dedit.* quod abeſt à manuſcriptis. In vno meo eſt, *Suppreſſit fremitus.* In vno Vatic. *Murmura ſuppreſſit.*

—SVMMO *delabor Olympo, Et Deus humana luſtro ſub imagine terras*] Hunc locum imitatus eſt Zanchius lib. I. Hort. Soph. *Vera patris, ſoboles, cælo demiſſa ſereno Luſtrabat dulces hominis ſub imagine terras.* PIA *vota*] preces.

DIMITTITE] Verbum militare, vt docet C. Vel. Patercul. lib. II.

IN *dominum dignos &c.*] In vno meo legitur, *In domino dignos.* melius: Vt ſit ſenſus & ordo: Euerti tecta in penates dignos domino. Farneſ. *In dominum & dignos, &c.* quæ lectio omnium optima mihi videtur. In Dei, *In d. dignóſq. euerti,* &c.

AB *ipſo Colligit*] In eodem meo, *Ab illo.*

VTITVR *in pecudes*] Vnus Vatic. & Dominic. *Vertitur in pecudes.* atque ita nunc imprimi video. ſed perperam. Receptam lectionem tum optimi quique vet. libri, tum Cæſar lib. II. De bel. Gal. confirmat. Eius verba ſunt: Petere non ſolùm Bellouacos, ſed etiam pro his Aeduos, vt ſua clementia & manſuetudine in eos vtatur. Et Liuius lib. XL. Ille diu ante præparata, meditata in me oratione eſt vſus.

—SIC *ſtat ſententia*] Ita decretum eſt. Terent. in Eunucho. Par. *Hui vniuerſum triduum? vide, quid agas.* Phæd. *ſtat ſententia.* Liuius lib. XXXIV. Stat ſententia non minuere copias, ne quid interim hoſtes inferant ignominiæ.

DICTA *Iouis pars voce probant, ſtimulóſque frementi Adiiciunt, alij partes aſſenſibus implent*] ſic Salluſt. in coniur. Catilinæ: Pars ingenium, alij corpus exercebant. &: Alij rem incredibilem rati: pars, tametſi verum exiſtimabant, tamen, &c. Coro. Tacitus lib. XIV. vt eſt in editionibus vulgatis: Pars ingenio procaces, alij in ſpe potentiæ.

—STIMVLOSQVE *frementi*] Ita vet. lib. In quibuſdam excuſis malè eſt, *furenti.*

—QVIS *ſit laturus in aras Tura*] Vide quæ notaui infrà lib. VII. ad illud, *Congeſtáque flamma Tura liquefaciunt.*

ESSE *quoque in fatis reminiſcitur, affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptáque regia cæli Ardeat*] Teſtatur Lactantius in libro De ira capite XXIII. hoc ex Sybillæ ſententia ſumptum. eius verba ſunt:

ϗ πότε

καί ποτε τὴν ὀργὴν θεὸν οὐκ ἔτι πραΰνοντα,
ἀλλ' ἐξεμβριθοῦντα, &c. Id eſt: Et tunc Deum iram non amplius placantem, ſed aggrauantem, & perdentem genus hominum, ac totum id incendio depopulantem. Huius opinionis eſt & Seneca, cuius hæc verba leguntur in cōſolatione ad Martiam: Tempus adueniet, quo ſe mundus renouaturus extinguat, & omni conflagranti materia, vno igne, quidquid nunc ex diſpoſitó lucet, ardebit. De hac etiam ſententia, quæ veriſſima eſt, D. Auguſt. lib. x x. De Ciuitate Dei.

—E T *mundi moles operoſa laboret*] In vno meo, & vno Maffei, *Moles obſeſſa*. Lib. Dei, *oppreſſa*.

T E L A *reponuntur manibus fabricata Cyclopum*] Hunc penè verſum viurpauit Claudianus:

Cur non torſiſti manibus fabricata Cyclopum
In nos tela pater?

V T Q V E *manu late*] In vno meo, *manu lata*.

N V N C I A *Iunonis*] Irim eſſe Iunonis nunciam, docet ipſe lib. x i v. huius operis:

Flebat vt amiſſum coniux, cùm regia Iuno
Irin ad Herſiliam deſcendere limite curuo
Imperat, &c. Et Virg. lib. i x.
Irim de cælo miſit Saturnia Iuno Audacem ad Turnum.

A V X I L I A R I B V S *vndis*] Infrà dixit eodem modo *Auxiliare carmen*, & alia. Cæſar etiam lib. 1. De bel. ciuili Auxiliares cohortes. Vbi ita ait: Itaque duabus auxiliaribus cohortibus Ilerdæ præſidio relictis, omnibus copiis Sicorim tranſeunt, & cum duabus legionibus, quas ſuperioribus diebus traduxerant, caſtra coniungunt. M. verò Tullius Auxiliariam cohortem. ——V I R E S *effundite veſtras*] Ad hunc locum reſpexiſſe videtur Lucanus: —*totas effundite vires*.

—S I C *fors tulit*] lege, *Sic fors tulit*: probantibus id antiquiore, & præclariore libro meo, Io. Dei, Cæleſt. & aliis aliquot. *ὡς ὕπως ἔτυχε*.

M O N S *ibi verticibus petit arduus aſtra duobus*]. Parnaſi vertices Herodotus lib. i i x. Tithorea, & Hyampeum vocat.

C V M *conſorte tori*] Infrà lib. i i x. appellauit, *Sociam tori*, & x. cùm id vellet ſignificare. Et Seneca in Hipp. *O ſocia thalami*. Et in Thyeſte: *Nunc, facinus ingens auſus, aſſumpta in ſcelus conſorte noſtri perfidus thalami auehit*.

C O R Y C I D A S *Nymphas*]. Corycidas dicit, à Corycio antro, cuius meminerunt Strabo libro i x. & is, quem modò

citaui,

citaui, Herodotus in Vrania. —R E V E R E N T I O R *vlla deorum*] In vno meo & duobus Vatic. *Vlla Dearum.* In vtroq. Maff. Io. Dei, & Ernaldi apertè legitur, *Metuētior vlla Dearum.*

E T *ſupereſſe virum de tot modò millibus vnum, Et ſupereſſe videt de tot modò millibus vnam*] Lege, vt eſt in duobus Vatic. vno meo, Ernaldi, atque vno Cæleſt.

Et ſupereſſe videt de tot modò millibus vnum,

Et ſupereſſe videt, &c. Erit enim lepidius, dignumq. noſtro poëtæ: & pulcherrima repetitio.

—C A V A *buccina ſumitur illi*] Eodem modo Virg. v 1. dixit, *Cauam concham.*

—Q V A E *in medio concepit*] In vno Vatic. & Io. D. non eſt *In* præpoſitio.

S V B *vtroque Phœbo*] In epiſt. Deian. idem ſignificauit his verb. *Impleſti meritis Solis vtramque domum.*

O M N I B V S *audita eſt telluris & æquoris vndis*] Ita puriſſimus ſcriptor Lucretius lib. v.

Nec ſoli, terraqꝫ, nec altis æquoris vndis.

—Q V E M *poſtquam vidit apertum*] Ita in omnibus, quibus vſus ſum, lib. manuſcrip. In vulgatis eſt: *Vidit inanem.*

P Y R R H A M *affatur*] de Pyrrha & Deucalione Pindarus in Olymp. Oda I X. vbi ita eſt: πύῤῥα δευκαλίωντε παρνασσοῦ μεταβάντε, δόμον ἔθεντο πρῶτον· ἄτερ δ᾽ εὐνᾶς, ὁμόδαμον κτισσάσθαν λίθινον γόνον. λαοὶ δ᾽ ὀνόμασθεν. Pyrrha, & Deucalion Parnaſſo cùm deſcendiſſent, ſedes collocarunt primas, & abſque concubitu, eiuſdem lapideam figuram compararunt. λαοὶ autem ſunt nominati.

—L A C R Y M I S *ita Pyrrham affatur obortis*] In vet. legitur non *obortis*, ſed *abortis*, per primam vocalem. Ita quoque apud Virg. tribus in locis habent quinque vetuſta exemplaria. Sed in optimo illo Romano, & Longobardico perpetuò eſt per o quartam vocalem. Verbum tamen *Lacrimis* in vet. omnibus ſcriptum eſt per i Latinum. Quare à Græca lingua deduci non arbitror; ſed Latinum eſſe cenſeo. Hanc opinionem probari etiam ſcio viris doctis, inter quos eſt Muretus, & Gifanius. Priſci autem illi, vt Ennius, Attius, Pacuuius, Lucilius, Plautus, ac ſimiles alij, *lacrumis* per u ſcripſerunt: quemadmodum etiam optumus, optumè; maxumus, maxume, aliaque ad eumdem modum.

—N V N C *ipſa pericula iungunt*] Pericula communia homines etiam ex inimicis amicos efficere docet Ariſtot. lib. v. De rep.

De rep. cuius hæc ſunt: *συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φό-βος*. id eſt, coniungit enim etiam inimiciſſimos communis metus: vt mirum non ſit, ſi eos, qui prius inter ſe amabant, amiciores etiam efficiat. Ouid. De Phryxo, lib. III. Faſt. ſub finem:

Flebat vt amiſſa gemini conſorte Pericle.

Videlicet ad fraternam caritatem aliquid etiam periculorum communio adiunxerat. Hunc locum totidem propè verbis in obſeruat. in eoſdem libros enarraui. Cicero lib. XIII. famil. epiſt. LXXI. T. Aguſius & comes meus fuit illo miſerrimo tempore, & omnium itinerum, nauigationum, laborum, periculorum meorum ſocius. Et lib. IX. epiſt. XVI. Vt, quaſi aurum igne, ſic beneuolētia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit.

Q V I S *tibi nunc animus*] Ita in vno Vatic. & Io. Dei, Abb. Br. In aliis, *Quid animi*. Quæ lectio mihi videtur lepidior.

—S I *te quoque pontus haberet, &c.*] Hoc eſt, ſi tu in mare decidiſſes, ac ſubmerſa eſſes: ego quoque, cuius in te amor ſummus eſt, in mare præcipitem me darem. Sic Virg. lib. I. Aeneid. *Et te pater optime Teucrum Pontus habet Libyæ.*

—V E S T I G I A *ſacra*] In lib. Abbatis, vno Vatic. Io. Dei, itemque vno meo, *Veſtigia ſancta*.

S Q V A L E B A N T *muſco*] In antiq. omnib. *Pallebant*.

M I T I S S I M A *rebus*] Sic lib. ſcripti. Aſt illi, qui prælo nunc ſubiiciuntur, habēt: *Mitiſſima terris*. Superior eſt plenior.

& capita velate. Citat Nonius. Iuuenalis:

—nec turpe putauit Pro cithara velare caput.

E T *velate caput*] Titinius Psaltria: *Manus lauite mulieris*,

D I C *Themi*] Eruditè Themin, ex hiſtoria dixit. Nam Muſæus Antiphæmi F. in eo poëmate, cui titulus eſt Olympia, canit initio oraculum Delphicum penes Tellurem, Neptunumque fuiſſe; & communibus auſpiciis, parique poteſtate ab vtroque poſſeſſum. Ipſam Tellurem per ſe reſponſa dare ſolitam. Neptunum verò Pythona quendam ſtatuiſſe, qui vicem ſuam præſtaret, & ſortes ederet. Deinde Tellurem ſua portione Themidi ceſſiſſe, longè poſt Apollinem Neptuno ſucceſſiſſe facta permutatione Pythonis, id eſt, Delphorum, Calauriæque. Sed Orpheus in hymnis ait ipſam Themiden poſt hominum memoriam primam mortalibus oraculum demonſtraſſe; atque ex antro Delphico vaticinari ſolitam, ab eaque Apollinem didiciſſe diuinationem. Themis igitur, non Apollo Deucalioni ſortem dedit, vt canit Ouidius in primo Metamorphoſeos. In quo diſcedit à Philocoro. Is enim tradit Themin in ipſo Deu-

calionis

calionis diluuio, aſcenſo bouis tergo in Epirum aduectam, ac loco, quo primùm appulſa eſt Buchera nomen dediſſe: vel (vt alij codices habent) Buchera: quod in Epiroticis Philoſtephanus affirmat. Hæc ex doctiſſimo Parrhaſio in Claud. lib. 1. De raptu Proſerpinæ. Plutarchus autem in lib. De malitia Herodoti ait Apollini Thetin συμπροφητεύειν.

RESOLVITE *veſtes*] Sic legitur in antiq. itaque legendum: non autem, vt nunc vulgo, *Reuoluite.*

INTEREA *repetunt cæcis obſcura latebris*] In vno meo, Vrſini & Cæleſt. *cæciſque.*

DATAE *ſortis*] accepti à Themide oraculi.

VOLVTANT] accuratè examinant.

INDE *Promethiades placidis*] In vno meo & aliquot aliis vet. eſt, *Hinc Promethides.* Priſcianus autem lib. 11. ſuperiorem agnoſcit lectionem; quam ego etiam multo libentius ſequor, & amplector.

MAGNA *parens terra eſt, lapides in corpore terræ Oſſa reor dici: iacere hos poſt terga iubemur*] Deucalion oraculum, cui Pyrrha parêre iam recuſauerat, optimè interpretatur. Terram autem matrem, & hic dicit poëta, & infrà libro tertio, vbi ex eloquentiſſimo Liuio libri primi locum adduxi, qui non minus hic quàm illic ad rem intelligendam pernеceſſarius eſt.

TVNICASQVE *recingunt*] Veſtes reſoluunt. Hoc verbo vſus eſt paulò ſuprà poëta. *recingunt*] Tale eſt verbum recludendis, & id, quod modò dixi, reſoluendi.

MAGNA *parens terra eſt; lapides in corpore terræ Oſſa reor dici*] Illuſtrat hunc locum, qui his ſtudiis maximè illuſtris eſt, M. ANTONIVS MVRETVS lib. x. Variar. lectionum cap. 11. cuius hæc ſunt: Sapienter interpretatur Ouidianus Deucalion ſortem ſibi à Themide datam, quærenti qua arte genus humanum aquis extinctum reparare poſſet: qui iuſſus oſſa magnæ matris poſt tergum iacere, matris nomine terram intellexit, cuius in corpore oſſa lapides vocarentur. Atq. equidem exiſtimo ingenioſiſſimum poëtam in illo reſpōſo confingendo, quòd terram quidem matrem vocauit, ſumpſiſſe ex hiſtoria Romana, vbi, cùm regiis adoleſcentibus reſponſum eſſet, eum regnaturum Romæ, qui primus matri oſculum tuliſſet, Brutus is, qui reges exegit, è naui exiens, ſimulato caſu, terram oſculatus eſſe dicitur: quòd autem *lapides, terræ oſſa,* ſecutum eſſe auctoritatem veteris tragici, qui & ipſe illos eodem nomine affecerat. Citantur enim hæc à vetere Grammatico:

Τῆς ὀστείοις ἐγχεσιφόροις πόδα.

de eo qui ad lapidem offendiſſet. Sic autem, & *ſanguinem terræ* Ariſtoteles in quadam ad Alexandrum epiſtola *vinum*, vocaſſe dicitur, & vulgo *venas in terras* dicimus aut quibus aqua concluſa latet, aut è quibus metalla eruuntur.

N I S I *ſit pro teſte vetuſtas*] Huc ſanè facit, quod ſcribit M. Tullius in Orat. Habet autem vt in ætatibus auctoritatem ſenectus, ſic in exemplis antiquitas: quæ quidem apud me ipſum valet plurimum.

S I G N I S] Statuis. ſic lib III.

—Vt è Pario formatum marmore ſignum.

& IV. *——Vt eburnea ſi quis*
Signa tegat puro, vel candida lilia vitro.

ſic & Cic. lib. IV. De finibus: Phidias poteſt à principio inſtituere ſignum, idque perficere, poteſt ab alio inchoatum accipere, & abſoluere.

M I S S A *viri manibus faciem traxere virorum, Et de femineo reparata eſt femina iactu*] Vide Apollodor. lib. primo, qui hanc rem diligentiſſimè perſequitur.

I N D E *genus durum ſumus, experiénſque laborum, Et documenta damus qua ſimus origine nati*] Hæc duo carmina citat & interpretatur Probus lib. I. Georg. ad illa Virg.

Continuo has leges, æternáque fœdera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primùm
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem.

Deucaliona putant Promethei fuiſſe filium, & habuiſſe in matrimonio ſororem patruelem Pyrrham Epimethei filiam, his temporibus, quibus Iuppiter inundata Græcia Cataclyſmo perdidit humanum genus; qui cùm perlati eſſent in montem Parnaſſum, cuius tantùm duo vertices eminebant, & ibi eſſet oraculum Themidos, intrauerunt adorantes quemadmodum poſſent reſtitui homines; quibus reſponſum eſt, iactanda his eſſe parentis magnæ oſſa, poſt terga diſcinctis, capitibusque velatis oſſa eius, lapides iecerunt poſt ſe, ex quibus hominum genus renatum eſt. cuius etiam Ouid. meminit cùm ait:

Inde genus durum ſumus, experiénſque laborum,
Et documenta damus, qua ſimus origine nati.

Huc ſanè facit quod de Deucalione & Pyrrha ſcribit Higinus, quamuis vna in re ab hoc noſtro diſſentiat, quòd eos non Parnaſſum montem, ſed Aetnam, vbi ſe à diluuio incolumes ſeruauerint, adſcendiſſe narrat. Eius verba ſunt: Cataclyſmus,

quod

quod nos diluuium, vel irrigationem dicimus, cùm factum eſt, omne genus humanum interiit, præter Deucalionem, & Pyrrham, qui in montem Aetnam, qui altiſſimus in Sicilia eſſe dicitur, fugerunt. Hi propter ſolitudinem cùm viuere non poſſent, petierunt ab Ioue, vt aut homines daret, aut eos pari calamitate adficeret. Tum Iouis iuſſit eos lapides poſt ſe iactare. quos Deucalion iactauit, viros eſſe iuſſit: quos Pyrrha, mulieres. Ob eam rem Laos dictus: Las enim Græcè lapis dicitur.

—F A C I E M *traxere virorum*] In vno Vatic. *Faciem cepere*. Atque ita mox loquitur: *Faciémque aliquam cepere morando.*

—E T *diſcors concordia*] Hoc propriè de elementis dicitur. Sic Manilius lib. I.

Frigida ne calidis deſint, aut humida ſiccis,
Spiritus aut ſolidis, ſitq́ue hæc diſcordia concors.

Horatius in epiſt.

Quid velit, & poſſit rerum diſcordia concors.

Lucanus autem tranſlatè:

Temporis Auguſti manſit concordia diſcors.

—M A X I M E *Python*] In trib. Vatic. meis, aliisq́ue antiq. apertè eſt, non *Python*, ſed *Phython*. quæ ſcriptura Turnebo placuit. N O N D V M *laurus erat*] Laurus Phœbo grata, quòd Daphnen, vt vult Parthenius in volumine quod De animantibus compoſuit, Amydei filiam dilexit, quam ne per vim ſtupraret, Iuppiter in arborem Laurum conuertit: Apollo in terra Sol, ſine quo fruges neque oriuntur, neque matureſcunt. Probus ecl. III. *Pythia perdomita &c.*] Hoc quoque loco vet. omnes habent *Phythia*.

S O R S *ignara dedit*] Libri mei, vnus Vatican. duo Cæleſt. Dominic. & vnus Maff. *Fors ignara dedit*. Rectius.

—T V M I D V M *Phythona*] *Tumidum*, opinor, dixit propter venenum.

I R R I T A R E *tua*] In vno Cæleſt. Io. D. & vno Maff. eſt, *Inflammare*. Eadem varietas notata eſt ad marginē vnius mei.

—E T *cuſpide fulget acuta*] In eodem Cæl. *& figit cuſpide acuta*. —P O S I T O S *ſine lege capillos*] mox dicet, *Inornatos*: & alibi: *Malè compoſitos, & nondum digeſtos.*

—N E*mora auia luſtrat*] In vno Vatic. itemq́ue vno meo, *Nemorum auia luſtrat*. Vtrumque rectè.

S A E P E *pater dixit, generum mihi filia debes, Sæpe pater dixit, debes mihi nata nepotes:*] Infrà:

Spéſque fuit generi mihi prima, ſecunda nepotum.

D A *mihi perpetua genitor cariſſime, dixit, Virginitate frui: dedit hoc pater ante Diana*] Non dubitat Muretus, quin Ouidius hoc loco Callimachum expreſſerit, apud quem Diana ipſa ita loquitur: Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσειν. *genitor cariſſime*: In vno Vatic. & vtroq. meo, & Io. Dei, *Kariſſime* per K. Quemadmodum ſcriptum reperiti vidimus Romæ, & in Patria in antiquis lapidibus.

E T *quid ſi comantur*] Ita vet. omnes lib. Rectè.

N Y M P H A *precor Peneia mane:*] In vno meo: *Nympha mane Peneia precor.*

H O S T E S *quaq; ſuos*] Sic legitur in quattuor lib. ſcrip. Aſt in vno Vatic. *Hoſtes quiſque ſuos*. Terentius eodem modo in Eun. dixit *Quiſquam* generis fem. *Quandoquidem illarum neque quiſquam te nouit*. Vide ibi Donatum. Eodem modo vetuſtiſſimi illi auctores *quiſquis*. Liuius: *Mulier quiſquis es, te volumus*. Cæcilius: *Quaſo igitur quiſquis es mea mulier*.

Pacuuius:

Quiſquis tu es mulier, qua me inſueto nuncupaſti nomine.

Ennius:

Et quiſquis illaec eſt, qua lugubri ſuccincta eſt ſtola

Notauit hæc Nonius.

C R V R A *notent ſentes*] Alter liber meus & Abb. *Crura ſecent.* —M O D E R A N T I V S, *oro*] In eodem meo & hîc & in ſequenti carmine legitur: *Moderatius*. quam lectionem cõfirmat ipſe lib. I. Triſt *Nec ſolet iraſci (nec enim moderatior alter) Cùm quis in aduerſis ſiquid amauit, amat.* Illa rectè à participio deduci poteſt.

I N V E N T V M *medicina meum eſt*] Apollinem medicinæ inuentorem fuiſſe, docuit etiam lib. I I I. Faſt.

Vos quoque Phœbea morbos qui pellitis arte.

Et I V. Triſt.

Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet. Et alibi:

Carminis & Medica Phœbe repertor opis. Et:

Non ego, Phœbe, datas à te mihi mentiar artes.

Item Cæſar lib. V I. De bel. Gal. ex Equitum, gentis cuiuſdam Galliæ, ſententia refert.

H E I *mihi, quòd nullis amor eſt medicabilis herbis*] In tribus Vatic. duobus meis, Ernaldi, & Dominic. legitur, *Sanabilis herbis*. At alibi fulcit priorem lectionem, quo loco hunc totum propè verſum dixerat:

Me miſeram, quòd amor non eſt medicabilis herbis.

Sed

Sed altera neq. eſt improbanda. In meo antiquiore & vno Maſfei legitur, *Ei mihi*, ſine adſpiratione. Ita libro nono: *Ei mihi, qua malè ſum, quos tu, ſortita parentes*. Sic enim ſine vlla litura habet, is, quem proximè dixi, liber antiquior meus. Quo loco inſcij ex *Ei* fecerunt *Et*. Sed hac de re plura infrà. Hoc quoque loco in lib. Vrſini, Statij, Abb. & Briantij ſcriptum eſt *Ei* ſine adſpiratione; quemadmodum ſcribendum eſſe annuere apertè videtur Priſcianus lib. VII. cuius hæc ſunt: Ei quoque cùm rationabiliter monoſyllabum eſſe deberet, cùm genitiuus eius ſit diſſyllabum per diæreſin, à poëtis proferri iuuenitur differentiæ cauſa, ne ſi monoſyllabum ſit, interiectio eſſe putetur. Virg. in II. Aeneid.

Ei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore? Nil tamen mirum. Hæc Priſcianus.

Quare quin *Ei* abſque adſpiratione ſcribendum ſit, qui poſthac ambiget, fore opinor neminem. IN *frondem crines*] In vno meo, vnoque Vatic. Capran. & Brian. *In frondes crines*. Paullò rectius.

ET *crinem ſparſum ceruicibus efflat*] Rectè *ceruicibus*, poſteriore numero. Sic lib. VI. De Atlante: ——*athereum qui fert ceruicibus axem*. Contra capillus priore numero rectè item dicitur, in ſoluta præſertim oratione.

——PER *me quod eritque, fuitque, Eſtq́, patet*] Aſſeuerat acutiſſimo ingenio vir, liberalium omnium diſciplinarum intelligentiſſimus, priſcæq. probitatis exẽplar rarum, GVLIELMVS SIRLETVS S. R. E. CARDINALIS AMPLISSIMVS Ouidium hunc locum è libro primo Iliad. breuius & venuſtius, quàm quiuis alius, tranſtuliſſe.

TV *Ducibus latis aderis, cùm læta triumphum Vox canet:*] Vide quæ dixi, lib. IV. Triſt. elegia II.

—LIBRO] Cortice. M. Tullius De Nat. Deorum: Trunci obducuntur libro, aut cortice, quo ſint à frigoribus & à caloribus tutiores.

EST *nemus Æmonia*] lib. vet. *Hamonia*, cum adſpiratione.

—ET *irrequietus Enipeus*] In omnibus exemp. ſcrip. eſt *Enipheus* per φ. De quo ita Vibius Sequeſter de fluminibus: Enipheus è monte Othry Theſſaliæ. ſic enim eſt in Aldinis. Quam lectionem ſtabiliendam & confirmandam duco. Propterea quòd hac ipſa lectione & Virg. aliorumque poëtarum nonnulla loca ſimul corrigentur: quæ, etſi fortè leue eſt, aliter tamen legenda ſunt, ac vulgo nunc leguntur. Virg. IV. Georg.

Et caput, vnde altus primum ſe rumpit Enipheus.

Quo loco vulgati libri habent *Enipeus*. Adſtipulatur huic lectioni Virgilius Vaticanus, qui eſt exaratus litteris maiuſculis, & Longobardicus, & vnus ſatis vetus, quem habet materteræ meæ filius, Aloyſius Gaſparrius. In quinque aliis calamo notatis Vatic. eodem modo ſcriptum eſt. Pierius, vir ſumma doctrina, ſummaque induſtria & diligentia, in Obſeruationibus, quas in Virgilium edidit, teſtatus eſt, & in Romano, & in Longobardico legi, *Enipeus* abſque h: ſed in aliquot aliis eſſe *Enipheus* per φ. Hoc verum non eſſe, pace eius dicam, animaduertet, quicumque eos euoluet. Itaque, vt dixi, in ſeptem illis Vatic. apertè legitur *Enipheus*, per φ. Inter quos eſt vnus non minoris probitatis, quàm ille, qui à Pierio Romanus dicitur: qui in Vatic. Bibliotheca in forulo quodam diligentiſſimè aſſeruatur. *Enipheus* perpetuo eſt in Propertio, Lucano, & Claudiano, quos impreſſit Sebaſtianus Gryphius. Itemque ita perſpicuè legitur in vetuſtiſſimo quodam Lucani libro, quem Horatius Sardus, ciuis meus, claro loco natus, dono miſit excellenti virtute prædito, viroque optimo, M. Antonio Mureto. De hoc fluuio, deque eius curſu ac natura ſcribit Liuius lib. XLIV.

ERIDANVSQVE *ſenex*] Regius, vt omnes iam ſciunt, ex *Eridanus* infulſe fecerat *Apidanus*. Quare non iniuria ab aliis viris doctis hoc loco reprehēſus eſt. Hoc præter Cœlium Rhodiginum annotauit Bartholomæus Merula. *Eridanus* apertè legitur in XXIII. manuſcriptis libris: quos, ſi totos propter temporis anguſtias euoluere non potui, multis tamen in locis percurri. In vno Vatic. eſt expoſitio *leniter fluens*. Ponit & Eridanum fluuium in Theſſalia Apollodorus lib. I. Bibliothecæ. Vnde perſpicuè apparet Regij error turpiſſimus.

MOXQVE] Deinde. Reſpondet autem aduerbio *primùm*.

IVPPITER *illam*] In eo, quem modò nominaui, libro, non *Illam*, ſed *Io* legitur. De hac ipſe alibi:

Dum nimium ſeruat cuſtos Iunonius Io,
Ante ſuos annos occidit, illa Dea eſt.

Et rurſus: *Scilicet ex illa Iunonia permanet ira,*
Quo bos ex homine eſt, ex boue facta Dea.

Hunc poſtremum verſum repetit v. Faſt. quò lectorem reiicio, ſi hoc plenius volet cognoſcere. De hac etiam fabula ſic Val. Flaccus lib. IV. qui etſi aliter eam narret, ad hunc tamen locum videtur reſpexiſſe, cuius hæc ſunt carmina:

Illos Nile tuis nondum Dea gentibus Io

Tranſie-

Tranſierat fluctus, vnde hæc datu nomina Ponto.
Tum piu Oeagri claro de ſanguine vates
Admonita genitrice refert, caſúſque locorum
Inachidóſque vias pelagúſque emenſa iuuenca
Exilia, intectiſque canit vidiſſe priores,
Sæpe Iouem terras, Argiuáque regna Pelaſgum
Virginis laſia blandos deſcendere ad ignes.
Sentit Iuno dolos, curáque accenſa iugali
Æthere deſiluit, dominam Lyrceia tellus
Antráque deprenſa tremuerunt conſcia culpa.
Tum trepida Inachia pellex ſubit ora iuuencæ
Sponte Dei plauſúque fouet hanc, & pectore mulcet
Iuno renidenti cohibens ſuſpiria vultu.
Mox ita adorta Iouem: Da quam modò ditibus Argis
Campus alit prima referentem cornua Phœbes,
Indomitámque bouem da cara munere nupta:
Ipſa ego dilecta pecudi, iam paſcua digna,
Præcipuóſque legam fontes: qua fraude negaret?
Aut quos inuentos timuiſſet Iuppiter aſtus?
Muneris illa potens cuſtodem protinus Argum
Adiungit; cuſtos Argus placet; inſcia ſomni
Lumina non aliter lucent cui vertice, quàm ſi
Lyda nurus ſparſo telas maculauerit oſtro.
Argus & in ſcopulos, & monſtris horrida luſtra
Ignotas iubet ire vias, heu multa mouentem,
Conantémque preces, incluſáque pectore verba;
Vltima tum patria cedens dedit oſcula ripa:
Fleuit Amymone, flerunt Meſſeides vnda,
Fleuit & effuſis reuocans Hyperia lacertis,
Illa vbi vel feſſi tremerent erroribus artus,
Vel rueret ſomno iam frigidus æthere veſper:
Heu quoties ſaxo poſuit latus, aut vbi longa
Ægra ſiti, quos ore lacus, qua pabula carpſit?
Verbere candentes quoties exhorruit armos?
Quin, & ab excelſo meditantem vertice ſaltus,
Audentémque mori, valles citus egit in imas
Argus, & arbitrio durus ſeruauit herili.
Cùm ſubito Arcadio ſonuit caua fiſtula ritu;
Imperiúmque patris celerans Cyllenius ales
Aduenit, & leni modulatur carmen auena.
Quóque ait hinc diuerſus abis? heu reſpice cantus

Haud procul inſectans Argum languentia cantu,
Lumina cuncta notat, dulcéſque ſequentia ſomnos,
Et celerem medius in cantibus exigit Harpen.
Iámque referta Ioui paulatim in imagine priſca
Ibat agris Io victrix Iunonis, & ecce
Cum facibúſque, pyríſque, & tartareo vlulatu,
Tiſiphonen videt, ac primò veſtigia viſu
Fingit, & in miſera rurſus bouis ora recurrit,
Nec qua valle memor, nec quo ſe vertice ſiſtat,
Inachias errore etiam defertur ad vndas.
Qualis, & à prima quantum mutata iuuenca?
Nec pater, aut trepidæ tentant accedere Nymphæ.
Ergo iterum ſiluas, iterum petit inuia retro,
Ceu ſtyga dilectum fugiens caput, inde per orbes.
Rapta fugit Graias, atque ardua flumina ripis:
Oblato donec paulum cunctata profundo
Incidit, abſiſtunt fluctus, & gnara futuri
Dant pauidæ alta viam, celſis procul ipſa refulget
Cornibus, ac ſumma palearia ſuſtinet vnda.
Aſt Erebi virgo ditem volat Æthere Memphim
Præcipere, & Pharia venientem pellere terra.
Contra Nilus adeſt, & toto gurgite torrens
Tiſiphonen agit, atque imis illidit arenis
Ditis opem, ac ſæui clamantem numina Regni:
Apparent ſparſæq; faces, diſiectáque longè
Verbera, & abruptis excuſi crinibus Hydri.
Nec Iouis interea ceſſat manus, intonat alto
Inſurgens cæli genitor, curámque fatetur.
Atque ipſa imperium Iuno pauet, hac procul Io
Spectat ab arce poli iam diuis addita, iámque
Aſpide cincta comas, & ouanti perſona ſiſtro.

NEBVLASQVE *recedere iuſſit*] Scitè hoc Iunoni tribuit. Eſt enim Iuno aër, ergo in nebulas imperium habet.

INACHIDOS *vultus*] Io Inachi filiam.

ILLE] Iuppiter.

—QVI *ſuadeat illud*] Optima quæque exempl. manuſcr. non habent *Illud*, ſed *Illinc*. Omnino probabilius.

CENTVM *luminibus cinctum caput Argus habebat*] Ob hanc rem Argus dicitur à Plauto oculeus. eius verba ſunt in Aulularia:

Quos (coquos) ſi Argus ſeruet, qui oculeus totus fuit.

Quem

Quem quondam Ioni Iuno cuſtodem addidit,
Is nunquam ſeruet.

INDE *ſuis vicibus*] In vno Vatic. *In'que ſuis.* Illam magis probo.

ATQ. *in ſtatione manebant*] Metaphora à militibus ſumpta.

ET *conata queri mugitus edidit ore, Pertimuitque ſonos propriáque exterrita voce eſt*] In epiſt. ad Lynceum de eadem, *Et conata loqui mugitus edidit ore, Territáque eſt forma, territa voce ſua.*

VENIT *& ad ripas vbi ludere ſæpe ſolebat Inachidas patrias, nouáque, vt conſpexit in vnda Cornua, pertimuit*] In ea, quam modo adduxi epiſtola:

Aſtitit in ripa liquidi noua vacca parentis,
Cornuáque in patriis non ſua vidit aquis. cætera quæ ad hanc fabulam faciunt, pete ex eadem epiſtola.

VENIT *& ad patrias, vbi ludere ſæpe ſolebat Inachidas ripas*] In prima editione teſtatus ſum in o. libris calamo notatis legi, *Venit & ad ripas vbi ludere ſæpe ſolebat Inachidas patrias:* iudicauique id eſſe non magni momenti: nunc verò nō ſolùm parui, verùm etiam maximi eſſe cenſeo. nam *τὸ vbi*, magis voci *ripas*, quàm *patrias* conuenit. Diomedes prætereà ſubtracto, vt fit, Ouidij nomine, eo modo, quo legitur in antiquis libris, hunc verſum citat, quemadmodum ſine vlla prorſus dubitatione legendum.

—SEQVE *externata refugit*] Libri vet. *Seſéque exterrita fugit.* Placet.

—SI *modò verba ſuperſint*] Plerique veteres, *Verba ſequantur.* quod non diſplicet.

—QVAM *pes in puluere duxit*] Duo Vat. *In puluere fecit.*

—THALAMOS, *tadáſque parabam*] In vno meo, *tædas, thalamóſque.* Paullò rectius.

PRAECLVSAQVE *ianua leti*] Sic Lucretius:

Haud igitur leti præcluſa eſt ianua menti.

Et Val. Flaccus lib. III. *Patet ollis ianua leti.* Idem lib. IV. *Præmia ſed manes, recluſáque ianua leti.*

TALIA *dicenti*] Duo Vatican. duo Cæleſt. Ern. & Io. D. Domin. Ab. & vnus meus, *Talia marentem.* Rectius. Hoc quoque modo antea legebatur in altero item meo, in quo poſtea aliena manu, & atramento emendatum eſt, *Marenti.* Hæc etiam varietas notata eſt ad marginem vnius Cæleſt. *Mareti* eſt etiam in libro Capran. Sed, vt dixi, rectius *marentem.* Intellige au-

tem Io, quæ ea, quæ ſibi ab Inacho patre ſuo dicta ſunt, mœrebat. Atque hæc eſt vera huius loci ſententia.

A T L A N T I A D E S] pro *Atlantides* ait Priſc. lib. 1.

D E T I N V I T *ſermone diem*] Alio modo loquitur Plautus in Trinummo: *In huiuſmodi negotio diem ſermone terere, ſegnities meraſt.* Et alio Horat. *Noctem ſermone extendere.*

—P I N V Q V E *caput præcinctus acuta*] Alibi:

Cornigerúmque caput pinu præcinctus acuta.

E T *Satyros eluſerat illa ſequentes*] Donatus ad illud Terentij in Eunucho, *eludet vbi te victum ſenſerit*, ſic ſcribit: Eludere propriè gladiatorum eſt, cùm vicerint. Cicero, quamdiu furor iſte tuus eludet? Eludere eſt ludo finem imponere. Hæc ille. Plautus in Amphit. *Cert'ſt hominem eludere.*

T A L I A *verba refert: Tibi nubere Nympha volentis Votis cede Dei, reſtabat plura referre*] In lib. Capran. Io. Dei, *Talia verba refert, reſtabat verba referre.* Quo modo in vet. lib. inueniſſe ſe teſtatur Mariangelus. Idque mihi placet.

H O C *mihi colloquium tecum, dixiſſe manebit*] Ita vulgati quidam libri. Alij ex eodem genere, *Conſilium tecum.* Hoc etiam modo veteres omnes, præter vnum meum, qui longam redolet antiquitatem. In eo igitur, & in vno Maffei perſpicuè legitur, *Conſcilium*, per ſ & c, hoc eſt conſuetudo, ſocietas, & coniunctio. Docti quidam in coniecturam iuerant, legendum *Concilium*: cui, vt dixi, liber meus, & Maffei adſtipulantur. Quare ſine vlla dubitatione eſt legendum *Concilium*, vel, vt eſt in illis duobus ſ. libris, *Conſcilium.*

E X C I P I T *hos, volucriſque ſuæ Saturnia pennis Collocat, & gemmis caudam ſtellantibus implet*] Hæc verba citat, & interpretatur Parrhaſius in Claud. vbi ita ſcribit: Pauo Iunonis ales eſt: Martialis:

Hunc Iunonis auis, ſed prius Argus erat. & Iuuenalis:
Tantum admirari tantum laudare diſertos;
Vt pueri Iunonis auem.

Exſtat apud Ouid. fabula: ſed is tãtùm tradit Argi, quem Mercurius extinxit, oculos eius in pennas à Iunone tranſlatos, neque quod Martialis, & alij prodiderunt, Argum ex homine in auem. Quin teſtari potius videtur ipſum Pauonem in tutela Iunonis fuiſſe, priuſquam Argus occideret. Ouidij de luminibus Argi carmen eſt hoc:

Excipit hos volucríſque ſuæ Saturnia pennis
Collocat, & gemmis caudam ſtellantibus implet.

Meno-

Menodotus Samius de templo Iunonis Samiæ ſcribens ait: Pauones in tutela Iunonis eſſe, primumq́. viſos apud Samum, inde ad alias gentes inuectos, ideoque Samius nummus ſub nota pauonis percutiebatur. Tertullianus de varietate Pauonis: Qua colla florent omni Petagio inauratior: qua terga fulgent omni infirmitate ſolutior: qua cauda iacet, multicolor, & diſcolor, & verſicolor, numquam ipſa, ſemper alia, & ſi ſemper ipſa quando alia, toties denique mutanda, quoties mouēda.

QVOS *potuit ſolos tendens ad ſidera vultus*] Vnus Vatic. *Quos potuit ſolos ad ſidera tollere vultus.* In Statij, Vrſini, vno meo, aliiſque aliquot multo rectius, immò verè legitur, *Tollens ad ſidera vultus.*

ATQVE *ita diſparibus calamis compagine ceræ Inter ſe iunctis nomen tenuiſſe puellæ*] Et ſi fiſtulam, qua vtebatur Pan, docti viri, quo modo compacta fuerit, omnes ſciunt: atq. icirco me ne verbum quidem de ea hic facere oportere iure poſſent dicere: tamen, quando auctor auctorem, locus locum aperit, quis eorum me reprehendet, quòd Ouidij carmina, quæ hunc locum optimè, niſi fallor, illuſtrant, huc attulerim? Itaque in octauo huius præclari operis, vbi quo modo Dædalus Icaro filio ſuo alarum remigium adaptauerit, hac vſus comparatione docet: *—Nam ponit in ordine pennas*

A minima cœptas, longam breuiore ſequente;
Vt cliuo creuiſſe putes. Sic ruſtica quondam
Fiſtula diſparibus paulatim ſurgit auenis.

CENTVMQVE *oculis*] Argi oculi, qui centum fuiſſe perhibentur, pro quolibet magno numero ponuntur ab ipſo Ouidio lib. III. De Arte:

Quot fuerint Argo lumina, verba dabis.

LINIGERA] Ita eſt in Statij libro. Rectè.

Ex *templo*] Io. D. liber, *extimplo.*

—QVOD *nos auditque, vidétque*] Sumptum, inquit Mariangelus, ex Homero. Cuius carmen rhapſodia tertia Iliad. repetitum etiam vndecima; necnō duodecima. Odyſſ. tale eſt:

ἠέλιος δ᾽ ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷς, καὶ πάντ᾽ ἐπακούεις.

Sol, qui omnia vides, & omnia audis.

Hunc autem locum Plinius Secundus inſinuat, ita ſcribens: Omnia videns, omnia exaudiens. Aeſchylus vocat ſolem πανόπτην, quòd omnia videat, & vndique oculatus ſit.

—HOC *te qui temperat orbem*] ἀναφορά.

EDE *notam tanti generis*] Liu. lib. XXXIX. Perſeum, ex vulga-

vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere.

—NEC *ſibi cedentem*] Ariſtoteles lib. II. Rhetoricorum ait, iuuenes eſſe appetentes victoriæ, ac nemini concedere.

—MATRIQVE *ait*] Epaphus.

IRAMQVE *pudore repreſſit*] Idem Ariſtoteles ibidem ſcribit, iuuenes maximè iracundos eſſe. Cauſſa autem eius rei eſt, quòd in eis ſanguis feruet, atque ebullit.

QVOQVE *magis doleas*] Vtque maiori dolore afficiaris, ait, Phaëthon.

EN *ego liber Ille ferox, tacui*] Sermo irato adoleſcenti accommodatus.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. II. OBSERVATIONES.

REGIA *Solis erat ſublimibus alta columnis Clara micante*] Citat hæc verba Seneca lib. XXXI. epiſt. item ibidem hæc alia: *Aureus axis erat, temo aureus, aurea ſummæ Curuatura rotæ, radiorum argenteus ordo.*

CVJVS *ebur nitidum faſtigia ſumma tegebat*] Lib. meus, *tenebat*. alio modo Claud. lib. I. De rapt. Proſerp. *Atria cingit ebur.* MATERIAM *ſuperabat opus*] Hunc locum expreſſit Martialis lib. IIX. *Materia non cedit opus.*

TRITONA *canorum*] Triton, vt ait Heſiodus in Theogonia, fuit Neptuni, & Amphitrites filius.

PROTEAQVE *ambiguum*] Per Proteum viri docti aquam intelligunt, quæ omnes formas facillimè capit. Variæ Protei mutationes referuntur ab ipſo Ouid. lib. IIX. vbi ita eſt:

Nam modò te iuuenem, modò te videre leonem:
Nunc violentus aper, nunc, quem tetigiſſe timerent,
Anguis eras; modò te faciebant cornua Taurum.

Sæpe

Sæpe lapis poteras, arbor quoque ſæpe videri.
Interdum faciem liquidarum imitatus aquarum,
Flumen eras, interdum vndis contrarius ignis.

Et alibi:

Vtq; leuis Proteus modò ſe tenuabat in vndas,
Nunc leo, nunc arbor, nunc erat hirtus aper.

PROTEAQVE *ambiguum*] Hoc hemiſtichium vſurpauit Valer. Flaccus lib. II. *Tunc etiam vates Phœbo dilecta Polyxo Non patriam, nec certa genus, ſed maxima Thetyn, Proteáque ambiguum Pharius referebat ab antris Huc rexiſſe vias* &c.

BALNEARVMQVE *premebat Ægeona ſuis immania terga lacertis*] Lib. XIV. *—tergúmq. premebat Acris equi.*

SIGNAQVE *ſex foribus dextris, totidémque ſiniſtris*] Periphraſis orbis ſigniferi, quem Græci Zodiacum vocant, vt docet M. Tullius lib. II. De diuin. Vim, inquit, quandam eſſe aiunt ſignifero in orbe, qui Græcè ζωδιακὸς dicitur, talem, vt eius orbis vnaquæque pars alia alio modo moueat, immutétque cælum. Et in Arateis verſibus:

Sex tanta poterunt ſub eum ſuccedere partes,
Bina pari ſpatio cæleſtia ſigna tenentes.
Zodiacum hunc Græci vocitant, noſtríque Latini
Orbem ſigniferum perhibebunt nomine vero.
Nam gerit hic voluens bis ſex ardentia ſigna.

De duodecim his ſignis ſic Manilius lib. I. cap. III.

Aurato princeps aries in vellere fulgens
Reſpicit admirans aduerſum ſurgere Taurum,
Summiſſo vultu Geminos & fronte vocantem:
Quos ſequitur Cancer: Cancrum Leo: Virgo Leonem,
Æquato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion aſtro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Miſtus equo volucrem miſſurus iámque ſagittam.
Tum venit anguſto Capricornus ſidere flexus.
Poſt hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam,
Piſcibus aſſuetas auide ſubeuntibus vndas:
Quos Aries tangit claudentes vltima ſigna.

Hæc autem ſigna eodem ordine vno diſticho comprehenſa leguntur apud Ioannem de Sacro Boſco:

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libráque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces.

STABAT & *Autumnus calcatus ſordidus vuis.*] Sordidus

dus aptum epitheton. Alibi:

Venerat Auctumnus calcatis ſordidus vuis,
Redduntur merito debita vina Ioui.

QVAE QVE *via tibi cauſſa? quid hac, ait arce petiſti?*] In duobus Vatic. legitur, *Quæ tibi cauſſa via? quidque hac, ait, arce petiſti.* Quæ lectio lepidior, & concinnior eſt.

IMMENSI *mundi*] & mox: *Et facta eſt immenſi copia mundi.* PHOEBE *pater, ſi das vſum mihi nominis huius*] Si ſinis me te patrem vocare.

ERROREM *detrahe*] Ambiguitatem tolle.

DIIS *iuranda palus*] De Stygia Palude Seruius explanans illud Virg. in VI. *Dij, cuius iurare timent, & fallere numen*, ait: Siue propter Victoriæ fauorem Stygis filiæ. Nam dicitur ſtatuiſſe Iuppiter, vt ſiquis fefelliſſet eius numen, vno anno & nouem diebus ab ambroſia & nectare prohiberetur. Ratio autem eſt, quam ſuprà diximus. Ideò per Stygem Dij iurant, quia triſtitia contraria eſt æternitati. Hæc ille. De qua etiam Heſiodus in Theogonia, & Homerus lib. V. Odyſſ. quod qui volet, inde petat. VIX *bene deſierat*] Subaudi loqui. Ita alibi:

Vix bene deſieram, rettulit ille nihil.

—EQVORVM *alipedum*] Hos infrà, *equos volucres* dicit, lib. II. eleg. ait ſolis equos albos eſſe:

Et reuocant niueos ſolis euntis equos.

MAGNA *petis Phaëthon*] Ob hanc videlicet cauſſam mox eum vocat *Magnanimum: Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur, opúſque Perſpicit.* Sic Lucretius lib. V.

At pater omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbauit equis in terram; ſólque cadenti
Obuius, æternam ſuſcepit lampada mundi.
Diſiectóſque redegit equos, vinxitque trementes:
Inde ſuum per iter recreauit cuncta gubernans.

Sed hunc Lucretij locum vidit primùm, quod ſciam, doctiſſimus vir, Obertus Giſanius. Tali autem ingenio eſſe iuuenes tradit Ariſtoteles lib. II. Rhetoricorum.

ET *quid Ioue maius habetur?*] Alibi:

Iure igitur, genitórque Deûm, rectórque vocatur.
Iure capax mundus nil Ioue maius habet.

ARDVA *prima via eſt*] Hoc carmine cum ſex ſequentibus ad rem ſuam accomodatiſſimè vtitur ſapientiſſimus Seneca in lib. De prouidentia, & mox his:

Vtque

Vtq; viam teneas, nullóque errore traharis,
Per tamen aduerſi gradieris cornua Tauri:
Hæmonióſque arcus, violentique ora Leonis.

Rurſus hoc hemiſtichio, *finge datos currus*. In quo citando maniſeſte apparet eum memoria lapſum: ait enim, Poſt hæc ait: *finge datos currus*. Quæ verba ante illa *Hæmonióſque arcus &c.* collocantur. ſed non te lector cælabo in vetere libro Vaticano apud Senecam hoc modo legi: Poſt hæc ait:

Finge datos currus: quid ages? poteríſne rotatis
Obuius ire polis, ne te citus auferat axis?

Quæ ſanè lectio, ſi quid ego video, ad Senecæ ſententiam magis, magisque pertinet, immo verò ita neceſſario legendum eſt: Etenim in illis verbis, *finge datos currus*: quid terroris, & incitamenti ineſt? verba, quibus ille hoc perſpicuè annuit, hæc ſunt: His quibus deterreri me putas, incitor. Placuit patergon hoc, qualecumque eſt, tibi ſignificare; quod ſi placebit, erit quod gratuler; ſin minus, voluntate, quam iuuandi ſtudioſos ſuſcepi, contentus eſſe debes.

VTQVE] Quamuis. Alibi:

Vt deſunt vires, tamen eſt laudanda voluntas.

—ET *qua vix mane recentes Enituntur equi*] Ita Cæſar lib. V. De bel. Gall. de militibus: Integri & recentes milites defatigatis ſuccederent. Idem lib. III. De bello ciuili: Ita cùm recentes, atque integri defeſſis ſucceſſiſſent. Liuius lib. VI. Inſtant Volſci recentes, qui è caſtris impetum fecerant. recentes equi. Idem lib. XXXVII. Recentibus equis Romani feſſos ſequebantur. —ET *terras ipſi mihi ſæpè videre Fit timor*] Ita eſt in vno meo Domin & Ab. Impreſſi inſulſe habẽt, *Sit timor*.

NEC *tibi quadrupedes animoſos*] Neſcio qui hoc loco ex *Animoſos*, ineptiſſimè fecit *Damnoſos*.

——*quos ore & naribus efflant*] Virgil.

Poſtera lux ſummo ſpargebat lumine terras,
Orta dies. cùm primùm alto ſe gurgite tollunt
Solis equi, lucémque elatis naribus efflant.

Lucilius, citat Marius Victorinus de ſyllabis:

——*Efflántque elatis naribus lucem.*

Ennius apud Seruium: ——*fundúntq. elatis naribus lucem.*

GENITVM *noſtro ſanguine*] ex me ſatum.

ET *patrio pater eſſe metu probor*] Mirum patris erga filium affectum exprimit. Pater enim, cùm filium in aliquod diſcrimen incidiſſe videt, ſummum ex ea re dolorẽ capit. ſic lib. XIII.

ciuſdem

eiuſdem operis de Agamemnone: *Atq. in rege tamen pater eſt.* Virg.lib.x. De Aſcanio, cùm Lauſum iam interfeciſſet Aeneas:

Et mentem patriæ ſubiit pietatis imago.

POSCE *bonis*] Liber meus, *Quare bonis.*

—NVLLAM *patiere repulſam*] Ita infrà lib. III.

Cui Deus, elige, ait, nullam patiere repulſam.

Alij auctores dicunt, *Repulſam ferre.*

AVREVS *axis erat, temo aureus, aurea ſumma Curuatura rotæ, radiorum argenteus ordo, Per iuga Chryſolithi, poſitaq́; ex ordine gemmæ*] Hunc locum totidem verbis citat & conſiderat Diomedes, cuius hæc ſunt: Cacozelia eſt per affectionem decoris corrupta ſententia, cùm eo ipſo decoretur oratio, quo illam voluit auctor ornare. Hæc fit, aut nimio tumore, aut nimio cultu. Nimio tumore:

Iupiter ô præſens cœli qui ſidera torques
Ore tuo dicenda loquar. Nimio cultu:
Aureus axis erat, temo aureus, aurea ſumma
Curuatura rotæ, radiorum argenteus ordo:
Per iuga chryſolithi, poſitaq́; ex ordine gemmæ.

PER *iuga Chryſolithi*] Chryſolithus lapillus eſt albi coloris, cuius etymologiam videtur attigiſſe Propertius lib. II.

Quóſue dedit flauo lumine Chryſolithos.

REPERCVSSO *Phœbo*] Hoc epitethon hinc accepit Lucan. *longa repercuſſo nituere crepuſcula Phœbo.*

TVM *pater, vt terras &c.*] lib. Io. Dei, *At pater.*

TVM *pater ora ſui ſacro medicamine nati Contigit*] Parrhaſius ad illud Claudiani lib. III. De raptu Proſerpinæ, *& arcano perfudit robora ſucco, Quo Phaëthon irrorat equos.* notat Claudianum verbũ *ſacro* ex hoc noſtro expreſſiſſe. eius verba ſunt: Quippe ſacrum ſanctum idem quod arcanum quandoque ſignificat. Seneca: *Sacra diræ mortis in aperto iacent.* Inde ſanctaria atque ſacraria dicta ſunt loca, quò tantùm Sacerdotibus aditus eſt, vt initio retulimus. Hirpinos medicamento quodam pedum plantis ignes innoxiè perambulaſſe: quod ſuo more religioni tribuit Maro. Phaëthon Solis & Elymenes filius, apud Ouidium: Phaëthontis epitheton Soli dat Homerus ἠέλιος φαέθων. Eodem nomine, fuiſſe canit Heſiodus Aurora Cephaloque genitum. Abſyrtus etiam Phaëthon dictus eſt, vt Scythicorum ſecundo Timonax ait. Alexander Aetholus in eo, cui titulum fecit ἁλιεῦ, canit ineunte vere gramen apud inſulas beatorum naſci, quo Sol eius paſcat equos, vt irrequie-

irrequieto curſu non rumpantur. hoc illud eſſe gramen, quo guſtato Glaucus in mare deſiluerit. Hic ad Ouid. carmen alludit in II. Metamorph. de Phaëthonte:

Tum pater ora ſui ſacro medicamine nati
Contigit, & rapidæ fecit patientia flammæ.

—SIGNA *cremabis*] In vno Vatic. *Regna*. In alio, atque vno meo, *Tecta cremabis*. Sed *ſigna* magis placet: vel potius duæ illæ aliæ varietates penitus ſunt reiiciendæ, vt abſurdæ, nihilque ad rem, de qua poëta loquitur, pertinentes.

INTER *vtrumque tene*] Alibi de Icaro, *Inter vtrumq. vola*.

—ET *inuito grates agit ille parenti*] Libri mei, & vnus Vatic. Vrſini, & Brancij, *Inde parenti*: placet. *Grates* dixit etiam Curtius, M. Tullius, & T. Liuius.

INTEREA *volucres Pyrois*] *Pyrois* apertè legitur in duobus Vatic. vno Maffei, vno meo, & vno Cæleſt.

INTEREA *volucres Pyrois, Eous, & Æthon Solis equi, quartúſque Phlegon*] Horum equorum nomina ponit & Higinus in fabulis, cap. CLXXXIII. vbi Ouidium nominat.

FLAMMIFERIS] Ita in eodem meo. In altero, itemque in tribus Vatic. *Flammigeris*. In alio Vatic. *Fumificis*.

—COPIA *cæli*] In vtroque meo, vno Vatic. vtroque Cæleſt. non *cæli*, ſed *mundi*, legitur. Aequè bene vtroque modo. Fuit enim ea veterum opinio, vt & cælum, & mundum pro eadem re indifferenter dicerent. Cicero in Timæo: Omne igitur cælum, ſiue mundus, ſiue quo alio vocabulo gaudet, hoc à nobis nuncupatus ſit.

SOLITAQVE *iugum grauitate carebat*] Dat iugum currui & Q. Curtius lib. III. Iamque qui Darium vehebant equi confoſſi haſtis, & dolore efferati, iugum quatere, & regem curru excutere cœperant.

CORRIPVERE *viam*] Virg. lib. I. Aeneidos:

Corripuere viam interea, quam ſemita monſtrat.

Valerius Flaccus lib. V.

Inde viam, qua Circæi plaga proxima campi Corripiunt.

QVA] Per quem locum.

IMPERET] In ambobus meis, *Imperat*, Indicatiui modi.

ET *vetito fruſtra tentarunt æquore tingi*] In vno meo, eadem manu, & atramento, eſt ad marginem, *Vel, Mergi*. Sed melior eſt ſuperior lectio. Alibi:

Tingitur Oceano cuſtos Erymanthidos vrſæ. Et Virg. I. Georg.

Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

—VETITO *æquore*] Hoc epitheton vſurpauit Claudianus lib. II. De raptu Proſer. *vetito ſe protulit Arctos Æquore.* Et Seneca in Medea verbum Vetitum:

Et vetitum mare tetigiſtis Vrſa.

Has autem Vrſas ait Medeam cogentem è cælo deuocaſſe, feciſſeque, vt ex mare attingerent. In hac prope ſententia Claudian. in Gigant. *Oceanum petit Arctos, inocciduique Triones Occaſum voluere pati.*

TE *quoque turbatum memorant fugiſſe Boote, Quamuis tardus eras. & te tua plauſtra tenebant*] Sic Seneca in Med.

—*flectitque ſenex Arctica tardus plauſtra Bootes.*

Segnem vocat Propertius lib. III. Claud. verò pigrum, cuius hæc ſunt: *præcipitat pigrum formido Booten.* Quem locum exponens Parthaſius hæc ſcitu digna ibi collegit. Bootes, vt in Deorum natura ſcribit Cicero, Arctophylax etiã dicitur, quod Manlius affirmat, & Auienus hoc verſu:

Arctophylax, ſiue, vt veteres cecinere, Bootes.

Arctophylax appellatur, quòd adhibitus, vt quidam cuſtos vrſæ videatur. Bootes, quòd in modum bubulci plauſtrum ſequitur. Magnus ſideris ambitus aliis ad Icarum, nonnullis ad Arcadem Iouis ex Calliſto filium referẽtibus, vnde Arcadia dicta ſit, vt ait Pauſanias. Sed Duris de rebus Macedonicis quinto decimo tradit Arcadem, qui nomen Arcadiæ Orchomeni filium fuiſſe eius, à quo Orchomenus ciuitas appellationem ſortita ſit. De hoc Hyginus fabuloſa perſequitur, quamuis ex hiſtoria videantur. PIGRVM] Iuuenalis:

Frigida circumeunt pigri Sarraca Boota.

Boues tardi ſunt. Ouid. ad Auroram:

Prima vocas tardos ſub iuga panda boues. Tibullus:

Aut ſtimulo tardos increpuiſſe boues.

Inde tardus epitheton Bubulci proprium eſt. Virg. *tardi venere bubulci.* Eſt & ratio Mathematica, cur Arctophylax piger appellatur. Nam adeò cardini iunctus eſt, vt nunquam totus occidat, ac opinione proſpectantium, in eiſdem veſtigiis ſtare exiſtimetur.

INTREMVERE *timore*] In vno meo, *Intremuere tremore.*

QVOS *illi fas tum*] In tribus Vatic. Vrſ. atque aliis rectius legitur: *Quos illi fatum.* In Abb. *quos illi numquam contingere fas eſt.*

QVIDQVE *agat ignarus, ſtupet, & nec frena remittit*] In vno Vatican. *Ignarusq; ſtupet quid agat, nec frena remittit.* Probo.

Probo. —Geminos *arcus*] duplices, duos.

Est *locus, in geminos vbi brachia concauat arcus Scorpius, & cauda, flexus vtrimque lacertis Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum*] Hæc carmina citat & interpretatur Probus lib. primo Georg. ad illa:

—ipſe ſibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cæli iuſta plus parte reliquit.

Vbi ita ſcribit: A Scorpione, quia Scorpius duorum ſignorum ſpatium teneat, in cuius brachiis duobus poſita ſtatera, ſignum Libræ, quam Græci ζυγὸν vocant: hoc enim ſpatium ab eo detinetur, & teſtatur Ouidius: *eſt locus in geminos vbi brachia &c.*

Rapivntqve *per auia currum*] In vno Vatic. & Abb. *Per aëra currum*. Prior magis mihi arridet.

—Modo *per decliua*] Ita legendum ex vet. lib.

—Fraternos *equos*] eorum ſequitur opinionem Ouidius, qui aiunt Lunam Solis ſororem eſſe. Euripides verò in Phœniſſis Lunam Solis filiam dicit.

——Combvstaqve] Lege, *Ambuſtáque*, iiſdem lib. auctoribus.

Cvmqve *ſuis totas populis incendia gentes*] Sic vſque huc ineptiſſimè lectum eſt. Emendandum autem eſt, vt repperi in ambobus Cæleſt. & vno meo: *Cumq; ſuis totas populis incendia terras. terras* eſt etiam in ora lib. Vrſ. & Capran. Quam lectionem habet & Briantij exemplar. Germaniſſimus locus eſt Senecæ in Oedipo: *Occidis Cadmi generoſa proles Vrbe cum tota*. Vnum & idem erit *gentes cum populis*. Quare ea, quam in vet. lib. eſſe diximus, lectio omnino melior eſt.

Ardet *Atho*] Athos, inquit Regius, mons eſt Thraciæ altiſſimus. Quod, opinor, ſumpſit à Pomponio Mela; qui eum in Thraciæ deſcriptione collocat. Solinus verò videtur innuere eum eſſe in Macedonia. Cuius hæc ſunt cap. XXI. Præterea oppidum Myrina, in cuius forum mons Athos è Macedonia vmbram iacit: Quòd non fruſtrà inter miracula notauerunt, cùm Athos à Lemno ſex & octoginta millibus paſſuum ſeparetur. Eſt ſanè Athos ſublimis adeò, vt altior æſtimetur, quàm vnde imbres cadunt. Quæ opinio eò fidem concepit, quòd in aris, quas cacumine ſuſtinet, numquam cineres eluuntur, nec quidquam ex aggeribus ſuis perdunt, ſed quo relicti fuerint, cumulo permanent. Idem ſuprà cap. XIIII. vbi de Macedonia loquitur. Verùm, vt ſileam, aut Rhodopen Mygdonium montem, aut Athon claſſibus priſcis nauigatum, continentique abſciſ-

ſciſſum mille quingentorum paſſuum longitudine, ſimul de auri venis,& argenti,quæ optimæ in agris Macedonum & plurimæ eruuntur, Oreſtiden dicam. De hoc etiam ſic ſcribit Iſidorus: Athos, inquit, eſt mons Macedoniæ, & ipſe altior nubibus, tamque ſublimis, vt in Lemnum vmbram pertendat, quæ ab eo ſeptuaginta ſex millibus ſeparatur.

—OEAGRIVS *Æmus*] *Hæmus*, cum adſpiratione, lib. veteres. —*geminatis ignibus*] *Ætna geminatis*: duplicatis. Geminatos dicit, quòd ignis, vt ſcitur, ibi eſt perpetuò: alterum annuit contraxiſſe ex Phaëthontis incendio. Huius montis incendij cauſas explicat Iuſtinus lib. IV. De quo etiam multa Lucretius, lib. VI. quæ deridet, atque exagitat D. Auguſt.

AERIAEQVE *Alpes*] ſic Virg. lib. III. Georg. *Tum ſciat aërias Alpes.*

NVBIFER *Apenninus*] *Niualis* dicitur à Claudiano.

ADSPICIT *accenſum*] In vno meo, *Accendi*. ſuperior lectio magis placet. —*nec tantos ſuſtinet æſtus.*] Ita vet.

DEFLEVERE *comis*] liber Statij, Vrſini, mei aliique veteres omnes hanc habent lectionem. Quare nihil mutandum cenſeo.

EPHYRE *Pirenides*] Vetuſtior meus, & Briant. *Nephyre.*

FLAVVSQVE *Lycormas*] Seneca in Herc. Oetæo, *Flauus rapido fonte Lycormas.*

ARSVRVSQVE *iterum Xanthus*] Benè *iterum*: cùm bis arſerit: primùm cùm in eum Vulcanus magnam ignis vim iniecit: deindè cùm Phaëthontis eſt exortum incendium.

MEDII *Tanais fumauit in vndis*] Tanais Scythiæ fluuius: quem Caucaſi iuga findunt, vt ait Dionyſius, per patentes Scythiæ campos magno aquarum auctu diffunditur, inde Tanais ab effectu Græci nominis dictus eſt, vt placet Euſtathio: Sylis, Iaxarteos, & Ameſines ab indigenis appellatus. Quippe nonnulla locorum barbara nomina ad Græcam rationem reducuntur, vt docet Nicanor. Aſiam diuidit ab Europa. Rhemnius Fannius in orbis ambitu:

Europen Aſia Tanais disiungit ab oris.

Quaque Mæotidi committitur eiuſdem nominis habet oppidum, quod alio verbo emporium dicitur. eius Alexander Polyhiſtor meminit. Illud obſeruandum Tanaidis efferri genitiuum à Varrone antiquitatum humanarum XIII. nec aliter eſſe dicendum Plinius autumat, erroreq. eos, qui Tanais in paterno caſu declinant, vt Tiberis. Hæc ex Parrhaſio.

QVI-

QVIQVE *recuruatis ludit Mæander in vndis*] In ambobus meis, *Mæandrus*. De quo dicemus in IIX.

THERMODOONQVE *citus*] Emendaui ex vet. lib. *Thermodon* per ſimplex o, de quo infrà.

OCCVLVITQVE *caput*] Sic Tibullus:

Nile pater, quanam poſſum te dicere cauſſa,
Aut quibus in terris occuluiſſe caput.

PVLVERVLENTA *vacant*] In duobus Vatic. vno meo, vnoque Cæleſt. *iacent*, non *vacant*.

SORS *eadem*] Liber meus, Aldinus, & Cæleſt. *Fors eadem.*

CVIQVE *fuit rerum promiſſa potentia, Tibrim*] ſic lib. VI. Faſt. de Roma:

Hac eſt, cui fuerat promiſſa potentia rerum.

—QVOSQVE *altum texerat*] complexum erat: circumierat.

EXSISTVNT *montes*] In meo antiquiore, *Apparent montes*. In vno Vatic. *Exſiliunt montes.*

EXANIMATA *iacent*] In amb. Cæleſt. Briant. & Abb. *natant* legitur.

SVB *vndis*] In iiſdem lib. *Sub antris.*

—SACRAQVE *ita voce profatur*] In omnibus ſcriptis libris, *Voce locuta eſt.* Quæ lectio probabilior mihi videtur. In illo Abb. eſt *Sicca*, non *Sacra*. quod non prorſus damno.

SI *placet hoc, meruique, &c.*] Oratio Terræ ad Iouem, ſignificantis, vt ſi igne ſibi pereundum ſit, potius ſuo fulmine, quàm incendio illo Phaëthontis conflagrari, cōficique permittat: rogantisque eum, vt iam ſibi, ne tali caſu pereat, velit ignoſcere. Siquidem inter alia, quæ cunctis animantibus quotidie præſtat, ipſi etiam tura, quæ in ſacrificio adhibentur ſuo, miniſtrat.

CLADEMQVE *leuare*] Id eſt, exſtinguere hunc ignem, quo omnia comburuntur.

SED *tamen exitium*] Paullò ſup. *Cladem* dixit.

—FAC *me*] Alio modo dicitur, Finge: Pone.

—ET *ab æthere longius abſunt*] ταυτολογία.

AT *cæli miſerere tui*] In vno Cæleſt. *At cæli miſereſce tui.* Quod non diſplicet. Statius: *Et generis miſereſce tui.* Hoc etiam verbo vſus eſt elegantiſſimus poëtarum Catullus:

Immite vt noſtri vellet miſereſcere pectus.

Nihil propterea mutandum cenſeo.

ET *ſumma rerum*] Sic eloquentiſſ. Liuius lib. I. Itaque rem

inter ſe centum patres, decem decuriis factis, ſinguliſq. in ſingulas decurias creatis, qui ſummæ rerum præeſſent, conſociãt. Idem III. Veniſſetque in periculum ſumma rerum, ni T. Quinctius peregrinis copiis cum Latino, Hernicoque exercitu ſubueniſſet. Dicitur & rei in num.ſing. Tacitus lib. XX. Crebris interim nuntiis Valentinum monuerunt, ne ſummæ rei periculum faceret. dicitur & ſumma imperij. Cæſar lib. VII.

SVVMQVE *Rettulit os in ſe*] Tranſlatum à Serpente.

—ROTISQVE *Exſuit*] In tribus Vatic. vtroque meo, aliiſque manuſcr. non *Exuit*, ſed *Expulit*, legitur. Quod grauius & ſignificantius videtur.

—ET *ſæuis compeſcuit ignibus ignes*] In vno Cæl. & Farneſ. *Et ſæuos*: vt ad Phaëthontis incendium referatur. Hac de re ſic quoque alibi:

Nec quia rex mundi compeſcuit ignibus ignes,
Ipſe ſuis Phaëthon infitiandus erat.

CONSTERNVNTVR *equi*] Sunt qui hoc loco libentius legant, *Conſternantur*. Quo modo eſt in vtroque Maffei, Capran. & Farneſ. idque & mihi probatur.

—ET *ſaltu in contraria facto*] In duobus meis & vno Vat. *In contraria verſo*.

COLLA *iugo eripiunt*] Sicquidem inſulſe adhuc legitur. Tu verò, ex omnibus, vno excepto Maff Abb. Farneſ. & Briantij, qui non ſunt admodum veteres, ſcriptis exemp. lege: *Colla iugo excutiunt*. quæ lectio multo eſt elegantior, atque huic loco aptior.

—VT *interdum de cælo ſtella ſereno. Et ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri*] Lucret. *Non cadere in terram ſtellas & ſidera cernis?* *Et ſi non cecidit*: Duo Vatican. & vnus meus habent: *Quæ ſi non cecidit.*

QVEM (Phaëthontem) *procul à patria diuerſo maximus orbe Excipit Eridanus*] Apollonius lib. IV. de Eridano loquens:

Ε᾽νθ᾽ ἄποτ᾽ αἰθαλόεντι τυπεὶς πρὸς στέρνα κεραυνῷ,
Η῾μιδαὴς φαέθων πέσεν ἅρματος ἠελίοιο,
Λίμνης ἐς προχοὰς πολυβενθέος, &c. Vbi ardenti ictus ſecundum pectora fulmine ſemicombuſtus Phaëthon cecidit de curru Solis paludis in alueum caput aggrauantis, &c.

HIC *ſitus eſt Phaëthon*] Siti qui dicantur docet M. Tullius lib. II. De legibus, vbi ita eſt: Declarat etenim Ennius de Africano: *Hic eſt ille ſitus*.

Verè. nam ſiti dicuntur ij, qui conditi ſunt, nec tamen eorum

ante

ante ſepulchrum eſt, quàm iuſta facta, & corpus incenſum eſt. Ergo appoſitè dicitur ſitus Phaëthon, qui & combuſtus erat, & tumulatus.

MAGNIS *tamen excidit auſis*] hoc hemiſtichium citat, atque ad rem ſuam inflectit Seneca De vita beata cap. XXI. vbi verbum *excidit*, in *excedet* detorſit. eius verba ſunt: Qui hoc facere proponet, volet, tentabit, ad Deos iter faciet, næ ille etiam ſi non tenuerit, magnis tamen excidet auſis. Ita enim legendum. CANDIDA *Lampetie*] Vide Parrhaſium lib. II. De raptu Proſerpinæ in Claud.

BIS *teneros*] In omnibus antiquis: *Et teneros.*

—TAMQVAM *de vulnere gutta*] Vnus Vatican. & antiquior meus: *de corpore gutta.*

—LVCIDVS *amnis*] Eridanus: eſt autem Tapinoſis.

—CYGNVS] Recentiores quidam, more Græco, *Cycnus*, per tertiam litteram imprimendum curarunt. In antiquis verò lib. perpetuò eſt *Cygnus*, per G.

LONGE] l. Io. D. *longum.*

—TENET *os ſine acumine roſtrum, Fit noua Cygnus auis,* &c.] Poëtarum proprium eſt quæ Naturæ ſunt ad fabulam deflectere: in his autem feliciſſimus eſt Ouidius.

—IGNEMQVE *peroſum*] Id eſt, odium habens in ignem.

—ELEGIT *contraria flumina flammis*] Ita in I. *Cúmque ſit ignis aqua pugnax.* & lib. IIX.

Vndis contrarius ignis. Et Ibide:

Deſinat eſſe prius contrarius ignibus humor.

—QVALIS *cùm deficit orbi*] Occaſum intelligit.

DATQVE *animum in luctus*] luget.

—ET *luctibus adiicit iram*] lugendo ira exardeſcit. In vno meo antea legebatur: *Et luctibus addidit iram* Quo modo locutus eſt lib. III. *Minus addidit ira.*

OFFICIVMQVE *negat mundo*] Intelligit Solis currum ducere, cuius beneficio vniuerſus orbis illuſtratur.

—AB *aui Principiis ſors mea ſatis irrequieta fuit*] Hic eſt verborum ordo. Significat autem Apollo vt ſimul natus eſt, vitam, condicionemque ſuam numquam acquieuiſſe.

QVILIBET *alter*] Quidam hoc loco temere poſuerunt, *Quilibet auctor.*

—AGAT] Id eſt ducat, trahat.

NEV *velit*] ſic malè eſt in Aldino. legendum ex o. l. ſ. & ratione, *néue velit.*

—TENEBRAS *inducere rebus*] ſunt qui legant *Terris*, non *Rebus*. Priore modo lib. vet.

LANAM *mollire trahendo*] Alibi:

Nos humiles, famulaq́; tua data penſa trahemus,
Et minuent plenas ſtamina noſtra colos.

NEC *poſitas variare comas*] In meo vetuſt. apertè legitur, *Poſitu*, hoc eſt ornatu: Atque ita in elegia de med. faciei.

VITTA *coërcuerat*] Sic legitur in eodem lib. meo. Alij habent, *Coërcebat*.

CVM *ſubit illa nemus, quod nulla ceciderat ætas*] Idem dicit ſub principium lib. III.

Silua vetus ſtabat nulli violata ſecuri. Et IIX.
Silua frequens trabibus, quam nulla ceciderat ætas.

Et IV. Faſt. *Silua vetus, nullaq́; diu violata ſecuri Stabat.*

—ET *cuſtode vacantem*] In meo probiore ac præclariore, Io. Dei, duobusque Vatic. *Cuſtode carentem*. Quod mihi videtur plenius, & ſignificantius.

ECCE *ſuo comitata*] *Comitata*, πεφρικυῖα. ſic lib. VII. dixit *Incomitata*. *Fertque vagos media per muta ſilentia noctis Incomitata gradus*. Et Lucr. lib. VI. *Incomitata rapi certabant funera vaſta*. & ipſe in lib. Eleg. *Ipſe licet veniat Muſis comitatus Homerus, Si nihil attuleris ibis Homere foras.*

ECCE *ſuo comitata choro Dictymna per altum Manalon ingrediens.*] De Dictymna ita litteris conſignauit Lutatius: Dictymna ob id dicta Dictymna Diana: Brito Martis filia, virgo Cretenſis Dianæ retibus piſcatorum, quæ Græcè δίκτυα nominantur, à quibus huius corpus inuentum extractum eſt: Inſula tamen Creta peſtilentia laborauit, quam euadere penitus nequiuiſſet, niſi templum Dianæ inſtituiſſent, eamque Dictymnam vocaſſent à retibus.

ECCE] Quòd hoc loco de particula *Ecce*, Regius ait, falſum eſt. Auctoritates, quibus id probatur, apud Virgilium, & apud Ciceronem in lib. De Orat. & in oratione De haruſp. reſponſis, aliiſque in locis tibi integrum eſt legere. Huius particulæ vis ex ea, qua vulgo vtimur, lingua ſatis etiam perſpici poteſt. Itaque ſuapte vi neque boni, neque mali quid indicat.

CVM *Dea venatu*] Hæc lectio reiicitur à Regio, iniuſtè, vt puto: cùm ait legendum eſſe *Venatrix*: vt ſit Dianæ periphraſis. Bis enim ſuperius de ea mentionem fecit. Quare ſuperfluum ac ſuperuacaneum videri poteſt tertiò epitheton ponere. *Venatrix* abeſt à vet. libris: neque eſt, quod dicat mihi, legi in

vno: cùm, vt dixi, abeſt à libris, quotquot vidi; quot autem viderim, equidem alibi dixi. Huic accedit ratio, quæ eſt pro ſexcentis libris, ſi eodem modo in iis omnibus legeretur. Priſci illi auctores multis nominibus vtebantur, quæ nunc pæne ex vſu receſſerunt. Hæc verò, quoniam ex Grammaticis nota ſunt, omitto. Tantùm dicam, Veteres vſurpaſſe pari vſu & *Venatum*, & *Venationem* pro eodem. *Venatu* nonnulli putarũt ſupinum, vt loquuntur Grammatici. Perperam. Latinè enim rectiſſimè dicitur *Venatus, tus, tui*. Quæ vox, vt dixi, venationem ſignificat. Hic noſter:

Hac ignara viri, vacuóque aſſueta cubili,
Venatu & ſiluis primos aſſueuerat annos.

M. Tullius lib. v. Tuſc. diſp. Labor, inquit, in venatu. Plautus in Rudente: *Hunc qui cepi in venatu meo*. Idem: *Redit obſonatu*. Et in Sticho: *Accerſitu tuo venio huc*. M. Cato De re ruſt. cap. v. Primus cubitu ſurgat, poſtremus cubitum eat. Piget plura coaceruare & colligere. Verborum ſenſus talis eſt. Cùm Dea venatu, hoc eſt propter venationem languida fraternis flãmis.

VENATV] Venatio conſecrata eſt Saturno. Tertullianus.

—LANGVIDA] id eſt debilis effecta nimio ſolis calore. Talis eſt, qui diu in longo itinere, æſtiuo præſertim tempore, ſoli ſe committit.

CRIMEN *non prodere vultu*] Hoc idem, vt opinor, dixit Cæſar lib. I. De bello Gall. Hi vultu fingere non poterant.

I *procul hinc, dixit, nec ſacros pollue fontes, Cynthia*] Hæc eadem ſententia legitur ſub principio lib. II. Faſt. vbi hanc ipſam rem longo carmine proſequitur poëta: quæ ad hunc locum illuſtrandum mirificè facit. Adſcribam locum ipſum, vt ſtudioſis laborem minuam.

Inter Hamadryadas, iaculatricémque Dianam
Caliſtò ſacri pars fuit vna chori.
Illa Deæ tangens arcus, quos tangimus arcus,
Eſte meæ teſtes virginitatis, ait.
Cynthia laudauit: promiſſáque fœdera ſerua,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera ſeruaſſet, ſi non formoſa fuiſſet;
Cauit mortales, de Ioue crimen habet.
Mille feras Phœbe ſiluis venata redibat;
Aut plus, aut medium ſole tenente diem.
Vt tetigit lucum (denſa niger Ilice lucus,
In medio gelidæ fons erat altus aquæ)

Hic, ait, in ſilua virgo Tegeaa lauemur:
Erubuit falſo virginis illa ſono.
Dixerat & Nymphis, Nympha velamina ponunt:
Hanc pudet, & tarda dat mala ſigna mora.
Exſuerat tunicas, vteri manifeſta tumore,
Proditur indicio ponderis ipſa ſui.
Cui Dea, virgineos periura Lycaoni cœtus
Deſere, nec caſtas pollue, dixit, aquas.
Luna nouum decies impleuerat cornibus orbem,
Qua fuerat virgo credita, mater erat.
Laſa furit Iuno, formam mutátque puella.
Quid facis? inuito eſt pectore paſſa Iouem.
Vtq; fera vidit turpes in pellice vultus,
Huius in amplexus Iuppiter, inquit, eat.
Vrſa per incultos errabat ſquallida montes,
Qua fuerat ſummo nuper amata Ioui.
Iam tria luſtra puer furto conceptus agebat,
Cùm mater nato eſt obuia facta ſuo.
Illa quidem tamquam cognoſceret, adſtitit amens,
Et gemuit, gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus iaculo fixiſſet acuto,
Ni foret ad ſuperas raptus vterque domos.
Signa propinqua micant: prior eſt quam dicimus Arcton,
Arctophylax formam terga ſequentis habet.
Saeuit adhuc, canámque petit Saturnia Tethyn:
Manaliam tactis ne lauet Arcton aquis.

—NEC *ſacros pollue fontes*] *ſacros fontes*, dixit, quia antiqui omnes aquas putabant ſacras eſſe. Alibi:
Eſt nitidus, vitróque magis perlucidus amnis,
Fons ſacer, hunc multi numen habere putant. Et:
Fons ſacer in medio ſpeluncáque pumice pendens.
Seneca in Medea: *Alpheúſq; ſacer lauat.*
Horat. Ode I. lib. I.
—*nunc ad aqua lene caput ſacra.* Hic noſter lib. V.
—*delapſum gurgite ſacro.* & VIII.
—*quo ſacri currimus amnes.*

SCILICET *hoc etiam*] In vno meo, Abb. & Cæleſt. *Scilicet hoc vnum.* Eadem varietas notata quoque eſt in altero meo. quod improbandum non videtur.

—ADIMAM *tibi namque figuram*] In eodem Cæleſt. & aliquot aliis, *Adimam tibi nempe figuram.* Si ita legatur, ſenſus vi-

ſus videtur paullò elegantior,& aptior. Hunc autem locum intelligit Germanicus in Comment. in Arati Phænomena de Caliſtone in vrſam mutata, vbi Ouidium auctorem laudat. Cuius verba (cùm ipſius libri paſſim inueniantur) huc adferre non cenſui, locum indicare contentus.

ADIMAM *figuram*] Sic Plautus in Amphitruone dixit: *Hodie mihi formam adimis?* Alio modo Virg. lib. IX. *Mortalem eripiam formam.* Illo priore modo infrà hic noſter: *Adimuntque figuras.*

AH *quoties*] Optimi quique libri, quibus in hoc opere emendando vſus ſum, perſpicuè habent, *Ha quotiens.* In Virg. Vatic. qui grandiuſculis eſt exaratus litteris, perperuò ſcribitur *A*. In aliis verò, qui in Bibliotheca Vatic. aſſeruantur, modò eſt *Ha*, modò *Ah*. Item in meo Terentio manuſcripto. In alio, qui fuit clariſſimi viri, Petri Bembi, in loco quodam Eunuchi teſtatus eſt Gabriel Faërnus legi *Aha*. Quo loco impreſſi habent *Ah*. Ibidem in illo opt. Vatic. legitur, *Hah*. Ita enim anteà legebatur: Deinde prior adſpiratio eſt deleta. Itaq. nunc in eo eſt, *Ah*. Locus verò Terentij hic eſt: *Ah, quid agis? tace.* Homines eruditi libenter ſequuntur Virgilij ſcripturam, cuius mentionem feci, quorum opinio mihi non improbatur. Neque ideò damno ſcribi *Ha*: vt ab *A* præpoſitione differat, quod plerumque non facilè dignoſcere licebit, ſi *A* ſcribitur. Et, vt hoc magis ſequar ac probem, facit *Pro* interiectio admirantis, quæ antea inſulſe & imprimebatur & pronunciabatur *Proh* cum adſpir. in fine. Hæc in antiquis exemplaribus ſcripta inuenitur *Pro* abſque *H*. Nunc hac, quam expoſui, ſententia mutata, eam ſequor ſcripturam, quam reperiri dixi in Virg. Vaticano; Probi, & Priſciani adductus auctoritate. Probus enim hoc Virgilij ponit exemplum: *A virgo infelix:* quo modo etiam perſpicuè legitur in lib. Longobardico Bibliothecæ Vatican. Priſcianus lib. XV. hoc eiuſdem poëtæ: *A ſilice in nuda connixa reliquit.* Idem in eodem lib. hoc aliud: *A tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas.* Et mox ſubdit hæc: *A* quoque & præpoſitio eſt, & interiectio, & nomen. præpoſitio, vt à ſummo ad imum. Interiectio, vt præmonſtrauimus in Bucolicis eſſe poſitum. Nomen ipſius litteræ. Verùm his Diomedes refragatur: qui libro II. Inſt. Grammatic. vt *Ah* ſuppoſita adſpiratione ſcribatur, præcipit. Quibus otium eſt, hanc dirimant controuerſiam. Ego ad alia propero.

ARGVIT *omnipotens*] In vno meo, *Arcuit*, per tertiam litteram.

litteram. Rectè. ET *celeri raptos per inania vento*] In vno Vatic *& pariter raptos per inania vento*. Quod mihi vehementer probatur. —SCITANTIBVS *inquit:*] In eodem lib. Abb. Io. Dei, & vno Maffei, *Inſit*.

QVAERITIS, *athereis quare regina Deorum Sedibus hic adſim: pro me tenet altera cælum*] Hunc locum imitatus eſt Seneca initio Tragœdiæ, quæ inſcribitur Hercules Furens. cuius hæc ſunt:

Soror Tonantis (hoc enim ſolum mihi
Nomen relictum eſt) ſemper alienum Iouem,
Ac templa ſummi vidua deſerui atheris:
Locúmque cælo pulſa pellicibus dedi.
Tellus colenda eſt: pellices cælum tenent.

EST *verò cur, quis Iunonem lædere nolit Offenſámq. tremat, quæ proſum ſola nocendo?*] Eruditiſſimus vir Germanus Valens ad illud Virgilij lib. I. *& quiſquam numen Iunonis adoret?* hæc notat: De Iunone & Euripides τίνων ἂν τῇ θεῷ τίς ἂν προσεύχετο. Hunc locum eſt imitatus Naſo lib. III. Amorũ: *Et quiſquam pia tura focis imponere curet?* & II. Metamorph. *Eſt verò, &c.*

NEC *ſeruaturus vigili Capitolia voce Cederet anſeribus*] Indicat his verbis poëta noſter Coruum nigrum effectum eſſe antequam Roma à Gallis Senonibus obſidione cingeretur. Tunc enim cognita eſt mira Anſerum ſagacitas. De qua ſic Lucret.

—& humanum longè præſentit odorem
Romulidarum arcis ſeruator candidus Anſer.

Vide etiam Liuium extremo lib. V. vbi pluribus hoc recenſet. —PLACVIT *tibi Delphice*] Apoſtrophe ad Apollinem, qui Delphicus dictus eſt à Delphis, vbi colebatur, & oracula edebat. DVM *vel caſta fuit, vel &c.*] In vno Vatic. meo antiquiore, duobus Cæleſt. Ald. Io. Dei, Abb. & Brian. *Vel dum caſta fuit, vel &c.* Elegantius: vt, *Vel*, bis ſit in principio periodi. —TEXTA *de vimine ciſta*] In vno Vatic. *Facta.*

—PROLEM *ſine matre creatam*] Ita infrà: *Cùm ſine matre creatam.*

ET *legem dederant*] Alij, *Hanc legem dederat.*

—NODOSQVE *manu diducit*] In vet. ad vnum perſpicuè legitur, *Deducit* per E in prima ſyllaba. Quod Regius rectè eſt interpretatus.

—RADICES *fixerat imas*] In illo Abb. *Radices egerat imas*. Non damno. Dicitur enim eleganter *Radices agere*. De quo infrà: *—mox alta per auras Euehor.* Lege, ex omnibus manu-

manuſcriptis: *Mox acta. Acta* hoc loco, vt & ſæpè, exanimatam, territam, atque impulſam ſignificat.

—ET *data ſum comes inculpata Mineruæ*] Id eſt, vt Mineruam comitarer. Sic & alibi:

Eurybati data ſum, Talthibióque comes.

Sed hic accipitur paſſiuè, ibi actiuè. Quod neſcio an ab vllo alio ſit animaduerſum.

—VTQVE *animus tumida feruebat ab ira*] Ita propè lib. IIX. *& tumida frendens Mauortius ira.* Plaut. in Cap. *Frendebant dentibus.*

ARMA *aſſueta capit*] In illo Abb. *Rapit.*

—TRACTOQVE *à vulnere ferro*] Aliquot vet. *A corpore ferro.* Briantij *à pectore.*

CANDIDA *puniceo*] In vno Vatic. *Candida purpureo.*

—ET *pariter vitam cum ſanguine fudit*] Virg. II. Aeneid. *—ac multo vitam cum ſanguine fudit.*

—DEXTRA *libratus ab aure*] Duo Vat. *Vibratus ab aure.*

NYMPHA *Cariclo*] Ita legi placet eruditis viris. In quorum ſententiam libenter eo. In vno Maffeij vna littera deprauatè legitur *Caricto.* T pro L temere à librario ſcriptum. In aliis verò eſt *Caici.*

—PROHIBEBERE *auita*] Sic eſt in meo antiquiore. Aſt in aliis, *Prohiberis.*

EQVE *Deo corpus fies exſangue*] Id eſt, morieris. Exſangue corpus cadauer notat. Virg. lib. ſuperius citato:

——corpúſque exſangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum. Interdum pallidum, & Italicè dicitur *ſmorto*. Attius Erigona: *Quamquam exſangue eſt corpus mihi, atque annus putret.*

VOCISQVE *mea præcluditur vſus*] Idem dicit lib. VI.

——caret os humore loquentis,
Et fauces arent, vixque eſt via vocis in illis.

Non dubito, quin Seneca in Theb. ad aures transferens ad alterum horum locorum reſpexerit. Cuius hæc ſunt:

Aditúſque verbis tramite anguſto patet.

Alio modo Liuius lib. XL. Dicenti hæc, lacrimæ ſimul ſpiritum & vocem intercluſerunt.

—COGNITA *pectora vertor*] Cæleſt. *Cognita corpora.*

—PHYLLIRIVS *heros*] In vno Vat. *Phullurius.* Quod natum eſt, quia υ Græcam litteram nonnulli Latinè reddiderunt v: vt Sulla, Putrhus, & Phruges. Poſtea verò pronunciatum &

tum & exaratum eſt Sylla, Pyrrhus, & Phryges. Noſtra tamen hac tempeſtate homines eruditi proferunt ac ſcribunt Sulla. De hoc M. Tullius in Oratore. In vno meo legitur, *Philireius*. Conſtantius Fanenſis, vir ſanè doctus & induſtrius, corrigendum putabat, *Philyreius*.

—MESSENIAQVE *arua colebas*] In vno Vatic. & Cæleſt. *Meſſanáque rura*.

—ONVS *dextra baculus ſilueſtris oliua*] Ita vſque huc lectum eſt. Lib. v. o. quibus vſus ſum, habent, *Onúſque fuit baculus ſilueſtris oliua*. Quo fit, vt illud *dextra* gloſſema putem, quod poſtea irrepſit in verſum.

—DISPAR *ſeptennis fiſtula cannis*] Virg. Ecloga II.

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.

—NISI *natus in illo Rure ſenex*] Tum in lib. Vatic. tum in aliis o. eſt non *Natus*, ſed *Notus* per o. Omnino rectius.

BATTVM] In Ibide:

Et laſus lingua Battus ab ipſe ſua.

—PERIVRAQVE *pectora vertit In durum ſilicem, qui nunc quoque dicitur Index*] Index, lapis eſt, quo vtimur ad aurum, atque ad alia metalla probanda, quem lingua Itala appellamus *Paragone*. Huius lapidis mentionem facit Bachyllides, qui Lydium lapidem eum vocat. Eius verba ſunt: λυδία μὲν γὰρ λίθος μανύει χρυσόν.

DESPICIEBAT *humum*] In ambob. Cæleſt. Statij & Maffei, *Deſpectabat*. quod non diſplicet.

ILLA *fortè die caſta de more puella Vertice ſuppoſito feſtas in Palladis arces Pura coronatis portabant ſacra caniſtris*] ſic prope lib. III. Amor. eleg. XII. De Iunonis feſto:

More patrum ſanctæ velatæ veſtibus albis
Tradita ſuppoſito vertice ſacra ferunt.

PVRA *coronatis &c.*] Ita apertè legitur in vtroque meo, & in quibuſdam aliis: —*coronatis caniſtris*: hoc eſt, ad marginem vſque plenis.

VT *volucris viſis rapidiſſima miluius extis*] In vno Cæl. & Urſ. *Vt volucris viſis extis rapidiſſima miluus*. Fortaſſe rectius. In lib. Briantij emendatum, *miluus extis*. quam lectionem agnoſcit Giſanius. *Miluus* etiam legendum lib. II. Amorum, eleg. VI. *Viuit edax vultur, ducítque per aëra gyros Miluus*. In Ernaldi perſpicuè eſt, *Miluus extis*. —*extis*: Species pro genere. Exta autem, vt ait Feſtus Pompeius, dicta, quòd ea diis proſecentur, quæ maximè exſtant, atque eminent. Hanc Feſti etymolo-

mologiam veriſſimam eſſe docet ipſe lib. XII. vbi exta proſecta vocat: *Cuius vt impoſuit proſecta calentibus aris.* & S... tonius in Octauio: Semicruda exta rapta oco proſecuit.

QVAE *quamquam iuſta eſt*] In vno Vatic. *Pulchra eſt.*

ET *arcet*] In vno Cæleſt. *Aufert.*

PROTINVS *inuidia*] Quod hoc loco Regius de Inuidia, & Inuidentia dicit, totum à M. Tullio accepit; cuius hæc ſunt lib. III. Tuſc. diſput. Etenim, ſi ſapiens in ægritudinem incidere poſſet, poſſet etiam in miſericordiam, poſſet in inuidentiam. non dixi, in inuidiam, quæ tum eſt, cùm inuidetur: ab inuidendo autem inuidentia rectè dici poteſt, vt effugiamus ambiguum nomen inuidiæ: quod verbum ductum eſt à nimis videndo fortunam alterius, vt eſt in Menalippo:

Florem quiſnam liberum inuidit meum?

Malè Latinè videtur: ſed præclarè Attius. Vt enim, Videre, ſic Inuidere florem, rectius, quàm flori, dicitur, nos conſuetudine prohibemur. Poëta ius ſuum tenuit, & dixit audacius. Et IV. Sed in ſingulis perturbationibus partes eiuſdem generis plures ſubiiciuntur, vt ægritudini inuidentia, (vtendum eſt enim, docendi cauſſa, verbo minus vſitato; quoniam inuidiam non in eo, qui inuidet, ſolùm dicitur, ſed etiam in eo, cui inuidetur) æmulatio, obtrectatio &c.

—VISAQVE *oculos auertit*] Sic Liuius lib. IX. Vt ſuæ quiſque condicionis oblitus, ab illa deformatione tantæ maieſtatis velut ab nefando auerteret oculos.

—LIVENT *rubigine dentes*] In illo Abb. *Sordent.* Alibi alio modo:

Linguáque nec rigeat, careant rubigine dentes.

& rurſus alio modo: *—ne fuſcet inertia dentes.*

RISVS *abeſt, niſi quem viſi mouere dolores:*] Emenda ex ſcriptis o. lib. *Fecere dol.* Nam *Fecere* magis ſignificat. Ad huius loci ſenſum vide ea, quæ diſputat in comm. primæ Orat. in Catilinam, cui & Græcæ & Latinæ litteræ debent plurimum, M. Antonius Muretus.

—ET *ſumma papauera carpit*] Præclarior liber meus, *Et ſumma cacumina carpit.* Sicque impreſſi quidam. Hæc lectio appoſitè referri poteſt ad illud:

Summa petit liuor.

In altero meo antea legebatur, *Et ſumma cacumina rumpit*, à quo deletum eſt verbum *Cacumina*, & aliena manu *Papauera* repoſitum. Itaque nunc legitur, *Et ſumma papauera rumpit.*

Ille,

Ille, qui hoc tetigit, alios vet. libros ſecutus ſit, nec ne, non facilè poſſum pronunciare. Et tamen hæc quoque lectio ſatis mihi arridet. —*& feſta pace virentem*] Ita libri excuſi, itaque legit Lutatius in Statium: ſed non ſatis emendatè. In vtroque meo, Abb. Briantij, Capranic. ambobus Maffei, & tribus Vatic. longè rectius, atque emendatius legitur, *Pace nitentem.*

ALITER *non vritur Herſes*] In quibuſdam vet. *Non lanius*. Rectè vtroque modo.

—LENIQVE *tepore cremantur*] Id eſt, igne leniter ardente comburuntur.

CAELATASQVE *fores*] Ita o. prope vet. —*frigúſque per vngues Labitur*. Optimè legitur in vno meo: *Frigúſque per artus Labitur.* Alibi eodem prope modo:

Frigúſque perambulat artus. Et:

Occupat obſeſſos ſudor mihi frigidus artus,
Pérque meos artus frigida gutta fluit.

Virg. lib. VII. *At iuueni oranti ſubitus tremor occupat artus.* Et quos hoc loco *Artus* dixit, alibi *Oſſa*. *gelidúſque cucurrit,*

Vt mihi narraſti, dura per oſſa tremor. Et:
Me miſeram, extimui, frigúſque per oſſa cucurrit. Et:
—& attonitos ſubitus tremor occupat artus. Et:
Hic mihi væ miſeræ concutit oſſa metus.
——cui protinus intima frigus
Oſſa receperunt. Et:
Cor pauet admonitu temeratæ ſanguine noctis,
Et ſubitus dextræ præpedit oſſa tremor.

Hæc, atque alia huiuſmodi in his Obſeruationibus ad copiam comparandam collegi.

——SVA *mens infecerat illam*] In duobus Vatican. meis, & Cæl. *Infecerat illum.*

AETHERA *pennis*] Lib. Vatic. Vrſini & alij quidam meliorem habent lectionem, *aëra.*

NON *bene conueniunt nec in vna ſede morantur Maieſtas & amor*] Hanc ſententiam in XVII. epiſt. complexus eſt: *Nunc malè res iuncta calor, & reuerentia pugnant: Quid ſequar in dubio eſt, hæc decet, illa iuuat.*

——QVAM *nec veſtigia duri Calcauere pedes*] Lib. II. De Ponto: *Et non calcata candidiora niue.* Mart. lib. VII.

Sordidior cœno cùm ſit toga, calceus autem
Candidior prima ſit tibi, Cinna, niue.

—SVBITOQVE *celer*] lib. vet. *Solitóque.*

PACEM

Pacem *vultus habet*] Cicero ad Atticum: Spero etiam in præſentia pacem nos habituros. Liuius lib. XXXVIII. Curæ veſtræ cenſetis eſſe, vt pacem terra, marique habeant. Sed hi duo loci diuerſum ab illo noſtri poëtæ habent ſenſum.

Vvltvs] Metaphoricῶs.

—Miratvr *Agenore nata*] Europa Agenoris filia: de qua à Ioue ſurrepta exſtat Oda hæc Anacreontis,

Ὁ ταῦρος οὗτος ὦ παῖ,
ζεύς μοι δοκεῖ τις εἶναι.
φέρει γὰρ ἀμφὶ νώτοις
σιδωνίην γυναῖκα.
περᾷ δὲ πόντον εὐρὺν,
τέμνει δὲ κῦμα χηλαῖς.
οὐκ ἂν δὲ ταῦρος ἄλλος
ἐξ ἀγέλης ἐλασθεὶς
ἔπλευσε τὴν θάλασσαν,
εἰ μὴ μόνος γ᾽ ἐκεῖνος.
Hic, ô puer, iuuencus,
Mihi quidem vt videtur,
Eſt Iuppiter ſupremus.
Nam feminam inſidentem
Sidoniam vehítque
Tergo, ſecátque latum
Mare vngulis. nec vllus
Taurus gregem relinquat,
Tranaueritque pontum,
Ni Iuppiter ſit ipſe.

De Europa legendus eſt Palæphatus, qui fabulam ad hiſtoriam refert. Et Theocritus in Europa, à quo hic noſter nonnulla videtur mutuaſſe.

—Vix *ah, vix cetera differt*] In vno Vatican. *Vix iam vix.* In aliis verò omnibus: *Vix ha vix.*

—Nvnc *pectora prabet*] In duobus Cæleſt. vno meo, & Abb. *Modò pectora.* Probo. nam in ſequenti verſu eſt: *Modò cornua ferens.* Hiſce repetitionibus ſolet eſſe plenus poëta noſter. —Litvsqve *ablata relictum Reſpicit*] Ita lib. VI. de Europa ipſa loquens:

Ipſa videbatur terras ſpectare relictas.

—Et *dextra cornu tenet*] Archaiſmos eſt, inquit Regius. Nam *Cornum* potuit pro cornu, metri cauſſa: priſcorum imitatione. Quotquot ego manuſcriptos libros vidi, in iis omni-

bus eſt *Cornu*, non *Cornum*: & ſanè non video, quare Raphaël, homo alioqui doctiſſimus, dixerit id feciſſe metri cauſſa. Nam, vt pueri vel ſciunt, v in fine producitur. Verùm, ſi rectè recolo, magis me mouet Priſcianus, qui annotat *Cornum* dixiſſe Ouidium noſtrum. Sed Priſciano opponi poteſt tum veter. librorum auctoritas, ac conſenſus, tum illud, quod maius eſt, III. Faſtorum, vbi eodem fere modo, quo hic loquitur:

Dicitur infirma cornu tenuiſſe ſiniſtra
Femina, cùm de ſe nomina fecit aqua.

—ET *dextra cornu tenet, altera dorſo Impoſita eſt*] Hac de re aliter lib. v. eorund. Faſt.

Illa iubam dextra, læua retinebat amictus.

Rurſus lib. I. Eleg. fere illo priore modo:

Quaq; ſuper pontum ſimulato vecta iuuenco
Virginea tenuit cornua falſa manu.

TENVES *ſinuantur flamine veſtes*] o. propè manuſcripti habent, *Tremula ſinuantur flamine veſtes.* Quod abſque vlla dubitatione melius eſt. Vt ſit verborum ſenſus: Veſtes tremulæ flamine. *Flamine* etiam, exponi poteſt, flante vento. Si qui tamen erunt, quibus altera illa magis placeat, non pugnabo.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. III. OBSERVATIONES.

SE *confeſſus erat*] Sic Virg. lib. II. Aeneid.
Alma Venus confeſſa Deam, qualiſque videri
Cælicolis, &c. Claudianus: *Confeſſus generum.* & ipſe lib. XI.
Confeſſam amplectitur heros.

DICTAEAQVE *rura tenebat*] Cicero lib. IV. ad Attic. Milo campum iam tenebat.

CVM *pater ignarus raptam perquirere Cadmo*] *Pater ignarus raptam:* ignorans Agenor Europam, filiam ſuam, à Ioue ſurreptam eſſe. Quidam hoc loco, vbi eſt *Raptam*, parum conſideratè poſuerunt *Natam.* abeſt enim ab o. ſ.

ORBE *pererrato*] Sic Virg. lib. II. Aen. dixit: *Pererrato ponto: Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.* Sueton. in Tiberio: Peragrata Campania, cum Capuæ Capitolium, Nolæ templum Auguſti, quam &c. Eſt peragratus participium ſine verbo: vt regnatus, & alia.

CADMVS *agit grates, peregrinæq́; oſcula terræ Figit, & reliqua*] Mos erat, vt, qui primùm ingrederentur regionem aliquam, ad eámue ex interuallo reuerterentur, religioſe eam ſalutarent: idq́ue, quoniam cuique loco ſuum quendam genium præeſſe arbitrabantur. Itaque Pythagorici ob id aliis alios locis fortunatiores eſſe rebantur: prout videlicet cum cuiuſque loci genio cuiuſque hominis genius conueniret. Catullus:

Salue ô venuſta Sirmio. Virgilius:
Ignarus, geniúmne loci, famulúmue parentis
Eſſe putet. Idem:
Sic deinde affatus, frondenti tempora ramo
Implicat, & geniúmque loci primámque Deorum
Tellurem, Nympháſque, & adhuc ignota precatur
Flumina. Et quidam apud Menandrum:

χαῖρ᾽ ὦ φίλη γῆ, διὰ χρόνε πολλῦ σ᾽ ἰδὼν
ἀσπάζομαι.

Et ſeruus quidam Plautinus Bacchidibus:

Herilis patria ſalue, quam ego biennio
Poſtquam in Epheſum abij, conſpicio lubēs. Et alter in Sticho: *Saluete, Athenæ, quæ nutrices Græciæ.*
O terra, herilis patria, te video lubens.

Hæc omnia accepi à comm. optimi atque eloquentiſſimi viri M. A. Mureti in Catul. Hunc quoque morem indicauit Seneca, apud quem loquitur Agamemnon:

Tandem reuertor ſoſpes ad patrios lares,
O cara ſalue terra, tibi tot barbaræ
Gentes dedere ſpolia.

PEREGRINAEQVE *oſcula terræ Figit*] ſic Virg. lib. I. Aeneid. *Cùm dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet.*

Silua vetus ſtabat, nulli violata ſecuri,
Et ſpecus in medio virgis, ac vimine denſus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum,
Vberibus fecundus aquis: vbi conditus antro
Martius anguis erat, criſtis præſignis & auro:
Igne micant oculi: corpus tumet omne veneno:
Tréſque micant linguæ: triplici ſtant ordine dentes.
Quem poſtquam Tyria lucum de gente profecti
Infauſto tetigere gradu, demiſſáque in vndas
Vrna dedit ſonitum: longo caput extulit antro
Cæruleus ſerpens, horrendáque ſibila miſit:
Effluxere vndæ manibus, ſanguíſque reliquit
Corpus, & attonitos ſubitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus ſquamoſus nexibus orbes
Torquet, & immenſo ſaltu ſinuatur in arcum:
Ac media plus parte leues erectus in auras
Deſpicit omne nemus: tantóque eſt corpore, quanto,
Si totum ſpectes, geminas qui ſeparat arctos.
Nec mora, Phœnicas, ſiue illi tela parabat,
Siue fugam, ſiue ipſe timor prohibebat vtrumque,
Occupat hos morſu, longis amplexibus illos;
Hos necat afflatu, funeſta hos tabe veneni.

FECERAT, *&c.*] Hæc cùm ſcriberet Ouidius videtur mihi reſpexiſſe ad ſerpentem illum miræ magnitudinis, de quo Oroſius lib. IV. cap. IIX. Atque, vt hoc quiſque facilè poſſit dignoſcere, eius verba hic ponere non me piget: licet hic noſter

rem

m ipſam more ſuo, & ingenio, quo ceteros ſuperauit, miran- am in modum exornet, & paullò ſecus deſcribat: hunc tamen cum mirificè illuſtrant. Oroſij autem hæc verba ſunt: Regu- is bellum Carthaginienſe ſortitus, iter cum exercitu faciens, aud procul à flumine Bagrada caſtra conſtituit. Vbi cùm plu- imos militum aquandi neceſſitate ad flumen deſcendentes erpens miræ magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnan- lam beſtiam cum exercitu profectus eſt: ſed nihil in tergo eius proficientibus iaculis, atque omni telorum ictu irrito, quæ per horrendum ſquamarum cratem quaſi per obliquam ſcutorum teſtudinem labebantur, mirumque in modum ne corpus læde- rent ipſo corpore pellebantur, cùm inſuper magnam multitu- dinem morſu comminui, impetu proteri, halitu etiam peſtife- ro exanimari videret, balliſtas deferre imperauit, per quas ſa- xum murale ſpinæ eius incuſſum, compagem totius corporis ſoluit. Talis ſiquidem eſt natura ſerpentis, vt cùm pedibus ca- rere videatur, coſtis tamen & ſquamis, quas à ſummo gutture vſque ad imam aluum parili modo diſpoſitas habet, ita inſtrui- tur, vt ſquamis quaſi vnguibus, coſtis quaſi cruribus innitatur. Non enim vt vermis, cui ſpinæ rigor non eſt, & indirectum corpuſculi ſui partes gradatim porrigendo contractas, contra- hendo porrectas motum explicat, ſed alternis inteta conatibus latera ſinuoſa circumfert, vt per exteriorem ſpinæ curuaturam rigentem coſtarum aciem tendat; coſtis autem natura ad ſum- mum rectis ſquamarum vngulas figat: quod viciſſim & celeri- ter agendo non ſolùm plana perlabitur, ſed etiam cõuexa con- ſcendit, tot veſtigiis inſtructa, quot coſtis. Huius itaq. rei cauſſa eſt, vt, ſi in qualibet corporis parte ab aluo vſque ad caput ictu aliquo collidatur, debilis reddita, curſum habere non poſſit: quia vbicumque illi ictus inciderit, ſpinam ſoluit, per quam coſtarum pedes & motus corporis agebantur: vnde etiam hic ſerpens, qui tamdiu tot iaculis inuulnerabilis obſtitit, ad vnius ſaxi ictum debilis ceſſit, ac mox circumuentus telis facilè op- preſſus eſt, corium autem eius Romam deuectum (quod fuiſſe centum viginti pedum ſpatio ferunt) aliquamdiu cunctis mi- raculo fuit. Huius quoque ſerpentis ſic meminit Val. Maxi- mus extremo lib. I. Quæ quia, inquit, ſupra vſitatam ratio- nem excedentia attigimus, ſerpentis quoque à T. Liuio curioſe pariter ac facundè relata fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen tantæ magnitudinis anguem fuiſſe, vt Atilij Reguli exercitum vſu amnis prohiberet: multiſque militibus

 ingenti

ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus eliſis, cùm telorum iactu perforari nequiret, ad vltimum balliſtarum tormentis vndique petitam, ſilicum crebris & ponderoſis verberibus procubuiſſe, omnibuſque & cohortibus & legionibus ipſa Carthagine viſam terribiliorem. Atque etiam cruore ſuo gurgitibus imbutis, corporiſque iacentis peſtifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde ſummouiſſe caſtra. Dicit belluæ etiam corium c x x. pedes longum, in vrbem miſſum. Librum, quo apud Liuium huius ſerpentis mentio erat, ætas noſtra cum multis aliis deſiderat. Iulius Obſequens: Serpens in Africa portentoſæ magnitudinis apparuit, quem Atilius Regulus, cum maxima militum clade difficulter catapultis & baliſtis, veluti molem quandam expugnauit: qui cùm aliquoties iam aduerſus Carthaginienſes pugnaſſet, eo anno ab hoſtibus captus eſt. Huius autem ſerpentis exſuuiæ centum viginti pedum longitudine fuiſſe feruntur, & eius maxillæ vſque ad Numantinum bellum in publico pependiſſe dicuntur. Refert & hoc breuiter ex Tuberone Agellius cap. I I I. lib. V I. & Plinius lib. I I X. cap. X I V. Silius quoque lib. V I. longo carmine perſequitur: qui quidquid poëticæ exornationis ad hiſtoriam addidit, totum fere, vel certè multa, ſi quid ego video, ex hoc noſtro, quamquam non ſatis feliciter, mutuaſſe videtur. Alij, quibus maius otium eſt, quàm mihi, loca cum locis, ſi volent, conferant. M A R T I V S *anguis erat*] Sic Statius:

—nimirum martius anguis,

Quaq; nouis proauum tellus efflorait armis.

—C R I S T I S *præſignis, & auro*] Eadem figura vtitur Virg. *pateris libamus & auro.*

I G N E *micant oculi*] Hunc fortè locum imitatus eſt idem Statius: *—Strictiſque erexit pectora ſetis:*

Igne tremunt oculi: lunatáque dentibus vncis

Ora ſonant. Igne micant oculi: Sic locutus eſt infrà lib. I I X. de Apro:

Sanguine, & igne micant oculi. Virgilius:

Ardentes oculos ſuffecti ſanguine & igni.

Plautus in Menæchmis: *Vt oculi ſcintillant.* Idem in Captiuis: *Ardent oculi.* M. Tul. in Verrem extremo I I. vt puto, act. Nam cùm ſpumas ageret in ore, arderent oculi. Homerus lib. X I I I. Iliad. ὀφθαλμὼ δ' ἄρα οἱ πυρὶ λάμπετον. Heſiodus in Aſpide:

ἔμπλην ὄσσοισιν πυρὶ λαμπομένοισι δεδορκώς.

T Y R I A *de gente*] E Tyro vrbe Phœniciæ, vnde Cadmus

Tyrius dictus eſt. Cinna in Propemptico Pollionis:

Nec tam donorum ingentes mirabere aceruos
Innumerabilibus congeſtis vndique ſaclis;
Iam inde à Belidis, natalique vrbis ab anno
Cecropis, atque alta Tyrij ab origine Cadmi.

—E T *attonitos ſubitus tremor*] In vno meo eſt, *Subitus metus.* I L L E *volubilibus ſquamoſos nexibus orbes Torquet*] Serpens in aliquem impetum facturus ſe in ſpiras colligit. Ita mox: *Ipſe modò immenſum ſpiris facientibus orbem*
Cingitur. Sic lib. I X. de Acheloo in ſerpentem:
Qui poſtquam flexos ſinuaui corpus in orbes.

Virg. lib. II. Georg. *Nec rapit immenſos orbes per humum, neq. tanto Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.*

Hanc eandem comparationem, ſerpentisque naturam ponit & Plato lib. I. De Republica.

—S I N V A T V R *in arcus*] Vnus Vatic. vnus Maff. & Abb. *In orbes.* D E S P I C I T] Sic legendum ex vet. lib. & ratione.

—T A N T O Q V E *eſt corpore, quanto, Si totum ſpectes geminas qui ſeparat Arctos*] Locus hic non facilè intelligetur, niſi quæ Higinus de vtraque Vrſa ſcribit, huc afferantur. Itaq. ego, qui quantum potui, poëtam hunc noſtrum illuſtrandum ſuſceperim, eius verba operæpretium me facturum exiſtimaui, ſi recitarem, atque vtriuſque Vrſæ, Draconisque imaginem apponerem. Igitur incipiens à polo Boreo protinus dicere, quo vtræque arcti nixæ vehuntur arctico circulo clauſæ, & ita collocatæ, vt alterius vnaquæque earum reſupinata caput alterius regere videatur: ita tamen vt caput eius, quæ ſuperior fuerit, ad caudam inferioris contendat. Harum maior in extremo circulo pedes habet fixos. Præterea habet in capite ſtellas ſeptem, omnes obſcuras. in vtriſque auribus binas: in humero claram vnam: in pede de poſterioribus nouiſſimo duas: in ſummo interſcapilio vnam: in crure de poſterioribus primò vnam: in pede priore duas: in cauda ipſa tres. Ita totius ſideris ſtellæ ſunt omnino XXI. Minor autem habet in ſtationis vnoquoque loco ſtellas ſingulas clarè lucentes, & ſuper caudam tres: omnino ſeptem: Sed in prioribus caudæ ſtellis vna, à quo Polus appellatur, vt Eratoſthenes dicit: per quem locum ipſe mundus exiſtimatur verſari. Reliquæ autem duæ χόρευται dicuntur, quòd circum polum verſantur.

Draco inter duas arctos collocatus videtur corporis ſinu facto arcton minorem ita concludere, vt pænè pedes eius tangere

videatur. Cauda autem flexa caput maioris attingere, ſuo capite tanquam reducto, circulum arcticum attingens, corpus vt in ſphæram complicari, & ſi quis diligentius attenderit, videre poterit caput Draconis ad maioris Vrſæ regionem caudæ collocari. Hic habet in vtroque tempore ſtellas ſingulas: in oculis ſingulas: in mento vnam, & toto corpore reliquo claras decem; ita vt omnino ſit ſtellarum x v.

Scio me à quibuſdam reprehenſum iri, quòd totum hunc Higini locum huc tranſtulerim, qui locum ipſum indicare cōtentus eſſe poteram: verùm hoc eorum gratia concedendum fuit, qui (quod ſæpè mihi contingit) multis carent auctoribus, multiſque libris, quique propter pauperiem eos ſibi comparare non poſſunt. conſului tamen perſæpe illorum opinioni, qui loca tantùm ſibi annui volunt.

—H o s *tabe*] Sic lege ex opt. C. lib. Ter *Hos* repetit, more ſuo. F e c e r a t *exiguas iam ſol altiſſimus vmbras*] Deſcriptio meridiei. Ita mox:

Iámque dies medius rerum contraxerat vmbras,
Et ſol ex æqua meta diſtabat vtraque.

Et lib. x i v.

Sol erat, & minimas à vertice fecerat vmbras.

Et i i i. De Arte:

Iámque dies medius tenues contraxerat vmbras,
In'que pari ſpatio veſper & ortus erant.

T e g i m e n *direpta Leoni Pellis erat*] Hunc morem oſtendit &

dit & Virgil. lib. v. *tergum Gætuli immane leonis Dat Salio villis onerosum atque vnguibus aureis.*

LETATAQVE *corpora vidit*] Eutychus citat hunc locum lib. II. & illum ex Ibide:

Quique Lycurgiden letauit & arbore natam.

QVOD *medio lenta ſpina*] In illo Abb. *Longa ſpina.* In vno meo: *Quod medio fixum lenta curuamine ſpina Conſtitit.*

—CAPVT *in ſua terga retorſit*] Virg. de alio ſerpēte lib. v.

——*ſeque in ſua membra plicantem.*

RECTIOR *extat*] In vno meo & Abb. lib. longè rectius legitur, *rectior aſtat.*

IMPETE *nunc vaſto*] Sic & Plautus in Amphitruone:

Quis tam vaſto impete has fores toto conuolſit cardine?

Et Silius lib. II. —*Sed contortum prior impete vaſto*

Daunius huic robur iuuenis iacet. Lucret. lib. II.

Tranſmittunt valido quatientes impete campos.

CEDENDO *arcebat*] In eodem Vatic. Cæleſtino & Abb. legitur, *Cedendo ardebat.*

PONDERE *ſerpentis curuata eſt arbor*] Videtur locus hic ita conſiderandus, vt Quinctilianus lib. IIX. cap. III. conſiderat illum ſummi poëtarum lib. II. Aeneid. vbi de equi loquitur magnitudine, *Demiſſum lapſi per funem.*

PONDERE *ſerpentis curuata eſt*] In eod. Vat. *Sinuata eſt.*

—ARBOR] Quercus.

VICTOR *victi*] Annominatio. Sic & alibi:

Huic victor victo nempe pudendus eras.

——NEQVE *erat cognoſcere promptum*] neque facilè poterat audiri. ſic III. Faſt.

Vacca ſit, an taurus, non eſt cognoſcere promptum.

Verùm hoc aliud ſignificat. ILLE *diu pauidus pariter cum voce colorem Perdiderat*] In trib. vet. & alio Io. Dei, *Cum mente colorem.* Quod mihi non prorſus diſplicet.

—MOTAEQVE *iubet ſupponere terræ Vipereos dētes*] Hoc, opinor, ſumpſit ex Euripide in Phœniſſis, vbi & de Cadmo, & de ſerpente, quem ille interfecit, ſcribit. Tangit & hanc rem Apollonius Rhodius lib. III. Arg. vbi fontem, apud quem ſerpens commorabatur, Aretiadam vocat. Cuius hæc ſunt:

——πόρε δέ σφισιν
αἰήτης χαλεποὺς ἐς ἄεθλον ὀδόντας
ἀονίοιο δράκοντος. ὃν ὠγυγίῃ ἐνὶ θήβῃ
κάδμος ὅτ᾽ εὐρώπην διζήμενος εἰσαφίκανε

πίφυσο, ἀρηιάδη.&c.id eſt: *dedit enim ipſis venientibus*
Rex Æetas periculoſos ad certamen dentes
Bœotici Draconis, quem Ogygiam ad Theben
Cadmus, quando Europen inquirens venit,
Confecit, Aretiada fonti cuſtodem exſiſtentem.
Vbi & habitauit, conductu bouis, quam ei Apollo
Tribuit ex vaticinio ducem via.
Illos autem, Dea Tritonia maxillis eximens,
Æeta tradidit dono, ſimúlque ipſi interfectori.
Sed iſte Bœoticis arans campus
Cadmus Agenorides, terrigenam concitauit populum,
Martis metentis qui ſub haſta occumberent.

At Euripides loco citato Dircen. Vbi ſapientiſſimus poëta, quem Apollonius & Ouidius ſequuntur, docet Cadmum Palladis conſilio ſerpentis dentes, ex quibus armati homines nati ſunt, ſeminaſſe.

VIPEREOS *dentes*] ſerpentinos. Sic & alibi:

Vipereos dentes in humum pro ſemine iactos.

SPARGIT *humi iuſſos dentes*] Propriè vſus eſt ſpargendi verbo. HVMI] in terras. Vide quæ notaui in epiſtola Hypſiphylæ. ——ACIES *apparuit*] Sic o. vet. libri. Impreſſi verò *comparuit*. Illam ſequendam puto.

—CRESCITQVE *ſeges clypeata virorum*] Libri ſ.o. *Clipeata*. per i noſtrum, Sicque Ocius: ſed hoc è Romana conſuetudine. quod mihi, Giſanio aſſentienti, magis placet.

—IACVLO *cadit eminus ipſe*] Vnus Vatic. *Eminus ille.*

—SVOQVE *Marte cadunt ſubiti per mutua vulnera fratres*] Eodem propè modo infrà:

Terrigena pereunt per mutua vulnera fratres,
Ciuilique cadunt acie.

SANGVINEAM *tepido plangebant pectore matrem*] Sic optimi quique libri ſcripti. Alij quidam malè habent, *Pectore terram*. Ouidius enim & in primo, & ſecundo libro *Terram matrem* vocauit. *Terram*, ſine vlla dubitatione eſt gloſſema alicuius, qui verbum *Matrem* voluit interpretari: poſteaque ab imperitis, qui, quid ſibi matrem vellet, non intelligebant, receptum eſt. T. Liuius lib. 1. Imperium ſummum Romæ habebit, qui veſtrum primus ô Iuuenes oſculum matri tulerit. Tarquinij, vt Sextus, qui Romæ relictus fuerat, ignarus reſponſi, expersque imperij eſſet, rem ſumma ope taceri iubent. Ipſi inter ſe, vter prior, cùm Romam rediiſſet, matri oſculum

daret, ſorti permittunt. Brutus aliò ratus Pythicam vocem velut ſi prolapſus cecidiſſet, terram oſculo contigit: ſcilicet quòd ea communis mater omnium mortalium eſſet. & ipſe lib. II. Faſtor. *Conſulitur Phœbus, ſors eſt ita reddita: matri*
Qui dederit primus oſcula, victor erit.

QVINQVE *ſuperſtitibus quorum fuit vnus Echion*] Horum omnium nomina ex Lyſimacho & Hellanico ita collegit Parrhaſius lib. II. in Claud. Vdæum, Chthonium, Pelorem, Hyperenorem, & Echionem, cuius & Ouidius meminit. Hippias autem Delius & Atrometus hiſtoriæ fidem ſecuti tradunt Spartos (quod apud nos ſatos ſignificat) gentem fuiſſe quæ ſic appellaretur: vnde accenſa poëtarũ licentia ad mendacium fabulæ cõſpirarit. Palæphatus ait hos è proximis finibus excitos, arma tumultuaria ſumpſiſſe in Cadmum: quoniam verò repente conſtiterant ac ſi de terra contracti vndique cõueniſſent, Spartos, id eſt Satos, aut terrigenas appellatos.

SOCERI *tibi Márſque, Venúſque Contigerant*] Euripides ſub principium Phœniſſarum ait, Cadmum vxorem duxiſſe Harmoniam, Veneris filiam, atque ex ea Polydorum ſuſcepiſſe. Vide etiam Heſiodum in Theogonia. Theognis ait, Muſas & Gratias Cadmi nuptiis affuiſſe, quæ pulchrum carmen cecinerunt. Refert etiam Pindarus in Pythiis Oda III. cùm Cadmus Harmoniam in vxorem duxit, Muſas ceciniſſe: atq. apud ipſum Cadmum Deos epulatos eſſe: à quibus & dona nuptialia accepiſſe. Hic XVII. Græcas litteras à Phœnice in Græciam primus attulit, α, β, γ, δ, ε, ζ, ι, κ, λ, μ, ν, π, ο, ρ, σ, τ, φ. His Palamedes in bello Troiano tres adiecit η, χ, ω. Poſt quem Simonides ſimiliter tres alias, ξ, θ, ψ. υ, verò litteram Pythagoras Samius ad exemplum vitæ humanæ prius formauit. Hæc ex Iſidoro lib. I. cap. III. qui lib. V. refert etiam Cadmum in tertia ætate has, quas recenſuit, litteras reperiſſe: anno autem mundi CIƆ CIƆ CIƆ DCC XCVI. Apud Tacitum lib. XI. legi etiam Cadmum in Græciam litteras attuliſſe: quo loco varias huius rei refert opiniones. Hac de re Athæneus quoque.

DICIQVE *beatus Ante obitum nemo*] Hoc idem dicebat Antiochus, quinctus rex Syriæ. Auctor Ioſephus lib. VI. De bel. Iud. Hoc etiam ſignificat illud Euripideum:

Μήπω μέγ' εἴπῃς πρὶν τελευτήσαντ' ἴδῃς.

Id eſt: Neminem magnum, beatumque dixeris prius, quàm obiiſſe videris.

Et illa Sophoclis in fine Oedipi Tyranni:

ὥστε

ὥστε, θνητὸν ὄντ', ἐκείνην τὴν τελευταίαν ἰδεῖν
ἡμέραν ἐπισκοποῦντα, μηδὲν ὀλβίζειν, πρὶν ἂν
τέρμα τοῦ βίου περάσῃ, μηδὲν ἄλγεινον παθών.

Quorum hæc ſententia eſt. Proinde tu, quicumque morta'is genitus, ſemper diem vltimum conſidera, ac neminem, antequam vltimum non dolore vllo fatigatus, nec ærumnis feris vitæ terminum egreſſus eſt, vmquam beatum prædica.

PRIMA *nepos inter res tot tibi, Cadme, ſecundas Cauſſa fuit luctus, alienáque cornua fronti Addita, &c.*] Seneca ad ſuperiorem Cadmi fabulam, & ad hanc Actæonis abſque dubio reſpexit. Cuius hæc ſunt in Oedipo: vbi eodem, quo hic poëta noſter, ordine eas deſcribit: *Caſtalium nemus*

Vmbram Sidonio prabuit hoſpiti,
Lauítque Dirce Tyrios colonos.
Vt primum magni natus Agenoris
Feſſus per orbem, furta ſequi Iouis
Sub noſtra ramis conſtitit arboris
Prædonem memorans ſuum, monitúque Phœbi
Iuſſus erranti comes ire vaccæ:
Quam non flexerat
Vomer, aut tardi iuga curua plauſtri,
Deſeruit fugas, noménque genti
Inauſpicata de boue tradidit:
Tempore ex illo noua monſtra ſemper
Protulit tellus:
Aut anguis imis vallibus editus
Annoſa ſupra robora ſibilat,
Supráque pinus:
Supra Chaonias celſior arbores
Cæruleum erexit caput:
Cùm maiore ſui parte recumberet,
Aut feta tellus impio partu
Effudit arma.
Sonuit reflexo claſſicum cornu,
Lituúſque adunco ſtridulos cantus
Eliſit aëre: non antè linguas
Alias & arma vocis ignota
Clamore primùm hoſtico experti
Agmina campos cognata tenent:
Dignáque iacto ſemine proles
Vno ætatem permenſa die

Poſt

Poſt luciferi nata meatus,
Ante Heſperios occidit ortus.
Horret tantis aduena monſtris;
Populique timet bella ruentis:
Donec cecidit ſæua iuuentus,
Genitríxque ſuo reddi gremio,
Modò productos vidit alumnos.
Hac tranſierit ciuile nefas:
Illa Herculeæ norint Thebæ
Prœlia fratrum.
Quid Cadmi fata nepotis,
Cùm viuacis cornua cerui
Frontem ramis texere nouis,
Dominúmque canes egere ſuum:
Præceps ſiluas, montéſque fugit
Citus Actæon, agilíque magis
Pede per ſaltus, & ſaxa vagus
Metuit motas Zephyris plumas,
Et, quæ poſuit, retia vitat:
Donec placidi fontis in vnda
Cornua vidit, vultúſque feros,
Vbi virgineos fouerat artus
Nimium ſæui Diua pudoris.

Seneca, Euripidem ſequens, his carminibus fontem, apud quem, vt dixi, erat ſerpens, Dircen vocat.

FORTVNAMQVE *ſatis*] ſic Io. Dei lib. alij verò manuſcripti *Fortunaq́ꝫ ſatis*. Eritque *Fortuna* gignendi caſus.

—ALTERA *lucem Cùm croceis inuecta rotis Aurora reducet*] Placet magis, quo modo legitur in vno meo: *altera lucem Cum croceis euecta rotis*. Sed priore illo modo loquitur Virg. XII. Aeneid. *Cùm primùm craſtina cælo Puniceis inuecta rotis Aurora rubebit.* —FINDITQ. *vaporibus arua*] Alibi:

Sol licet admoto tellurem ſidere findat.

—NODOSAQVE *tollite lina*] id eſt, retia. Ita infrà: *Nec lina ſequi nodoſa ſinebam.*

NOMINE *Gargaphie*] Sic emendandus eſt locus Vibij Sequeſtri, vbi loquitur de fonte, in quo Actæon Dianam nudam vidit. —CVRA *Dianæ*] lib. ſ. o. *Sacra Dianæ. Sacra*, autem opinor, valet conſecrata. —SVCCINCTVS *hiatus*] In omnibus vet. lib. *Incinctus hiatus*. idque rectius.

VINCLA *duæ pedibus demunt*] Plautus in Epidico:

Diim.

Di immortales ſoccos iuſſi adimere pedibus. & in Captiuis:

—iſtas compedes tibi adimam.

Terent. Heautontimor. *ſoccos detrahunt.*

—SPARSOS *per colla capillos Colligit in nodum*] Ita inf.

Crinis erat ſimplex nodum collectus in vnum.

Sic Virg. lib. XI.

Tum croceam chlamydémque ſinúſque crepantes
Carbaſeos fuluo in nodum collegerat auro.

Lucanus item in accuſatiuo protulit. cuius ſunt lib. III.

—tum vulnere multo
Effugientem animam laſſos collegit in artus.

Horatius autem in ablatiuo: *Myrteum nodo cohibere crinem.* Sic & Q. Curtius: Nec tamen ſinus veſtis, quem nodo colligunt, infra genua deſcendit. Aliter Seneca in Hippol. *& nodo comas coëgit.*

PER *nemus ignotum non certis paſſibus errans*] In vno meo: *Non æquis paſſibus.* Ita Virg. lib. II. Aeneid.

—ſequitúrque patrem non paſſibus æquis.

—PECTORA *Nymphæ*] In nonnullis vet. *Corpora Nymphæ.* CORPORIBVS *texere ſuis*] Metaphora. Idem numerus apud Lucanum lib. ſuprà citato:

Vulneribus texere ſuis.

QVAE, *quamquam comitum &c.*] In eodem meo: *Quæ, quamuis.* IN *latus obliquum*] *obliquum*, ſiniſtrum, læuum.

—NEC *plura minata*] In vno Vatic. *Nec plura locuta.*

—VIVACIS *cerui*] Ita quoque dixit Seneca, vt ſuperius in eius verſibus potes videre, & Virg. Ecl. VII. *Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui.* Et hic noſter in Eleg. de med. faciei: *Et quæ prima cadent viuaci cornua ceruo.* Quod autem ad Cerui ætatem pertinet, ſic Auſonius, de hominum ætate loquens:

Hos nouies ſuperat viuendo garrula Cornix,
Et quater egreditur Cornicis ſæcula Ceruus.

PVDOR *hoc, timor impedit illud*] Regius non ſatis in bonum & fidelem incidit librum, qui annotat poëtam abuſum eſſe horum pronominum elegantia. In vno Vatic. vno Maffei, itemque duobus meis apertè legitur, *Timor hoc, pudor impedit illud.* Atque huc reſpexit Seneca in Hippolyto:

Haud illum timor, pudórque tenuit.

ICHNOBATESQVE] In omnibus antiq. ſcriptum eſt *Ignobatéſque*, per G, ante N. Ita euenit in verbo *Arachnes:* de quo ibi dicemus.

ARCA-

ARCADES *omnes*] Iulius Pollux canes Arcades tanquam generoſos laudat.

ET *natis comitata Harpyia duobus*] Inter eos canes, qui Actæonem diſcerpſerunt, Harpyiam quoque enumerat Aeſchylus. Auctor idem Pollux.

QVÓSQVE *referre mora eſt*] ſic alibi: *Et quos præterea longa referre mora eſt.* Alio modo dicitur: Lõgum eſt recenſere: Longum eſt perſequi: Longum eſt enumerare: longum eſt dicere: Dicere infinitum eſt: Longum eſt commemorare. Aliter præterea Plautus in Capt. *Nam ſi alia memorem, quæ ad ventris iuſtum conducunt, moraſt.* HEV *famulos fugit ille ſuos*] In lib. Abb. *Heu fugit ille ſuos comites.* Sic & mox: *At comites rapidum, &c.* ACTAEON *ego ſum*] Actæon duas ob cauſas, vt refert Diodorus lib. 6. cap. vlt. in belluam mutatus dicitur, atque à ſuis canibus diſcerptus. Altera, quòd Dianæ concubitum, cùm in montibus iuxta templum ſitis venaretur, appetierit: altera, quòd in venatione illi ſe prætulerit. Multo aliter Palæphatus, & Tyrius Maximus. Rurſus aliter Fulgentius in Mythologicis.

TARDIVS *exierant: ſed per compendia montis Præcipitata via eſt*] In Statij libro multo melior eſt lectio, *Anticipata via eſt.* Itaque legit Eutychus lib. II. in verbo Anticipo. Statius etiam, qui hunc locum imitatus videtur, *anticipare viam*, dixit lib. VI. Thebaid.

> *Sperauit flexæ circum compendia metæ,*
> *Interius ductu Phœbeius augur habenis*
> *Anticipare viam.*

In hac ſecunda editione, ſi nihil aliud attuliſſem, quàm huius loci reſtitutionem; præclarum ſanè quoddam me præſtitiſſe videor. Quo nomine Ouidij amatores, vt ſpero, mihi ſe plurimum debere fatebuntur.

—IVGA *nota*] Cliuos, vel montium vertices, per quos antea ſæpiſſimè ierat.

—SOLITIS *hortatibus*] In Dominic. *clamoribus.* In duobus meis, vno Vatic. *latratibus.* Quod non videtur improbandum. poteſt enim ad canes, de quibus loquitur, referri.

TVM *linguam ad iurgia ſoluit*] *Iurgia*, id eſt, conuicia. Sic Salluſtius in Coniuratione Catil. Poſtremò diſſimulandi cauſſa, aut ſui expurgandi, ſicuti iurgio laceſſitus foret, venit in ſenatum. Liuius lib. XXXIX. Et primò laceſſere iurgiis: deinde altercatione orta cùm accenderentur iræ, ferociſſimi exſulum impe-

impetum in Lacedæmonios fecerunt. Et lib. XLII. Ibi cùm laceratus iurgiis multorum eſſet.

SI *ſum regina, Iouiſque & ſoror & coniux. Et ſoror & coniux*] Declarat hoc M. Tullius lib. II. De nat. Deor. Aër autem, vt Stoici diſputant, interiectus inter mare, & cælum, Iunonis nomine conſecratur, quæ eſt ſoror & coniux Iouis; quòd & ſimilitudo eſt ætheris, & cum eo ſumma coniunctio. Effeminarunt autem eum, Iunoniq́ue tribuerunt, quod nihil eſt eo mollius. Et Macrobius lib. I. Saturn. cap. XVII. Hinc Iuno & ſoror Iouis, & coniux vocatur. Eſt autem Iuno aër, & dicitur ſoror, quia iiſdem ſeminibus, quibus cælum, etiam aër eſt procreatus. coniux, quia aër ſubiectus eſt cælo. Lege etiam Seruium in primo Aeneid.

—NEC *ſim Saturnia*] Emenda ex ambobus meis, vno Maffei, Io. Dei, Capranic. & Cæleſtinis, *Nec ſum.*

DE *Ioue*] Lege, *Ab Ioue*, vt habent vet. libri. *Sulcauitque cutem rugis.*] Alibi:

Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent. Et:
Iámque meos vultus ruga ſenilis arat.
Virgilius VII.
Et frontem obſcenam rugis arat.
Horat. *Cùm ſit tibi dens ater, & rugis vetus*
Frontem ſenectus exaret.
Plaut. in Bacchid. *conſulcant frontem.*

——ET *curua trementi Membra tulit greſſu*] Ita omnes vet. Alij ineptiſſimè legunt, *& curua rigenti, &c.* Verùm in C. libris eſt *paſſu*, non *greſſu.*

PATRIOQVE *tener inſuitur femori*] Quo modo fictum ſit, Iouem, exſtincta Semele, Bacchum poſuiſſe in femore, docet Q. Curtius lib. IIX. A Libero patre conditos, loquitur autem de incolis Nyſæ, ſe eſſe conditos dicebant, & vera hæc origo erat: ſita eſt ſub radicibus montis, quem Meron incolæ appellant. Inde Græci mentiendi traxere licentiam, Iouis femine Liberum patrem eſſe cælatum.

SEPOSVISSE *graues*] In vno meo, Dominic. & Abb. *Depoſuiſſe.* ET, *maior veſtra profecto eſt, &c.*] Qui hoc plenius auet cognoſcere, legat Apollodorum lib. III. qui huius rei varias refert opiniones.

IRRITA *facta feciſſe*] Cic. act. II. lib. II. in Ver. Fecerat hæc primo aduentu Metellus, vt omnes iſtius iniurias, quas modò poſſet, reſcinderet, & irritas faceret.

PRIMA

PRIMA *fide*] *Fide* hoc loco, pro *fidei*, vt infrà, & apud Horatium: *Conſtantis iuuenem fide.*

VOCIS *rata*] Lege, *data*, auctorib. manuſcriptis lib.

CAERVLA *Liriope*] In vno meo *Candida Liriope.*

—IAM *tunc qui poſſit amari*] In Dominic. *Qui tunc quoq. poſſit amari.* —*exitus illam Réſque probat*] In epiſtola 11. *Exitus acta probat.*

NAM *quater ad quinos &c.*] Ita legendum contendit quidam λήρων ἰφέτης. Peſſimè. Melior omnino, & veriſimilior eſt lectio Vrſini, Vaticani, vetuſtioris mei, Aldini & vnius Cæleſt. *Namque ter ad quinos.* Infrà: —*quid me puer vnice fallis?*

MVLTI *illum iuuenes, multæ petiere puellæ*] ſic lib. I. *Multi illam petiere.* Sed in lib. meo antiquiore, vtroque Maffeiano, Vaticano, Briantij, Ern. Io. Dei, Aldini Abb. & Cæleſtinis legitur, *Cupiere puellæ.* Quod quodam modo mihi lepidius videtur. Libet autem hoc loco narrare, Achillem Statium, virum doctiſſimum, qui poſtremò commentarios ſcripſit in Catullum, valde ab hac, quam retuli, lectione receſſiſſe. Legit enim hoc modo hæc tria carmina:

Multi illum iuuenes, multæ optauere puellæ,
Sed fuit in tenera tam dura ſuperbia forma:
Nulli illum iuuenes, nullæ optauere puellæ.

Hoc ait, cùm voluit oſtendere, eodem pæne modo locutum eſſe hunc noſtrum, quo Catullus in carmine nuptiali:

Multi illum pueri, multæ optauere puellæ,
Idem cum tenui captus deflornit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.

Miror eum ita imprimendum curaſſe. Eſt enim contra omnes libros tum impreſſos, tum ſcriptos. Illud autem non infitias iuerim, Ouidium ad illa, quę modò protuli, carmina reſpexiſſe.

TAM *dura ſuperbia &c.*] lib. vet. *Tam dira.*

CORPVS *adhuc Echo, non vox erat*] De Echo exſtat epigramma hoc Auſonij Galli:

Vane quid affectas faciem mihi ponere pictor,
Ignotamq́ue oculis ſollicitare Deam?
Aëris & linguæ ſum filia, mater inanis,
Iudicij vocem quæ ſine mente gero.
Extremo pereunte modos à fine reducens,
Ludificata ſequor verba aliena meis.
Auribus in veſtris habito penetralibus Echo,
Et, ſi vis ſimilem pingere, pinge ſonum.

—QVA *ſum deluſa*] In meo vetuſtiore, Vaticano, vno Cæleſt. & Dominicano, *Quæ ſum decepta.*

O *quoties voluit*] In eodem meo, *Ha quotiens*. Sed *Quotiens*, eſt etiam in o. ſcriptis.

—NATVRA *repugnat*] Sic vet. lib. *Hic quis adeſt*: In Vaticano, vno Maffei, & vno meo: *Et quis adeſt?* Quod magis probo. —HAERET *amor*] Dubitat. Plautus in Mercatore: *Nimium negotij repperi, enim verò hæreo.* M. Tullius lib. IV. De Finibus: Itaque eadem ratione, qua ſum paulò antè vſus, hærebitis.

INDE *latet ſiluis*] In meo vetuſtiore, *Illa latet.* —*ſic alius vndis*, Id eſt, Naiades, vel Nereides.

—AVT *montibus ortus*] Oreades. Vide Seruium ad illud Virg. lib. I. Aeneid. *Hinc atque hinc glomerantur Oreades.*

—ASSENSIT *precibus Rhamnuſia iuſtis*] Rhamnuſia putabatur ſceleratorum, arrogantiſsimue hominum vltrix. Ouidius alibi:

Exiget ac dignas vltrix Rhamnuſia pœnas.

Rhamnuſia, hoc loco ſignificat fortunam. Qua de re vide quæ diſputat in prima orat. in Catilinam, doctiſſimus, diſertiſſimusque vir M. A. Muretus.

DVMQVE *ſitim ſedare cupit*] ſic Lucretius:

Et ſedare ſitim prius eſt. quàm pocula natum. Idem:
Ad ſedare ſitim fluuij fontéſque vocabant.

Auctor ad Herennium: Neque habeat, qui ſitim ſuam ſedat, Aliter IV. Triſt. eleg. IIX. *Nec ſiccam Getico fonte leuare ſitim.*

SPEM *ſine corpore amat*] Iure hoc loco reprehenſus eſt Regius ab alijs viris doctis.

ET *dignos Baccho digitos, & Apolline crines*] Deprauatus eſt omnino hic verſus, qui ita reſtituendus, *Et dignos Baccho, dignos & Apolline crines.* Hoc enim modo legitur in vtroq. meo & Cæleſtino. In vno Maffei eſt litura in verbo *Digitos*, vt facilè appareat in eo prius legi *dignos*. Retinet & veræ lectionis veſtigia liber Farneſianus, in quo eſt, *Et digitos Baccho, dignos & Apolline crines.* Capran. etiam, *Et digitos Baccho dignos &c.* Io. Dei, *Et digitos Baccho dignos, &c.* Confirmat eam ipſam, quam in vet. illis lib. repperi, lectionem Ouidius ipſe lib. I. Amor. eleg. XIV. vbi Apollinem & Bacchum ob pulchrum capillum his verbis laudat:

Formoſæ periere comæ quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus ineſſe ſuo.

Idem

Idem lib. I I. De Ponto:

Nec dabit intonſo iugulum caper hoſtia Baccho.

Tibullus lib. I. eleg. I V.

Solis æterna eſt Phœbo, Bacchóque iuuentas:

Nam decet intonſus crinis vtrumq; Deum.

Et Heſiodus Bacchum ob capillum commendat in Theogonia, cuius verba poſui lib. I I X.

Seneca in Hippol. de Baccho ipſo:

Intonſa iuuenis perpetuum coma.

& in Oedipo, *Spargere effuſos ſine lege crines.*

PARITERQVE *accendit*] In iiſdem meis, *Incendit, & ardet*. Quod magis probo.

IRRITA *fallaci quoties dedit oſcula fonti, In medias quoties viſum &c.*] Emenda ex vtroque meo, & aliis, *Irrita fallaci quotiens dedit oſcula fonti, In medias totiens viſum &c.*

SED *quod videt, vritur illo*] Io. Dei liber, *exſtat illo*. poſtea in præp. addita, factúmque *in illo*: legendum fort. *exæſtuat*.

NEC *via, nec montes, nec clauſis mœnia portis*] Lege, vt aliquot vet. habent, inter quos mei: *Non via, non montes, non clauſis mœnia portis*. Ita enim ſuauius eſt.

NAM *quoties, &c.*] Et hic & vbique lib. ſ. *quotiens*, & *totiens* habent.

ET *amarunt me quoque Nymphæ*] Argumentum à minori ſecundum Ariſtotelem: at ſecundum Ciceronem, à maiori.

ILLE *ego ſum*] In vet. *Ipſe ego*.

—QVID *deinde negabo?*] Corrige auctoribus vetuſtis exemplaribus, *quid deinde rogabo?*

QVOD *cupio, mecum eſt*] De Narciſſo, qui ſui amore captus erat, ita Auſonius:

Si cuperes alium, poſſes Narciſſe potiri,

Nunc tibi amoris adeſt copia, fructus abeſt.

Idem, de eodem:

Quid non ex huius forma pateretur amator,

Ipſe ſuam qui ſic deperit effigiem?

—SVMMA *veſtem diduxit ab ora*] Non ſanè video, quare Regius à lectione, quam repererat, receſſerit. Tu hoc modo lege, adiuuantibus optimis lib. ſ. *Summo veſtem deduxit ab ore*. In duobus Cæleſt. Abb. & Briantij, & Io. Dei, *ſummo veſtémque reduxit ab ore. Ab ore*, hoc loco, valet à pectore, vnde veſtis incipit: vel, quoniam loquitur de mare, ab ore, hoc eſt à mento vel collo. *Os* enim apud Latinos

pro tota facie ponitur. Quinetiam pro tota illa, quæ cernitur, parte. *Deduxit*, hîc ſignificat, lacerauit. Vt apud hunc ipſum poëtam. Alibi:

Aut tunicam ſumma deducere turpiter orat

Et inf. lib. v. *Summa veſtem laniaret ab ora*

Quod fortaſſe Regium, vt ita legeret, decepit. Periculoſum, & temerarium ſæpe eſt, ab antiquis libris diſcedere.

—Marmoreis *palmis*] Id eſt, candidis. Vt alibi:

Aurea marmoreo redimicula demite collo.

Lucilius, citat Nonius:

Hic corpus ſolidum inuenies, hic ſtare papillas,
Pectus marmoreum. Næuius Iliad. I.
Collum marmoreum torquis gemmata coronat.

Matvtinaeqve *pruina*] Pontanus hoc epitheton vſurpauit: *Vnde cadunt imbres, & matutina pruina*. Quare matutinam pruinam vocet, dixi infrà lib. viii. Eſt autem pruina gelidus & concretior ros, à perurendo dictus. Auctor Verrius.

Ille *caput viridi feſſum ſubmiſit in herba*] Aliquot vet. lib. *Viridem feſſum ſubmiſit in herbam.* vt idem ſit cum illo, quod ſuperius dixit, *Teneráſque latus ſubmiſit in herbas.*

—Postqvam *eſt inferna ſede receptus*] De Echo, dolente propter Narciſſi mortem, legitur Auſonij Tetraſtichon:

Commoritur Narciſſe tibi reſonabilis Echo,
Vocis ad extremos exanimata modos.
Et pereuntis adhuc gemitum reſecuta querellis,
Vltima nunc etiam verba loquentis amat.

Contvlerat *famam*] Libri ſcripti, *Attulerat.*

—Mille *lacer ſpargêre locis*] Citat hæc verba Flauius Soſipater Cariſius.

—Et *ſanguine ſiluas Fœdabis*] Id eſt, tuo ſanguine fœdas reddes. Ita Virg. II. Aeneid.

—*patrios fœdaſti ſanguine vultus.*

Eveniet] Vetuſta exemplaria, *Et veniet*. Rectius; quo diſcerpſêre, Bacchum non veneratus.

Meqve *ſub his tenebris*] In vno meo, *Sub his latebris.*

Et *vulgus proceréſque*] In meo antiquiore, & vno Cæleſtino, *Vulgúſque, Procréſque*. Quod magis mihi probatur. Vide, quæ dixi lib. I. ad illum locum: *Sunt mihi ſemidei, ſunt ruſtica numina, Nymphæ, Faunique, Satyrique & monticolæ Siluani.* Proceres, vt ex Varronis ſententia refert Seruius,

Principes Ciuitatis dicuntur, quia eminent in ea, ſicut in ædificiis mutuli quidam, hoc eſt capita trabium, quæ proceres nominantur. A TYRO *hac profugos poſuiſtis ſede penates*] Ita habent manuſcripti o. lib. itaque legendum pro comperto arbitror. Quidquid Fanenſis ſomniet, aliorum ſit iudicium. A ſcriptis lib. mihi non placet tranſuerſum, vt aiunt, digitum diſcedere. Intelligo autem, cùm locus non eſt corruptus, & ſenſus rectè percipi poteſt. De Tyro ſic Q. Curtius lib. IV. Tyrus ſeptimo menſe, quàm oppugnari cœpta eſt, capta eſt: Vrbs & vetuſtate originis, & crebra Fortunæ varietate ad memoriam poſteritatis inſignis, condita eſt ab Agenore, diu mare non vicino modò, ſed quocumque claſſes eius adierunt, ditionis ſuæ fecit: Et, ſi famæ libet credere, hæc gens litteras prima aut docuit, aut didicit. De hac etiam Marcellinus lib. XIV. Poſt hanc accliuis Libano monti Phœnice regio plena gratiarum & venuſtatis, vrbibus decorata magnis & pulchris: in quibus amœnitate celebritateque nominum Tyrus excellit, Sidon & Berytus, iiſdem pares Emiſſa & Damaſcus, ſæculis conditæ priſcis. Et Oroſius lib. III. cap. XVI. loquens de Alexandro. Tyrum vrbem antiquiſſimam & florētiſſimam, fiducia Carthaginienſium cognatorum ſibi obſiſtentem oppreſſit & cepit. Iuſtinus lib. XVIII. Piſcem Phœnices Sidon vocant; poſt multos deinde annos à Rege Aſcaloniorum expugnati, nauibus appulſi, Tyron vrbem ante annum Troianæ cladis condiderunt. Diodorus lib. XVII. ait captam fuiſſe Olympiade CXII.

SED *madidi myrrha crines, molléſque corona*] In meo vetuſtiore, Ioannis Capran. Vrſ. Brian. Abb. Farnel. & Ald. *Sed madidus myrrha crinis, &c.* In vno Caleſt. Dominio. & aliis quibuſdam, *Sed madidus myrrha crinis, molliſque corona.*

—OBSTRVCTAQVE *ſaxa iacebant*] o. lib. ſ. *tenebant.* In lib. tamen Capr. antea erat, *ruebant.* poſtea neſcio quid ſit ſubſtitutum.

—ET *tradunt manibus poſt terga ligatis*] In quibuſdam vet. *poſt terga reuinctis.* Vtrumque rectè. Aliter infra: *flexis poſt terga lacertis.* & Prudentius:

—— manibúſque in terga retortis.

Horatius lib. III. Oda V.

——vidi ego ciuium
Retorta tergo brachia libero.

Liuius lib. V. Denudatū deinde eum, manibus poſt tergum illigatis, reducendum Faleriis pueris tradidit. & lib. III. Triſt.

Pars agitur vinctis poſt tergum capta lacertis
Reſpiciens fruſtra rura larémque ſuum.
Aliter Virgilius lib.XI.
Vinxerat & poſt terga manus. Sic & Liuius lib.IX.
Manus poſt tergum vinciri iubent.

NOMEN *mihi, dixit, Acœtes*] Ita habet antiquior meus, Io. & vterque Maffeianus.

LINOQVE *ſolebat & hamis Decipere, & calamo ſalientes ducere piſces*] Hunc locum imitatus eſt Seneca in Hercule Oeteo: *Fluctibus tectos graues extrahere piſces rete, vel calamo leui.* *Salientes ducere piſces*] ſic Martialis:
Et piſcem tremula ſalientem ducere ſeta.
Vide obſeruat. in Halieuticon Ouidij.

ADDIDICI]Addiſcere propriè eſt arti,ſcientiæ'ue,quam quis tenet, aliquid addere: vt hoc loco, & apud Ciceronem libro primo Offic.

—ET *ducor dextris ad litora remis*] Temere quidam ita legunt, & corrigunt o. l.ſ. *Et dextris adducor litora remis.* Solent enim ſæpiſſimè poëtæ præpoſitionem verbo addere, & nomini detrahere. Huius rei, præter alios, plenus eſt Horatius.

—MONSTROQVE *viam*] Sic loquitur M. T. pro Balbo: *Qui erranti comiter monſtrant viam.* Et apud eundem Ennius libro primo Offic.
Homo, qui erranti comiter monſtrat viam:
Quaſi de ſuo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipſi vt luceat, cùm illi accenderit.
Et apud eundem alius poëta:
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam.
Seneca in Medea:
Spes nulla monſtrat rebus afflictis viam.
Plautus in Rudente: *Saltem aliquem velim, qui ex his locis mihi viam, aut ſemitam monſtret.*

ILLE *mero, ſomnóque grauis*] Alibi:
Iámque cibo, vinóque graues, ſomnóque iacebant.
Virgilius lib.II. Aeneid.
Inuadunt vrbem ſomno, vinóque ſepultam.
Infrà: *Et corpora victa ſopore Inuadunt.*
Ennius:
Hunc hoſtes vino domiti, ſomnóque ſepulti.
Liuius lib.IV. Deinde feſto die graues ſomno, epuliſque incolas veteres noui coloni nocturna cæde adorti.

PRO *nobis mitte precari*] In vno meo, *pro nobis ſiſte precari.*

INQVIT *Ophelles*] Ita eſt in antiquis.

VELAQVE *deducunt*] Regius, *deducunt*, diſſoluunt, exponit: nimis frigidè, & otioſè. Tu verò explana: tollunt, extendunt, &, vt loquitur Plautus in Milite glorioſo, *explicāt*. Infrà:

Carbaſa deducit, ne qua leuis effluat aura.

Lucanus lib. I.

Strictáque pendentes deducunt carbaſa nautæ.

Huius antitheton eſt Contrahere vela. Cicero ad Att. Quid quæris ex me, quid acciderit de iudicio, multis interp. verbis, contraxi vela. Alibi hic noſter:

Propoſitíque precor contrahe vela tui.

Horat. lib. II. Odar. *Sapienter idem*

Contrahes vento nimium ſecundo

Turgida vela. Alibi aliter:

Aura leuis rigido pendentia malo Suſcitat.

CORPOREQVE: *& preſſo ſpinæ curuamine flecti Incipit*] Duo Vatic. Alter Maffei, Vrſini & Brian. *Corpore depreſſo, &c.* In meo vetuſtiore & vno Cæleſt. anteà legebatur, *Corporéque preſſo.* Sed fruſtrà fortè immutatum eſt. *Que* ſæpiſſimè producitur. VNDIQVE *dant ſaltus*] ſic paullò ſuprà: *Dóque leues ſaltus.*

—ACCEPTVM *mare*] Id eſt, aquam ex mare acceptam: Continens pro contento.

—VIXQVE *animum firmat Deus, excute dicens Corde metum*] Variant hoc loco libri prælo ſubiecti, variant item ſcripti. In vno Maffei, & Briantij, *Víxque meum &c.* In altero priore illo modo emendatum eſt. In vno meo apertè legitur, *Córque meum firmat Deus, &c.* Ad cuius marginem aliena manu appoſita eſt gloſſa, *Vixque metum* Quo modo eſt in meo vetuſtiore, Io. Dei, Ernaldi, duobus Vatic. & vno Cæleſt. In altero eiuſdem Cœnobij, *Víxque metum firmans Deus, excute dixit.* Doctiſſimus vir, acerrimóque iudicio, & ingenio præditus M. A. Muretus legendum putabat, *Corde metum firmat Deus, &c.* Ego ſollerti & ingenioſo Lectori iudicandum relinquo. Interim poſtulo mihi iudicium ampliari.

—FIRMAT *Deus*] Bacchus.

EXCVTE *dicens*] Sunt, qui hoc loco Acœtem intelligant, quem alloquitur Bacchus. Aliqui Opheltem. Probabilior ſuperior videtur opinio.

—LONGIS *ambagibus*] ſic Horatius in epiſt.

— —ne te longis ambagibus vltrà,
Quàm ſatis eſt, morer.

Virgilius libro primo:

——longa eſt iniuria, longa
Ambages: ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.

Lucretius lib. VI.

Et nimium longis ambagibus eſt adeundum.

Et hic noſter:

——non longis opus eſt ambagibus, inquit.

Vtitur & hoc verbo Plautus in Ciſtell. & in Pſeudolo: Terentius in Heautontimor. act. II. ſcæna II. Alibi *Circuitionem* dixit. M. Tullius item *Circuitionem & Anfractum.* Ambages autem verbum poëticum eſſe arbitror: Licet eo vtantur Liuius, & Tacitus: ſed, hiſtoriam eſſe carmen ſolutum, conſtat.

—A D *ſacra Citharon*] *Citharon* eſt mons Bœotiæ, vbi Liberi patris ſacra celebrantes matres Pentheum diſcerpſerunt. Hæc Lutatius.

C V M *bellicus ære canoro Signa dedit tubicen*] Cicero act. II. in Verr. Signum, quod erat notum vicinitati, buccina datur. Cæſar lib. III. De bello Ciuil. Tuba ſignum dedit. Curtius lib. III. Signum è tabernaculo regis buccina dabatur.

P R I M A *ſuum miſſo violauit Penthea thyrſo Mater*] Pentheus ſibi ipſi, & ſuis luctum ſignificat. De furore autem Penthei à matre, & ſororibus diſcerpti Euripides in Bacchis, & Aeſchylus in Pentheo.

HER-

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEOS LIB. IV.
OBSERVATIONES.

IMMVNESQVE *operum famulæ*] Tolle *Que*, auctoribus opt. libris ſcriptis.

TELASQVE, *& calathos*] Liber Maffeian. optimè habet, *Teláſque, calathóſque.*

ET *quæ præterea per Graias plurima gentes Nomina Liber habes*] Aelianus lib. III. De var. hiſt. refert Bacchum vocatum eſſe Phleona, Protygen, Omphaciten & aliis diuerſis nominibus. Huc pertinent Enniana illa, quæ citat Cariſius: *His erat in ore Bromius, his Bacchus pater,*

Illis Lyæus, vitis inuentor ſacræ,
Tum pariter Euan, euhoë, euhoë Euius,
Ignotus iuuenum cœtus, alterna vice
Inibat alacris, Bacchico inſultans modo.

—ORIENS *tibi victus, ad vſque Decolor extremo qua cingitur India Gange*] Bacchum de Indis triumphaſſe, alibi etiam docet: *Interea Liber depexos crinibus Indos*

Vicit, & Eoo diues ab orbe redit. Et:
Sic victor laudem ſuperatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Oechalia.

Decolor, India: Sic Seneca in Hippolyto: *Tunc virgatas India tigres decolor horret. qua cingitur India Gange:* Ganges ſeptem amnibus fluit, vt Nilus. Virg. lib. IX.

Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges.

Vide ibi Seruium. Fallitur autem Lutatius, exponens illud Statij IV. Thebaidos, *Aut tumidum Gangem.* Vbi ait Ouidius de Gange: *Per ſeptem portus in maris exit aquas.*

Ouidius enim non de Gange, ſed de Nilo loquitur. Verſus, quem ille adducit, legitur hoc modo lib. II. Elegiarum:

Quáque celer lato Nilus delapſus ab alueo
Per ſeptem portus in maris exit aquas.

De Gange ſic Q. Curtius lib. IIX. Ganges omnium ab ortu fluuius eximius, à meridiana regione currit, & magnorũ montium iuga rectò alueo ſtringit. Et mox: Ceterùm non Crocodilos modò, vti Nilus, ſed etiam Delphines, ignotasque aliis gentibus belluas alit. De quo etiam quædam ſcitu digna ſcribit Aelianus de Nat. animalium lib. XII. cap. XXIIX.

—ET *pando non fortiter hæret aſello*] M. Tullius pro Deiotaro, cum *In* præpoſitione dixit. Vix hærere in equo ſenex poterat. Alio modo loquitur ipſe alibi:

Ebrius ecce ſenex pando Silenus aſello
Vix ſedet, & preſſas continet arte iubas.

—TVRBANTES *feſta Minerua*] Ita lib. vet. Quidam non *feſta*, ſed *ſacra* legunt: quibus vt aſſentiar, nullo modo adduci poſſum. Libro ſequenti ait: *feſtúmque canendo.*

AVT *ducunt lanas*] Iuuenalis ſatyra II. *Vos lanam trahitis.* Plaut. alio modo in Men. *Inter ancillas ſedere iubeas lanam carpere.* Sed alij viri docti caſtigant, *carrere.*

—AVT *ſtamina pollice verſant*] Ipſe alibi: *digitis dum torques ſtamina duris.*

E *quibus vna leui deducens pollice filum*] Qui Fuſum hoc loco legunt, fundunt ipſi quidem ſtultitiam ſuam. Priore illo modo ſcripti o. libri. Alibi:

Craſſáque robuſto deducis pollice fila.

—COLVISSE *figura*] Ita in duobus Vatic. & vno Maff. Vrſ. meo & Briant. In alio autem antiquiore, alio Vaticano, Statij, Capranic. Ernaldi, & Ioann. *Celebraſſe figura.* Hæc lectio magis mihi arridet: quam germanam & veram planè puto. Sic vtitur hoc verbo infrà: *Párſque forum celebrant.* Et lib. VII. —*Cygneia Tempe, Qua ſubitus celebrauit olor.*

Et lib. X.

Isq; metu vacuus, naturalique pauore
Depoſito celebrare domos, mulcendáque colla
Quamlibet ignotis manibus præbere ſolebat.

Et lib XIV.

Naiades æquoreæ: ſummíſque in montibus ortæ
Molle fretum celebrant. Et aliis in locis, quos parcam ſcribere. M. Tullius ad Atticum lib. II. epiſt. XII. Domus celebratur: occurritur: renouatur memoria conſulatus: ſtudia ſignificantur: in eam ſpem adducimur, vt nobis ea contentio, quæ impendet, interdum non fugienda videatur. *Celebraſſe* etiam repperit vir doctiſſimus, & ſummo peracrique ingenio & iudicio

dicio prædirus, Ob. Giſanius in lib. quibuſdam antiquis, vt in Notis in Lucretium ſuis teſtatur. In quibus nonnullos Ouidij locos ex vet. libris ipſe quoque feliciſſimè reſtituit. Vnum doleo vehementer, quòd præclari illi ſui labores ſero admodum in manus meas peruenerint: ita vt eos cum his, qui à me reſtituti ſunt, conferre non potuerim. In illo Abb.& quibuſdam aliis legitur *Mutaſſe*: malè omnino. quod ex *Celebraſſe* vocis ſimilitudine natum eſſe crediderim.

EXTREMOS *altis in turribus egerit annos*] In vno Vatic. *Egerit extremos altis in turribus annos*. Qui numerus non eſt deſpiciendus.

—IN *tacitos piſces*] ſic Næuius dixit *Mutos quadrupedes*. cuius hæc ſunt in Lycurgo: *Ducite eo argutis mutos quadrupedes*. Cicero in verſibus Aratæis Mutos piſces:

Ipſe autem labens mutis equus ille tuetur
Piſcibus.

Ita præclarè emendauit Muretus. In vulgatis peſſimè legitur *multis*. Agit enim ibi Cicero de duobus piſcibus, hoc eſt ſigno cæleſti. Idem epiſt. I. lib. I. ad Q. fratrem: Muta pecuda. & Ouid. lib. III. De Arte:

Quamuis mutus erat, voci fauiſſe putatur
Piſcis, Arioniæ fabula nota lyræ.

VBI *dicitur altam Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis vrbem*] Propertius:

Perſarum ſtrauit Babylona Semiramis Vrbem,
Vt ſolidum cocto tolleret aggere opus:
Et duo in aduerſum miſit per mœnia currus,
Ne poſſent tacto ſtringere ab axe latus.

Martialis lib. IX.

Non ſilice duro, ſtructiliue cemento,
Nec latere cocto, quo Semiramis longam
Babylona cinxit. Hyginus cap. CCXXXIII. Murus in Babylonia, quem fecit Semiramis Dercetis filia, latere cocto & ſulfure, ferro vinctum, latum pedes XXV. altum pedes LX. in circuitu ſtadiorum CCC. De Babylone, eiuſque murorum ædificiis ita ſcribit Q. Curtius lib. V. Semiramis eam condiderat, vel (vt plerique credidere) Belus: cuius regia oſtenditur. Murus inſtructus laterculo coctili, bitumine inter litus, ſpatium triginta & duorum pedum latitudinẽ amplectitur: Quadrigæ inter ſe occurrentes ſine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri centum cubitorum eminet: Turres denis pedibus,

bus, quàm murus, altiores ſunt. Totius operis ambitus CCC. LXVIII. ſtadia complectitur. Singulorum ſtadiorum ſtructuram ſingulis diebus perfectam eſſe memoriæ proditum eſt. Aedificia non ſunt admota muris, ſed fere ſpatium vnius iugeri abſunt, & reliq. Ammianus autem in hunc modum lib. XXIII. In Aſſyria ſplendidiſſima vrbs eſt Babylon, cuius mœnia bitumine Semiramis ſtruxit, arcem enim antiquiſſimus rex condidit Belus. Semiramis prima omnium teneros mares caſtrauit. Idem lib. XIV. Atque ex hoc loco illuſtratur ille è lib. II. Amor. eleg. III.

Qui primus pueris genitalia membra recidit,
Vulnera, quæ fecit, debuit ipſe pati.

Hæc eadem, poſt Nini, eius viri, mortem, quoad eius filius adoleſceret, virum ementita eſt. Claudianus in Eutropium lib. I. *—ſeu prima Semiramis aſtu*

Aſſyriis mentita virum, ne vocis acutæ
Mollicies, mollėſque genæ ſe prodere poſſent
Hos ſibi coniunxit ſimiles, &c.

Qui plura cupit, legat Iuſtinum lib. I. & Hyginum. Obſeruauit hæc optimus frater meus, M. Antonius. Si quis præterea ſcire auet, quomodo, quóue aſtu Semiramis ad regnum peruenerit, legat Muretum lib. VI. cap. XVII. Variarum lectionum. Vbi multa, quæ ſunt cognitu digniſſima, ex Græcis auctoribus accuratè, & diligenter, vt ſolet omnia, collegit. Qui nunc maximo omnium cum applauſu in Iure ciuili publicè illuſtrando ita verſatur, vt excellat. De quo meritiſſimo illud dici poteſt, quod olim de Iſocrate proditum eſt litteris: Cuius è ludo, tamquam ex equo Troiano, meri Principes exierunt.

CONTIGVAS *habuere domos*] Continentes dixit Cicero pro Cæcina.

—TANTO *magis æſtuat ignis*] Vet. libri, *tectus magis*. At Seruius illo priore modo legit, proferens hunc locum ad illud Virg. lib. IV. Aeneid. *—& cæco carpitur igni. tanto* legitur etiam in lib. Statij & Capr. quod ſequendum videtur. *—tanto magis æſtuat ignis*] occultus enim ignis maior, ac validior eſt.

FISSVS *erat tenui rima, quam duxerat olim*] Suprà lib II. *Fiſſáque agit rimas.* Et infrà: *Arbor agit rimas.* Et eleg de Nuce:

At cùm maturas fiſſo noua cortice rimas
Nux agit, ad partes pertica ſæua venit.

M. Tullius ad Attic. Tabernæ mihi duæ corruerunt: reliquæ rimas agunt. Et neſcio quis poëta:

Agente

Agente terra per caniculam rimas.

Seneca etiam priore illo modo locutus eſt in Oedipo: *Duxere rimas robora*. Ex quo apparet & *ducere* & *agere rimas*, idem eſſe. *Id vitium, nulli per ſæcula longa notatum.*] Solent enim amantes quæ ab aliis non videntur, perſpicere. Vnde alibi:

Res eſt ſolliciti plena timoris amor.

Virgilius libro IV. Aeneid.

—quis enim fallat amantem?

Rurſus hic noſter in epiſtola Oenonis:

Vnde hæc comperirim tam bene, quæris: amo.

(QVID *non ſentit amor?) primi vidiſtis amantes*] Solent enim amantes, licet amor cæcus ſit, vel fingatur, diligentiſſimè omnia detegere, ac præſentire. Idque expreſſit & Virg. lib. IV. de Didone, quæ Aeneam deperibat, abitionem clam ſe parantem. eius verba ſunt:

At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)

Præſenſit, motusq; excepit prima futuros Huius autem rei cauſam affert ingenioſiſſimus poëta noſter hoc verſu: RES *eſt ſolliciti plena timoris amor.*

ET *vocis feciſtis iter*] Ita infrà: *Oráque præſtant Vocis iter.*

—SEDE *locuti*] Abb. liber, *Parte locuti.*

SVB *noctem*] Paullò ante noctem. hic lib. XI.

Cùm mare ſub noctem tumidis albeſcere cœpit
Fluctibus.

POSTERA *nocturnos Aurora remouerat ignes*] lib. VII. *Poſtera depulerat ſtellas Aurora micantes.*

PRVINOSAS *herbas*] Pruina aſperſas, vel madidas.

AD *ſolitum coiere locum*] In vtroque meo, duobus Vatican. *Ad ſolitum rediere locum*. Vtrumque rectè. Hic noſter alibi: *Medium coëamus in æquor*. Liuius lib. XXV. *Quo minus in vnum coirent* Vrſini: *Ad ſolitum venere locum.*

VT *nocte ſilenti Fallere cuſtodes*] In vno meo & vno Vaticano legitur, *nocte ſequenti.*

—CARDINE *verſato*] Infrà:

Ianua ne verſo ſtridorem cardine reddat.

Sic & Tibullus eleg. II. lib. I.

Nec furtim verſo cardine aperta ſonet.

—ET *aquis nox ſurgit ab iiſdem*] In duobus meis, & aliquot aliis *Exit*. lib. Ioannis, Statij, Vrſini, Abbatis & alter Cæleſt. ſuperiorem habent lectionem. Omnino probabilius. Præcipitatur & ſurgit, antitheta.

DICTA

DICTA *ſub arbore*] *Dicta* hoc loco valet, vt apud Terentium in Andria: *Hic dies dictus eſt nuptiis.* Et apud Cæſarem lib. I. De bello Gall. Dies colloquio dictus eſt ex eo quinctus.

VT *lea ſaua ſitim multa compeſcuit vnda*] Hunc verſum citat Sergius Grammaticus in verbo Lea.

COMPESCVIT] exſtinxit, ſedauit.

—DIVELLITE] dilacerate, diſcerpite. Seneca in Thebaide: *Mea membra paſſim ſpargite, ac diuellite.* Ariadne ad Theſeum: *Iam iam venturos, aut hac aut ſuſpicor illac, Qui lanient, auidos viſcera dente lupos.*

CONSVMITE *viſcera morſu*] Liber Dominic. *Viſcera dente.* Et caue, ne hoc loco legas *Corpora morſu*, vt quidam. Reclamant manuſcripti libri.

O *quicumque*] exclamatio, qua Pyramus ſibi mortem exoptat: ſed in ſequenti carmine ſe corrigit.

SED *timidi eſt optare necem*] Ad hunc locum reſpexit Seneca in eadem, quam proximè nominaui, Tragœdia. Vbi eſt paullo plenior, & abundantior, quàm hic poëta noſter. Eius verba ſunt:

Quare ipſe mortem cupiat, aut quare petat:
Vtrumque timidi eſt velle.

Conſciſcere ſibi mortem ignaui fuiſſe hominis, non autem fortis, vt vulgo putatum eſt, ex Ariſtotelis ſententia, & D. Aurelij Auguſtini, iampridem docuit Muretus in libris Variarum lect. —ET *ad pacta ſecum fert arboris vmbram*] Paullo ſuperius *dictam*, dixit. M. Tullius in prima orat. in Catil. more ſuo coniunxit Pactam, & Conſtitutam. Cuius hæc ibi leguntur: Sciam pactam & conſtitutam eſſe cum Manlio diem? —*& ad pacta ſecum fert:* Quidam legunt: *Et ad pacta ſe confert.* Peſſimè.

—ET *tenues ſtridente foramine longè Eiaculatur aquas*] In vno meo, Abbatis, vno Cæleſt. vno Maffei & Dominic. legitur, *Et tenui ſtridente foramine longas, &c.* In altero Cæleſt. & altero Maffei, non *longas*, ſed *latas*. In altero meo, *Et tenuis ſtridente foramine longas.* Quæ lectio ſi viris doctis recipienda videtur, *longas* expono, longè emiſſas, vel iactas.

PVRPVREO *tingit*] In eodem meo, *Puniceo*.

—ET *viſam cognoſcit in arbore formam*] Idem liber, Vrſini & Briantij. *cognouit*, non *cognoſcit*. Alter Cæleſt. *& verſam cognoſcit in arbore formam.* Quod mihi probatur maximè. Arbor enim colorem rubrum contraxerat, vt ſequens indicat carmen.

ORA-

—ORAQVE *buxo Pallidiora*] ſic & ille alter:

Vuis aridior puella paſſis,
Buxo pallidior, nouáque cera.

Catullus hoc idem ſignificauit hiſce verbis:

Hoſpes inaurata pallidior ſtatua.

Et ipſe alibi:

Membráque ſunt cera pallidiora noua.

—OCVLOS *in morte grauatos*] In vtroque meo, *Iam morte grauatos* Quod magis videtur quadrare.

HIS *tamen amborum verbis*] In meo antiquiore, Ioannis, & vno Cæleſt. *Hoc tamen.*

—ESTOTE *rogati*] Hoc loquendi genere vtitur etiam eleg. III. lib. I. Triſt.

Eſte ſalutati tempus in omne mihi.

INCVBVIT *ferro*] Ita Seneca in Hippolyto: *Laqueo ne vitam finiam, an ferro incumbam?* & ipſe lib. XIV. *Incubuit ferro.* Lucilius lib. XXVI. *Suſpendat ne ſe, an in gladium incumbat, ne cælum videat.*

—LEVCOTHOE] ſic eſt legendum ex vet. libris. Falſo eſt in quibuſdam impreſſis, *Leuconoë.*

—ET *laqueos, quæ lumina fallere poſſent, Elimat*] De hoc ſecundo De Arte:

Mulciber obſcuros, lectum circáque, ſupérque
Diſponit laqueos lumina fallit opus.

HAEC *fuit in toto notiſſima fabula cælo*] Eodem lib.

Fabula narratur toto notiſſima cælo,
Mulciberis capti Márſque, Venúſque dolis.

Vbi hanc ipſam rem longo carmine perſequitur.

MODO *ſurgis Eôo Temporibus, &c.*] Seneca de Solis amore, multis omiſſis verſibus ita loquitur:

Nec ſuum tempus tenuere noctes,
Et dies tardo remeauit ortu.

Quibus ſanè verbis videtur ad hunc noſtri poëtæ locum reſpexiſſe. PALLES: *facit hunc amor ipſe colorem*] *Pallere* propriè amantum eſt. Alibi:

Palleat omnis amans, eſt hic color aptus amanti:
Hoc decet, hoc multi non valuiſſe putant.

—DESPECTA *petebat Concubitus*] Quidam malè legunt, *Deſpecta tenebat.*

CAELESTIA *pabula carpunt*] Ita vet. lib. itaq́. legendum.

STAMINA *fuſo*] Hic quoque ex *fuſo* fecerunt *filo*. Perperam.

peram. Annotarunt præterea, hoc loco *fuſum* eſſe generis neutri. Idque falſiſſimum eſt. Non enim liquidò intelligi poteſt ex hoc loco, cuius ſit generis. Mox verò id, quidquid eſt, perſpicuè apparebit.

Laevia *verſato ducentem ſtamina fuſo*] ſic propè alibi:

Tortáque verſato ducentes ſtamina fuſo.

Eripite *arbitrium*] Lege ex fide opt. vet. *Abripite.*

Et *colus, & fuſus digitis cecidere remiſſis*] Malè eſt in quibuſdam typis excuſis, *Et colus & fuſi.* Illo modo vet. omnes. Hunc quoque locum imitatus eſt Seneca in Hippolyto:

Palladis tela vacant:

Et inter ipſa penſa labuntur manus.

In *veram rediit ſpeciem*] In vtroq. Cæleſt. *In veram faciem.*

Mvltaqve *conqueſtus*] Libri ſcripti, *Multáque præqueſtus.* Rectius. Radicibvs *actus*] Alibi:

Et mala radices altius arbor agit.

Hoc etiam leges apud Ciceronem.

——Et *ſub Ioue*] ſic & alibi:

Sub Ioue durauit multis immota diebus. Et:

Turpis & agricola, qui vomere ſemper adunco,

Et grauibus raſtris ſub Ioue verſat humum.

Horatius Oda 1.

——*manet ſub Ioue frigido*

Venator teneræ coniugis immemor.

Dicebant & *ſub dio.* Cicero Oeconomico, foris & ſub dio eſſe.

—madidis *incompta capillis*] Lib. vet. *nudis incompta capillis.* Quam lectionem libentius ſequor.

Contvlit *in ſaxum*] In vno meo & Dominic. *Tranſtulit.* Ambigvvs *fuerit modò vir*] In vno Cæleſt. *Ambiguus fuerat.* In meo vetuſtiore, Vrſini, & altero Cæleſt. *fieret.* Vtrum rectius, videant alij.

Modo *femina Scython*] In vet. omnib. *Siton.*

Qvare *malè fortibus vndis Salmacis eneruet*] *malè*, id eſt, non. ſic lib. III. Amor. eleg. VI. *quis te malè ſane iubebat Inuitum noſtro ponere membra toro?* Virg. lib. II.

—*& ſtatio malè fida carinis.* Horat. lib. I. Serm. Sat. III.

Cùm tua peruideas oculis malè lippus inunctis,

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutùm?

Hunc autem Horatij locum, qui ita legitur in bonis exempl. ante decennium me docuit Muretus. Rurſus ibid. Virg. —*malè numen amicum*: & infrà in hoc ipſo libro hic noſter: —*ſparſiſq; fugit*

fugit malè ſana capillis. & in Epiſt. VII. *Ille quidem malè gratus &c.* —STVDIO *minuente labores*] Abbatis liber, *Remouente laborem.*

SOLAQVE *Naiadum celeri non nota Diana*] Idem liber, *Celebri non nota Diana.* Quam lectionem non improbo. Nam *celebris*, vt notauit Nonius Marcellus, ponitur pro veloci. apud quem ita eſt: *Celebri gradu greſſum accelerare decet.*

NEC *tamen antè adiit, & ſi properabat adire*] In vno meo, *Nec tamen hunc adiit, quamquam properabat adire.* Quæ lectio ſine vlla dubitatione videtur probabilior.

—ET *quæ dedit oſcula nutrix*] Ita legunt quidam, ſed inſulſe. Tu emenda, vt eſt non ſolùm in manuſcriptis, ſed etiam in impreſſis quibuſdam: *& quæ dedit vbera nutrix.* &, vt ita legatur, ſenſus quoque poſtulat. Eodem modo Plaut. in Prologo Mæn. dixit mammam dare. Integrum autem locum leges à me citatum lib. XIII. eodemque modo lib. I. dixit, præbere mammas.

—LONGEQVE *beatior illa eſt*] In vno meo & Dominic. *Longéque potentior.*

—DIGNABERE *tæda*] Tæda pro nuptiis, continens pro contento. Sic ſuperius: *tædæ quoque iure coiſſent.* Huc faciunt Varronis verba, quæ citantur à Seruio, illud Virgilij interpretante: *Mopſe, nouas incide faces.* Ideò faces præire nuptas, quòd antea non niſi nocte ducebantur à ſpõſis. Tæda autem, eſt arbor, ex qua faces fiebant. Hinc factum eſt, vt faces, quæ in nuptiis adhiberentur, pro nuptiis & coniugio ponantur.

—PVERI *rubor ora notauit*] Rubor in iuuenum facie valde commendatur. ſuprà:

Pulchra verecundos ſuffundens ora rubore
Nudáque ſimplicitas, purpureúſue pudor. Et:
Conſcia purpureus venit in ora pudor.
Catullus: *Tardet ingenuus pudor.*

Quod declarans diſertiſſimus vir, atque omni virtutum genere politiſſimus, M. Antonius Muretus, hæc ſcitu digna ibi collegit: Nihil eſt, inquit, quod magis iuuentutem deceat, quàm honeſtus pudor. Itaque M. Cato dicebat placere ſibi iuuenes, qui erubeſcerent, non qui palleſcerent. Et Diogenes verecundum illum ruborem colorẽ virtutis eſſe indicabat. Et Pythias, Ariſtotelis filia, interrogata, qui ſibi color videretur pulcherrimus, eum reſpondit, qui in ingenuis ex pudore enaſceretur. Hæc Muretus noſter.

—PENDENTIBVS *arbore pomu*] Ita vet.lib. Alij legũt, *malis*, non *pomis*. Prior lectio magis mihi probatur: eſt enim ſignificantior.

FLEXVMQVE *genu*] lib. Io. *flexóque.*

AT *ille Vt puer, & vacuus*] libri vet. *At ille Scilicet vt vacuus.* Statuant doctiores, quo modo ſit legendum.

—TALOQVE *tenus veſtigia tingit*] In vno meo, *frangit.*

—NVDAEQVE *cupidine formæ*] In vno Cæleſt. *Viſaq;*

OPPOSITA *ſpeculi referitur imagine Phœbus*] ſic lib. ſcripti. Quidam hoc loco non *referitur*, ſed *refertur*, malunt legere. ego ab iis diſſentio.

—ALTERNA *brachia iactans*] Sic eſt in lib. meis. In vno Maffei & aliquot aliis, *ducens.*

SIGNA *tegat claro*] Vnus liber meus, Capran. & Vrſini veram habent lectionem, *Signa tegat puro.*

—INVITAQVE *pectora*] Ita lege ex vet. lib. auctoritate.

VTQVE *ſolent ederæ longos intexere truncos*] Liber meus, & Dominic. *intexere ramos.*

—DEPREHENSVS *Polypus hoſtem*] Ita eſt in vet. omnibus. Alij aliter, malè. Polypi deſcriptionem pete è paucis, & non integris verſibus illis, qui è libro, quem Halieutica inſcripſit, ſuperſunt: ex Oppiano lib. II. & ex Aeliano cap. XI. lib. VII. De Natura animalium.

—NEC *me diducat ab iſto*] Liber Dominic. *ſeducat.* Alij vet. vno meo excepto, ad vnum habent, *deducat.* Quod verum eſt. Sic Propertius:

At me ab amore tuo deducet nulla ſenectus,
Siue ego Tithonus, ſiue ego Neſtor ero.

M. Tullius lib. I. De inuentione: Cùm deducaris ab eo, qui cum libentiſſimè vixeris.

VOTA *ſuos habuêre Deos*] In ambob. Cæleſt. *Tetigere.*

—CONDVCAT *cortice ramos*] Ita eſt legendum, non autem audiendi ſunt illi, qui legunt, *inducat.*

ET *incerto fontem medicamine tinxit*] Hunc fontem Statius vocauit doloſum, quòd, ſi vir in eum ingrederetur, Hermaphroditus ab eo exiret; atque ita eum falleret. Eius verba ſunt in balneo Etruſco:

Non vos quæ culpa decus infamaſtis aquarum
Sollicitare iuuat procul hinc, & fonte doloſo
Salmacis: & reliqua.

TINNVLAQVE *æra ſonant, & olent myrrhá que, crocique*]

cique.] Emenda, & lege, ex duobus meis, Briantij, & aliis antiquis: *tinnuláque æra ſonant, redolent.*

CROCIQVE] crocum in quàm plurimis Italiæ regionibus gignitur: Sed illud Sulmonis, patriæ meæ, eſt omnium optimum, ideóque paulo carius venditur, & à mercatoribus, qui illuc eo nomine ſe conferunt, libentius, atq. auidius emitur.

PARS *abit in vites*] In vno meo, Brian. & Dominic. *in frondes.* multò rectius.

IAMQVE *dies exactus erat, tempúſque ſubibat. Quòd tu nec tenebras, nec poſſes dicere lucem, Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis*] Hoc idem expreſſit Seneca in Hercule Furēte:

Tale non dubiè ſolet
Præbere lumen primus, aut ſerus dies.

Et ipſe lib. I. Amor. elegia V.

Qualia ſublucent fugiente crepuſcula Phœbo:
Aut vbi nox abiit nec tamen orta dies.

—PERAGVNTQVE *leui ſtridore querellas*] In vet. *peragúntque leues ſtridore querellas.*

—CELEBRANT] frequentant.

LVCEMQVE *peroſa*] odium habentes in lucem, & diem.

SEROQVE *tenent à veſpere nomen*] *νυκτερίδες* Veſpertilionum. De veſpertilione ita Nonius Marcellus: Veſpertilio eſt animal volucre biforme, dictum, quòd veſpere ſe ad volatum præparat, vel, vt alij volunt, proferat noctis. Varro Agathone: *Quid multa? factus ſum Veſpertilio, neque In muribus planè, neque in volucribus ſum.*

NISI *inultos flere dolores, Idq; mihi ſatis erit*] Lib. I V. Triſt. eleg. III. *eſt quædam flere voluptas* Quam ſententiam ex Sophocle expreſſit in Electra, *ὅσον καὶ θυμὸς ἡδονὴν φέρει.*

—VBI *ſit nigri regia Ditis*] Alibi eodem modo dixit, *nigrum Deum:*

Et pulſata nigri regia cæca Dei.

PARSQVE *forum celebrant*] Sic & alibi:

Et ſunt in Stygio crimina noſtra foro.

In eadem opinione fuit etiam Plato, & Seneca, apud quem ita loquitur Theſeus:

Auditur illo Gnoſius Minos foro.

PARS *aliquas artes*] In vno meo multo rectius legitur, *Párſque alias artes.* ſequenti carmine, *aliam partem ſua pœna coërcet.* INTREMVIT *limen*] In vno meo, *Contremuit.* In vno Cæleſt. & Abb. *Ingemuit.* Sed hoc nō ſatis probo.

ET *tres latratus ſimul edidit*] Ita legendum ex optimis quibuſque ſcriptis exemplaribus, non autem, vt quidam volunt, *ſemel edidit*, qui fœdiſſimis annotationibus hoc opus inquinarunt. —TRIA *Cerberus extulit ora*] Cerberus tria habet capita, aliud ab alio diuerſum. Nam vnum, vt fingunt, eſt Leoninum, alterum Caninum, tertium Lupinum.

Viſcera prabebat Tityus lanianda, nouémque
Iugeribus diſtractus erat. Alibi:
Iugeribúſque nouem, qui ſummus diſtat ab imo,
Viſceráque aſſiduè debita prabet aui.

Lucretius lib. III.

Nec Tityon volucres ineunt Acheronte iacentem,
Nec qui ſub magno ſcrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profectò:
Quamlibet immani proiectu corporis exſtet,
Qui non ſola nouem diſperſis iugera membris
Obtineat, ſed qui terrai totius orbem.

Volucres à Lucretio dicuntur, ab Homero *Vultures*, γῦπες. extremo λ. καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα, &c.

Quorum omnium verſuum hæc ſententia eſt: Et Tityon vidi terræ glorioſiſſimæ filium, humi iacentem per nouem iugera: vultures autem duo vtrimq. aſſidentes ei iecur tondebant, pellem penitus ſubeuntes ac penetrantes: ille manibus reſiſtere prohibebatur, quòd Latonam Iouis amicam Pytho venientem per pulchram Panopeiam tentauerit.

De Tityo ſic Seneca in Thyeſte:

Aut pœna Tityi ſemper accreſcens iecur
Viſceribus atras paſcit effoſſis aues?
Et nocte reparans quidquid amiſit die?

Et in Hippolyto:

Vultur relicto tranſuolet Tityo ferus:
Meúmque pœnæ ſemper accreſcat iecur.

Et ipſe lib. I. De Ponto:

Sic inconſumptum Tityi, ſempérque renaſcens
Non perit, vt poſſit ſæpe perire, iecur.

Et in Ibide:

Hic inconſumpto viſcere paſcet aues.

—TIBI, *Tantale, nulla Deprehenduntur aquæ; quæq; imminet, effugit arbor.* De hoc alibi:

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit. Et:
Poma pater Pelopis præſentia quærit, & idem
Semper eget liquidis, ſemper abundat aquis.

Vlixes apud Homerum nominatim & arbores, & poma, quæ Tantali imminent capiti, recenſet. cuius hæc ſunt lib. citato:

καὶ μὴν τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,
ἑσταότ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.
ὁσσάκι, & quæ ſequuntur.

Et Tantalum vidi graues dolores perferentem: ſtantem in palude. hæc autem mentum attingebat. At ille ſtabat ſitiens: ſed potum ſumere non poterat. Quoties enim ſeſe ſenex capite demiſſo flectebat, bibere cupiens, toties aqua reſorpta peribat, & circum pedes terra nigra apparebat. Deus enim eam aridam reddebat. Arbores autem altæ in eius caput fructum deferebant, Pirus, malus Punicæ, pomus, & ficus, & oleæ virides: Quas cùm ſe erigens ſenex tangere volebat: eas arbores, earúmque fructus ventus ad nubes vmbroſas diſſipabat. Fuit autem Tantalus Iouis filius. Vetus poëta Tragicus.

Ioue prognatus eſt (vt perhibent) Tantalus:
Ex Tantalo Pelops, ex Pelope autem ſatus
Atreus, qui noſtrum porro propagat genus.

AVT *petis, aut vrges ruiturum Siſyphe ſaxum*] De hoc ingenioſe & argutè ſic alibi:

Siſyphus eſt illic ſaxum voluénſque, petenſque.

De Siſypho, eiuſque labore, Homerus eo, quem bis proximè citaui, libro, ſub Vlixis perſona ita loquitur:

καὶ μὴν σίσυφον εἰσεῖδον κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα,
λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσι, &c.

Id eſt, vtar Lamb. interpret. vt & ſuprà. Et verò Siſyphum vidi magnis doloribus affectum, ingens ſaxum portantem vtraq. manu. Atque ille quidem manibus & pedibus nixus ſaxum ſurſum trudebat in montis verticem: ſed cùm iam non longè abeſſet, quin cacumen montis ſuperaret, tum vis quædam valida ſaxum repellebat, & ita in planiciem reuoluebatur. Ille autem denuo connitens & contendens ſurſum trudebat: Sudor autem ex omnibus membris manabat.

VOLVITVR *Ixion, & ſe ſequitúrque, fugítque*] Nihil hoc argutius, atque ingenioſius in tota Latina lingua legi poſſe, docti viri affirmant. Inter quos eſt Muretus, cuius ingenium, &

doctrina, quotquot homines hac tempeſtate vigent, facilè ſuperat, atque obſcurat. De Ixione ipſe alibi:

Quíque agitur rapida vinctus ab orbe rota.

MOLIRIQVE *ſuis letum patruelibus auſa Aſſiduè repetunt, quas perdant, Belides vndas*] De his alibi ita cōmemorat:

Quaq; gerunt humeris perituras Belides vndas,
Exſulis Ægypti turba cruenta nurus.

QVOS *omnes facie poſtquam Saturnia torua Vidit*] De Iunonis odio in filias Beli, vide epiſtolam ad Lynceum, vbi totum hoc, quo de agitur, pluribus recenſet.

ET *in facinus traherent Athamanta furores*] Hoc loco quidam, contra omnes libros, tum impreſſos, tum calamo notatos, peſſimè legunt: *Athamanta ſorores.*

FACTA *puta*] Terent. in And. *Dictum puta.*

——VIPEREIS *nodis*] ſerpentinis. ſic ſuprà & infrà, *Vipereos* dixit *dentes.*

SIBILA *dant, ſaniémque vomunt*] Hæc verba citat Cariſius lib. I. in verbo Sibilus, vbi ita eſt: Sibilus dici oportet; vt Virgilius: *Nam neque me tantùm venientis ſibilus Auſtri.* Cicero de Gloria: In Tuſculanum mihi nunciabantur gladiatorij ſibili. Sed & neutro genere quidam dixerunt, vt Ouidius: *Sibila dant, ſaniémque vomunt.* Cornel. Seuerus: *Et ſua concordes dant ſibila clara dracones.* Et Macer Theriacôn ſecundo: *Reſonantia ſibila collo.*

QVAE *diros ſentiat ictus*] Quidam, more ſuo, ex *diros* fecerunt *duros.* quod cùm faciunt, & duros & pertinaces ſeſe eſſe oſtendunt.

QVAE *ſanguine miſta recenti Coxerat ære cauo viridi verſata cicuta*] ſic legitur in vno meo, & vno Vatic. Alius Vatic. alter meus & aliquot alij habent, *tincta.*

VERTIT *furiale venenum Pectus in amborum*] Hoc quoque loco iidem legunt, *vultus in amborum.* Perperam. Reclamant enim manuſcripti omnes libri, & ſenſus id non poſtulat.

CONSEQVITVR *motis velociter ignibus ignes*] In duobus Vatic. & vtroque meo, *Conſequitur motos velociter ignibus ignes.* Quod magis placet.

ET *parua Learchum*] ſic o. ſ. libri, & ſic legendum. Ineptè autem legit Regius, *Clearchum.*

RAPIT] Athamas. Hac de re lib. VI. Faſt.

Hinc agitur furiis Athamas ſed imagine falſa:
Túque cadis patria parue Learche manu.

ROTAT] circumuoluit, inſtar rotæ verſat.

MATER] Ino.

SEV *dolor hoc fecit, ſeu ſparſi cauſa veneni, Exululat, ſparſiſq́ fugit malè ſana capillis*] lib. ſuprà citato.

Hac quoque funeſtos vt erat laniata capillos
Proſilit, & cuius te Melicerta rapit.

Val. Flaccus lib. IIX. —*attonito qualis pede proſilit Ino*
In freta, nec parui meminit conterrita nati,
Quem tenet, extremum coniux ferit irritus iſthmon.

Vide & Apollodorum lib. III. Bibliothecæ.

PARS *ima cauatur Fluctibus*] Alibi etiam eodem modo vtitur *cauandi* verbo:

Æquoreos ſcopulos vt cauat vnda ſalis.
Et: —*vtq́ caducis*
Percuſſu crebro ſaxa cauantur aquis. Et:
Quid magis eſt durum ſaxo? quid mollius vnda?
Dura tamen molli ſaxa cauantur aqua. Et:
Gutta cauat lapidem.

Sed hoc poſtremum iniuſtè reprehendit vir doctiſſimus, ac de vtraque lingua optimè meritus, P. Victorius lib. VIII. cap. XV. Variarum lectionum. Animaduertit hoc primum ſollertiſſimus, omnique ſcientia politiſſimus M. Antonius Muretus in Scholiis in Tibullum. Vbi iure optimo defendit poëtam noſtrum ab ipſo Victorio, oſtendens Lucretium ita quoque, vt Ouidius, locutum eſſe. Lambinus etiam, cùm ſibi in Ouidium aliquid dicendum eſſe ſtatuiſſet, quem in iis epiſtolis, quas ad Regem, ad Ronſardum, & ad Auratum miſerat, egregia laude affecerat: eundem in Commentariis à ſe ipſo diſſentiens, pæne alterum Chœrilum fecit. Idq́ue vt aliis quoque perſuaderet, verſum ineptiſſimum, & aliquo Lambini, non Ouidij ſimillimo poëtæ dignum, Ouidio affinxit, hunc videlicet:

Gutta cauat lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo.

En hominem dignum, cui affirmanti aliquid credas: aut quem idoneum veterum poëtarum cenſorem arbitrere. Melius feciſſet, ſi ea, quæ & in primo, & quarto Lucretij libro ad hanc rem pertinentia notauit, Mureto accepta retuliſſet, à quo omnia compilauit. Collegerat enim ea Muretus in Tibullo ad verſum illum: *Longa dies molli ſaxa peredit aqua,*
amplius quinquennio antequam Lambinus ederet Commentarios in Lucretium ſuos. Sed & multis aliis locis à Mureto accepta pro ſuis obtrudere voluit. Hoc ita eſſe, repetient ſtudioſi,

qui vtriuſque libros euoluent. Verſus Ouidij, quem ille fœdiſſimè contaminauit, legitur lib. IV. De Ponto el. x. hoc modo:

Gutta cauat lapidem, conſumitur anulus vſu.
Et teritur preſſa vomer aduncus humo.

In quibus verſibus quin Ouidius noſter ad illos, quos ſubiiciam, Lucretij reſpexerit, dubitari non poteſt:

Quin etiam multis ſolis redeuntibus annis
Anulus in digito ſubtertenuatur habendo:
Stillicidi caſus lapidem cauat, vncus aratri
Ferreus occultè decreſcit vomer in aruis.

Vt & lib. I De Arte: *Ferreus aſſiduo conſumitur anulus vſu: Interit aſſidua vomer aduncus humo. Quid magis, &c.* quæ paullò ſuprà citaui. Varro etiam dixit Cauata ſaxa. cuius hæc leguntur: Pieridum comes, quæ tenes cauata putri gelu montium ſaxa. GRATVMQVE *manet mihi nomen ab illa*] Ita duo Vatic. mei, Io. Dei, alij. Perperam quidam volunt, *Graiúmque manet, ἀφρογενὴς*. Sed ante hæc verba facere mihi videtur Auſonij diſtichon de Ven. *Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cælo, Æneadum genitrix, hic habito alma Venus.*

LEVCOTHEAQVE *Deum cum matre Palæmona dixit*] *Leucothea* appellatur à Græcis, à Latinis verò *Matuta*. Quod memoriæ prodidit ipſe VI. Faſt.

Leucothee Graiis, Matuta vocabere noſtris:
In portus nato ius erit omne tuo.

PALÆMONA *dixit*] Palæmon fuit Matutæ filius, atque in Græcia habitus Deus, teſte M. Tullio lib. III. De Nat. Deor. cuius hæc ibi leguntur: Iam verò, in Græcia multos habent ex hominibus Deos, Alabandum Alabandi, Tenedi Tenen, Leucotheam, quæ fuit Ino, & eius Palæmonem filium cuncta Græcia, &c.

—PALAEMONA] Hunc Latini *Portumnum* vocarunt. Ouidius lib. ſuperius citato:

Quem nos Portumnum, ſua lingua Palæmona dicet,
Eſte precor noſtris æquus vterque locis.

—DIXIT] Sic vtitur hoc verbo in duobus his proximis verſibus: & Iuuenalis:

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

AEQVORA *diſtringunt ſummis Cadmeides alis*] In duobus Vatic. vno meo, atque vno Cæleſtino legitur *diſtingunt* abſque R. Quæ lectio non diſplicet. In iiſdem libris, & vno Maffeiano non eſt *Cadmeides*, ſed *Mineides*. Quod ſequendum puto.

NATAM

—NATAM] Inonem.

—PARVVMQVE *nepotem*] Melicertam.

FACTA *domus*] ſic vet. lib.

RELEGVNTQVE *ſuos ſermone labores*] In meis, atque omnibus aliis ſcriptis libris, *Repetúntque*.

ET *vt ſerpens in longam tenditur aluum, Durataq́; cuti ſquamas &c.*] De Cadmo & Harmonia in dracones mutatis Nicander in Theriacis, & Dionyſius De ſitu orbis.

PAVLLATIM *tereti tenuantur acumine crura*] In duobus Vatic. Ioan. & vno meo legitur, *ſinuantur*. In altero meo, *curuantur*. Ambæ lectiones vulgatæ præferri poſſunt.

GENVSQVE *Non putat eſſe deum*] Emenda, ex vno lib. meo, & duobus Vaticanis, *genúſque Non putat eſſe Iouis*. Cicero in Phænomenis: *Et pedibus vatum ſummo natū Ioue Perſeum*.

QVAM *non agnoſſe nepotem*] ſic vet. lib. & rectè.

VIPEREI *referens ſpolium memorabile monſtri, Aëra carpebat tenerum &c.*] Hunc locum ſumptū ex Apollonio Rhodio docet Muretus lib. x. cap. XVI. Var. lectionum.

INFESTA *terra colubris*] In omnibus, Vrſini lib. excepto, antiquis, quos ego viderim, (ita enim intelligi volo, quotieſcumque ita loquor) legitur: *Infecta terra colubris*. Quod improbandum non puto, licet illam magis probem.

AETHERE *longe*] ſic vterque meus, Vrſ. & duo Vatican. Alij perperam, *Æquore*.

SAEPE *eſt ablatus in ortus*] In vno Vaticano, non *ablatus*, ſed *delatus*, legitur.

CONSTITIT *Heſperio regis Atlantis in orbe*] In eodem Vaticano, Vrſini, Capranic. Ernaldi, Ioannis, & vtroque meo, eſt non *regis*, ſed *regnis*. Itaque docti viri legendum eſſe, antea rectè ſenſerunt, ratione carminis tantùm freti, ſed nulla veterum librorum fide id confirmarunt: quod nos ea, quam nemo attulit, fulcimus. In lib. Statij eſt, *regni* abſque s.

ID *metuens ſolidis pomaria clauſerat Atlas Montibus*] Emenda, ac corrige, ex fide & auctoritate vnius mei, *Id metuens ſolidis pomaria clauſerat Atlas Mœnibus*. Hoc multo eſt facilius factu. Ideoque *Montibus* ſuſtulimus. De Atlante hæc ſcitu digna prodidit, & collegit Iſidorus lib. XIV. cap. IIX. Atlas Promethei frater fuit, & Rex Africæ; à quo Aſtrologiæ artem primùm dicunt excogitatam. Ideoque dictus eſt ſuſtinuiſſe cælum: Ob eruditionem igitur eius diſciplinæ, & ſcientiam cæli nomen eius montis Africæ deriuatum eſt, qui nunc Atlas

cognominatur, qui propter altitudinem ſuam, quaſi cæli machinam, atque aſtra ſuſtentare videtur. Refert idem Iſidorus Atlantem Aſtrologiam inueniſſe anno mundi ∞ ∞ ∞ DC LXXXIX. Tribuit & Atlanti Aſtronomiæ inuentionem Arnobius lib. II. aduerſus Gentes; ſed num eius diſciplinæ inuentor extiterit Atlas, an Theutis Aegyptius, ibidem dubitat.

GRATIA *noſtra eſt*] In Dominicano, *Gloria*.

TVM *partes altus in omnes*] In vno meo, *Tum partes celſus in omnes*. Alij malè legunt, *Tum partes actus*.

—ET *omne Cùm tot ſideribus cælum requieuit in illo*] *Omne*, pro toto, ait Regius frequenter à poëtis ponitur. Quaſi verò eo verbo ita non vtantur, qui ſoluta oratione ſcripſerunt. Cicero in orat. de Prouinciis conſul. Exercitus omnis interiit. Et multis aliis in locis. Sic Cæſar quoque initio lib. I. De bello Gallico: Gallia eſt omnis diuiſa in partes tres. Idem lib. I. De bell. ciu. atque omnem Italiam metu liberare poſſent. Tacitus lib. XVII. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Et Salluſtius in fine de bello Iugurth. Quo metu Italia omnis contremuerat. Ex quo apparet, Regium falli, & *Omne* pro toto elegantiſſimè etiam poni.

AD *duras religata brachia cautes*] Infrà, *quam dura ad ſaxa reuinctam*. Cic. actione II. lib. IV. in Verrem: Qui ad ſtatuam adſtrictus eſt.

EXIMIAE *correptus imagine forma*] Ita legendum ex opt. quibuſque libris.

BELLVA] de hac ſic Plinius lib. IX. cap. V. Belluæ, cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ apportata ex oppido Iudææ Ioppe oſtendit inter miracula in ædilitate ſua M. Scaurus longitudine pedum XL. altitudine coſtarum Indicos elephantes excedente, ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali. Videndus eſt & Solinus cap. XXXVI.

—SILET *illa, nec audet Appellare virum*] Lege, *Stupet illa*. Hoc enim modo legitur in vno meo, & vno Cæleſt. Quod omnino melius, & ſignificantius eſt.

SED *dignos tempore fletus*] In eodem meo, *ſed dignos pectore fletus*. ACCIPIVNT *legem*] ſic Lucilius lib. XXX.

Accipiunt leges, populus quibus legibus exlex.
Vtq; Iouis præpes vacuo cùm vidit in aruo
Præbentem Phœbo liuentia terga draconem.

OCCVPAT, *&c.*] Ex hac comparatione intelligi licet, inter Aquilam, & draconem, ſiue ſerpentem, naturale diſcidium eſſe:

eſſe: quam rem ſic litteris conſignauit grauiſſimus auctor, Sophocles in Antigone: *καὶ στεφάνωμα πύργων πευκάενθ' ἥφαιστον ἑλεῖν. τοῖς ἀμφὶ νῶτ' ἐτάθη πάταγος ἄρεος ἀντιπάλῳ, δυσχείρωμα δράκοντι.* . SERVATOREMQVE] Perſeum, qui Andromedæ ſalutem attulerat. Illud inſuper notandum Perſeum ex Andromeda, vt Herodotus ſcribit, ſuſcepiſſe Alcæum, Herculis auum, à quo ille Alcides dictus eſt. *Seruatorémque*: De hoc verbo vide quæ ſcripſi in obſeruat. in lib. 1. Triſt. eleg. 11.

NVNC *quoque coraliis eadem natura remanſit*] Coralium multis in regionibus aiunt procreari. Teſtatur Solinus naſci in mari Liguſtico: Alij in Oceano: Alij verò in mari rubro. Solini verba hæc ſunt: Liguſticum mare frutices procreat, qui quandiſper fuerint in aquarum profundis, fluxi ſunt, tactu prope carnulento: deinde vbi in ſupera tolluntur, natalibus derogatis lapides fiunt. Nec ſolùm qualitas illis, ſed color vertitur: nam puniceo protinus rubeſcunt. Ramuli ſunt quales arborum viſimus, ad ſemipedes frequentius longi. Rarum eſt pedaneos deprehendi: Excuduntur ex illis multa geſtamina. Habet enim, vt Zoroaſtres ait, materies hæc quandam poteſtatem, ac propterea quidquid inde fit, habetur inter ſalutare: Coralium alij dicunt, &c. Hiſce poſtremis verbis Solinus videtur ambigere, Coralium ſit, necne.

DVRITIEM *tacto capiant vt ab aëre*] In vno meo legitur, *rapiant*, non *capiant*. —*tacto aëre*. Sic lib. XV.

—— *& congelat aëre tacto.*

Vbi de Coralio loquens, ſubdit:

Sic & Coralium, quo primùm contigit auras
Tempore dureſcit, mollis fuit herba ſub vndis.

—FIAT *ſuper æquora ſaxum*] Saxum dixit, ὑπερβολικῶς.

—MACTATVR *vacca Mineruæ*] Hunc morem indicat & lib. XII. *Pallada mactata placabat ſanguine vacca.*

Auſonius:

Ærea bos ſteteram: mactata eſt vacca Mineruæ.

Atque ita intelligendum eſt, quod ait lib. 1. Triſt. eleg. 1X.

Hæc ſi contigerint, merita cadet agna Mineruæ.
Non facit ad noſtras hoſtia maior opes.

Quibus verbis ſignificat poëta, in exſilium proficiſcens, ſi ad eam regionem ab Auguſto ſibi conſtitutam, ad quam naui, quæ in Mineruæ tutela erat, ferebatur, incolumis perueneri, ſe Mineruæ, à qua id beneficij acciperet, agnam mactaturum: ſed, cùm ſciret Deæ illi Vaccam, non agnam, mactari ſolitam

fuiſſe,

fuiſſe, ſe ipſum corrigens ſubdit non eſſe virium, atque opum ſuarum, eam pecuniæ vim, qua vacca ematur, poſſe ſoluere.

—T A V R V S *tibi ſumme Deorum*] Aliter tamen Seruius ex Virg. lib. III. Aeneid. qui Ioui non taurum, ſed vitulum mactari ſolitum ſcribit. Idem tradit Macrobius lib. III. cap. x. Saturn. ex Capitonis & Labeonis ſententia. Vnde fortaſſe videtur Ouidius, iuris Pontificij non æquè, ac Virgilius, diligens obſeruator fuiſſe.

—L A R G I S *ſatiantur odoribus ignes*] ſic lib. o. ſ. & rectè. Alij aliter, malè.

—E T *tanti præmia facti Indotata rapit*] *Indotata*, id eſt doti dicta, ſeu promiſſa: Tale eſt *Infrenatus*. Hæc Muretus. Præclarè. alij aliter imperitè exponunt.

—E T *vbique lyraq́, Tibiaq́, & cantus animi felicia læti Argumenta ſonant*] Emenda, ex fide, & auctoritate mei libri antiquioris, *Citharaq́, lyraq́, Tibiáque, &c.* Atque huic germanus locus videtur ille in orat. pro Roſc. Amer. Animi & aurium cauſa tot homines habet, vt quotidiano cantu vocum & neruorum & tibiarum, nocturniſque conuiuiis tota viciuitas perſonet. & ipſe alibi coniunxit citharam cum cantu, & lyra. Cuius hæc ſunt:

Eneruant animos citharæ, cantúſque, lyraq́.

M O R E S Q V E, *habitúmque virorum*] In vno meo, & Cæleſtino eſt, *Habitúſque virorum.*

C R I N I T A *draconibus ora*] Quidam vulgari libri, *Pinnita.* ſed non probo.

N A R R A T *Abantiades*] In vno meo, Statij, vno Vatic. eodem Cæleſt. altero Maffei, & Dominicano legitur, *Narrat Agenorides.*

—S O R T I T A S *luminis vſum*] In eodem meo, & eodem Maffei, *partitas.*

—E T *fratrem matris de ſanguine natos*] Quidam legunt, *& fontem matris, &c.* Sed non ſanè video, quare eo modo legendum cenſeant. In antiquis omnibus apertè legitur, *& fratres matris*, & reliqua. *de ſanguine matris*: Per *matrem* hoc loco, vt & ſuperius quoque, terram, ex qua orti erant fratres, hoc eſt ſerpentes, accipere debemus. In lib. Vrſini legitur, *fontes* numero multitudinis.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. V. OBSERVATIONES.

FREMITV *regalia turba Atria complentur*] Statius lib. II. Thebaid. *læto regalia cœtu Atria complentur.*

CEPHEVS] Andromedæ pater.

SERVATAM] Liber Vrſ. *ſeruanti.* Ald. Ioannis, & Abbatis, *ſeruata.* Placet.

Sed graue Nereidum numen, ſed corniger Hammon,
Sed quæ viſceribus veniebat bellua ponti.

EXSATVRANDA *meis*] Quinctilianus lib. x. cap. III agens de figuris verborum, conſiderat hunc locum diligentiſſimè. CORNIGER *Hammon*] Sic Val. Flaccus lib. II. *—hoc corniger imperat Hammon Virgineam damnare animam.*

ET *ſtetit illa toro*] ſic Ald. vnus meus & Abb. Briantij & alij quidam vet. *vt ſtetit.* Probo.

CALCITRAT, *& poſitas adſpergit ſanguine menſas*] In vno meo legitur non *Calcitrat*, ſed *Palpitat.*

—POSITAS *adſpergit ſanguine menſas*] Liuius li. XXXIX. Cruore menſam reſperſam.

INDVTVS *chlamydem Tyriam*] lib. vet. *Indutus Tyriam chlamydem*, ordine præpoſtero.

MECVM *tibi ſint certamina*] In eodem meo, *tecum mihi.*

MADEFACTAM *cæde Meduſæ*] o. ſ. *ſpectatam cæde.*

SEQVE *adclinauit ad illum*] Duo mei, & alij, *Séque inclinauit.* Quod retinendum puto.

ECCE *Syenites genitus*] Omnes lib. ſ. *Ecce Suenites*, per quinctam vocalem in prima ſyllaba. Quod valde probo. Ratio ab aliis in medium allata eſt.

INFLIGITQVE *viro*] Quidam ex vet. lib. habent, *Infigit:* quidam verò, *Immiſit.*

IAMQVE *remiſſurum tractum de corpore telum*] Sic duo Cælcſt. Abb. vnus meus, vnus Maffei, & Vrſini, *De pectore telum*

telum. Illo propè modo Cicero pro Sexto Roſcio Am. Decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis peruolauit;non modò vt exoptatum inimico nuncium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quàm recentiſſimum,telumque paullò antè è corpore extractum oſtenderet. In meo antiquiore, *de corpore ferrum*. Alij, & quidam impreſſi, *De vulnere telum*. Quod confirmat Q. Curtius lib. VI. Lancea ex vulnere euulſa. SCELERATAQVE *deuouet arma*] In vno meo eſt, *deuocat arma*.

DECVTIT *enſe caput*] In eodem lib. *Diſcutit enſe caput*.

IVSSVS *erat celebrare dapes*] Dominic. *Auſus erat*.

CASVQVE *canit miſerabile carmen*] Ita o. ſ. libri; itaque legendum: non autem, *Caſúque fuit*.

OSSIBVS *illiſit*] In vno Cæleſt. *eliſit*. In Vaticano, duobus meis & Abb *immiſit*. Apud Priſcianum lib. VII. eſt ſuperior lectio: quam ſequor.

HASTAM *calido de vulnere raptam*] Hic verſus fulcit ſuperiorem lect. *Tractum de vulnere telum*. & Statius lib. IIX. *magnóque è vulnere telum Exſuit ipſe gemens*. Sed vtroque modo, vt opinor, rectè.

ET *inertia fruſtra*] Vnus meus & Abb. *inermia*.

IACVLVM *letale parabat*] Corrige ex o. lib. ſ. *Fatale parabat*. ADSPICE, *ait, Perſeu noſtra primordia gentis: Magna feres tacitas ſolatia mortis ad vmbras A tanto cecidiſſe viro*] Laus aliqua eſt, à forti, ſtrenuoque viro interfici. Sic infrà lib. XII. *Quiſquis es, ô iuuenis, dixit, ſolamen habeto*

Mortis, ab Hæmonio quòd ſis iugulatus Achille.

Et Virg. lib. x de Lauſo ab Aenea interfecto: *Hoc tamen infelix miſeram ſolabere mortem Æneæ, magni dextra cadis*. vide ibi Seruium, & eodem libro, de Pallante cum Turno congreſſuro:

Aut ſpoliis ego iam raptis laudabor opimis,
Aut leto inſigni: ſorti pater æquus vtrique eſt.

NOMINA *longa mora eſt media de plebe virorum Dicere*] Ennius:

Multi alij aduentant. paupertas quorum obſcurat nomina.

Vnde Virg. lib. IX. illud videtur ſumpſiſſe:

—multam in medio ſine nomine plebem.

SVA *lumina flectere*] In trib. antiquis, *Sua lumina vertere*.

COMITEM *Tritonia fratri Se dedit*] M. Tullius De amicitia: Neque ſe comitem illius furoris, ſed ducem præbuit. Idem in Piſonem: Tribuit ſe mercenarium comitem Regi Alexan-

Alexandrino. & ad Lentulum epiſt. I X. Mirificum me tibi comitem præbuiſſem.

A *dextra Cythno, Gyaróque relictis*] Aldus olim impreſſit, *A dextra Cythno, Scyróque relictis.* Quam lectionem probant eruditi viri: egoque iis aſſentior. Sed neque priorem illam damno, quæ in vno Cæleſt. legitur. In aliis verò, *A dextra Cypro, Gyaróque.* Verùm in meo antiquiore ſupernè *Cypro* adſcripta eſt gloſſa, *vel Scyro.* In lib. Vrſ. *Cyro.* poſtea ſ additum manu recenti; factúmque *Scyro.*

V N G V L A *rupit*] In vno meo, *Vngula fecit.*

I S *mihi cauſſa viæ*] In antiquis, *via eſt.*

E X C I P I T *Vranie*] *Excipit:* id eſt, Reſpondet. Ita infrà: *Iuppiter excepit.* & lib. ſuperiore ſub finem: *Excipit vnus ex numero Procerum.* Et v. Faſt.

Excipit Vranie: fecêre ſilentia cuncta,
Et vox audiri nulla, niſi illa poteſt.

Virg. lib. I V *Tum ſic excepit Regia Iuno.* Statius lib. x. *Excipit verſa Dymas.* Silius lib. X I I I.

—— *Excipit his mater.*

Val. Flaccus lib. I V. *Excipit Æſonides*, Græci dicunt ὑπέλαβε. Sic etiam dicimus Excipere argumẽta alicuius, cùm ei reſpondemus. A N I M O *eſt gratiſſima noſtro*] In duobus meis, duobus Vatic. & aliis, *Animo gratiſſima noſtro eſt.*

O R A *Pyreneus*] Nonnulli vet. libri & hic, & infrà, *Phyreneus.* E T *nondum me tota mente recepi*] Lege ex fide quinque ſcrip. librorum, *Et nondum tota me mente recepi.* Sic enim venuſtius carmen efficitur: —*recepi:* id eſt, collegi.

V I T A R E *meo*] In lib. Abb. & Briantij, *modo.* In meo, *mõ.* quod idem eſt.

F V S C A *repurgato*] Duo vet. libri, *Fuſca repercuſſo.*

M V S A *loquebatur*] Heſiodus initio Theogoniæ ait, Muſas eſſe nouem, ac Iouis filias; quarum omnium præſtantiſſima eſt Calliope: & poſtea ſubdit Iouem ex Mnemoſyna eas ſuſcepiſſe. De Muſis ſcribit etiam Apollodorus ſub principiũ lib. I.

P O E O N I S *Euippe mater fuit*] Vnus Vatic. & vnus meus, *Anipe.* Alter verò & Cæleſtinus, *Aniphe* Alius Vatic. Aldinus, & alter Cæleſt. & vterque Maffei, *Anippe* per duplex pp. Abb. *Enippe.* Briantij *Enipe.* Lectoris ſit, meliorẽ probare lectionem.

T H E S P I A D E S *certate Deæ*] Lib. Briantij, *Aönides.* Aeque bene.

C E D E M V S *ſiluis*] Sic in o. antiquis præter duos Vatic.

& vnum

& vnum Maffei, in quibus eſt, *Campus.*

SED *cedere viſum*] In iiſdem Vatic. & vno meo, *viſum eſt.*

CAELITIBVS *feciſſe metum*] In eodem meo, *Calicolis.*

—CVNCTOSQVE *dediſſe Terga fuga*] Ita vet. omnes, & rectè. PROLES *Semeleia*] Bacchus ex Semela natus. Superiore libro, & Attius:

O Dionyſe pater, optime vitiſator, Semela genitus.

PISCE *Venus latuit*] De Veneris in piſcem mutatione ſic Manilius lib. IV. cap. II.

Scilicet in piſcem ſeſe Cytherea nouauit,
Cùm Babyloniacas ſummerſa profugit in vndas,
Anguipedum alatos vnguis Typhona ferentem:
Inſeruitque ſuos ſquamoſis piſcibus ignes.

Et Ouidius ipſe lib. II. Faſtorum:

Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
Tunc cùm pro cælo Iuppiter arma tulit:
Venit ad Euphraten comitata Cupidine paruo,
Inq; Palæſtinæ margine ſedit aquæ.
Populus & cannæ riparum ſumma tegebat,
Spémque dabant ſalices hos quoque poſſe tegi.
Dum latet, inſonuit vento nemus: illa timore
Pallet, & hoſtiles credit adeſſe manus.
Vtq; ſinu tenuit natum, ſuccurrite Nymphæ,
Et dis auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora. proſiluit: Piſces ſubiere gemelli,
Pro quo quæ cernis, ſidera nomen habent.

NEC *noſtris præbere vacat tibi cantibus aures*] Nec commodum tibi eſt meos hymnos audire.

PRAEBERE *aures*] Sic Liuius lib. XXXVIII. vbi loquitur de Scipione Africano: Vt ſub Roſtris reum ſtare, & præbere aures adoleſcentium conuiciis, P. Romano magis deforme, quàm ipſi ſit. Et lib. X. Atqui ſi aures præbere potes, inquit, manifeſtam rem teneas, faciam. Cicero lib. I. ad Attic. Etenim cùm multos dies aures meas Acutilio dediſſem. Idem pro Archia: Vt aures poëtis Cordubæ natis ſuas dederet. Loquitur de Q. Metello Pio. Plaut. in Trin. *Accipite, & date mihi vacuas aures, dum eloquar.* Alio modo ipſe:

Non liber hic vllus, non qui mihi commodet aurem,
Verbáque ſignificent quid mea norit, adeſt.

Et Horatius in epiſt.

Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Alio modo Plautus in Milite Glorioſo:

——— quin ego fruſtra

Poſtquam adhibere meas aures ad tuam moror orationem.

ORDINE] Noſtra lingua, *à mano à mano, per ordine.* Sic infrà: *Referam tamen ordine.* Plautus in Capt.

Patri meo ordine omnem rem illuc perferat.

Idem in Caſina:

Memora ordine, vt occeperas.

Cicero in Partit. orat. Vis ne igitur, vt tu me Græcè ſoles ordine interrogare, ſic ego te viciſſim eiſdem de rebus Latinè interrogem? —ET *immiſſos edera colla capillos*] Quidam hic pro *immiſſos*, peſſimè legunt, *immenſos.* In duobus Vatic. Abb. Briantij, & vno meo eſt, *immiſſos.* quod non reiicio.

CALLIOPE *querulas pratentat pollice chordas*] Pro eodem lib. XI. dixit: *tum ſtamina docto Pollice ſollicitat.* Et X. *Vt ſatis impulſas tentauit pollice chordas.* Statius: *Tenues ignauo pollice chordas Pulſo.*

PRIMA *Ceres vnco glebas*] In vno meo, *terram*, non *glebas* legitur.

PRIMA *dedit fruges*] Hac fere repetitione vſus eſt & alibi:

Prima Ceres docuit turgeſcere ſemen in agris,
Falce coloratas ſubſecuitque comas.
Prima iugis tauros ſupponere colla coëgit:
Et veterem curuo dente reuellit humum.

Qua de re rurſus alibi:

Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato,
Mutauit glandes vtiliore cibo.
Illa iugo tauros collum præbere coëgit:
Tunc primùm ſoles eruta vidit humus.

PRIMA *dedit leges*] Prima enim Ceres leges tuliſſe dicitur. Vnde à Virgilio lib. IV. Aeneid. *legifera* vocatur. Vide & ibi Seruium.

PRIMA *Ceres vnco*, &c.] Probaturus Iſidorus lib. XVII. cap. III. Cererem primam in Græcia frugibus vti cœpiſſe hos duos verſus pro teſtimonio profert. eius verba ſunt: Prima Ceres cœpit vti frugibus in Græcia & habere ſegetes tranſlatis aliunde ſeminibus. huius meminit Ouidius dicens:

Prima Ceres vnco glebam dimouit aratro,
Prima dedit fruges, alimentáque mitia terris.

Frumenta ſunt propriè quæ ariſtas habent: fruges autẽ reliqua: frumenta autem vel fruges à fruměndo hoc eſt à veſcendo dicta.

Si de Cerere plura cupis, vide Diodorum Siculum lib. v. & Callimachum in hymno ad Cererem.

INIECTA *eſt inſula membris*] aliqui malè legunt, *ingeſta eſt.* AETHEREAS *auſum ſperare Typhoea ſedes*] Vnus Vatic. itemq́ue vnus Cæleſt. *ſpectare.*

—PVGNATQVE *reſurgere ſæpe*] In duobus meis, duob. Vatic. Vrſini, & eodem Cæleſt. *Tentátq. reſurgere ſæpe.* quod mihi magis arridet.

DEXTRA *ſed Auſonio manus eſt ſubiecta Peloro, Læua Pachyne tibi, &c.*] Typhoëum iacere in Sicilia docet etiam Valer. Flaccus lib. II.

—ſcopulis ſed maximus illis
Horror adeſt Sicula preſſus tellure Typhoeus.

FLAMMAMQ. *fero vomit ore Typhoeus*] Hac de re ſic IV. Faſt. *Alta iacet vaſti ſuper ora Typhoeos Ætna,*
Cuius anhelatis ignibus ardet humus.

Et II. De Ponto:

Vidimus Ætnæa cælum ſplendeſcere flamma,
Suppoſitus monti quam vomit ore Gigas.

—EVECTVS *equorum*] Liber Vatic. & Cæleſt. *Vectus equorum.* DEPOSVITQVE *metum*] In duobus Vatic. ambobus Maffei, & eod. Cæleſt. *Depoſitóque metu.* In vno meo, & Abb. *Depoſitique metus.*

CVI *triplicis ceſſit fortuna nouiſſima regni*] Feliciſſimè hunc locum expoſuit vir doctiſſimus, Iacobus Conſtantius. Ouidius autem eorum ſequitur opinionem, qui litteris mandarunt Iouem, Neptunum, & Plutonem inter ſe ſorte regna diuiſiſſe: Sed Callimachus eos ſortitos omnino negat. cuius carmina ita Latinitate donauit doctiſſimus Parrhaſius:

—veteres neque enim commenta poëtæ
Vera ſatis iactant Saturni pignora quondam
Inter ſe ſummam rerum ſortita fuiſſe,
Et cælum ceſſiſſe tibi. Nam quis precor vnquam,
Quis rudis vſque adeò: res vt diſcrimine toto
Diſtantes, vni ſtultus commiſerit vrnæ?

IMPERIVM *profers*] ſic Virgilius lib. VI.

—ſuper Garamantas & Indos
Proferet imperium.

Sic & Tacitus lib. I. Bellum ea tempeſtate nullum, niſi aduerſus Germanos ſupererat, abolendæ magis infamiæ ob amiſſum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupiditate proferendi impe-

imperij, aut dignum ob prœmium. Alio modo loquitur, qui poſt Ciceronem eloquentiſſimus eſt, Liuius lib. XXXVIII. L. Scipio regem opulentiſſimum orbis terrarum deuicerit, imperium P. Romani propagauerit in vltimos terrarũ fines, &c.

E T *tamen in cælo quæ iam patientia noſtra eſt*] In eodem meo & vno Cæleſt. & vno Maff. *Et tamen in cælo quoque iam patientia noſtra eſt.* In meo antiquiore & præclariore & Briantij legitur, *Et tamen in cælo quoque parua potentia noſtra eſt:* quæ eſt omnium optima lectio.

A T *turpi ſocio*] Emenda ex o. antiquis, *At tu pro ſocio.*

—N E C *qua magis audiat arcum*] In vno meo, *Euolet arcum.* H A V D *procul Ætneis locus eſt à mœnibus altus Nomine Perguſa*] In meo antiquiore apertè legitur, *Haud procul Enneis*. Ad cuius marginem notatum eſt, Enna per duo n eſt, vnde dicit Enneis: atque ita ſine dubio legẽdum eſt: quod & Iacobus Conſtantius animaduertit. Enneis autem dixit ingenioſiſſimus poëta noſter metri neceſſitate: cùm Cicero ab Enna Ennenſis deducat, ſed eodem illo modo alij auctores pro *Ilienſi Ilium* dixerunt. Vide obſeruat. in libros De Ponto.

P H O E B E O S *ſummouet ignes*] Manilius lib. IV.

Quæ velut extinctis Phœbeis ignibus ignes
Defuit, & multa fuſcat caligine ſidus.

P E R P E T V V M *ver eſt*] Hunc locum, me indicante, contulit amœniſſimi ingenij vir, Paullus Manutius, cum illo Ciceronis lib. IV. Actionis II. in Verrem: *Et lectiſſimi flores omni tempore anni*. Vbi, vt par eſt, Ouidium ob ingenij acumen & doctrinæ præſtantiam ſummis effert laudibus. Claud. lib. I I. De raptu Proſerpinæ: *Enna parens florum.* quo loco, ſi fas eſt dicere, errare videtur doctiſſimus Parrhaſius: qui illic non oppidum, ſed loci genium intelligi ait.

R A P T A Q V E *Dite*] De raptu Proſerpinæ Liuius libro XXIV. Atque ea clades, vt vrbis in media Sicilia ſitæ, claræque vel ob inſignem monumento naturali locum, vel ob ſacrata omnia veſtigiis raptæ quondam Proſerpinę, prope vno die omnem Siciliam peruaſit. Quibus ex verbis manifeſtò apparet veriſſimum eſſe quod ait is, quem modò nominaui, Cicero loco iam citato, Ennam eſſe Siciliæ vmbilicum.

E T *matrem & comites*] Has Proſerpinæ comites enumerat Homerus in hymno Cereris: Oceani filias Leucippen, Phæno, Ianthen, Melobotin, Tychen, & Ocyroën. Notauit hoc is, quem modò nominaui, Parrhaſius.

—E T *ſumma veſtem laniaret ab ota*] In duobus Vatic. Cæleſtinis, & meis, *ſummo veſtem laniarat ab ore.* Atqui in meis *laniabat*, non *laniarat*, legere licet. In Briantij, *& vt veſtem ſummo laniauit ab ore.*

—T I N C T A S *ferrugine habenas*] Emenda, ex fide vet. exemplarium, *Tinctas rubigine.*

P E R Q V E *lacus altos, & olentia ſulphure fertur*] Ita libri o. ſ. Apud Diomedem autem legitur, *Pérque locos ſacros*, &c. quam lectionem vt non probo, ſic non damno. Illud verò etiam atque etiam videndum puto, an rectè vel ſecus in hoc ipſo verſu Diomedes Ouidium reprehendat, qui ait vitiosè dixiſſe *olentia ſulphure* ablatiuo caſu. eius verba ſunt: oleo vnguentum. Cicero in Antonium: Vinum redolentibus, & Marſus hircum. Terentius, *olet vnguenta de meo* Ouidius autem vitioſe, hac re oleo: *Pérque locos ſacros, & olentia ſulphure fertur.* Et Virg. quidam putant ſic dixiſſe, *redoléntq. thymo fragrantia mella.* Sed fruſtrà: eſt enim ordo *redolent mella fragrantia thymo*, Nam fragrare quidem dicimus ablatiuo caſu, & redoleo cum præpoſitione. Hæc Diomedes. Sed reſpondere licet: primùm potuiſſe, ſi voluiſſet, Ouidium dicere *ſulphura* in accuſatiuo: Sed, vt amphibologiam vitaret, ablatiuo eſt vſus caſu. Deinde Diomedis traditionem non omnino veram eſſe arbitror: Etenim & hanc rem, & hac re olere dici reperio. Propertius lib. I V. eleg. V I I.

Cur ventos non ipſe rogis ingrate petiſti?
Cur nardo flammæ non oluere meæ?

Atque ita apud Propertium, & in impreſſis & ſcriptis omnibus libris legitur. Val. Flaccus lib. I I X.

——— *nec myrrha corpus achiuis:*
Sed pice, ſed flammis & olentes ſulphure crines.

Facit & cum Ouidio noſtro Flauius Soſipater Cariſius de accuſatiuo & ablatiuo loquens. Olet, inquit, vnguento, & vnguentum, & redoleo. Et Ouidius in epiſtola Sapphus:

Non Arabo noſter rore capillus olet. Virgilius:
Redoléntque thymo fragrantia mella.

Sic enim accipit Linacrus: & rectè. & Martialis lib. I I.

Cuius olet toto pinguis coma Marceliano. &:
Quod myrtus, quod meſſor Arabs. quod ſuccina trita;
Pallidus Eôo ture quod ignis olet.

Callimachus in Piſæis, citat Fulgentius, in verbo Tuceta:
Ambroſio redolent tuceta ſapore.

BIMARI *gens orta Corintho*] Sic IV. Faſt.

Hadriacúmque patens latè, bimarémque Corinthon.

Horat. lib. I. Ode VII.

Bimarísue Corinthi Mœnia.

De Corintho ſic C. Velleius Paterculus lib. I. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corinthum, poſt annos DCCCCLII. quàm ab Halete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. Hæc vrbs ſolo æquata à C. Iulio Cæſare inſtaurata eſt, & colonia facta. Auctor Dio lib. XLIII. qui idem refert de Carthagine. Affirmat & hoc Plutarchus in Cæſare. Quare autem deleta fuerit, hanc opinionem ponit Cicero lib. I. Off. At Carthaginem, & Numantiam funditus ſuſtulerunt. nollem Corinthum: ſed credo illos ſecutos opportunitatem loci maximè, ne poſſet aliquando ad bellum faciendum locus ipſe adhortari. Sed alteram longè veriorem, vt puto, affert quicumq. auctor eſt epitomarum Liuianarum, cuius hæc leguntur lib. LII. In Critolai locum Diæus Achaici motus primus auctor, ab Achæis dux creatus, ad Iſthmon à L. Mummio conſule victus eſt. qui, omni Achaia in deditionem accepta, Corinthum ex Senatuſconſulto diruit, quia ibi legati Romani violati erãt. Thebæ quoque & Chalcis, quæ auxilio fuerant, dirutæ. Ipſe Mummius ſe abſtinentiſſimum virum egit: nec quidquam ex iis opibus, ornamentiſque quæ prædiues Corinthus habuit, in domum eius peruenit. Veriorem etiam affert ipſe Cicero in Orat. pro lege Manilia: Legati quòd appellati ſuperbius, Corinthum patres veſtri totius Græciæ lumen extinctum eſſe voluerunt. ET *me dilexit Anapis*] Libri mei, vnus Maff. Abb. & vnus Vatic. *Anaphys*.

—ILLA *duabus Flammiferas pinus manibus ſuccendit ab Ætna*] Hoc loco non aperit poëta, quot faces accenderit Ceres. nec M. Tullius lib. IV. act. II. in Ver. Proſerpinam cùm inueſtigare & conquirere Ceres vellet, dicitur inflammaſſe tædas iis ignibus, qui ex Aetnæ vertice erumpunt: quas ſibi cùm ipſa præferret, orbem omnium peragraſſe terrarum. In quarto verò Faſt. ait duas fuiſſe; quod veriſimile eſt:

Illic accendit geminas pro lampade pinus:

Hinc Cereris ſacris nunc quoque tæda datur.

FESSA *labore ſitim conceperat*] In ambobus meis & Abb. *collegerat*. Vtrumque rectum.

ET *quæ non brachia geſſit*] lib. Abb. vnus meus & alii q. rectius habent, *& quæ modò*.

—E T *tangere monſtra parantem*] Lege, *pauentem*: vt habent vet. lib. & Aldinus.

A P T V M Q V E *colori Nomen habet variis ſtellatum corpora guttis*] Iſidorus lib. I I I. cap. I V. de Stellione loquens hunc locum adducit: cuius hæc ſunt. Stellio de colore inditum nomen habet: eſt enim tergore pictus lucentibus guttis: hic autem Scorpionibus adeo contrarius traditur, vt viſo eo pauorem his afferat, & torporem.

N E C *qua loqueretur habebat*] Ita eſt in quibuſdam vulgaris exemplaribus, ſed malè. legendum *qua*, & ſubaudi lingua: quo modo legitur in vtroque meo, atque aliquot aliis. In Abbatis verò & Vrſini libris eſt *quo*. quod etiam ferri poteſt, ſi ad os referatur. De Cerere filiam quærente Arnobius lib. v.

P A R I L I Q V E *irata colonos, Ruricoláſque boues leto dedit*] Ita legit Regius. Libri mei & aliquot alij habent, *Paritérque irata*. S P A R S A *iacet*] In meo antiquiore, & vtroque Maffei, *Falſa iacet*. Illud magis probo.

S I D E R A *nunc ventíque nocent*] In duobus Vatican. vno meo, vno Maff. Vrſini, vnoque Cæleſt. multo rectius legitur, *Sideráque, ventíque nocent*.

P I S A *mihi patria eſt*] Alibi etiam hoc loquendi genus vſurpauit, ext. huius libri: *—Patria eſt clara mihi, dixit, Athenæ*. Et I V. Triſtium:

Sulmo mihi patria eſt, gelidis vberrimus vndis.

Terentius in Eunucho: *Samia mihi mater fuit*. Plautus in Pœnulo: *Ampſigura mater mihi fuit, Iachaon pater*. Tryphiodorus de Ilij excidio: ἄργος μοὶ πόλις ἐστὶ.

E R G O *dum ſtygio ſub terris gurgite labor, Viſa mihi eſt oculis illic Proſerpina noſtris, Illa quidem triſtis &c.*] Differt Ouidius hoc loco ab aliis: qui Arethuſam introducat indicantem Cereri vidiſſe ſe Proſerpinam, dum auferebatur à Plutone. Sed præſtat huc transferre quæ collegit doctiſs. Parthaſius lib. I I I. in Claud. Comperit, inquit, filiæ raptorem Ceres apud inſulam Paron, Cabarni indicio: de cuius nomine Paros ipſa Cabarnis aliquando dicta eſt. Auctor Nicanor, qui de nomenclaturis oppidorum Græcè ſcripſit. Argiui tamen, vt refert Pauſanias, ferunt Cererem, cùm ad eos ex errore diuertiſſet, Pelaſgi Regis hoſpitio ſuſceptam, raptum filiæ à Chryſe didiciſſe. Didymus, & Tharræus in prouerbiis Hermenios indicaſſe Cereri raptum Proſerpinæ tradunt.

S E D *regina tamen, ſed opaci maxima mundi, Sed tamen inferni*

ferni pollens matrona Tyranni] ἀναφορὰ.

—— Ibi toto nubila vultu
Ante Iouem ſparſis ſtetit inuidioſa capillis:
Próque meo veni ſupplex tibi, Iuppiter, inquit,
Sanguine próque tuo: ſi nulla eſt gratia matris;
Nata patrem moneat; neu ſit tibi cura, precamur,
Vilior illius, quod noſtro eſt edita partu.
En quæſita diu tandem mihi nata reperta eſt:
Si reperire vocas amittere certius, aut ſi
Scire vbi ſit, reperire vocas: quod rapta, feremus,
Dummodo reddat eam; neque enim prædone marito
Filia digna tua eſt: & quæ ſequuntur.] Exſtant lib. I V. Faſt. carmina, quæ ſententiam paulló ſecus, atque hic recenſet poëta, comprehendunt. Verùm tamen, quia hunc locum illuſtrant plurimum, ea ipſa ſcribere non me tædet.

Queſta diu ſecum ſic eſt affata Tonantem,
Maximáque in vultu ſigna dolentis erant.
Si memor es, de quo mihi ſit Proſerpina nata,
Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, ſola eſt iniuria facti
Cognita, commiſſi præmia raptor habet.
Quid grauius victore Gyge captiua tuliſſem?
Quam nunc te cæli ſceptra tenente tuli?
Verùm impune ferat, nos hæc patiemur inulta:
Reddet, & emendet facta priora nouis.
Iuppiter hanc lenit, factúmque excuſat amore.
Non gener eſt nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior, poſita eſt mihi regia cælo:
Poſſidet alter aquas, alter inane Chaos.
Sed ſi fortè tibi non eſt mutabile pectus,
Stantque ſemel iuncti rumpere vincla tori:
Hoc quoque tentemus, ſiquidem ieiuna remanſit:
Sin minus, inferni coniugis vxor erit.
Tartara iuſſus adit ſumptis Caducifer alis,
Spéque redit citius, certáque iuſſa refert.
Rapta tribus, dixit, ſoluit ieiunia granis,
Punica quæ lento cortice poma tegunt.

ANTE *Iouem ſparſis ſtetit inuidioſa capillis*] Valer. Flaccus lib. I V. *Cur mœſto Latona ſimul Dianáque vultu.*

ANTE *Iouem ſtetit & ſupplex ita fatur Apollo*] Iouis emphaſis.

—S E D *tanta cupido Si tibi diſſidij eſt*] Libri o. ſcripti, *diſcidij*, per tertiam literam. Ita ad cum locum lib. X I V. *Non bene diſcidium Phrygij latura mariti Sidonis.* Quam orthographiam à viris doctis recipi animaduerto.

—F V R V I S *peperiſſe ſub antris*] Abb. liber, *Stygiis peperiſſe.* Ern. *ſiluis p ſ. atris.*

—F V L V I S *amicitur ab alis*] In Cæleſt. *Furuis amicitur.* In duobus Vatic. Vrſini & meis, *amicitur in alis.*

F O E D A Q V E *fit volucris venturi nuncia luctus Ignauus Bubo dirum mortalibus omen*] His duobus carminibus vtitur Iſidorus lib. X I I. cap. V I I. vbi de Bubone loquens ita ſcribit: Bubo à ſono vocis compoſitum nomen habet, auis feralis, onuſta quidem plumis, ſed graui ſemper detenta pigritia, in ſepulchris diu noctuque verſatur, & ſemper commorans in cauernis. De qua Ouidius, *Fœdáque fit volucris venturi nuncia luctus Ignauus Bubo dirum mortalibus omen.* Denique apud Augures malum portendere fertur. Nam cùm in vrbe viſa fuerit, ſolitudinem ſignificare dicunt.

—A L A R V M *inſiſtere remis*] In vno meo, *pennis.*

C V M *matre eſt totidem, totidem cum coniuge menſes*] De hoc ſic lib. I V. Faſt.

Et factura fuit, pactus niſi Iuppiter eſſet,
Bis tribus vt cælo menſibus illa foret.

Hoc autem ideò fictum eſſe aiunt, quòd Luna quæ cum Proſerpina & Diana, vna eadémque eſt, æquè diu ſuperius & inferius hemiſphærium illuſtret.

Q V A E *tibi cauſſa fugæ?*] In vno Vatic. vno meo, & vno Maffei, *cauſſa via.*

—V I R I D E S Q V E *manu ſiccata capillos*] *Virides capillos* ſic dixit, vt ſub principium lib. I I. Eodem modo Statius in Siluis, *virides Deas*; pro Nymphis: *Liquidóſque auertite vultus, Ite Deæ virides.*

F L V M I N I S *Alphei*] In vno meo, Vaticano & Cæleſt, *Fluminis Elei.* De Alphei, & Arethuſæ amoribus venuſtè is, quem modò nominaui, Statius lib. I. Sil.

——*tumida ſic transfuga Piſa*
Amnis, in externos longè flammatus amores,
Flumina demerſo trahit intemerata canali,
Donec Sicanios tandem prolatus, anhelo
Ore bibat fontes, miratur dulcia Nais
Oſcula, nec credit pelago veniſſe maritum.

De hoc

De hoc fluuio plura Pauſanias lib. v. Moſchus in epig. quod incipit, ἀλφειὸς, & Ammianus lib. x v.

—QVAS *dum ferióque, trahóque*] In meo, *teróque*, non *trahóque*.

—MARGINE *fontis*] Duo Vatican. mei, & vnus Maffei, *Margine ripa*.

—ITERVM *rauco mihi dixerat ore*] In vno meo legitur rectius, *Iterum rauco mihi murmure dixit*.

VT *fugere accipitrem penna trepidante columba, Vt ſolet accipiter trepidas vrgere columbas*] Ita in impreſſis. In vet. veró rectiore ordine leguntur:

Vt ſolet accipiter trepidas vrgere columbas;
Vt fugere accipitrem penna trepidante columba.

In vno meo, & aliquot aliis, priore verſu eſt, *Agitare*, non *Vrgere*. —NEC *me velocior ille*] In eódem meo, *velocior ibat*. SPARSIS *ferens è nûbibus vnam*] Lege, *ſpiſſis*, non *ſparſis*. Ita duo Vatic. Abb. Ernaldi, vnus Maff. & vnus meus.

—MANAT *locus*] Iidem libri, & Cæleſt. *Manat lacus*. Rectius.

—QVAM *nunc tibi fata renarro*] In ambobus meis & aliis, *Facta renarro*.

IN *latices mutor*] In meo, *vertor*.

—CAECIS *ego merſa cauernis*] In vtroque meo, duobus Maffei, Vrſini, Cæleſt. & Abb. *Caciſque ego*.

GRATA *mea ſuperas*] In duobus Vatican. vno meo, Cæleſt. & Abb. *Grata mihi*.

HAEC *Arethuſa tenus*] τμῆσις. Sic Statius lib. x.

Hac germana tenus Stygij metuenda parentis
Imperia. Virgilius lib. v i.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna ſecuta

De Arethuſa ſic Cicero i i. act. lib. iv. in Verrem. In hac inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium, qui fluctu totus operiretur niſi munitione, & mole lapidum à mari diſiunctus eſſet.

ATQVE *leuem currum Tritonida miſit in Vrbem Triptolemo*] Triptolemum ſibi vindicabant Athenienſes, & Celei filium fuiſſe prædicabant, qui primus fruges coluerit. Hiſtoriam habes apud Pauſaniam. Muſæus autem Triptolemum Oceano Terraque genitum canit. Orpheus Dyſaule, qua natus eſt & Eubeleus; quibus, quoniam filiæ raptum indicarint, Ceres

(vt idem pergit) frugum ſationem dedit. Chœrilus Athenienſis in Alope Tragœdiâ, mâtrem Triptolemo dat Amphictyonis filiam, patrem verò Paron. ſed Argiui contendunt, Cereri apud ſe primùm ſacra inſtituta, atque inde Trochilum Cereris ſacerdotem ob Agenoris ſimultatem profugum, in Atticam peruenisſe, ductaque vxore Eleuſina, Eubeleum, Triptolemumque ſuſcepiſſe. Hæc ex Parrhaſio.

—DIXIT, *Athena*] Athenæ ἀπὸ τῆς ἀθηνᾶς dictæ ſunt: vnde hic noſter lib. 11. *dictas à Pallade terras.*

RIDENT *Pœonides*] In duobus Vatic. duobus Caleſt. *Anipedes.* In vno meo, *Pierides.* In altero verò, & vtroque Maffei, *Enipedes.* Ad marginem prioris mei notatum eſt, *Pierides, filiæ Pierij regis Macedonum & Euippa.* Statuant doctiores, quo modo ſit legendum.

PLANGERE *dúmque volunt*] In vno meo, *Plaudere.*

—STVDIVMQVE *immane loquendi*] In eodem meo, Vaticano, & Abb. *Studiúmque inane loquendi.* ſed non placet, propter ſyllabam. Niſi quis mallet E in *Que* non elidi. Poſt hunc verſum legitur hic alius in vno Vaticano:

SEMPER *& humanas imitantur in omnia voces*] Qui ſine vlla dubitatione adulterinus eſt, minimeque noſtro poëta dignus.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. VI. OBSERVATIONES.

MAEONIAEQVE *animum fatis intendit Arachnes*] Libri omnes calamo exarati habent, *Aragnes.* Ita ſæpè mutabāt Latini Græcam rationem ſcribendi etiam in iis vocibus, quas è Græcis faciebant ſuas.

LOCO] Patria. Cicero pro Archia: loco nobili & celebri &c. ita enim intelligendum. errant qui aliter ſunt interpretati.

QVAESIERAT *ſtudio*] Lanificij induſtria & diligentia comparauerat.

—PARVIS *habitabat Hypæpis.*] Sic lib. XI. *Illic paruis finitur Hypæpis.* Vtroque autem loco præpoſitionem detraxit. Hypæpa vrbs eſt, ex Tmolo in Cayſtri campum deſcendenti. Auctor Strabo lib. XIII.

—NYMPHAE *vineta Timoli*] Lege ex duobus lib. ſ. *Tmoli,* quomodo Aldus edidit.

—ET *infirmos baculo quoque ſuſtinet artus*] Huc reſpexit Seneca: *Abdita iners ſenectus adiuuat baculo gradum.*

PALLAS] Ab haſtæ quaſſatione dicta, id eſt vibratione, quòd ſit bellicoſa. παλλειν enim quatere vocant Græci. Hæc primùm ædificationem inueniſſe dicitur. Probus Eclog. II. ad illud Virg. *Pallas quas condidit arces.*

NON *omnia grandior ætas, Quæ fugiamus, habet: ſeris venit vſus ab annis*] Admonuit me Muretus, hunc locum tranſlatum eſſe ex Euripide in Phœniſſis. cuius hæc ſunt:

ὦ τέκνον οὐκ ἅπαντα τῷ γήρᾳ κακὰ
ἐτεόκλεες πρόσεστιν, ἀλλ' ἡ 'μπειρία
ἔχει τὶ λέξαι τῶν νέων σοφώτερον.

—FACIENDAE *maxima tela*] Sic omnes vet. & omnino melius, quàm ſi legatur, *maxima lana.*

ADSPICIT *hanc toruis*] Subaudi oculis.

CANDESCERE *ſolis ab ortu*] In vno meo legitur. *ſolis ab ictu.*

TELA *iugo iuncta eſt*] *Iugum* hoc loco ſignificat lignum illud, quo textores, textriceſque telam conuoluunt. Id nos lingua vernacula *Subiam* nominamus: atque ita in quàm pluri-miſ, Italiæ locis. qua in ſignificatione apud neminem alium auctorem reperiri exiſtimo. Videtur autem Ouidius ingenioſe expreſſiſſe formam iugi, ſub quo dedecoris cauſſa victi hoſtes antiquitus tranſire cogebantur. Quod, vt Liuius ait lib. III. ab vrbe condita, tribus haſtis fiebat, humi fixis duabus, ſuperque eas vna deligata. Qui verò eius ſubeundi ignominiam ſcire auet, legat Liuium ipſum lib. IX. non longè ab initio.

INSERITVR *medium radiis ſubtegmen acutis*] In meo libro antiquiore legitur *ſubtemen* ſine G. quo modo nunc eruditi viri excudendum præcipiunt: & vera eſt lectio. Sic Lucilius apud Priſcianum lib. III. *Intus vbi modò ſiet rectius ſubteminis panus*. Ita legendum ex vet. Priſciani lib. Peſſimè in impreſſis aliter. *Subtemen* autem quaſi ſubſtamen dictum eſt. *ſubtemen* legitur etiam in ora Capran. ſic & in vet. Virg. libris: *Fert picturatas auri ſubtemine veſtes*. rectè. *Subtemen* noſtra lingua dicimus *trama*, quod vocabulum item eſt Latinum. Vide Seruium lib. III. Aeneid.

PERCVSSO *feriunt*] In illo Domin. *Percuſſo quatiunt*.

INSECTI *pectine dentes*] In vno meo & Cæleſt. *Inſerti*, per R. —STVDIO *fallente laborem*] In eod. Cæleſt. *Minuente labores.*

QVALIS *ab imbre ſolet percuſſus ſolibus, &c.*] De Iride ſic etiam Virg. lib. V.

Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli viſa cito decurrit tramite Virgo.

De Iride multa ſcitu digna ſcribit Marcellinus extremo lib. XX.

ET *vetus in tela deducitur argumentum*] *Deducitur*, ſi haberem ſocios, qui mecum ſentirent, libentius hoc loco exponerem, inſcribitur, quàm effingitur. Nam poſtea poëta ſubdit: *Sua quemque Deorum Inſcribit facies.* Aliquando valet depellere, deiicere. Cicero pro Cæcina: De fundo Cæcina moribus deduceretur. Hoc ipſum videtur declaraſſe M. ipſe Tullius, cùm poſtea in eadem Orat. ita locutus eſt: Quo loco depulſus Cæcina. Sic apud Senecam in Hercule Oeteo: *Quid hoc? quis axem eludit? & ab ipſis pater deducor aſtris*. Alio modo ponitur apud Plautum in Curculione:

Tace parumper, iacit voltorios quattuor.
Talos arripio: inuoco almam meam nutricem Herem:

Iacto

Iacto baſilicum; propino magnum poculum, ille ebibit:
Caput deponit. quom dormiſcit, et ſubduco anulum.
Deduco pedes de lecto clam, ne miles ſentiat.
Rogant me ſerui, quò eam: dico ire quò ſaturi ſolent.

Huic videtur conuenire illud Tibulli:

Illa docet furtim molli decedere lecto.

Aliter apud Ennium:

Deducunt habiles gladios filo gracilento.

Hoc videtur declarare Columella:

Et ſecum gracili connectere carmina filo.

Niſi quis aliter mallet. BIS *ſex caleſtes*] Exſtat apud Suetonium in Auguſto hoc diſtichon, in quo horum Deorum numerus eſt: *Cùm primùm iſtorum conduxit menſa Choragrum,*
Séxque Deos vidit Mallia, ſéxque Deas.

Et apud Plautum in Epidico:

Si vndecim Deos præter ſe adducat Iuppiter.

Si horum Deorum nomina ſcire aues, lege obſeruat. lib. XIII.

EXSILVISSE *ferum*] Sic vet. lib. Sed alteram lectionem comprobat Hyginus cap. CLXIV. Inter Neptunum & Mineruam cùm eſſet certatio, qui primus oppidum in terra Attica conderet, Iouem iudicem ſumpſerunt. Minerua quòd primùm in ea terra oleam ſeuit, quæ adhuc dicitur ſtare, ſecundum eam iudicatum eſt. At Neptunus iratus, in eam terram mare cœpit irrigare velle, quod Mercurius Iouis iuſſu id ne faceret prohibuit. Itaque Minerua ex ſuo nomine oppidum Athenas condidit, quod oppidum in terris dicitur primum eſſe conſtitutum.

EDERE *cum bacis*] *bacis* per vnum c. Iidem lib.

—FETVM *canentis oliuæ*] In vno meo, Briantij, & Dom. *Fetum candentis oliuæ.*

—POPVLISQVE *ſuis indicere bellum*] *bellum indicere* eleganter dicitur. M. Tullius in Orat. de Prouinciis conſul. Bellum indixi, atque intuli. Et initio II. in Ant. Quo nam meo fato P. C. fieri dicam, vt nemo his annis viginti reip. hoſtis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Liuius lib. II. de Porſena: Hoc tibi iuuentus Romana indicimus bellum.

—NEC *profuit Ilion illi*] In vno meo, *Ilios.*

—TV *viſus Enipeus*] Omnes lib. ſcripti habent, *Enipheus*, per ph. Qua de re ſatis multa in primo huius voluminis. Sic etiam legitur illud ſummi poëtæ in IV. Georg.

Et caput, vnde altus primum ſe rumpit Enipheus,

in ve_

in vetuſtiſſimo exemplari Aſcanij Grandæui, ciuis mei honeſto loco nati, Latinarumque litterarum haud ignari. Cumq. id euoluerem, in ipſo libro argumenta illa tum in Georg. tum in tres aut quattuor Aeneidos libros, quæ ſub Modeſtini nomine nunc vulgo circumferuntur, Ouidij eſſe deprehendi. In eo igitur ſcriptum erat miniatis litteris: ARGVMENTVM OVIDII. Quod mihi ſatis mirãdum viſum eſt: tum enim primùm id vidi. Quocirca hominem, quàm maximè potui, obteſtatus ſum, vt eum ſuis verbis, veluti rem planè nouam, viro ſumma eloquentia, ac ſapientia admirabili ornato, M. A. Mureto, mittere mihi liceret. Ille precibus tandem victus, quod optabam, haud grauatè conceſſit: eumque Ioanni Caramanicenſi Romam tum proficiſcenti, valde hilaris commiſi. Hic, nummis egens, vt poſtea accepi, librum, qui maximam præſe ferebat antiquitatem, vendidit. Interea id ipſum ignorans, à Mureto litteras, quibus, quid de ea re ipſi videretur, me edoceret, ſingulis prope horis auidus exſpectabam. Is præterito iam menſe Sulmonem reuerſus, affirmabat Virgilium illum, quem à me acceperat, vt deferret Mureto, ſe, quo primùm tempore ad Vrbem venit, reddidiſſe. Tum verò, ſimulatque hominem vidi, ab ipſo litteras, quas ab eodem Mureto ad me datas putabam; vt opinionem ſuper hac re ſuam cognoſcerem, rogaui. Reſpondit, cùm ipſe Roma diſceſſit, Muretum ibi non eſſe, ſed peregre abiiſſe: ac, quonam iuiſſet, prorſus aiebat ſe neſcire: Atque ideò ad me litteras ab eo non accepiſſe. Quid facerem? credidi hoc affirmanti. Subuerebar tamen interdum, & vix adduci poteram, vt crederem Muretum non reſpondiſſe ad eas litteras, quas vnà cum libro ad ipſum miſeram. Antea enim, quoties ſcripſeram, benignè admodum, vt eius eſt ingenium, reſcripſerat. Deinde, quattuor tranſactis menſibus, æſtas enim erat, quo tempore eum vnà cum ſummo Principe, ac Cardinale ampliſſimo, Hippolyto Eſtenſi Tibur ſe conferre ſolere acceperam; nec tũc noſtri homines in Vrbem facilè commeant, obtulit ſe mihi ad eum ſcribendi occaſio, qua, quod ei miſeram, ſignificabam. Is quamprimùm reſcripſit, affirmans Virgilium illum numquam ſe vidiſſe; idque ægre ferre: meque, vt, cui eum commiſeram, viderem, etiam atque etiam hortabatur. Ex ipſæ literæ mihi Romam venienti in itinere redditæ ſunt. Non dici poteſt, illis lectis, quo fuerim dolore affectus. Certè, ſi in patria tum manſiſſem, hominem in iudicium vocaſſem, vt, qua debet, pœna multaretur, ac poſtea fidelior eſſe diſce-

diſceret. Acceſſerunt poſtea hac de re cum Mureto, cui omnia hæc narraui, querelæ multæ; quæ nihil proficiebant. Deinde, poſt longum tempus huc Romam venit Conſaluus Saneus, ciuis meus, eiuſque opidi Abbas, cuias ille eſt, eique rem, vt planè erat, expoſui: atque hunc ad Muretum, vt hoc ab vtroque verum eſſe dignoſceretur, deduxi. Habebat enim Abbas in eum ſatis iuris: nam ſacris ordinibus iampridem initiatus erat. Itaque Abbas ille coram Mureto ſe hominem puniturum mihi recepit. Hic, re affecta, paullò pòſt moritur. Atque ita ad hunc vſque diem huic rei finis non eſt impoſitus. Hoc tamen opera illius, qui in eiuſdem, quem dixi, Abbatis locum, cooptatus eſt, ad quem hac de re litteras dedi, breui confectum iri ſpero. Cùm autem Virgilius hic, de quo tam multa dicta ſunt, nulla ratione, licet omnem, vt dicitur, lapidem mouerim, vmquam à me recuperari poſſe videretur: præter ſpem accidit, vt, viro illo bono, cui eum crediderám, mortuo, tribus poſt annis Sulmone domi cuiuſdam eius amici, opera ac diligentia M. Antonij fratris mei, inuentus ſit, egoque eo Muretum, vt conſtitueram, muneratus ſum. Inſpexi etiam in Bibliotheca Vaticana veterem alium Longobardicum, in quo miniatis item litteris legitur in IV. Georg. OVIDII NASONIS TETRASTICHON. (Quo etiam modo legitur in primo & ſecundo Georg. in alio lib. valde antiq. P. Galeſij) Ibidem aſſeruatur alius antiq. in quo eſt: INDICAT OVIDIVS. Rurſum in II. Aeneid. in eodem Longob. ſcriptum eſt: *Iſta metra fecit Ouidius*. In alio etiam ſatis veteri, qui eſt Ludouici Lantis, R. viri optimi, & ea litterarum cognitione, quæ nobilem virum decet, ornati, apertè legitur purpureis litteris maiuſculis, omnibus in libris Georg. ARGVMENTVM OVIDII. In antiquiſſimo alio Virg. viri & Græcæ, & Latinæ linguæ peritiſſimi, Fuluij Vrſini, in primo Aeneidos ſuper argumentum ſcriptum eſt: *Ouidij Naſonis*. Quare Ouidij, non Modeſtini, eſſe auſim affirmare: Eoque magis, quòd in nullo vet. lib. Modeſtini fit mentio, vt illa ipſius eſſe iudicari poſſint. Quin etiam ſuperiore ætate, quæ ſunt in Georgicis, argumenta ſub Ouidij nomine edebantur: nunc verò ſub Modeſtini excuduntur. Quod quàm verum ſit, doctiorum eſto iudicium. Sed ſunt viri docti, qui illa neque Ouidio adſcribant: ſed cuiuſdam ſcholaſtici eſſe aiunt. Vnde autem id colligant, non aperiunt. Ego veterum librorum auctoritatem, donec certius aliquod argumentum afferatur, contemnendam non puto: licet eorum opinio-

nem non penitus damnem. Interim hoc notare, mei officij eſſe duxi maximè.

PERCVSSIT *Arachnes*] Lib.vet. & hic & vbiq. *Aragnes.*

—CVMQVE *his & naris, & aures*] Libri mei, Dominic. Abb. Brian. Vrſ. & Priſcianus lib. VI. (apud quem legitur *auris*, non *aures*, per *e*) *Cum quis, & naris & aures.* Quod omnino rectius videtur.

—SIPYLVMQVE *colebat*] Aliquot vet. inter quos mei, *Siphylúmque* per φ.

Nam ſata Tireſia venturi praſcia Manto
Per medias fuerat diuino concita motu.

VATICINATA *vias*] Virg. lib. x. Aeneid.

Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantus, & Tuſci filius amnis:
Qui muros matríſque dedit tibi Mantua nomen.

Quæ carmina exponens Seruius, ita ſcribit: Ocnus Mantuam dicitur condidiſſe, quam à matris nomine appellauit: nam fuit filius Tiberis, & Mantus Tireſiæ Thébani vatis filiæ, quæ poſt patris interitum ad Italiam venit.

VESTIBVS *intexto Phrygius ſpectabilis auro*] Alibi: *Nec prodite graues inſuto veſtibus auro.*

MIHI *Tantalus auctor, Cui licuit ſoli ſuperorum tangere menſas.*] Hac de re ſic Pindarus Ode prima Olymp. υἱὲ Ταντάλου, σὲ δ᾽ ἀντία προτέρων φθέγξομαι. ὁπότ᾽ ἐκάλεσε πατὴρ τὸν εὐνομώτατον ἐς ἔρανον, φίλαν τε σίπυλον, ἀμοιβαῖα θεοῖσι δεῖπνα παρέχων: Fili Tantali, te contra quàm priores laudabo. Quando vocauit pater ad legitimas epulas, caramq́ue Siphylum viciſſim Diis cenam dans. Tangit & hanc rem Euripides initio Oreſtis. quod, ne ſim longior, parcam ſcribere.

—HVC *natas adiice ſeptem, Et totidem iuuenes*] Mirificè huc facit, quod collegit Agellius lib. XX. cap. VI. Mira, inquit, & propè adeo ridicula diuerſitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur ſuper numerum Niobæ filiorum. nam Homerus pueros puellasq́ue eius ſenos dicit fuiſſe; Euripides, bis ſeptenos; Sappho, bis nouenos; Bachyllides, & Pindarus, bis denos. Quidam alij ſcriptores tres fuiſſe ſolos dixerunt. ex quo apparet poëtam noſtrum Euripidem ſecutum. Aelianus lib. XII. præter Homerum, & Pindarum, quos, vt vides, citat etiam Agellius, recenſet Laſum, qui decem & nouem, Alcmanen, qui decem; & Mimermum, qui viginti fuiſſe prodiderunt. Videndus eſt & Euſtathius. lib. vltimo Iliados, ad illud

Homeri

Homeri τῆπερ δώδεκα παῖδες, &c. Auſonius de Niobe:

Thebarum regina fui, Sipyleia cautes,
Quæ modò ſum, læſo numine Latoidum.
Bis ſeptem natis genitrix læta, atque ſuperba:
Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec ſatis h c diuis: duro circumdata ſaxo
Amiſi humani corporis effigiem.
Sed dolor obſtructus quamquam vitalibus hæret,
Perpetuáſque rigat fonte pio lacrimas.
Pro facinus! tantæ ne animis cæleſtibus iræ?
Durat adhuc luctus, matris imago perit.

Idem in ejuſdem marmoream ſtatuam:

Viuebam, ſum facta ſilex, quæ deinde polita
Praxitelis manibus, viuo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia, ſed ſine ſenſu:
Hunc ego, cùm læſi numina, non habui.

De Niobe ſic Palæphatus. Nioben, dum viueret, ſuper filiorum ſepulchrum lapidem factam eſſe memorant. Quicumq. autem ex lapide hominem, rurſuſque ex homine lapidem fieri poſſe credit, ſtultus hic quidem planè eſt. Verùm autem hoc habet. Niobe mortuis ſui ipſius liberis, cùm lapideam imaginem ſibi conſtituiſſet, eam ſupra natorum ſuorum ſepulchrum poſuit. Nos verò ipſi hanc vtique qualis re vera eſſet, inſpeximus. QVODQVE *licet*] & quantum permittitur.

—TVRBA *quantum diſtabat ab orba, Tantum animoſa ſui furiis agitata doloris*] In vno meo hæc duo carmina ita leguntur: *Tantum animoſa ſui ſtimulis agitata doloris Latona, quantum turba diſtabat ab orba.* Sed ad marginem prioris verſus notatum eſt, VACAT. Quo ſignificatur verſum eſſe adulterinum. In altero antiquiore Vrſ. duobus Vatic. & vtroque Maffei eſt, *Latonæ quantum, quæ diſtat ab orba.* & verſus, *Tantum animoſa, &c.* in iis non legitur: itaque in duobus aliis Vatican. Quare ſine dubitatione tollendus eſt verſus, qui incipit, *Tantum animoſa.* In lib Briant. eſt. *Quódque licet, &c. Latonæ, turbæ? quæ quantum diſtat ab orba, Indignata,* &c. Viri docti ſuſpicantur ambos ſuppoſiticios eſſe, ac tollendos cenſent. Mihi videtur hoc modo legendum:

Quódque licet, tacito venerantur murmure numen
Latonæ; quantum turba, quæ diſtat ab orba,
Indignata Dea eſt. Lectori tamen diiudicãdum relinquo.

AN *Dea ſim, dubitor*] Ita vet. lib. & rectè. Non autem

legendum eſt, *Dubito* vt quidam voluut.

—A V R O Q V E *graues moderantur habenas*] emenda ex q. l. ſ. *Auro grauidas modera..tur habenas*. Vel potius, vt eſt in Abb. & q. this. *grauidu habenis*

H E I *mihi conclamat*] Liber Vrſini, *Ei* ſine adſpiratione. Quomodo ſcriptum eſſe in Virgilio Carpenſi (qui nunc Florentiæ in Bibliotheca S. Laurentij aſſeruatur) ad illud II. Aen.

Ei mihi qualis erat, &c.

affirmauit mihi Achilles Statius. Sed vide quæ ex Priſciano notaui lib. I. De Ponto eleg. II.

F R A E N A *dabat Sipylus*] Hic quoque lib. vet. *Siphylus*. Dominicanus verò, *Sipulus*.

—E X S T A B A T *nudum de gutture ferrum*] In vno meo, *De pectore ferrum*.

—N I T I D A E *palaſtra*] Aptum epitheton. Alibi:

More tuæ gentis nitida dum nuda palaſtra
Ludis. & es nudis femina miſta viris. Martialis:
Sufficit in nonam nitidis octaua palaſtris.
Et ipſe lib. V. Faſtorum:
Late lyra pulſa nitida quoque late palaſtra.

Nitida autem propter oleum, quo ſe luctantes oblinebant. In epiſt. eadem ratione dixit, *vncta dona palaſtra*.

—P E C T O R A *pectoribus*] Tale quippiam dixit in Herculis & Acheloi lucta:

Cum pede pes iunctus totóque ego pectore pronus,
Et digitos digitis & frontem fronte premebam.

—C V M *tento concita neruo*] Emenda ex fide meorum, Arnaldi, aliorumque antiq. *Contento concita neruo*. id eſt, extenſo, vel extento. extenduntur & porriguntur nerui, cùm palæſtra luditur. Sic mox dicit: *Arcum contentum*.

A N I M A M *ſimul exhalarunt*] Sic & Lucilius lib. III.

Symmachus' prætereà iam iam depoſitu' bubulcus
Exhalans animam pulmonibus æger agebat.

Et ipſe ex Emolh. VII. —*me ſpectat & in me*
Infelicem animam, noſtróque exhalat in ore.
Aliter Valer. Flaccus lib. IV.
Tunc tenuem ſpirans animam.
Ennius Annal. lib. VI.
——*Diui hoc audite parumper:*
Vt pro Romano populo prognaciter armis
Certando, prudens animam de corpore mitto.

Aliter

Aliter Lucanus: *—animas effundere viles Quolibet hoſte paras.* Virg. ad verbum in VI. Aeneid. *vitámque peroſi Proiecere animas.* Hæc duo exempla notat Budæus in Comm. linguæ Græcæ, in verbo, προΐεσθ.

EVOLAT] libri mei, & Vrſ. *Aduolat.* multo rectius.

—VT *gelidos complexibus alleuet artus*] In vno meo, *Connexibus.* INQVE *pio cadit officio*] Alibi: *Officium fecere pium; ſed inutile nobis.*

—BRACHIA *tollens*] *Tendens*, eſt in illo Abbatis, ac, quoties ita loquor, intelligo librum Franciſci Sanæi, ciuis mei, qui Abbas fuit D. Mariæ Caramanicenſis.

CÓRQVE *ferum ſatia*] In meo antiquiore, Vrſini, & Dominic. *Satura.* Ad huncautem locum reſpexit Seneca in Oedipi choro: *Sed iuuat ipſos ſatiare Deos.* Poſt hunc verſum in ambobus meis, Vaticanis, Vrſ. Dominicano legitur hic alius, hoc modo: *——poſt funera ſeptem,*

Dum pars noſtra iacet, & dum per funera ſeptem.

In lib. Capran. eadem manu in ora repoſitus eſt. Quem hoc quidem loco vnà cum Petro Galeſio viro ingenio acerrimo, & eruditione præſtante, reponendum ſentio. In Abbatis eſt:

Córque ferum ſatia: & dum per funera ſeptem.

Quod, etſi malè omnino, oſtendit tamen à librariis erratum, qui, cùm verſum, *Córque ferum*, &c. ſcribere debebant, ad ſequentem propter verbum *Septem* à poëta bis poſitum, temere oculos reiecerunt: Illi verò, qui verſum illum, qui in vet. libro eſt, omiſerunt, contrà fecerunt.

ILLA *modo eſt audax*] In antiquis, *Illa malo eſt audax.*

—VVLNERE *caco eſt*] In vno meo, non *caco*, ſed *certo* legitur. NISI *poſtquam ſpiritus ibat*] Vnus Maſſ. *ſpiritus exit.* NEC *brachia reddere geſtus*] In duobus l. *reddere motus.* Sed nihil muto.

INTRA *quoque viſcera ſaxum eſt*] De Niobe in ſaxum conuerſa ſic Sophocles in Antigone: ἤκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι τὰν φρυγίαν ξέναν ταντάλου, σιπύλῳ πρὸς ἄκρῳ. τὰν, κισσὸς ὡς ἀτενὴς πετραία βλάστα δάμασεν· καίνιν ὄμβρῳ τακομέναν ὡς φάτις ἀνδρῶν, χιών τ' οὐδαμὰ λείπει. τέγγει θ' ὑπ' ὀφρύσι παγκλαύστοις δειράδας. Et in Electra: ἰὼ παντλάμων νιόβα, σὲ δ' ἔγωγε νέμω θεὸν ἅτ' ἐν τάφῳ πετραίῳ ἂν δακρύεις. Doctiſſimus vir, Dionyſius Lambinus exponens illud lib. IV. Carm. Horatij Ode VI. *Proles Niobæa*, hæc ſcitu digna ex Homeri interprete tranſtulit: Niobe Tantali filia Amphionis vxor, filios ex eo ſuſcepit duo-

decim, ſex mares, totidemque feminas. Hæc liberorum multitudine, & pulchritudine ferox, Latonam præ ſe contemnere auſa eſt, cùm diceret, illam duos ſolùm peperiſſe, Apollinem & Dianam: ſe duodecim. Iccirco Dij hac contumelia offenſi, Niobæ filios ad vnum interemerunt: Apollo maſculos in Cithærone venantes; Diana feminas intra parietes domeſticos, & propemodum in complexu, & gremio matris ſagittis confixit. Iuppiter autem Nioben ſuas miſerias deflentem, ac deplorantem miſeratus, eam in ſaxum vertit: quod vſq. ad hoc tempus (vt aiunt) in Siphylo monte Phrygiæ lacrymarum fontes profundens ab omnibus cernitur. Hæc & plura Lambinus.

DIVAE *gemellipara*] Latonæ, quæ vno eodemque partu duos, id eſt Apollinem & Dianam peperit. Sic lib. v. Faſt.

Scorpion immiſit tellus, fuit impetus illi
Curua gemellipara ſpicula ferre Dea.

Sic Plautus in Bacchid. eas, quæ vno eodemque partu eduntur, gemelliticum fetum vocat, cuius hæc ſunt:

Duas Sorores debacchantes Samias
Meretrices lepidas vno prognatas tempore,
Iiſdem parentibus fetu gemellitico
Non minus ſimiles, quàm lac lacti ſi conferas.

ET *paruo faueas mihi, murmure dixit*] Emenda ex duobus meis & aliquot aliis, *pauido faueas mihi, murmure dixit.*

QVAM *vix erratica Delos*] Ita vet. libri: In vulgatis q. malè eſt, *quamuis* per *ſ*, & vnica dictione. natus error, quia librarij interdum pro *x*, *ſ*, ſcribebant: vt vix, vis: Aiax, Aias: mox, mos: Aſtyanax, Aſtyanas. & pleraque alia. Porro ad hunc locum mirificè pertinet, quod recenſet M. Tullius act. II. lib. I. in Ver. Latonam, inquit, ex longo errore & fuga, grauidam, & iam ad pariendum vicinam, temporibus exactis fugiſſe Delum, atque ibi Apollinem, Dianamque peperiſſe. Qua ex opinione hominum illa inſula eorum Deorum ſacra putatur: tantaque eius auctoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, vt ne Perſæ quidem, cùm bellum toti Græciæ, diis, hominibusque indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quidquam conarentur aut violare, aut attingere.

ILLIC *incumbens cum Palladis arbore palma, Edidit inuita geminos Latona nouerca*] Ad huius loci intelligentiam vide ea quæ obſeruauit Muretus in Catullum in Carmine ſæculari ad Dianam, vbi hos citat verſus.

SIDEREO *ſiccata ſitim collegerat æſtu*] Duo libri mei, Briantij,

Briantij, duoque Cæleſt. *Sitim concepit ab æſtu.* Abbatis verò, & ambo Maffeiani, *Collegit ab æſtu.*

DISTVLIT *ira ſitim*] Mei libri ſcripti, Capran. & quidam alij, *Suſtulit ira ſitim.* quod omnino rectius eſt.

AETERNVM *ſtagno*] Melam fontem vocari ait Probus ad illud Virg. lib. I. Georgicor.

Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.

Eius verba ſunt: In Lycia Latona æſtu exhauſtis vberibus educans Apollinem & Dianam infantes, acceſſit ad Melam fontem, & cùm vellet bibere, prohibuit eam Neocles paſtor. Cùm autem illa pertinacior eſſet, prohibuerunt aqua. Itaque Deæ numine mutati ſunt in ranas. Quo loco Seruius etiam hæc notat. Fabula duplex eſt. Nam, vt Ouidius dicit, Ceres cùm Proſerpinam quæreret, ad releuandam ſitim acceſſit ad quendam fontem. Tunc eam Lycij ruſtici à potu prohibere cœperunt, & conturbantes pedibus fontem, cùm contra eam emitterent turpem naribus ſonum, illa irata eos conuertit in ranas: quæ nunc quoque ad illius ſoni imitationem coaxant. Sed hoc non eſt valde aptum. Nam illa magis inſultatio fuit, quàm querela, & pœnam ſacrilegij iuſtè pertulerunt: Vnde magis Aeſopus eſt ſequendus, qui dicit hoc: Cùm Iuppiter omnibus animalibus reges daret; & ranis, ni fallor, colendum breuiſſimum lignum dediſſet, illæ queſtæ & aſpernatæ ſunt eum, & tunc eis Hydrum iratus dedit, qui veſcitur ranis.

AH *piget, ah non eſt*] Hic quoque libri ſcripti habent, *Ha piget, ha non eſt.* Qua de re ſuperius.

PELLE *micant venæ*] Ita loquitur M. Tullius lib. II. De nat. Deor. Iam verò venæ, & arteriæ micare deſinunt, quaſi quodam igneo motu. Et ipſe infrà: *radix micat vltima linguæ.* Aliter lib. x. —*ſaliunt tentatæ pollice venæ.* Et rurſus alibi:

Corda micant regis, totóque à pectore ſanguis.

Plautus in Aulularia: *Cor meum in pectus cœpit emicare.* Idem in Ciſtellaria: *Cor ſalit.*

MARSYA *nomen habet, Phrygiæ liquidiſſimus amnis*] Liuius lib. XXXVIII. Et Marſyas amnis haud procul à Mæandri fontibus oriens, in Mæandrum cadit: famaque ita tenet, Celenis Marſyam cum Apolline tibiarum cantu certaſſe. Et hic noſter lib. VI. Faſt. loquens de Marſya, ac de eius tibia quam antea Minerua abiecerat:

Inuentam Satyrus primum miratur, & vſum
Neſcit: & afflatam ſentit habere ſonum.

Et modò dimittit digitos; modò concipit auras:
Iámque inter Nymphas arte ſuperbus erat.
Prouocat & Phœbum: Phœbo ſuperante pependit:
Cæſa receſſerunt à cute membra ſua.

Apollodorus ſic de Marſya ait lib. I. Apolloetiam, vtar B. Aegij interpretatione, Marſyam Olympi filiũ occidit. Hic enim, cùm tibias inueniſſet, quas Minerua, quòd deformem efficerent vultum, abiecit, Apollinem de muſica prouocare non dubitauit. Hoc de compacto in certamen deſcendunt, vt victor arbitratu ſuo deuictum afficiat. Inito igitur certamine conuerſa cithara certabat Apollo, idemque vt Marſyas faceret, imperauit. quod cùm ille tibiis nequiret, Apollo præſtantior eſt inuentus. Quare ſuſpenſum Marſyam è proximæ, ac patulæ pini ramo detracta pelle ita confecit. Huius quoque fluuij meminit Q. Curtius lib. III. & Strabo lib. XII. Ouid. ipſe in Ibide: *Nudáue direpta pateant tua viſcera pelle, Vt Phrygij, cuius nomina flumen habet.*

ARGOSQVE *& Sparte, Pelopeiadéſque Mycenæ*] Has tres vrbes Iunoni cariſſimas eſſe, ait Homerus lib. IV. Iliad.

Ἄργός τε, Σπάρτη τε, εὐρυάγυια Μυκήνη.

Idem docet ipſa Iuno apud Ouidium lib. VI. Faſt. cuius hæc ibi leguntur:

Pæniteat Sparten, Argóſque, meáſque Mycenas.

Duas item ex his ponit Horatius lib. I. carm. Ode VII.

Plurimus in Iunonis honorem
Aptum dicit equis Argos, ditéſque Mycenas.

Et Silius lib. I. *Hic Iuno ante Argos (ſic credidit alta vetuſtas) Ante Agamemnoniam, gratiſſima tecta, Mycenen Optauit profugis æternam condere ſedem.* Liuius lib. XXXIV. ait Argos eſſe in Iunonis tutela. Cuius hæc ſunt: Ne iſtuc, inquit, Iuppiter opt. max. ſiuerit, Iunoque Regina, cuius in tutela ſunt Argi, vt illa ciuitas, &c. De Sparta ita idem Liuius ibidem: Fuerat quondam ſine muro Sparta. Atque hoc ipſum indicat hic noſter lib. X. *Immœnitámque frequentant Sparten.* Cornelius Nepos in Ageſilao: Idem, cùm Epaminondas Spartam oppugnaret, eſſetque ſine muris opidum, talem ſe imperatorem præbuit, vt eo tempore omnibus aperuerit, niſi ille fuiſſet, Spartam futuram non fuiſſe.

—ET *nobilis ære Corinthos*] Quis Corinthum condiderit, docet C. Vel. Pater. lib. I. his verbis: Paullò antè Haletes, ſextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat

Ephyre,

Ephyre, clauſtra Peloponneſi continentem, in Iſthmo cõdidit.

—NOBILIS *are*] Lucius Florus lib. II. De bello Achaico: Quantas opes & abſtulerit, & cremauerit, hinc ſcias, quod, quidquid Corinthij æris orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam æris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimæ vrbis fecit iniuria, quia incendio peruſtis plurimis ſtatuis, atque ſimulacris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere. De ære præterea hoc vide, quæ ſcribat Plin. lib. XXXIV. Vide etiam Muretum lib. III. cap. V. Variarum lectionum.

—NEC *adhuc Pittheia Troezen*] lib. vet. *Phitheia*

EXTERIVSQVE *ſita bimari ſpectantur ab Iſthmo*] In neutro meorum legitur hic verſus: ſed deinde aliena manu & atramento in margine vtriuſque repoſitus eſt.

SVBIECTAQVE *ponto*] E veteribus lib. quidam habent, *Subuectáque*.

BARBARA *Cecropios*] libri ſcripti, *Mopſopios*. In duobus verò meis, & Capranic. *Moſopios* ſine primo P.

CONNVBIO *Prognes iunxit*] Virg. lib. I. Aeneid. *Connubio iungam ſtabili*.

—ILLI, *non gratia lecto*] In vno meo, *gloria*.

EVMENIDES *tenuere faces de funere raptas*] Dicuntur & Erinnyes Epiſt. VI. *At mihi nec Iuno, nec Hymen, ſed triſtis Erinnys Prætulit infauſtas ſanguinolenta faces.* & X. *Ferte faces in me, quas fertis, Erinnyes atræ, Vt meus ex iſto luceat igne rogus.* De his multa Phurnutus De natura Deorum.

PRONVMQVE *genus regionibus illis In Venerem eſt*] Liuius lib. XXIII. Prona ſemper ciuitas in luxuriam. Et XXIX. Vt ſunt ante omnes Barbaros Numidæ effuſi in Venerem. Et XXX. Vt eſt genus Numidarum in Venerem præceps. Cicero in Partit. Veriſimile eſt adoleſcentiam procliuiorem eſſe ad libidinem. PETIT *illa ſalutem*] Corrige, ex optimo libro meo, *Petit vſque ſalutem*.

Iam labor exiguus Phœbo reſtabat, equique
Pulſabant pedibus ſpatium decliuis Olympi] Verbo PVLSANDI ita vtitur vetus poëta apud Varronem lib. IV De ling. Lat. *Muſa, quæ pedibus magnum pulſatis Olympum.*

Et Virg. lib. X.

Iámque dies cælo conceſſerat: almáque curru
Noctiuago Phœbe medium pulſabat Olympum.

REGALES *epulæ menſis*] Hic locus facile conuincit Seruium, qui ait, dapes, eſſe regum; epulas, priuatorum. Horat.

quoque facit cum poëta noſtro. eius verba ſunt lib. 11. & Satyra ſecunda: *Necdum omnis abacta Pauperies epulis regum.* Eam autem differentiam, ſi quis locum quæret, ponit ille ad illud primi Aeneidos: *Qui dapibus menſas onerant.*

V T *ſimul impoſita eſt*] lege, ex fide meorum lib. aliorumque vet. *Vt ſemel impoſita eſt.* Vt ſit ſimile illi:

Nauim cùm ſemel conſcendit, viſus eſt numquam.

I O V I S *àles in alto*] Emenda, vt legitur in vet. *Iouis ales ab alto.* Quod ſenſus videtur poſtulare.

I O V I S *ales*] περίφερσις eſt Aquilæ, quæ nunquam à Iouis latere, vt aiunt, diſcedit. Sic & alibi:

Et Iouis ad multas deuolet ales aues.

S V P E R *omnia*] In primis, præſertim, maximè. Sic lib. VIII. ——*ſuper omnia vultus*

Acceſſere boni, nec iners, paupérque voluntas.

M O X *vbi mens rediit*] lib. IX. *Mens tamen vt rediit.* Et lib. XIV. vſus eſt priore hemiſtichio. Aliter alibi: *Vtq; animus rediit, pariter rediere dolores.* Et Terentius in Hecyra:

Iſtoc verbo animus mihi rediit.

Q V O *fuit accinctus*] Ita ſuprà de Pyramo,

Quóque erat accinctus, demiſit in ilia ferrum.

V A G I N A *liberat enſem*] Melior eſt lectio meorum lib. Dominic. atque vnius Cæleſt. & Maffeiani. in quibus eſt, *Vagina deripit enſem.* In altero Cæleſt. *Traxerat.* Sed illud multo magis mihi arridet. Ita enim loquitur Virg. lib. x.

Pendenti nitidum vagina deripit enſem.

L I N G V A M *Abſtulit*] linguā abſcidit. Sic loquitur Plautus in Amphitruone: *Quid eſt? quo modo? iam quidem hercle ego tibi iſtam ſceleſtam, ſcelus, linguam abſcidam.* Alio modo in Aulularia: *Quoi ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.* Idem alio modo in Mil. Glorioſo:

Nónne tibi iſtam præter truncari linguam
Largiloquam putas?

Anacreon docet, Tereum Hirundini linguam abſcidiſſe:

ἢ μᾶλλον, inquit, ἔνδοθέν σου
τὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ τηρεὺς
ἐκεῖνος, ἐκθερίζω.

L I B I D I N E *corpus*] Dominic. & Cæleſt. *cupidine.*

I N T R A *ſua limina ducit*] Quidam vet. *Intra ſua mœnia.*

E T *quæ tibi membra pudore Abſtulerunt*] Ita eſt in lib. prælo ſubiectis. In meo antiquiore, *Abſtulerint.* In aliis omnibus,

Abſtu-

Abſtulerant. ET *paruis adduxit colla lacertis*] Neſcio, quid hoc loco ſomniet Regius. Verbum autem *Adduxit*, expono amplexus eſt, circumdedit, conſtrinxit. Sic ſub principium lib. IX. *Adducta brachia* dixit, implicita, connexa: *Adductáque brachia ſoluit*. Aliter loquitur lib. XI.

——*innectens ambobus colla lacertis.* Plautus in Aſinaria: *Circundato me brachiis, meumq́ collum complecte.* Ea autem figura, quam hoc loco eſſe ait ille, vti videtur poëta lib. item IX. eo loco:

Quod ſua fraterno circumdet brachia collo.

SED *ſimul ex nimia mentem pietate labare Senſit*] Duo Vatic. & vnus meus, *Sed ſimul eximia.* quod valde probo.

QVAM *vocat hic matrem, cur non vocat illa ſororem*] In eodem meo, & Abbatis: *Cur vocat hic matrem? cur non vocat illa ſororem?* NEC *mora*] ſtatim, quamprimùm.

PARS *inde cauis exultat ahenis, Pars verubus ſtridet*] Hunc locum expreſſit Val. Flaccus lib. VIII. *Pars verubus, pars vndanti deſpumat aheno.*

TANTAQVE *nox animi eſt*] ſuprà:

Prô Superi, quantum mortalia pectora cæcæ
Noctis habent!

SPARSIS *furiali cæde capillis*] Idem meus, *More capillis.* Quod mihi probatur maximè: licet priorem lectionem non prorſus improbem.

PROSILVIT, *Ityſque caput, &c.*] In vno meo & vno Cæleſtino, *Proſiliit, Ityóſque.*

THRACIVS *ingenti menſas clamore repellit*] In eodem meo, *clamore repleuit*. ad cuius quoque marginem, eadem manu, & atramento, ſcriptum eſt, *Leuauit*, vel *repellit*. mihi *repleuit*, non prorſus diſplicet.

IMMENSAQVE *viſcera geſtit*] Neque *Immenſa*, neque *Demerſa*, vt Regius legit, placet. Omnino probatur lectio meorum veterum, quæ eſt, *Emenſáque viſcera geſtit. Immenſa* autem, & *Demerſa*, hoc quidem loco, monſtra ſanè ſunt.

QVARVM *petit altera ſiluas*] Philomelam, quæ in Luſciniam verſa eſt, intelligit. Hæc auis, vt ait Sappho, eſt veris nuncia. ἦρος ἄγγελος ἱμερόφωνος ἀηδών. Fabulam Terei, Philomelæ, & Prognes copioſè tractat Apollodorus lib. III.

ALTERA *tecta ſubit: neque adhuc de pectore cædis Exceſſere notæ, ſignatáque ſanguine pluma eſt*] Progne, quæ in Hirundinem mutata eſt, lib. II. De Arte: *Altera dira parens, hæc eſt,*

quam cernis, hirundo, Aſpice, ſignatum ſanguine pectus habet.

E *quibus Æolides Cephalus*] Ita ſine vlla dubitatione legendum eſt. Huius rei rationem ſatis probabilem reddit, quicumque Regij Comment. Annotationes addidit. Hoc ideò dixi, quoniam video quoſdam, qui legant, *Eionides*. Sed hi toto, vt dicitur, errant cælo.

APTA *mihi vis eſt: hac triſtia nubila pello: Hac freta concutio, &c.*] Videtur aliquanto melior veterum librorum lectio: in quibus apertè legitur hoc modo:

Apta mihi vis eſt, vt triſtia nubila pellam:
Vt freta concutiam, nodoſáque robora vertam:
Indurémque niues, & terras grandine pulſem.

Sed in meo antiquiore eo loco, *Vt freta concutiam*, eſt, *Et freta.*

—ET *terras grandine pulſo*] Hoc duobus aliis modis dicitur ab Horatio: *Non verberatæ grandine vineæ.* Et: *Haud quia grando contuderit vites.*

IDEM *ego cùm fratres*] *Fratres* dicit ventos. Ita lib. 1. *Tanta eſt diſcordia fratrum. Fratres* verò exiſtimo non ſolùm vocaſſe, quòd ab vno, vt fabulantur poëtæ, geniti ſint; verùm, quia inter ſe ſimiles eſſent. Hoc licet cognoſcere à Satyris, quos item poëta noſter *Fratres* appellat: quos ab vno natos eſſe, à nemine, quod ſciam, traditur. Poëtæ autem verba ſunt ſuperius hoc ipſo libro: *& Satyri fratres.*

Sciendum præterea, vt hoc, aliud agens, admoneam, libros, qui ab vno eodemque auctore conſcribuntur, inter ſe *Fratres* vocari. Lib. 1. Triſt. eleg. 1.

Adſpicies illic poſitos ex ordine fratres,
Quos ſtudium cunctos euigilauit idem.

Quinetiam Scriptor dicitur *Pater*, ſumpta metaphora ab homine, qui filios gignit. Ibid.

Déque tribus moneo, ſiqua eſt tibi cura parentis. Et:
Orba parente ſuo quicunque volumina tangis.

Quare alibi libros appellat *Viſcera.* Verſus, quibus hoc docetur, ſunt: *Sic ego non meritos mecum peritura libellos,*
Impoſui rapidis viſcera noſtra rogis.

Eodem modo, quæ ſtudendo comparantur, alibi *Pignora* nominauit: *Quod licet, vt videar tecum magis eſſe legendo,*
Sæpe precor, ſtudij pignora mitte tui.

TANTO *molimine luctor*] In Dominic. *Tanto molimine vertor.* CONCVRSIBVS *inſonet æther*] In vno meo, *reſonet concurſibus æther.*

ORI-

ORITHYIAM *amans fuluis complectitur alis*] Ita legitur hic verſus in impreſſis, quos ipſe adhuc viderim, omnibus: ſed non rectè. Primùm, *Orithyiam amans*, M ſequente vocali non abiici & abſumi, eſt contra carminis rationem. Etſi ſcio Ennium eo vſum eſſe: Alij poſtea recentiores non ita. (Licet Lambinus apud Horat. lib. II. ſerm. Sat. II. doceat eund. Horat. & Lucret. m non extrito ſeq. vocali, vſos eſſe, cuius ego opinionem non damno: idque apud Lucret. notauit etiam Giſanius.) Deinde, ſupereſt alter error A in amo, quod, vt vel pueri ſciunt, breue eſt. Libri ſcripti in hoc aliquid afferunt opis, & adiumenti, quo rectius, & fortaſſe etiam verè legi poſſit. In Abb. ita eſt:

Orithyiámque rapit, fuluíſque amplectitur alis.

Quod videtur Propertius confirmare libro II.

Crudelem & Boream rapta Orithyia negauit.

Et Apollonius lib. I. ἔνθ' ἄρα τήνγε Θρηΐκιος Βορέης ἀνηρείψατο κεκροπίηθεν. Vbi certè hanc (Orithyian) Thracius Boreas rapuit ab Athenis. & Apollodorus lib. III. ὠρείθυιαν δὲ περῶσαν ἐπὶ ἰλισσοῦ ποταμοῦ, ἁρπάσας βορέας συνῆλθε. Interea verò Orithyiam Iliſſum amnem tranſeuntem Boreas rapuit, & cum ea concubuit. In antiquiore meo, *Orithyiámque adamans fuluis amplectitur alis.* In altero item meo & Capran. *Orithyiámque amans fuluis amplectitur alis.* Quo modo, ſi reciperetur *que*, in demetiendo neceſſe eſſet non elidi. Huius rei paſſim exempla occurrunt. In alio Fuluij Vrſini apertè ſine vlla litura legitur: *Orithyian adamans fuluis amplectitur alis.* Ceterùm acutiores iudicent, quî legendum ſit: nolo autem ego iudicium interponere. Satis eſt verſum longè meliorem, quàm ille, qui legitur in typis excuſis, reperiſſe.

AERII *curſus*] alti volatus.

—PARTVS *enixa gemellos*] Sic lib. ſcripti, & rectè. Caue ne legas, vt quidam volunt, *Partu*, auferet di caſu.

INPLVMES *Calaíſque puer, Zethéſque fuerunt*] In omnibus ſcriptis eſt, *Zethus*, non *Zetes*. Atque ita legitur illud Propertij in meo ſcripto lib. quem Fuluio Vrſino dono dedi:

Hunc ſuper & Zethus, hunc ſuper & Calais.

Sed emendatius & rectius eſt *Zetes* & in Propertio, & hoc loco. Et, quoniam hic de Boreæ filiis agitur, ſciendum eos ab Hercule interfectos eſſe. Seneca in Medea:

Strauit Alcides Aquilone natos.

Ad huius autem fabulæ originem intelligēdam pertinent quæ notauit Parrhaſius in Claudianum. Cuius hæc ſunt: Fuit & Stry-

Strymonis filius Boreas, Orithyiæ raptor, vt Iſagoras in Megaricis tradit, ſed poëtæ rem ab homine ad ventum transferunt. Hermias verò Platonicus Erechthei filiam Orithyiam Aquilonis impetu ex alto deiectam periiſſe credit;& inde factum, vt hominum ſermone à vento rapta dicatur. Idem docet Aceſilaus, referente Apollodoro lib. III.

PER *mare non notum prima petiere carina*] *Prima carina:* Primam nauem dicit fuiſſe, in quam Argonautæ conſcenderunt. Quod non hic ſolùm, verùm alibi quoque indicat.

——prima claſſis molitor Iaſon. Et:
Prima malas docuit mirantibus æquoris vndis,
Peliaco pinus vertice cæſa vias;
Quæ concurrentes inter temeraria cautes,
Conſpicuum fuluo vellere vexit ouem. Et:
Æquor Iaſonio pulſatum remige primùm,
Quæq; nec hoſte fero, nec niue terra cares.

In hac ſententia fuit etiam Salluſtius, cuius hæc citat Priſcianus lib. VI. Namque primum Iaſonem, nouo itinere maris, Aeetæ hoſpitis domum violaſſe. Et Seneca in Medea, loquens de aureo vellere:

Merces digna prima carina. Et mox:
Ipſe, qui prædam, ſpoliúmque iuſſit
Aureum prima reuehi carina
Vſtus accenſo Pelias, &c.

Piget plura teſtimonia congerere. Non deſunt, qui dicant fuiſſe eam, quæ à Danao facta eſt. Sed reiicio lectorem ad Commentarium MVRETI, in Catullum de nuptiis Pelei. vbi multa ſcitu digna ſtudioſe, & diligenter collegit.

CARINA] A parte totum, κατὰ συνεκδοχήν.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. VII.

OBSERVATIONES.

IVVENESQVE *Aquilone creati*] Calais & Zetes. Val. Flaccus IV. *Spes vna ſeni quod pellere ſæuam Quondam fata luem dederunt Aquilone creatis. Cur, quem modo denique vidi, Ne pereat, timeo? quæ tanti cauſa timoris?* Alibi de Medea ipſa. *Hinc amor, hinc timor eſt: ipſum timor auget amorem.*

ET *luctata diu, poſtquam ratione furorem Vincere non poterat*] Hunc locum expreſſit Seneca, apud quem Medea ipſa loquitur: *Incerta, vecors, mente non ſana feror*
Partes in omnes.

QVAE *tanti cauſſa timoris?*] In vno meo, *Cauſſa furoris?* Quo modo Claudianus lib. III. De raptu Proſerpinæ, huc fortè reſpiciens: *Tanti quæ cauſſa furoris?*

EXCVTE *virgineo conceptas pectore flammas*] *Excute flammas:* Metaphora, ſumpta à ſilice, Qui cùm percutitur, ab eo ſcintilla excutitur. Atque hoc propriè dicitur. Infrà priore illo modo: *—vt excuſus eliſis nubibus ignis.* Et:

Excutiúntque feris rutilos concurſibus ignes. Et:
Saucius hirſutis auidum de crinibus ignem
Excutit. Et:
—& ſtultos excutis ignes.

Seneca in Medea:

Excute ſollemnem digitis marcentibus ignem.

Propriè Virgilius lib. I. Aeneid.

Ac primùm ſilicis ſcintillam excudit Achates.

Et Plinius: Ad excutiendum, inquit, ignem non ſemper lapidis occaſio eſt.

SED *trahit inuitam noua vis*] In vno meo, *Sed grauat.*

—VIDEO *meliora, probóque, Deteriora ſequor*] Hanc ſententiam alibi quoque ita expreſſit:

Odi, nec poſſum cupiens non eſſe, quod odi:
Heu quàm, quod ſtudeas ponere ferre graue eſt. Et:
Quod ſequitur fugio, quod fugit ipſe ſequor.

Et Phædra apud Senecam in Hippolyto:

Et ipſa noſtræ fata cognoſco domus,
Fugienda petimus: ſed mei non ſum potens.

Expreſſa autem eſt hæc ſententia ab hoc noſtro ex Euripidis Medea, vbi ita legitur:

τὰ χρήσ' ἐπιστάμεσθα, καὶ γιγνώσκομεν,
οὐκ ἐκπονοῦμεν δέ.

V I V A T, *an ille Occidat, in Diis eſt: viuat tamen*] Hunc locum imitatus eſt idem Seneca in Medea: *ſi poteſt viuat meus Vt fuit Iaſon; ſin minus, viuat tamen.*

T A V R O R V M *afflabitur ore*] In Vatic. & Abb. *Igne* non *Ore.* H O C *ego ſi patiar tum me de Tygride natam, Tum ferrum & ſcopulos geſtare in corde fatebor.*] Hoc copioſius dicit infrà lib. I X.

——neque enim de Tygride natus,
Nec rigidos ſilices, ſolidúmue in pectore ferrum,
Aut adamanta gerit, nec lac bibit ille Leænæ. Et:
Natus es è ſcopulis, nutritus lacte ferino,
Et dicam ſilices corpus habere tuum. Et:
Duritia vt ferrum ſuperes, adamantáque, téque. Et:
Illic tu ſilices, illic adamanta tuliſti,
Illic qui ſilices Theſea vincat, habes.

Et rurſus alibi:

Te lapis & montes, innatáque rupibus altis
Robora, te ſæuæ progenuere feræ.
Aut mare quale vides agitari nunc quoque ventis,
Quo tamen aduerſis fluctibus ire paras.

D I I *meliora velint*] Tibullus: *Dij meliora ferant.* Pacuuius in Chryſe, citat Nonius: *Dij monerint meliora.* Plautus in Aularia: *Dij bene vortant.* Quod vſurpauit Terentius in Adelph. *Dij bene vortant.* Idem Plautus in Bacchidibus: *Dij melius faciant.* S E D *non is vultus in illo, Non ea nobilitas animo eſt, ea gratia formæ*] Deſcribit ipſe alibi Iaſonem:

Cur mihi plus æquo flaui placuere capilli?
Et decor & linguæ gratia ficta tuæ.

Ex hoc poſtremo verſu exprimitur, quod ait Statius in v. Theb.

——& ſi blandus Iaſon
Virginibus dare vincla nouis.

Hora-

Horatius videtur ſignificare fuiſſe formoſo corpore:

Vt Argonauta prater omnes candidum
Medea mirata eſt ducem. Et ipſe paullò ſuprà:
Forma mouere poteſt? certè mea pectora mouit.

ERGO *ego germanum, fratrémque patrémque Deóſque Et natale ſolum ventis ablata relinquam?*] Hæc ipſum ſe Iaſoni benignè & cumulatè præſtitiſſe, epiſtola, quam ad eum miſit, exclamans, ita conqueritur, ac dolet:

Laſe pater gaude, Colchi gaudete relicti,
Inferias vmbra fratris habete mei.
Deſeror amiſſis, regno patriáque, doméque
Coniuge qui nobis omnia ſolus erat.
Serpentes igitur domui taurósque furentes,
Vnum non potui perdomuiſſe virum.

Rurſus in eadem epiſtola, multis interpoſitis carminibus:

Redde torum pro quo tot res inſana reliqui:
Adde fidem dictis, auxiliúmque refer.

Atque hoc Hypſiphyle, ſuperior Iaſonis vxor, ipſi Medeæ vitio vertit:

Prodidit illa patrem, rapui de cade Thoanta,
Deſeruit Colchon, me mea Lemnos habet.

Et Medea ipſa, apud Valerium Flaccum:

Linquo domos patrias te propter opéſq. meorum, &c. Hac de re nonnulla Euripides in Medea: Vnde aliquid Poëtam noſtrum ſumpſiſſe arbitror. *Et natale ſolum:* Patriam. Sic & alibi:

Neſcio, qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

TITVLVM *ſeruat a puppis Achiua*] Ita veteres fere omnes.

ARTESQ. *virorum*] In vno meo, duobus Vatic. *Artéſque locorum.* Placet.

QVO *coniuge felix Et Diis cara ferar & vertice ſidera tangam*] Auſonius Gallus conſul deſignatus:

Illum ego ſi cernam, tum térque quatérq. beatus,
Tunc ero bis conſul, tum tangam vertice calum.

Cicero ad Attic. lib. 11. epiſt. 1. Noſtri autem principes digito ſe cælum putent attingere. Et prouerbio dicitur:

Capite vel digito calum attingere.

—QVI *mediis incurrere in vndis Dicuntur montes*] In iiſdem lib. & vno Cæleſt. *Occurrere in vndis.* In altero meo, *Concurrere.* —RATIBVSQVE *inimica Charybdis, Nunc ſorbere fretum, nunc reddere*] De qua alibi:

Qua-

Quaq́; vomit totidem fluctus, totidémque reſorbet.

CINCTAQVE *ſæuis Scylla rapax, &c.*] Dicitur, quod & ex hoc loco ſatis patet, Scylla habere canes ſuccinctos. Ad quod alluſiſſe videtur Cicero, comparans Verrem cum Charybdi & Scylla. Eius verba ſunt lib. v. act. II. Hoc enim iſte inferior, quòd pluribus & maioribus canibus ſuccinxerat. De hac alibi quoque ita:

Per nos Scylla patri canos furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibúſque canes.

Auſonius:

Scylla triplex commiſta tribus, Cane, Virgine, Piſce.

Tibullus:

Scylláque virgineam canibus ſuccincta figuram.

Seneca Medeæ ad illum fortè noſtri poëtæ locum reſpexit:

Quid cum Siculi virgo Pelori
Rabidos vtero ſuccincta canes.

Virgilius in III. Aeneid. ſcitè eam deſcribit:

At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exſertantem, & naues in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore Virgo
Pube tenus: poſtrema immani corpore Piſtrix,
Delphinum caudas vtero commiſſa luporum.

PER *freta longa ferar*] Sic propè lib. VIII. *Per freta longa trahar.* NIHIL *illum amplexa timebo*] Ita lib. vet.

IBAT *ad antiquas Hecates.*] De Hecate multa ſcitu digna collegit Parrhaſius in Claudianum lib. I. Cuius hæc ſunt: Hecate Perſei fratris Aeetæ Colchorum regis filia fuit, vt Dionyſius Mileſius in Argonautico refert. Ea, dum vaga per ſaltus venaretur, aconiti vim primà deprehendit: & ita necato parente, regnum occupauit, à ſuis in cælum poſt mortem relata, vt apud Diodorum legimus. eiuſdem nominis altera ex Aſteria Latonæ ſorore & Perſeo Titane nata, cui Iuppiter elementa ſubiecit, & Cælo Ereboque potentem fecit, vt canit Maro: vnde & Hecate dicta, vt diſcimus ex Heſiodo. Virg. Aeneid. IV. *Tercentum tonat ore Deos*; ſic enim nos interpretati ſumus, vt dicat Hecaten à ſaga ter inuocatam, quam per centum obſcurè quidem, ſed peritiſſimè deſignauit, ad ampliſſimam Deæ poteſtatem, & nominis rationem ſimul alludens. Id ab ἑκατὸν trahitur, quod apud Græcos idem valet quod centum. Ternarius porrò numerus in eiuſmodi ſacris adhibebatur ex ritu, vt ex Homero, Naſone, Tibullo, Papinio colligitur. & Porphy-

rius

rius ille Philoſophus in Reſponſis abunde diſſerit. Nec obeſt quod à poëta ſtatim ſubijcitur:

Tergeminámque Hecaten tria virginis ora Dianæ.

Nam ſui moris eſt, vt etiam Macrobius obſeruauit, in quibus non conuenit inter doctos, vtramque ſententiam complecti: quo fit, vt ſibi plerumque non conſtent, vt Seruius, & alij poſt eum Grammatici notauerunt. Notat diuerſas in Hecate opiniones, & eam, quam ſuperius attulimus, & eorum, qui cum Iunone coniungunt, vt ſit eadem Iuno, Diana, & Proſerpina, ex quibus Hecate, vt eſt apud Lucanum, commune numen efficiatur. Idcirco ne alterutrum poëta damnaret, vtrumq. dixit. In hæc diuertere libuit propter eos, qui anicularum deliramenta ſectati à Seruio diſceſſerunt Hecaten Nocte genitam canit Bachyllides, Ioue & Aſterie Muſæus; eodē & Cerere Orpheus. Pherecides Ariſtæi Peonis filiam tradit. Eadem Perſeis appellatur à patre. Apollonius Argonaut. III πότνια θεὰ περσηί. & in IV. νυκτιπόλε περσηίδος ὄργια κούρης. id eſt, Noctiuagæ teſtor Perſeidos orgia Diuæ. Nec aliud in Caſſandra, cùm Perſei Virginem dicit Lycophron, intellexit. Et Papinius in euocatione Manium ex perſona Tireſiæ:

Tu ſeparare cœtu
Elyſios Perſea pios, virgáque potenti
Nubilus Arcas agat. In quo Perſei quoque legi poteſt, vt Inachi, Phylli, Amaryllı. Hinc apparet eos falli, qui *Perſea* legendum putant; & ineruditè Bacchum, vel Mercurium bis inculcant. Orpheus in Argonautico, triplex eam caput habere fingit, dextrum equi, ſiniſtrum canis, medium hominis & quidem ruſtici. Ouidius in Faſtis:

Ora vides Hecátes in tres vergentia formas.

Alcamenes omnium primus Hecatæ triforme ſignum fecit. Id Athenis viſebatur iuxta Victoriæ ſtatuam, quam, quòd alis carebat, implumem vocabant, vt docet Pauſanias. Hecatæ canes immolabantur, vt Mimorum poëta ſcribit Sophron.

IBAT *ad antiquas Hecates Perſeidos aras Quas nemus vmbroſum, ſecretáque ſilua tegebat*] Locus hic ex eo qui in Medeæ epiſtola eſt, & ille ex hoc æquè illuſtratur:

Eſt nemus & piceis, & frondibus ilicis atrum;
Vix illuc radiis Solis adire licet.
Sunt in eo (fuerant certè) delubra Dianæ,
Aurea barbarica ſtat Dea facta manu.

ET *iam fractus erat*] In vno meo, Briantij, Cæleſt. Domi-

nic. & Abbatis, *Et iam fortis erat.* In tribus Vatican. Ioannis, & meo antiquiore, & vtroque Maffeiano eſt ſuperior lectio; quæ magis mihi videtur probanda, propter verba, quæ ſequuntur: *Pulſúſque reſederat ardor.* In hac ſecunda editione mihi hunc locum diligentius conſideranti magis placet, *Et iam fortis erat.* quæ verba ad Medeam referenda ſunt, & à poëta dicuntur.

ERVBVERE *genæ*] Ita vet. lib. itaque legendum, non autem, *Et rubuere.*

—TOTÓQVE *recanduit ore*] In vno meo, *Totóque excanduit ore.* Quod maximè placet. Br. *expalluit.*

VT *ſolet à ventis alimenta reſumere*] In eodem meo, Bri. & vno Cæleſt. *Alimenta aſſumere.*

—QVAE Q. *Parua ſubinducta latuit ſcintilla fauilla Creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires*] Hoc idem dixit politiſſimus ſcriptor, Q. Curtius lib. VI. Parua ſæpe ſcintilla contempta, magnum excitauit incendium. Et Seneca in Troadib.

Sic malè relictus igne de magno cinis vires reſumit.

Horat. in epiſt.

Et neglecta ſolent incendia ſumere vires.

SIC *iam lenis*] Lege ex veteribus libris: *Sic iam leuis.*

VT *vidit iuuenem, ſpecie præſentis inarſis*] Ex hoc quoque loco facilè licet perſpicere ac cognoſcere, Iaſonem formoſum & pulchrum fuiſſe. De quo, præter quæ ſuprà adduximus, ita ipſe in perſona Medeæ:

Et vidi, & perij, nec notis ignibus arſi,
Ardet vt ad magnos pinea tæda Deos.
Et formoſus eras, & me mea fata trahebant,
Abſtulerant oculi lumina noſtra tui.

Et Chorus apud Senecam in Medea:

Vincit virgineus decor
Longè Cecropias nurus:
Et quas Taygeti iugis
Exercet iuuenum modo
Muris quod caret, opidum:
Et quas Aonius latex,
Alpheúſque ſacer lauat,
Cedent Æſonio duci,
Si forma velit adſpici.

—VELVTI *tum denique viſo*] In vno meo, & vno Cæleſtino, *Tamquam tum denique viſo.* ET *auxilium ſummiſſa voce rogauit*] De hoc in epiſtola ad Iaſonem:

Ars

Ars mea, cùm peteres, vt tibi ferret opem. Et:
Orat opem Minyis, petit altera, & altera habebit,
Æſonio iuueni quod rogat ille, damus.

Et ipſa, apud Valerium Flaccum:
Ipſe rogat certè, mèque ipſe implorat Iaſon.

SERVATA *promiſſa dato*] Ita ineptiſſimè legitur in quibuſd. typis excuſis. Tu verò lege, vt eſt in Maffeianis, & aliis optimis libris ſcriptis, *Seruatus promiſſa dato*. Quam lectionem habet & Aldinus. nam de Iaſone eſt intelligendum.

CREDITVS *accepit*] In Dominic. *Credulus. Creditus* hoc loco, modò ita ſit legendum, interpretáre fidem habens. quamquam *Credulus* non prorſus mihi diſplicet.

MAVORTIS *in aruum*] In vno meo, *In agrum.*

MEDIO *rex ipſe reſedit*] In eodem meo, & eodem Cæleſt. *Rex ipſe ſedebat.*

DIRIGVERE *metu Minyæ: ſubit ille. nec. ignes Senſit anhelatos*] Sic legitur in impreſſis quibuſd. ſed perperàm. In vno meo, Cæleſt. & Dominic. *Diriguere metu ſubito Minyæ, ille nec vllos Senſit anhelatus.* In ambobus Maffei, *Anhelantes.* In altero meo antiquiore, & Vaticanis, *Ille nec illos Senſit anhelatus:* in reliquis cum aliis antiquis conueniunt. Atque ita verſus, ex inſulſo & deprauato integer, vt rebr, reſtitutus eſt.

ET *inſuetum ferro proſcindere campum*] Ita Lucilius lib. XXX. citat Nonius:
Tunc iugo iungas me ante, & ſuccedere aratro
Inuitum, & glebas ſubigis proſcindere ferro.

ADIICIVNTQVE *animos*] Terentius in Heautont. *Niſi mihi quidem addit animum.* Plautus in Amphit. *Perduelles penetrant ſe in fugam, vbi noſtris animus additus.* Cic. ad Attic. lib. VII. epiſt. II. Libros (de Repub.) tu laudando, animos mihi addidiſti. SEMINA *mollit humus*] In vno meo legitur non *Mollit*, ſed *Tollit*.

ET *creſcunt, fiúntq ſati noua corpora dentes*] De toto hoc, quod ad aureum vellus auferēdum pertinuiſſe ſcribit, ita alibi:
Seminibus iactis ſegetes adoleſſe virorum,
Inq; necem dextra non eguiſſe tua.
Peruigilem ſpolium pecudis ſeruaſſe draconem,
Rapta tamen forti vellera fulua manu. Et:
Rettulit aeripedes Martis araſſe boues.
Vipereos dentes in humum pro ſemine iactos
Et ſubito natos arma tuliſſe viros.

Terrigenas populo ciuili Marte peremptos,
Impleſſe ætatis faſta diurna ſuæ. Et:
Iſſet anhelatos non præmeditatus in ignes
Immemor Æſonides, oráque adunca boum.
Semina ieciſſet, totidem ſumpſiſſet & hoſtes,
Vt caderet cultu cultor ab ipſe ſuo.
Et mox:
Martis erant tauri pluſquam per cornua ſæui,
Quorum terribilis ſpiritus ignis erat.
Aeripedis ſolidi, prætentáque naribus æra,
Nigra per afflatus hæc quoque facta ſuos:
Semina præterea populos genitura iuberis
Spargere deuota lata per arua manu:
Qui peterent natis ſecum ſua corpora telis:
Illa erat agricolis meſſis iniqua ſuis. Et:
Iungis & aeripedes in aduſto corpore tauros,
Et ſolidum iuſſo vomere ſcindis humum.
Arua venenatis pro ſemine dentibus imples,
Naſcitur & gladios ſcutáque miles habens.

EFFECTA *eſt hominis*] In vno meo, & vno Vatic. *Perfecta eſt.* IPSA *quoque extimuit, quæ tutum fecerat illum,* & vno interpoſito verſu, PALLVIT, *& ſubito ſine ſanguine frigida ſedit*] De hoc ita alibi:
Ipſa ego, quæ dederam medicamina, pallida ſedi,
Cùm vidi ſubitos arma tenere viros.
Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres. Et:
Donec terrigenæ (facinus miſerabile) fratres
In ſe conſtrictas conſeruere manus.
Medea ipſa, apud Senecam: *Cùm iuſſu meo Terrigena miles mutua cæde occidit.*

PERVIGILEM *draconem*] Sic alibi:
Peruigil ecce draco ſquamis crepitantibus horrens
Sibilat, & toto corpore verrit humum.

PERVIGILEM *ſupereſt herbis ſopire draconem*] Apollonius ſub principium lib. IV. ſic hac de re ſcribit:
τοῖο δ' ἑλισσομένοιο κατόμματιν εἴσατο κύρη
ὕπνον ἀοσσητῆρα, θεῶν ὕπατον καλέουσα
ἡδείῃ ἐνοπῇ θέλξαι τέρας.
Huius (ſerpentis) autem rotantis in oculos infudit virgo (Medea) ſomnum opitulatorem; Deorum ſupremum inuocans ſuaui voce ſopire monſtrum.

CVSTOS *erat arboris aurea*] Synæreſis. Sic & alibi:

Non erat hic aries villo ſpectabilis aureo:

Non ſenis Oeeta regia, Lemnos erat.

Ex hiſce verſibus manifeſtè apparet, potius eſſe Synæreſim, vel Synizeſin, quàm verſum hypermetrum.

SOMNVS *in ignotos oculos aduenit*] o. libri ſ. & Aldinus, *Oculos vbi venit.*

HEROS *Æſonius*] In vno Vatic. *Heros Hamonius.*

SPOLIOQVE *ſuperbus*] In vno meo, *Spolióque ſuperbit.*

VICTOR *Iolciacos tetigit cum coniuge portus*], Teſtatur hoc loco Regius ita legi hunc verſum in vetuſto exemplari. Quod verum fuiſſe non puto. Illud potiùs crederem, eum, coniectura fretum, vt ita legeret, in hanc veniſſe opinionem. Ego enim hoc loco ſcriptos omnes libros diligenter inſpexi, in quorum nullo eſt lectio, quam Regius ſe inueniſſe affirmat. Itaque in pleriſque erat: *Victor Cecropios tetigit*, & reliqua. In vno meo apertè legitur:

Victor ad Hamonios intrat cum coniuge portus.

In vno Vatican.

Hamonios victor tetigit cum coniuge portus.

Quæ quidem lectio illam libri mei non parum adiuuat, ac fulcit. Quam hic noſter hac de re loquens alibi etiam confirmat:

Nuper ab Hamoniis hoſpes mihi Theſſalus oris

Venerat, & tactum vix bene limen erat.

Et rurſus multo magis:

Soſpes ad Hamonias, victórque reuerteris vrbes,

Ponitur ad patrios aurea lana Deos.

Per portus *Hamonios* intelligere atq. accipere debemus Theſſalos. In Theſſalia enim, vt notum eſſe opinor, erat Iaſonis patria. Quare paullo ſuperius vocauit eum Poëta *iuuenem Hamonium:* atque alibi quoque *maritum Hamonium*, Valerius præterea Flaccus *Hamonium ducem* dixit. Atque eodem modo Achillem, alioſque, qui è Theſſalia oriundi ſunt. Si quis tamen mallet, vt eſt in libro Vaticano, non magnopere pugnabo. Lectionem libri mei probauit is, cuius famam nulla vmquam delebit obliuio, optimus ac clariſſimus vir, Paullus Manutius. Cuius ex obitu Romæ anno ∞ D. LXXIV. pct. Id. Aprilis ſub horam vigeſimam, magnam Latinus ſermo accepit iacturam. Is in epiſtola, quam, cùm ab eo hoc cognoſcere auerem, ad me miſit, ita ſcribit. Eſtque ita in manibus.

P. MANVTIVS HERCVLI CIOFANO S.

NON poſſum non amare vehementer induſtriam tuam, qua te vti video in emendando gentili tuo, poëta ſummo. Perge, vt cœpiſti. nam & gloriæ tuæ conſules, & alios ad eandem laudem excitabis. *Victor ad Hæmonios*, magis arridet, quàm, *Victor Iolciacos*; accedente præſertim antiqui libri teſtimonio. Regius autem, inania captans, veritatem quærebat in tenebris. Tu longè certiora ſequeris. Itaque tibi libenter aſſentior. Vale. Romæ XIII. Kal. Apr. ∞. D. LXIX.

HAEMONIAE *matres*] Hic quoque locus ſatis etiam indicat, vt *Hæmonios portus* legatur. Sed in vno libro meo, quod in prima editione teſtari excidit, legitur hic locus:

Victor ad Hæmonios tetigit cum coniuge portus.

In altero item meo: *Victor Cecropios intrat &c.* Ex his diuerſis & non integris ſcripturis, ita vt in prima editione edidi, non magna mutatione facta, hunc locum reſtitui poſſe ſum opinatus. Vel ita: *Attigit Hæmonios victor cum coniuge portus.* Lector, quod ſibi magis probabitur, ſequatur.

CONGESTAQVE *flamma Tura liquefaciunt*] Heroicis temporibus ture vſos non eſſe veteres in ſacrificio præter alios auctores docet Arnobius aduerſus Gentes. Sed Ouidius ad ſuæ ætatis, quod frequentiſſimè faciunt poëtæ, conſuetudinem reſpexit. ſic & lib. I. huius operis: *—quis ſit laturus in aras Tura.* & in lib. III. Faſt. & Virg. lib. I. Aeneidos.

VICTIMA] Vnde dicatur *Victima*, docet ipſe I. Faſt.

Victima, quæ cecidit dextra victrice vocatur.

—ſed abeſt gratantibus Æſon] *gratantibus:* hoc eſt, ab illis, qui Iaſonem ſoſpitem atq; incolumem reuerſum gratulabantur. FESSVSQVE *ſenilibus annis*] ſenio confectus. Venus II. Aeneid. de Anchiſe dixit: *Feſſus ætate.*

ET *ſolida terras ſpectauit imagine Luna*] Plenilunij Periphraſis. Cæſar lib. IV. De bello Gallico: Eadem nocte accidit, vt eſſet Luna plena, quæ maritimos æſtus maximos in Oceano efficere conſueuit.

NVLLO *cum murmure ſerpens*] Emenda ex libro Fuluij Vrſini, & duobus Vaticanis, *Nullo cum murmure ſepes, Sopito ſimilis nullo cum murmure ſerpit.* Hic quoque verius corruptè, ac deprauatè legitur. In iiſdem libris eſt:

Sopito ſimilis nullo cum murmure ſerpens.

In vtro-

In vtroque meo, Cæleſt. & Dominicano:

Sopitis ſimilis nullo cum murmure ſerpens.

Vnus Maffei, *nullo cum murmure ſerpens, Sopito ſimilis, nullo cum murmure ſepes* Ordine præpoſtero.

AVRAEQVE *& venti, montéſque, &c.*] In lib. Briantij, & Abbatis, *Auraq; ventique, monteſque*, emendatum: antea vt in vulgatis. Quæ emendatio mihi admodum placet.

Nox, ait, arcanis fidiſſima, quæq; diurnis Aurea cum Luna ſucceditis ignibus aſtra, Túque triceps Hecate, quæ cœptis conſcia noſtris, Adiutrixque venis.] Quem ſubiiciam, locus Senecæ ex Hippolyto, cum hoc neſcio quid ſimilitudinis habere videtur:

Regina nemorum, ſola quæ montes colis,
Et vna ſolis montibus coleris dea.
Conuerte triſtes omnium in melius minas.
O magna ſiluas inter & lucos dea,
Clarúmque cœli ſidus, & noctis decus,
Cuius relucet mundus alterna face,
Hecate triformis: en ades cœptis fauens.

CONCVSSAQVE *ſiſto*] Facio, vt commota ſiſtant.

STANTIA *concutio cantu freta, nubila pello, Nubiláq; induco: ventos abigóque, vocóque: Vipereas rumpo & verbis, & carmine fauces, Viuáque ſaxa ſua conuulſáque robora terra, Et ſiluas moueo, iubeóque tremiſcere montes: Et mugire ſolum, manéſque exire ſepulcris.*] Totum hoc alibi aliter deſcribit:

Nec facie, meritíſque placet: ſed carmina mouit,
Diráque cantata pabula falce metit.
Illa reluctantem curſu deducere Lunam
Nititur, & tenebris abdere ſolis equos.
Illa refrenat aquas: oblitáque flumina ſiſtit:
Illa loco ſiluas, viuáque ſaxa mouet.
Per tumulos errat ſparſis diſcincta capillis,
Certáque de tepidis colligit oſſa rogis.
Deuouet abſentes, ſimulacráque cerea fingit,
Et miſerum tenues in iecur vrget acus.

TE *quoque Luna traho*] Hoc alio modo dicitur deducere Lunam. Alibi:

Carmina ſanguineæ deducunt cornua Lunæ. Et:
Hunc tu non poteris per te deducere cœlo.

Virgilius:

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.

Aliter dicitur, *Euocare.* Ipſe alibi:

Euocat antiquis proauos atauóſque ſepulcris.

Aliter *Elicere:*

Eliciunt cælo te Iuppiter.

Sic M. Tullius in interrogatione in Vatinium: Cùm inferorum animas elicere, cùm puerorum extis Deos manes mactare ſoleas. Rurſus aliter Silius lib. IIX.

Et Lunam excuſſiſſe polo.

Aliter Propertius:

Et iam Luna negat toties deſcendere cælo.

Aliter Horatius:

Quæ ſidera excantata voce Theſſala,
Lunámque cælo deripit.

Aliter idem Horatius:

Per atque libros carminum valentium
Refixa cælo deuocare ſidera

—QVAMVIS *temerata labores Æra tuos minuunt*] Sic omnes libri ſ. Sunt, qui affirment in quibuſdam veteribus legi, *Temeſæa æra.* Quam lectionem ipſe comprobat lib. v. Faſt.

Rurſus aquam tangit, Temeſæáque concrepat æra.

Et Statius in Siluis: *Nuſquam Temeſæa notabis æra.* Non tamen priorem penitus reiicio. AC *pallet noſtris Aurora venenis*] Val. Flaccus ait ignem quoq. Medeæ veneno palleſcere:

— & viſo palleſcit flamma veneno.

CVSTODEM Q*rudem ſomno ſopiſtis*] Quàm periculoſum ſit à veteribus libris diſcedere, præſertim cùm omnes conſentiunt, hic planè locus argumento eſt. Regius, cùm neſciret verbum RVDIS ablatiuo iungi, vbi eſt *Somno, Somni* reponendum eſſe, dicere auſus eſt. Perperam, &, ſi fas eſt dicere, etiam temere, RVDIS enim non ſolùm genitiuo adhæret, ſed cum ablatiuo quoq. rectiſſimè copulatur. C. Velleius Pater. lib. poſteriore: Sanè, inquit, non ignoremus eadem ætate fuiſſe Pomponium ſenſibus celebrem, verbis rudem, &c. Idem ibidem: Hic adoleſcens erat ſtudiis rudis, ſermone barbarus, & reliqua. Ouid. ipſe: *Ennius ingenio maximus, arte rudis.*

Statius: *— Chromus aſper, & aſper*
Hippodamus non arte rudis. Idem:
Atque auro rude fulmen habet.

Verùm in vno meo legitur, *Cuſtodémque grauem ſomno ſopiſtis.* Sed non placet. Hunc locum intelligit vir doctrina ſingulari, ac de Latinis, Græcisque litteris optimè meritus, Paullus Manutius, altera epiſtola, quam ad me dedit: Quæ eſt,

PAVL-

PAVLLVS MANVTIVS HERCVLI CIOFANO SVO S.

INSCRIPTIONES illæ nihil habent quod oblectationem, aut doctrinam legentibus afferre poſſint. Quod ſi tibi ſimiles occurrerint, inanem laborē ſuſcipere te nolo. De Ouidij loco, ad tuam ſententiam opinionem meam adſcribas licet. Regius ille ſæpe alucinatur. Tu ſi perges, vt cœpiſti, poëtam ingenioſum, ciuem tuum, à mendarum labe non mediocri tua cum laude vindicabis. Vale. Romæ. Pridie Kalend. Sext. ∞. D. LXIX.

—SVBIECTAQVE *Theſſala Tempe Deſpicit.*] *Theſſala Tempe:* Sic Horatius Oda VII. lib. I. Carm. *Aut Theſſala Tempe.* Quem locum interpretans Ioannes Cæſarius, vir ſanè doctus, hæc ſcitu digna ibi collegit: Tempe, loca amœniſſima Theſſaliæ inter Olympum & Oſſam Theſſaliæ montes altiſſimos, quæ quidem æſtiuo tempore arborum opacitate, fontium ſcaturigine, auium concentu, & leni inſtar olei Penei fluminis fluxu maximam ſpectantibus afferunt hilaritatem: ſiquis horum locorum ſitum cognoſcere velit, legat tertium librum Aeliani De varia hiſtoria. Callimachus etiam meminit:

πηνειὸς ἑλισσόμενος διὰ τεμπέων.

Peneus, qui voluitur per Tempe. Quare ſine dubio Græcum eſt vocabulum, contra Lutatium, qui putat Tempe dicta eſſe à temperie. Scitè etiam Tempe deſcribit poëta noſter in primo huius operis:

Eſt locus Hæmoniæ, prærupta quod vndique claudit
Silua; vocant Tempe per quæ Peneus ab imo
Effuſus Pindo ſpumoſis voluitur vndis,
Deiectúque graui tenues agitantia fumos
Nubila conducit, ſummiſque aſpergine ſiluis
Influit, & ſonitu pluſquam vicina fatigat.

Scribit Seruius in II. Georg. Tempe propriè eſſe, quæ in Theſſalia ſunt, & abuſiuè quamlibet amœnitatem vocari Tempe. Cuius opinionem probare videtur Cicero, cuius hæc ſunt lib. IV. ad Atticum: Reatini me ad ſua τέμπη duxerunt, vt agerem cauſſam contra Interamnates apud Conſulem, & decem legatos, quod lacus Velinus à Man. Curio emiſſus, interciſo monte, in Nar defluit.

—ET *viſis regionibus applicat angues*] Lege, ex vet. libris, & Aldino, *Et tretis regionibus.*

OTRYXQVE *& Pindus, & Pindo*] Libri mei, atque alij quot alij habent, *Otryxq́, Pindúſque, & Pindo*. Rectius.

MVLTA *quoque Apidani*] Ita falsò & hîc & in primo libro Regius contendit legendum eſſe. quibus in locis fœdiſſimè alucinatur. Tu verò lege, vt eſt in omnibus calamo notatis: *Multa quoque Eridani*. De quo in primo diximus.

MVLTA *quoque Amphryſi*] Repetitio.

—NEC *eras immunis Enipeu*] Scripti omnes libri, *Enipheu* per ph. Qua de re in primo, & in ſexto abunde egimus.

—IVNCOSAQVE *litora Bœbes*] Ita arbitratur Regius legi debere; & quidem abſurdum non eſt. Manuſcripti verò ad vnum habent, *Phœbes*. Quod fortaſſe etiam retineri poſſet: ſiquidem poëtæ regionum loca interdum non ſeruāt, ſed multa confundunt. Atque in ſequenti verſu à Theſſaliæ locis diſcedit. Hoc quoque modo quiſpiam ſuſpicari poteſt feciſſe poëtam noſtrum. Sed nihil affirmo. Volo enim hoc, atque alia doctiorum hominum iudicio permittere. Interim mihi poſtulo & iudicium ampliari meum, & otium, quo id præſtare poſſim, concedi. —ET *Euboica viuax Anthedone gramen*] *Viuax gramen*, ab effectu, quod vitam reddat, & conſeruet. Hæc Regius. Quod fortaſſe aliis placebit: mihi certè non probatur. Nam, vt agricolæ teſtantur, gramen niſi ſepties iumentum digeſſerit, numquam areſcit. Vidi ego gramen è terra euulſum, ſolique deinde per biennium ferè expoſitum non ſatis aridum fuiſſe: ſed poſtea terra contectum optimè repullulauit. Quomodo videtur poëta noſter dixiſſe *viuax gramen*. Sic & lib. IV. Faſt. *Et modò carpebant viuax à ceſpite gramen*.

TVM *ſuper inuergens liquidi carcheſia vini*] Emendaui ex antiquis libris meis, aliiſque *Carcheſia mellis*. Sed in vno meo non eſt *Inuergens*, ſed *Infundens*.

ALTERAQVE *inuergens tepidi carcheſia lactis*] Ita eſt in antiquis, & rectè id quidem. Dicant, quidquid alij volunt: ſed ſomniare mihi videntur.

—ANIMA *fraudare ſenili*] In vno Cæleſtino, meo, & Dominic. *fraudare ſeniles*.

—PROFERRI *corpus ad aras Iuſſit*] In libro Abbatis, *Produci corpus ad aras*. Terentius eodem fortè modo in Eunucho dixit: *Illico producit, vendit*.

OCVLOS *remouete profanos*] exſecrandos, vel inuidos.

ET *infectas geminis*] *infectas*: tinctas.

SEMINAQVE *& flores*] In meo lib. præclariore, & Ioannis le-

nis legitur, *Seminâque floréſque.* idque multo rectius. Hanc quoque lectionem in vet. lib. Giſanius ſe reppeririſſe affirmat.

ADIICIT *extremo*] Liber Dominic. *Addidit extremo.*

ADDIDIT *exceptas*] In vno meo, *Addit & exceptas.*

ADDIDIT *exceptas Lunæ de nocte pruinas*] *De nocte,* eam noctis partem, quæ quarta vigilia nuncupatur, ſignificat: vel potius vnam, aut alteram horam ante diem notat: tunc enim pruina cadit. Leonardus Malaſpina, ſi hunc vidiſſet locum, interpretans illud Ciceronis ad Atticum lib. IIX. Obſignata iam epiſtola, quam de nocte daturus eram, ſicut dedi; nihil aptius, & accommodatius ad ea, quæ ibi conatus eſt probare, poterat inuenire. Qui, vt, quod ſentio, liberè dicam, non implet meas aures. ADDIDIT *exceptas Lunæ de nocte pruinas*] Totum hunc verſum à pœta noſtro accepit Lucanus lib. VI.

NOVEM *cornicis ſecula paſſa*] Sic eſt in omnibus ſcriptis libris. Alij peſſimè legunt, *Fœdera paſſa* De qua ſic alibi:

Viuit & armigeræ cornix inuiſa Mineruæ,
Illa quidem ſaclis vix moritura nouem.

Aratus in Phænomenis:

——ἐννεάγηρα κορώνη.

Porphyrio ad illud Horatij lib. III. Od. *Annoſa cornix,* ſic inquit: Annoſa autem, ait Horatius, quoniam mille annos viuere affirmatur.

STRICTO *Medea recludit*] In vno meo, *recluſit.*

CORPORE *ruga*] In Cæleſt. *Corpore vena.*

ADIECTÓQVE *caua ſupplentur corpore ruga, Membráq. luxuriant, Æſon miratur, &c.*] Quomodo à veteribus creditum ſit, Medeam homines è ſenibus iuuenes reddidiſſe, docet Palæphatus his verbis ab aliis Latinè redditis. Medea, vt dicitur, ſeniores homines coquens, iuuenes eos faciebat. Fuit verò ſimile quid, Medea talis naturæ florem quendam prima inuenit, qui capillos albos nigros faciendi poteſtatem habebat. Quibuſcumque igitur hominibus qui ex canicie exire delectarentur, nigros capillos apparere faciebat. Prima quoq. hæc experimentum calidi lauacri cuiuſdam vim medicam habentis inuenit, quo volentibus omnibus medebatur: atque hæc non in publico, ſed clam quidem agebat, ne quis medicorum talia addiſcere poſſet. Huic verò compoſitioni qua vtebatur, nomen erat Parepſeſis, hoc eſt decoctio. Quicumque igitur homines hac decoctione vtebantur, agiliores prorſus, magiſque ſani fiebant. Ex hoc Medeæ ſeparationem hanc quicumque videbant,

lebetes

lebetes ſcilicet, ligna, & ignem, quòd homines Medea elixando coqueret, exiſtimabant. Pelias verò homo ſenex & imbecillus hac decoctione cùm vſus eſſet; quòd eam ſuſtinere præ ſenectutis debilitate non potuit, conſumptus eſt.

N e v e *doli ceſſent, odium, &c.*] Incipit exponere qua via Iaſon Medeæ opera Peliam perdendum curaſſet. Quam rem ſic Hyginus narrat cap. XXXIV. Iaſon cùm Peliæ patrui ſui iuſſu tot pericula adiſſet, cogitare cœpit, quo modo eum ſine ſuſpicione interficeret. Hoc Medea ſe facturam pollicetur. Itaque cùm iam longè à Colchis eſſent, nauem iuſſit in occulto collocari, & ipſa ad Peliæ filias pro ſacerdote Dianæ venit: eis pollicetur ſe patrem earum Peliam ex ſene iuuenem facturam. Idque Alceſtis maior filia negauit fieri poſſe. Medea quo facilius eam perduceret ad ſuam voluntatem, caliginem eis obiecit, & ex venenis multa miracula fecit, quæ veriſimilia eſſe viderentur, arietemque vetulum in ahenum coniecit; vnde agnus pulcherrimus proſiluiſſe viſus eſt; eodemque modo vnde Peliades, id eſt, Alceſtis, Pelopia, Meduſa, Iſidoce, Hippothoë, Medeæ impulſu patrem ſuum occiſum in aheno coxerunt: cùm ſe deceptas eſſe vident, à patria profugerunt. At Iaſon ſigno à Medea accepto, regia eſt potitus: Acaſtoque Peliæ filio fratri Peliadum, quòd ſecum Colchos ierat, regnum paternum tradidit, ipſe cum Medea Corinthum profectus eſt.

C o l c h i s *amicitiæ fallacis imagine cepit*] In duob. meis, Cæleſtinis, Briantij, Ioannis, & Dominic. *Colchis amicitia mendacis.* Vtrumque rectè. A Iuuenale enim dicitur: *quidquid Græcia mendax Audet in hiſtoria.* Et à Seneca: *Te duce ſuccidit mendax Dardaniæ domus.* A Valerio verò Flacco: *Te Græcia fallax proſequor.* M. Tullius, de Græcis loquens, ita ſcribit epiſt. I. lib. I ad Q. Fratrem: Sic verò fallaces ſunt permulti, & leues, & diuturna ſeruitute ad nimiam aſſentationem eruditi.

I d q v e *petunt: pretiúmque iubent ſine fine paciſci*] In vno meo legitur, *Idq; petunt; pretium iuuenis ſine fine paciſci.* In altero: *Atque petunt pretium, &c.* Ad cuius marginem notatum eſt: *Atque petunt pretium iuuenes, ſine fine rogántque.* In Brian. *Idq; petunt, pretiúmque volunt ſine fine paciſci.* Videant alij, quo modo ſit legendum.

Q v i *veſtri maximus æuo eſt*] Sic Lucanus in primo;

—quorum maximus æuo
Aruns incoluit deſertæ mœnia Lunæ.

Et Vir-

Et Virgilius lib. x I.

Sedet in mediis & maximus æuo.

T E R *iuga Phœbus equis in Ibero flumine merſis Dempſerat*] Sic I V. Faſt. *Dempſerat emeritis iam iuga Phœbus equis.*

D E V C A L I O N E A S *vndas*] Interpres Statij negat diluuium extitiſſe Deucalionis tempeſtate. Atqui Xenophon multa recenſet diluuia, inter quæ illud ponit, & Diodorus lib. I. cap. I I. A E O L I A M *Pitanen*] Vetuſta exemplaria, *Æoliam P hitanen*, per ph. Sic Latinè, opinor, reddendum eſt. Atque argumento ſit *βόσπορος*, quod verbum Latinè dicitur *Boſphorus*. Sic etiam *ἐνιπεὺς*, Latinè *Enipheus*, vt ſuperius ex vetuſtis libris probauimus. Sic quoque *τρόπαιον*, Latinè *Trophæum*: & eodem modo pleraque alia. In hac ſentẽtia eſt etiam vir ſumma doctrina, atq. omnis antiquitatis intelligentia præſtãs, Fuluius Vrſinus: & M. Antonius Gadaldinus, litterarum Græcarum vir bene peritus.

Q V A Q V E] & qua in parte, vbi. Vide quæ notaui lib. I. De Ponto eleg. I. & Virg. lib. I I. Aeneid. *qua deficit ignis.*

E T *quos Mæra nouo latratu*] Ineptiſſimè quidam pro *latratu*, *luſtratu* legunt.

Q V A *Coa*] Lib. vet. *Cea*. Ita mox: *Tranſit & antiqua Carthaia mœnia Cea.*

P H O E B E A M Q V E *Rhodon*] Propterea quòd, vt ait Solinus, nullus dies adeò nubilus eſt, vt ibi ſol non appareat.

E T *ſpreto toties iratus amore*] Libri mei, Bri. & Cæleſt. *Et ſtricto*. Rectius, & probabilius.

S V P R E M A *negauit*] In quibuſdam vet. *negabat.*

V V L N E R A *Combe*] Sic legitur in antiq.

S E D *poſtquam Colchis arſit noua nupta venenis*] Videntur quidam hoc loco Regium quodammodo carpere ac vellicare, cùm per *nouam nuptam* Creuſam Creontis Corinthiorum regis filiam, intellexerit. Sed hi fruſtrà agunt. & rectè atque optimè Raphaël noſter. Ouidius alibi:

Quàm tibi tunc longè regnum dotale Creuſa,
Et ſoror, & magni nupta Creontis erat. Et:
Cui non defleta eſt Ephyræa flamma Creuſa?

Propertius:

Colchida ſic hoſpes quondam decepit Iaſon;
Eiecta eſt: tenuit namque Creuſa domum.

Seneca in Medea:

Tu nunc veſtes tingue Creuſa.

Et: —*quidquid ex illo tuum eſt*

Creuſa peperit.

Verùm Euripides in Medea, & Apollodorus eam Glaucen vocant. Nec ob id fallitur Regius: non enim à poëtis eſt quærenda veritas.

VTROQVE *ſanguine natorum perfunditur impius enſis*] Locum hunc illuſtraui in meis in lib. I I. Triſt. ſcholiis.

HINC *Titaniacis ablata draconibus*] Varro Marcipote: Dixe Regi Medeam aduectam per aëra in rheda anguibus. Seneca in Medea:

Ego inter auras aliti curru vehar.

INNIXAMQVE *nouis*] Duo mei, & Cæleſt. *Adnexámque*. Briant. *Adnixámque*

INNIXAMQVE *alis*] Virgilius: *Paribusq́; nitens Cyllenius alis Conſtitit*. Horatius: *Ceratus ope Dædalea nititur pennis*.

ET *via decliuis*] In duobus Vatic. vtroque meo & aliis, *Eſt via*: Magis placet, vt ſit repetitio.

INGENS *diſcrimine paruo Committi potuiſſe nefas*] In omnibus libris ſcriptis *geniti diſcrimine paruo, &c.* Sed in vno Vatic. *Leti diſcrimine* Quod non diſplicet.

ILLVXISSE *dies*] M. Tullius ad Brutum epiſt. vndevigeſima: Ego enim, D. Bruto liberato, cùm lætiſſimus ille ciuitati dies illuxiſſet. Idem Philippica prima: Dicerem, Dolabella, qui rectè factorum fructus eſſet, niſi te paulliſper eſſe expertum videremus, quem potes recordari in vita tibi illuxiſſe diem lætiorem, quàm, cùm expiato foro, diſſipato concurſu impiorum, principibus ſceleris pœna affectis, te domum recepiſti. Seneca in Hercule Oeteo:

Nec vlla nobis ſegnius illuxit dies.

M. Piſo: Pro Dij immortales, qui hic illuxit dies: Liuius lib. XXXIIX. Hic ſpecioſus vltimus dies P. Scipioni illuxit. Silius lib. X. —*ſibi triſtius illum*

Illuxiſſe diem.

OCCIDIT *ille Scinis, &c.*] De hoc ſic Propertius:

Arboreáſque cruces Scinu, & non hoſpita Graiis

Saxa. & curuatas in ſua fata trabes.

—PRO *te fortiſſime vota Publica ſuſcipimus*] In vno meo, *ſuccipimus*, per duplex cc. Ita Virg. lib. I. Aeneid. *Succepitque ſolus.* NEC *tamen*] Sic in eodem meo. In altero & duobus Vatic. *Sed tamen*. Illa verior videtur lectio.

—VIRES *acquirit*] Sic Lucanus lib. I I.

Mace-

Macedonúmque nouas acquirite vires.

H I N C *Anaphen ſibi iungit, & Aſtypaleia regna: Promiſſis Anaphen, regna Aſtypaleia bello*] In duobus meis, Capranic. & in libro Vrſini, poſterius carmen deſideratur; & ſuperior hoc modo legitur: *Hinc Anaphen ſibi iungit, & hinc Styphaleia bello.* Statuant eruditi, vtra lectio retinenda ſit. Mariang. ait verſum illum, *Promiſſis Anaphen* &c. additum eſſe, & Ouidij non eſſe. F L O R E N T E M *Telon, Siphnon, planamq; Seriphon*] Plerique lib. ſcripti, *Florentémque Tyron, Cypron &c.* & alij quidam: *Florentémque Cython, Syron, planámque Seriphon:* Dixi equidem ſuperius, Poëtas cælum ac terras miſcere. Ego, quid hic affirmem, non habeo: Vetat enim Hippocrates deſperatis adhibere medicinam.

M A R M O R E A M Q V E *Paron*] Virg. III. Aeneid. ob marmoris candorem niueam vocat.

S I T H O N I S *accepto, &c.*] In vno meo, *Sithon & accepto, quod auara popoſcerat, auro.* Plautus in Curculione: *Alias me poſcit pro illa triginta minas, alias talentum magnum.* Idem in Bacchidibus: *Ceterum quam lubet me poſcitote aurum.*

O E N O P I A M *Minos*] Sic omnes vet.

A E A C V S *Æginam genitricis nomine dixit*] Ptolemæus ait, Aeginam adiacere Peloponneſo.

C E N T V M *populorum*] Periphraſis Cretæ. De qua alibi:

Non ego te centum Creta digeſta per vrbes
Adſpiciam puero cognita terra Ioui. Et:
——non hoc qua centum ſuſtinet Vrbes,
Quamuis ſit mendax Creta, negare ſolet.

Horatius: *Aut ille centum nobilem Cretam vrbibus ventis iturus non ſuis.* Seneca in Hercule Oeteo: *fleat Alcidem Cærula Crete, & magnò tellus clara tonante, Centum populi brachia pulſent.* Et Homerus lib. II. Iliad.

ἄλλοι θ' οἳ κρήτην ἑκατόμπολιν ἀμφινέμοντο.

Aliiq́ue, qui Cretam centum Vrbium habitabant. Non defuerunt, qui dixerunt, Cretam habuiſſe Vrbes XC. Vide Strabonem lib. X. P I A E *pars ſis militia*] ſuprà dixit: *Arma iuſta, Androgeíque necem iuſtis vlciſcitur armis.*

S T A B V N T Q V E *tibi tua fœdera magno*] In vno Vatic. & vno meo, *fœdera damno.*

—E T *portus intrat amicos*] In eodem meo, *In portúſque intrat amicos.*

E T *dextra, læuáque duos ætate minores Maior habet*] Liuius lib. XL.

lib. XL. Latera regis duo filij iuuenes cingebant. Et mox: Duo ſoli tua tegentes latera pater præuecti ſumus. Curtius lib. III. Dextra læuaque regem ducenti ferme nobiliſſimi propinquorum comitabantur.

—ATHENAE] De Athenis ſic litteris conſignauit M. Tullius lib. I. De Orat. Atque, vt omittam illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas, in quibus ſumma dicendi vis & inuenta eſt & perfecta. Idem in Orat. pro L. Flacco de Athenienſibus loquens: Vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras diſtributæ putantur. De quibus etiam ſic Lutatius: Primùm Athenienſes inter bona reliqua legum tabulas inuenerunt: ſic ergo huc confugiunt ceu ad leges & humanos ritus. Et paucis interpoſitis verbis, ſubdit: Ouidius de Athenis: *& tandem Tritonida conſpicit arcem. Ingenius, opibúſque & feſta pace virentem; Vixque tenet lacrymas.* Hæc ille; explanans illud Statij lib. XII.

Ceu leges; hominémque nouum, ritúſque ſacrorum.

NEC *dubia vires*] In vno meo legitur, *Nec dubias vires.*

—VESTRAS *Ducite*] Alij volunt, *Dicite*. Quæ lectio, etſi eſt in meis, & Ioann. prior tamen probabilior mihi videtur. Alij vet. habent, vt impreſſi.

ET *hoſti*] In duobus antiquis, *& hoſtis.*

FLEBILE *principium melior fortuna ſecuta eſt*] In vno meo & Vaticano. *Fortuna ſequetur.*

EXITIVM *ſuperabat opem, quæ victa iacebat*] In duobus Vatic. itemque meis, Capran. Ioannis, Briant. & Cæleſt. *Exitium ſuperabat opes, victaq́; iacebant*. Quod omnino probabilius mihi videtur.

PRINCIPIO *cælum ſpiſſa caligine terras*] Incipit optima, & erudititſſima Peſtis deſcriptio. Hæc à viris doctis, præſertim à Iulio Cæſare Scaligero, ſummè laudatur, ſicut illa Homeri, Lucretij, & Virgilij. Peſtis autem vnde gignatur, rationes ſatis probabiles reddit Lucretius extremo lib. VI.

DVMQVE *quater plenis expleuit cornibus orbem*] In vno meo legitur, *Dúmque quater plenum compleuit cornibus orbem.* Quod ſequens carmen indicat melius eſſe. In Capr. *Dúmque quater plenum expletum, &c.* Sed poſtea emendatum, *plenis expleuit*. Malè, vt puto.

LETIFERIS *calidi ſpirarunt æſtibus Auſtri*]. In eodem meo legitur non *æſtibus*, ſed *flatibus Auſtri*. Quod mihi probatur maximè.

VOLV-

VOLVCRVMQVE, *auiúmque, boúmque*] Emenda, ex vet. ferè omnibus, *Volucrúmque, ouiúmque, boúmque.* In Capran. —*primo pecudúmque, auiúmque, bouúmque.*

CONCIDERE *infelix validos miratur arator Inter opus tauros*] Virgilius lib. III. Georg.

Ecce autem duro fumans ſub vomere, taurus
Concidit: & *Inter opus.* Idem Virg. ibid.
——it triſtis arator
Mærentem abiungens fraterna morte iuuencum,
Atque opere in medio defixa reliquit aratra.

—BALATVS *dantibus agros*] *Balare* propriè oues dicuntur. Varro Aboriginibus: Bos mugit, ouis balat, equi hinniunt, gallina pipat.

AD *præſepe gemit morbo moriturus inerti*] Duo Vatic. vnus meus & Cæleſt. *Letò moriturus inerti.* Perplacet.

NON *aper iraſci meminit, nec fidere curſu Cerua, nec armentis incurrere fortibus vrſi.*] Hæc duo carmina citat eloquentiſs. Seneca lib. De ira.

OMNIA *languor habet*] lib. III. Triſtium:

Ei mihi perpetuus corpora languor habet.

Et alibi:

Dum modò frigoribus premimur, modò ſoluimur æſtu,
Aëre non certo corpora languor habet.

SILVIS, *agriſque, viiſque*] In vno meo, Ioannis, & iiſdem Vatic. *Siluiſque, agriſque.* —*vitiantur odoribus auræ*] Ita vet. libri. Quidam malunt *Herbæ.* quos audiendos non puto, cùm nullum ſcriptum librum habeant auctorem.

MIRA *loquar: non illa canes, auidæq; volucres, Non cani tetigere lupi*] Tale quippiam narrat Liuius lib. XLI. Cadauera intacta à canibus ac vulturibus tabes abſumebat.

VISCERA *torrentur primò, flammæq; latentis*] Regius legit, *flammiſque fatiſcunt.* Atque ita libri omnes veteres. Quæ lectio quare ab aliis reiecta ſit, non ſanè video. Silius enim eam comprobat. cuius hæc ſunt lib. II.

———— num gentibus iſtis
Mortales animi? aut ferro flammáque fatiſcunt?

Virgilius quoque eodem vtitur verbo lib. I. Aeneid. *Rimíſque fatiſcunt.* INDICIVM *rubor eſt*] Lucretius lib. V.

Et ſimul vlceribus quaſi inuſtus omne rubere
Corpus. —

—INQVE *ipſos ſæua medentes, Erumpit clades, obſúntque*

 aucto-

auctoribus artes] Seneca in Oedipo, *Cadunt medentes.*

FONTIBVS *& fluuiis, puteiſq. capacibus hærent*] Lucret. lib. VI. *In fluuios partim gelidos ardentia morbo*
Membra dabant, nudum iacientes corpus in undas:
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt ipſo venientes ore patente.

Quo loco hæc notat ex Thucydide vir doctiſſ. D. Lamb. ἡδέως ἂν ὕδωρ ψυχρὸν σφᾶς αὐτοὺς ῥίπτειν. καὶ πολλοὶ, &c. & mox, καὶ εἰς φρέατα, τῇ δίψῃ ἀπαύστῳ συνεχόμενοι. Id eſt, libentiſſimè in aquam frigidam ſeipſos coniiciebant, & in puteos multi ſe præcipites egerunt inexplebili ſiti cruciati.

SI *prohibent conſiſtere vires*] Sic eſt legendum ex o. ſ. lib. non autem *conſurgere*; vt quidam volunt, qui opus hoc ſuis notis potius depravant, quàm corrigunt.

LOCVS *eſt in crimine ſolus*] Melior eſt lectio vet. librorum; hoc eſt vnius Vatic. vtriuſque mei, *Locus in crimine notus.* In alio Vatic. *In crimine magno*: Ioannis verò liber habet, *in crimine totus.*

DVM *ſtare valebant*] In vno Vatic. *Dum ſtare putabant.*

LASSAQVE *verſantes*] In Dominicano, *Feſſáque.*

AGITATAQVE *ilice glandes*] Ita apertè eſt in amb. meis, Ioan. & Cæleſt. in quibuſdam verò, *Agitataq́ ilice glandes.* Superior eſt magis probanda, quod & ſenſus, & ratio poſtulat.

DVM *verba precantia dixit*] In vno meo, *fudit.*

ET *fundit purum inter cornua vinum*] Ex multis locis licet cognoſcere, antiquos in ſacrificio vinum adhibuiſſe.

SANGVINE *cultros*] Veteres in victimis mactandis pro ſacrificio vtebantur cultro, vt tum ex ipſo Ouidio, tum ex Liuio patet. EXIGVO *tinxit ſubiectos ſanguine cultros*] Virg. lib. III. Georg. *Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri.* Seneca in Oedipi choro:

Colla tacturus ſteterat Sacerdos,
Dum manus certum parat alta vulnus,
Aureo Taurus rutilante cornu
Labitur ſegnis, patuit ſub ictu
Ponderis vaſti reſoluta ceruix:
Nec cruor ferrum maculauit, atra
Turpis è plaga ſanies profuſa eſt.

PARS *animam laqueo claudunt*] De hoc ſuprà: *Corpora miſſa neci nullo de more feruntur.* Hoc idem Terent. in Andria dixit: *Effertur.*

COR-

CORPORA *miſſa neci*] Cadauera.

FVNERIBVS] Sepulcris. *Funus*, vt ait Aelius Donatus, à funalibus dictum eſt: & eſt funus pompa exſequiarum. Etenim noctu efferebantur propter ſacrorum celebrationem diurnam.

NEQVE *enim capiebant funera porta*] Ad hunc locum reſpexit Seneca in Oedipo, vbi loquitur chorus: *& turba tumulos petenti Non ſatis ſeptem patuere portæ.*

ALIENISQVE *ignibus ardent*] Ad eundem quoque locum reſpexit idem Seneca ibidem:

Tum propria flammis corpora alienis cremant.

Quo loco cum alios poëtas, tum hunc noſtrum, vt ſolet, potiſſimum imitatus, peſtem ſatis diligenter & eruditè deſcripſit. AEGINAE *amplexus quondam ſub Aſopidos iſſe*] Variè legitur hic verſus. Nam alij legunt: *Sub quondam amplexus Æginæ Aſopidos iſſe.* Conſtantius Fanenſis hoc modo: *Æginæ amplexus ſub quondam Aſopidos iſſe.* Vel: *Sub quondam amplexus Aeginæ Aſopidos iſſe.* Apage Conſtanti, non placent. Regius emendauit, modò ita ſit dicendum: *Iſſe ſub amplexus Aeginæ Aſopidos olim.* In libro Dominicano, & vno Maffei eſt: *Dicta ſub amplexus Æginæ Aſopidos iſſe.* Vox *Dicta* coniungi debet, modò recipiatur ea lectio, cum verbo *falſa*: vt ſit ſenſus: O Iuppiter, ſi dicta non falſa loquuntur te iuiſſe ſub amplexus Aeginæ Aſopidos. In duobus Vatic. Briantij, Giſanij, Capran. Ioannis, vno meo, Cæleſt. & altero Maffei, legitur, *Iſſe ſub amplexus quondam Aſopidos Æginæ.* In alio Vatic. & altero meo, *Iſſe ſub amplexus Æginæ Aſopidos igne.* Quam lectionem Ouidius ipſe videtur confirmare lib. VI. vbi ita eſt:

Aureus vt Danaën, Aſopida luſerit ignis.

Mariangelus ex vno Vatic. legit: *Æginæ Aſopidos ignem.*

QVAE *das mihi pignoris omen*] Ita duo Vatican. In vtroque meo, alio Vatican. Brian. & Cæleſtino, *quæ das mihi pignora numen.* Sed in vno meo notata eſt ad marginem ſuperior lectio.

PAVIDO *mihi membra timore Horruerant*] Sic omnes lib. ſ. & rectè. Qui pro *Timore* *Pudore* legunt, errant.

PAVIDO *mihi membra timore Horruerant, ſtabantq; comæ*] lib. X.

—*Gelidos nutricis in artus,*
Oſſáque ſenſit enim, penetrat tremor, albáque toto
Vertice canicies rigidu ſtetit hirta capillis.

Virgilius:

Steterúntque comæ, & vox faucibus hæſit.

TREMISCERE *motu*] In vno meo, *Tremeſcere*, per E in ſecunda ſyllaba.

CRESCERE *quòd ſubito*] In eodem meo, *Creſcere dein ſubito*. In Cæleſt. *Dehinc ſubito.*

IN *ſuperis opis eſſe nihil. at in ædibus ingens*] Hunc verſum temerè mutarunt quidam, putantes *nihil* vltimam ſyllabam productam non habere. Mutatio hæc erat. Vbi eſt *At*, repoſuerunt *ſed*; contra omnium librorum fidem. Vſus eſt etiam *nihil* eodem modo lib. II. De Ponto:

Morte nihil opus eſt, nihil Icariotide tela.

Et Terentius in Eunucho: *Satis credo. nihil eſt Thaide hac, frater, tua dignius*. Ita hunc locum legit ex fide veterum librorum doctiſſimus vir, M. A. Muretus in ſuis eruditis, frugiferiſque Scholiis, quæ in Comicum anno abhinc duodeuigeſimo edidit. Vbi etiam illud, quod diximus eſſe in II. De Ponto, carmen citat.

VENIT *Telamon properus*] In illo Fuluij Vrſini, *properans*. In vno meo, *properè*, aduerbium.

LVCIS *pars optima menſa Eſt data*] In vno Vatic. & eodem meo, & Vrſini, *Lucis pars vltima.*

FRATERQVE: *viros ad bella legebant*] In eodem meo, *ad bella mouebant*. In altero, & duobus Vatic. Briantij, & Cæleſt. *Ad bella parabant.*

ADSPICIT *Eioniden*] Lege, vt vet. habent libri, *Adſpicit Æoliden.* —LACRYMIS *ita fatur obortis*] lib. o. ſcripti, *Lacrimis*, per I noſtrum, & hic, & vbique. Vide, quæ de hac ſcriptura dixi libro primo.

SI *fortè magis peruenit ad aures, Orithyia, tuas*] Ita infrà lib. IX. *Nomine ſiqua tuo tandem peruenit ad aures, Deianira, tuas.* Et: *Cùm fama loquax peruenit ad aures, Deianira, tuas.*

MAGNAE *ſoror Orithyiæ*] In Vaticanis, & Dominic. *Rapta ſoror Orithyia.* quod non diſplicet. Vide extremo lib. VI.

ALTER *agebatur poſt ſacra iugalia menſis*] *agebatur*: id eſt ingrediebatur, incipiebat. Hæc eſt propria eius verbi vis. Ouidius epiſtola XVII.

Septima nox agitur, ſpatium mihi longius anno.

Liuius lib. XLII. Tertius & viceſimus annus agebatur, ex quo petenti Philippo data pax erat. Terentius in Hecyra: *Tum poſtquam ad te venit, menſis hic agitur ſeptimus.*

SED *cuncta timemus amantes*] Alibi: RES EST *ſolliciti plena timoris amor.*

PALLADIASQVE *in eo non cognoſcendus*] lib. vet. *Palladias*, ſine *que*.

ADITVS *factus*] Cicero act. II. lib. II. in Verr. Itaque maioribus noſtris in Africam ex hac prouincia gradus imperij factus eſt.

DESIDERIOQ. *calebat Coniugis erepti*] Plerique veteres lib. habent, *Deſiderióq; calebat Coniugis arrepti.* Atq. ita Regius.

CVI *non iſta fide ſatis experientia ſano*] In Vatican. & vno meo, *Cui non iſta ſatis fidei.*

DARE *me promitto, loquendo, Muneráque augendo*] Vnus Vatican. & Cæleſt. *Dare me pro nocte loquendo.* Alius, & vnus meus, *pro nocte paciſcor.* Iudicent qui pollent ingenio, & iudicio, quî ſit legendum. *Paciſci pro nocte*, alibi quoq. dixit:

Parcite formoſæ pretium pro nocte paciſci;
Non habet euentus ſordida præda bonos.

EXCLAMO, *mala: pectora detego: fictus adulter*] Ita in vno meo. In altero, & Cæleſt. *Pactus adulter.* ſic in Capran. in cuius ora hæ duæ aliæ varietates notatæ ſunt, *Exc. mala pactus ego, malè p. a.* Vel, *exc. malè pacta nego, malè p. ad.* In Briantij: *Exc mala pectora,* &c. vt in Vat. cuius eſt hæc lectio, *Exclamo: mea pectora detego: tectus adulter.* In alio, & in illo Fuluij Vrſini, *Exclamo: malè pacta nego: malè pactus adulter.* Qui verſus eſt omnium optimus. Sed alij duo libri Vatic. eum habent collocatum poſt illum: *Exclamo mala, pectora detego, &c.* In vno Maffei, *Exclamo, malè pactus ego, malè fictus adulter.* In altero: *Exclamo, malè fictor adeſt, malè fictus adulter.* Ego non audeo in tanta varietate meum iudicium interponere. Fortaſſe, ſi huic noſtro licuiſſet, hunc emendaſſet verſum. Non eſt profecto vllus ſe dignus. Licet mihi non diſpliceat ille: *Exclamo; malè pacta nego: malè pactus adulter.*

OPERATA *Dianæ*] In duobus Vatic. *Operoſa.*

CONCORDITER] Plaut. in Curcul. *Sanè illi inter ſe congruunt concorditer.* Ennius: *Alternum feritote diem concorditer ambo.*

CARMINA *Naiades*] Ita vet. omnes libri. Iacobus tamen Taurellus legit, *Carmina Laiades.*

SOLVVNT *ingeniis*] In meo antiquiore eſt, *Soluerat.* Rectius. BELLVA *Thebis*] In quibuſdam vet. *Beſtia.* Vide quæ collegi ex Germanico in obſeruat. in lib. IV. Faſtorum.

PECORIQVE *ſibique*] Ita in eodem meo, & Briant. In altero, *Pecoríque. ſuique* In aliis aliquot, *Pecorúmque, ſuúmq.*

COPVLA *detrahitur canibus*] Hoc verbo *Copula*, vtitur quoque hic noſter in eadem ſignificatione lib. v. Triſtium:

Vtq; canem pauida nactum veſtigia cerua
Latrantem fruſtra copula dura tenet.

In qua quidem ſignificatione apud alium auctorem Latinum reperiri non puto: id eſt, pro funiculo illo, quo venatores in ducendis ad venationem canibus vtuntur. Apud Corn. Nepotem, ita enim cum eruditis viris vocare placet, in Datame, inuenitur pro quolibet vinculo: cuius hæc ſunt: Ornabit etiam torque, atque armillis aureis, ceteroque regio cultu: ipſe agreſti, dupliciquе amiculo circumdatus, hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextra manu clauam, ſiniſtra copulam, qua vinctum ante ſe Thyum agebat, vt ſi feram beſtiam captam duceret. Rurſum, quam hoc loco Copulam dixit, ſequenti libro vocauit Vincula.

Vincula pars adimunt canibus.

—QVOS *illa frequentes Effugit*] Lege, auctoritate vet. librorum, *illa ſequentes.*

IPSE *oculis ereptus erat*] Sic Ariadna ad Theſeum: *Iámque oculis ereptus eras.*

—NON *ocyor illo Haſta*] Libri ſcripti omnes, *ocior*, per noſtrum. Idque è Romana conſuetudine.

FELIX *erat illa marito*] In meo antiq. & vno Cæleſt. eſt melior lectio, *felix fuit illa marito.*

—CACVMINA *primis*] In vno meo, *Cacumina montis.*

NEC *mecum famuli. nec equi, nec naribus acres Ire canes, nec lina ſequi nodoſa ſolebant*] In vno meo, duobus Vatic. & vno Cæleſt. *Nec mecum famulos, nec equos, nec naribus acres Ire canes, nec lina ſequi nodoſa ſinebam.* Quam lect. in vet. quibuſd. & Marian. inuenit: eamque merito laudat.

FRIGVS *& vmbram*] opacum frigus, vel vmbram frigidam: ἓν διὰ δυοῖν. Sic Virgilius ecloga II.

Vmbras & frigora captant.

EXIBAT *vallibus*] In meo, & Cæleſt. *Exalat.*

TV *mihi magna voluptas*] In eodem meo, *Blanda voluptas.*

DICERE *ſum ſolitus*] In eodem, *Dicere ſic ſolitus.*

CRIMINIS *extemplo ficti*] In eodem, *Extemplo facti.* Recte.

CREDVLA *res amor eſt*] Sic apud ipſum Hyſiphyle:

Credula

Credula res amor eſt: vtinam temeraria dicar,
Criminibus falſis inſimulaſſe virum.

V T *mihi narratur*] In vno meo, *Vt ſibi.*

V E N I *tamen optima dicēs*] In ambobus meis, *optima dixit.*

H E I *mihi conclamat*] In duobus meis, *Ei* ſine adſpiratione, de qua ſcriptura alibi. In Vrſini, *Heu mihi.* quod non ſequor; *Ei* autem ſine *h*, cùm ab aliis pronomen putaretur, apud Terentium è medio ſublatum eſt, eo loco in Andria:

—— *O factum bene!*
Beaſti: metui à Chryſide.

Ita eſt in vulgatis omnibus. At apud Priſcianum lib. I I X. & in impreſſis, & ſcriptis libris apertè legitur:

Beaſti: ei metui à Chryſide.

Quo modo legitur, & in duobus illis optimis, ac vetuſtiſſ. Terentiis Vaticanis: & in alio quodam item ſcripto. In alio libro eruditiſſ. Galeſij, *Hei* cum adſpiratione ſcriptum legi. Miror Faërnum hominem & eruditum, & in his rebus in primis exercitatum, hunc locum ſilentio præteriiſſe: qui eo dem, quos dixi, libros euoluit. Sed ignoſcendum interdum eſt, ſi quid, quod magni refert, omittitur. Qui locus me etiam admonet, quando in politiſſ. auctorem, atque ad linguam Latinam perdiſcendam aptiſſimum incidi, vt ſtudioſis patefaciam ex Donato emendandū eſſe alterum locum eiuſdem poëtæ ex eadem comœdia, Scæna I I. vbi in impreſſis legitur omnibus *Sed dico tibi*, malè: Donatus enim cui maior fides eſt habenda, exponens illud eiuſdem comœd. act. I I I. ſcæna I I. *Edixin' tibi? Interminatus ſum, ne faceres?* apertè hoc loco legit *edico tibi.* Donati verba ſunt. Hic illud reddit: *Edico tibi ne temere facias.* Quæ lectio multo melior, & aptior eſt. Anſa autem deprauandi locum fuit, ſuperius s. verbi, *fallis*, & d alterius, ſequentis verbi, *dico*. Item illud act. v. ſc. prima. Chr. *at rogitas? perpuliſti me, &c.* Ita enim rectius legitur in duobus Vatican. lib. non autem *ah rogitas?* In quibus Vatic. lib. perpetuo eſt *ei*, vt impreſſum legimus in Terentio Faërni.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. IIX. OBSERVATIONES.

IAM *nitidum retegente diem*] Ita vet. omnes libri: & ita legendum rectè admonuit Regius.

IAM *nitidum retegente diem noctiſque fugante Tempora lucifero*] Eadem ſententia ſuprà:

Lutea mane videt pulſis Aurora tenebris.

Virg. lib. x. *—& iam reuoluta ruebat*
Matura iam luce dies, noctémque fugarat.

Seneca initio Octauiæ:

Iam vaga cælo ſidera fulgens
Aurora fugat: ſurgit Titan
Radiante coma, mundóque diem
Reddit clarum.

CADIT *Eurus*] Eurum ait Nonius dictum ἀπὸ τῆς ἠὼ ῥέοντα, quòd flatus eius ab Oriente ſit hiemali.

DANT *placidi curſum redeuntibus Auſtri*] *curſum*, nauigandi facultatem. Cicero lib. v. ad Atticum: Sed curſum exſpectabamus. Ouidius in epiſt. ad Leandrum:

Protinus vt ſimilis detur tibi copia curſus.

Sed, hoc verſu, *Curſus copia*, eſt natandi facultas. *Auſtri*: Auſtrum, vt inquit, quem modò nominaui, Nonius, qui Græcè νότος, dictum ab humore, & nebula, quòd νοτὶς Græcè, humor Latina interpretatione dicatur, ac ſit is ventus ſudoris effector, vt eſt. Homerus: κατὰ δὲ νότος ῥέεν ἱδρώς.

—TENVERE *portus*] Sic Liuius lib. xxxvii. Polyxenidas poſt ſolis occaſum ſeptuaginta nauibus tectis, vento aduerſo, ante lucem Pygela portum tenuit. Horatius Ode xiv. lib. i. Metaphoricôs dixit: *Occupare portum.*

PENDEBAT] Ambigua & incerta erat.

—DIVQVE *Inter vtrumque volat dubiis victoria pennis*] Verum eſt, quod ait hoc loco Regius, alatam Victoriam à poëta effingi, lib. iii. eleg.

Prima

Prima loco fertur ſparſis Victoria pennis.

Et II. Triſt. ad Auguſtum:

Sic aſſueta tuis ſemper victoria caſtris,
Nunc quoque ſe præſtet, notáque ſigna petat:
Auſoniúmque Ducem ſolitis circumuolet alis,
Ponat & in nitida laurea ſerta coma.

Aelius Lampridius in vita Alexandri Seueri: Pater eadem nocte in ſomniis vidit ſe alis Romanæ victoriæ, quæ eſt in ſenatu, ad cælum vehi.

—VOCALIBVS *addita muris*] Sic lib. ſ. o.

—AVRATAM *lyram*] Alibi *Inauratam* dixit.

Hæc ego cùm canerem, ſubito manifeſtus Apollo
Mouit inaurata pollice chorda lyræ.

CYDONEASQVE *pharetras*] In meo antiquiore rectius legitur *Cydoniáſque*. Eodem modo Virgilius ecloga vltima dixit Cydonia ſpicula:

—libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula. Cydonius, a, um, à Cydonia Cretæ vrbe eximia, cuius meminit Strabo lib. x. cuius verba Latinè ita faciebam: Cùm autem plurimæ in Creta vrbes ſint, eximiæ tamen tres atque illuſtriſſimæ antecellunt Gnoſſus, Gortyna, Cydonia.

IMPOSITIS *calamis patulos ſinuauerat arcus*] In vno meo, vtroque Maffeiano, & Briant. eſt, *Impoſito calamo, &c.* Placet.

REGEBAT] Cohibebat, coërcebat.

SED *niſi bella forent, numquàm mihi cognitus eſſet*] Tale propè alibi dixit:

Hectora quis noſſet, felix ſi Troia fuiſſet?

ME *tamen accepta poterat deponere bellum*] In Dominic. *Dimittere bellum.*

ME *accepta obſide*] Ita Cæſar lib. I. De bel. Gall. Heluetios à maioribus ſuis inſtitutos eſſe, vti obſides accipere, non dare, conſueuerint. Idem lib. VII. Progreſſus in Nitiobriges, & Gabalos ab vtriſque obſides accipit, & magna coacta manu in prouinciam Narbonam verſus eruptionem facere contendit. M. Tullius lib. IV. ad Att. Obſidibus acceptis, nulla præda, &c.

ME *accepta obſide*] Hòc è Romanorum more dictum eſſe videri poteſt: nam regum liberos obſides ſibi dari volebant. Huius rei hanc cauſſam ſcribit Corn. Tacitus lib. XII. Ideò regum obſides liberos dari, vt, ſi domeſtici imperij tædeat, ſit regreſſus ad principem, patreſque, quorũ moribus aſſuefactus

rex melior adſciſceretur. Quam opinionem probare etiam videtur Liuius lib. XXXIV. Inter hæc obſides accepti, inter quos Demetrius Philippi filius.

—E T *me pacis pignus haberet*] In duobus meis, & Cæleſt. *Me pignus pacis haberet*: abſque *Et*. Sic etiam in lib. Brian. & Aldino, ſed in his eſt *pignus pacis*. Itaque eam ſequor ſcripturam, quæ *&* coniunctionem non habet.

P A C I S *pignus*] Liuius lib. XL. *Pacis pignus fui*. Loquitur de Demetrio Philippi filio.

S I *quæ tibi peperit*] In Vatic. & meis, *Si quæ te genuit.*

Q V A N V I S *ſæpe vtile vinci Victoris placidi fecit clementia multis*] Fortè hoc ex Cæſaris victoria dictum eſſe, ſuſpicari licet. in qua quidem victoria ille ita moderatum, clementemque ſe præbuit, vt à Cicerone, qui tum ei inimicus erat, ſummis laudibus eo nomine ſublatus ſit. Qua de re exſtat oratio pro M. Marcello; atq. apud ipſum Tullium quamplurimi alij loci.

I V S T A *gerit bella*] ſuperius: *Androgeiq; necem iuſtis vlciſcitur armis.* E T *cauſſáque valet*] In Cæleſt. Statij, Capran. Briantij, & vno Vatic. *In cauſſáque valet*. In vno meo, *Atque valet cauſſa*. In altero verò, & altero Cæleſt. *In cauſſámque valet*. Vtrauis lectio abſq. dubitatione vulgatæ præferri poteſt. Q V I *ſi manet exitus orbem*] In duobus meis, Capran. Brian. & Vatic. *Quis enim manet exitus vrbem*? cum interrogationis nota. Quæ lectio, vt omnium optima, mihi valde probatur.

N A M *metuo certè*] In vno meo, *Iam metuo*. In Vatic. *Ha metuo*. Lectio, quæ eſt in meo, magis probatur P. Galeſio, & optimæ ſpei, nobiliſſimoque adoleſcenti K A R O L O B E L P R A T O, Anuerſæ Comiti: quibus ego aſſentior. Eſt autem *iam* inceptiua particula.

A D I T V S *cuſtodia ſeruat*] In vno Vatic. *Cuſtodia claudit*.

I G N A V I S *precibus fortuna repugnat*] Seneca in Medea: *Fortuna fortes metuit, ignauos premit.*

F O R T V N A *repugnat*] In eodem Vatic. *Natura.*

C V P I D I N E *tanto*] Vnus Vatic. & Statij, *tanta*.

N E C *in hoc tamen ignibus vllis*] In Cæleſt. *Neque ad hoc*. In Vatican. *Neque ad hac.*

—F A T A L I *nata parentem Crine ſuum ſpoliat*] Hac de re ſic Propertius:

Túque ò Minoa venumdata Scylla figura
Tondens purpurea regna paterna coma.

Hanc

Hanc igitur dotem Virgo deſponderat hoſti:
Niſe tuas portas fraude recluſit amor.
At vos innuptæ felicius vrite tædas,
Pendet Cretæa tacta puella rate.
Non tamen immerito Minos ſedet arbiter Orci,
Victor erat, quamuis æquus in hoſte fuit.

—PRAEDAQVE *potita nefanda Fert ſecum ſpolium ſceleris*] ita o. l. ſ. illo Statij excepto, in quo antea legebatur *celeris*, cui poſtea recenti manu, & atramento additum eſt *ſ*, factúmque *ſceleris*. Priſcianus etiam legit *celeris*. eius verba ſunt lib. v. Et adiectiuis exceptis, quæ ſi non in his faciunt feminina, neceſſariò communia ſunt, vt Celer maſculinum celeris facit femininum, cuius in e neutrum. Ouid. IIX. Metamorph.

—*prædáque potita nefanda,*
Fert ſecum ſpolium celeris, progreſſáque porta.

Terentius in Phormione:

Nullus es Geta niſi conſilium aliquod celere repereris.

SCELERATAQVE *dextra Munera porrexit*] Exaggerat poëta tetrum facinus Scyllæ.

DII *te ſummoueant*] Hoc idem, opinor, aliis verbis dixit Terentius: *Dij te eradicent*. Et: *At Dij perdant*. Plautus in Aulularia: *Iuppiter te, Díque omnes perdant*. Idem in Rudente, *Di te infelicitent*. Idem in Caſina: *Vt illum Di omnes perdant, Deæq.* Ad quem locum reſpexit Terentius in Eunucho: *Vt Di illum Deæq. ſenium perdant*.

PONTVSQVE *negetur*] In vno meo, & Vat. *Cælúmq. negetur*. CERTE *ego non patiar Iouis incunabula Creten*] De Ioue in Creta nutrito ſic ipſe alibi:

Cretes erunt teſtes, nec fingunt omnia Cretes,
Cretes nutrito terra ſuperba Ioue.

Seneca in Hercule Oeteo:

Fleat Alciden
Cærula Crete, magno tellus
Clara Tonante, centum populi
Brachia pulſant.

De Cretæ ſitu ſic Ptolemæus lib. III. Creta terminatur ab occaſu mari Hadriatico, à Septemtrione Cretenſi, à Meridie Punico, ab Oriente Carpathio.

IVSTISSIMVS *auctor*] Sic & alibi:

Sit modus exſilio, dixit, iuſtiſſime Minos.

Alibi *Legiferum* vocat, videlicet quòd primùm Cretenſibus leges de-

ges dederit: *Optauit Minos ſimiles ſibi legifer annos.* De Minoë ita ſcribit Val. Maximus lib. 1. cap. 11. Minos Cretenſium Rex nono quoque anno quoddam præaltum ex vetuſta religione conſecratum ſpecus ſecedere ſolebat, & in eo moratus, tamquam à Ioue, quo ſe ortum ferebat, traditas ſibi leges prærogabat. De hoc etiam Plutarchus in Theſeo.

ET *aratas impleri remige puppes*] In meo antiquiore legitur, *Impelli remige puppes*. Omnino rectius. Retinet & vetæ lectionis clariſſima veſtigia Brian. lib. in quo eſt, *impellit*. Quam Tacitus lib. 11. apertiſſimè confirmat. Ac primò placidum æquor mille nauium remis ſtrepere, aut velis impelli. & ipſe epiſt. 111. *Siue paras impellere remige claſſem.* Deniq. carmen ipſum ſuperius & inferius manifeſtiſſimè id requirit.

QVO *fugis, exclamat, meritorum auctore relicta,*
O patria prælate mea, prælate parenti,
Quò fugis immitis? cuius victoria noſtrum
Et ſcelus, & meritum eſt, nec te data munera, nec te
Noſter amor mouit?] Federicus Ranaldus, vir optimus, & Græcæ & Latinæ linguæ eruditus, animi cauſſa cùm hoc poëma percurreret, atque ad hunc locum perueniſſet, admonuit me, Ouidium hoc ipſo in loco ad vniuerſam illam Didonis querelam lib. IV. Aeneid. reſpexiſſe. eius verba ſunt:

——tacitúſque mea decedere terra?
Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Et poſtea nonnullis omiſſis:
Méne fugis? —CIVES *odere marentem:*
Finitimi exemplum metuunt] Ibidem Dido:
Te propter Libycæ gentes, Nomadúmque Tyranni Odere.

NON *genitrix Europa tibi eſt, &c.*] Dido eodem in loco:
Nec te Diua parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hircanæq; admorunt vbera tigres.
Cetera qui volet, per ſe conferat.

DEDVCTAS *carinas*] E terra in mare miſſas, aut tractas. ſic lib. VI. —*iubet ille carinas In mare deduci.* Vide eruditiſs. Seruium lib. I. Aeneid.

QVONAM *deſerta reuertar? In patriam?*] Tale quippiam exclamat Ariadne apud Catullum, cùm à Theſeo in litore relicta fuiſſet:
Nam quò me referam? quali ſpe perdita nitar?
Idæos

Idæos ne petam montes? an gurgite vaſto
Diſcernens pontum truculentum vbi diuidit æquor?
An patris auxilium ſperem? quem ne ipſa reliqui,
Reſperſum iuuenem fraterna cæde ſecuta?

Quod feliciſſimè imitatus videtur hic noſter in epiſtola ipſius Ariadnes ad Theſeum:

Quid faciam? quò ſola ferar? vacat inſula cultu:
Non hominum video, non ego facta boum.
Omne latus terræ cingit mare, nauita nuſquam eſt,
Nulla per ambiguas puppis itura vias.
Finge dari comitéſque mihi ventóſque, ratémque,
Quid ſequar? acceſſus terra paterna negat.

CVIVS *victoria noſtrum Et ſcelus & meritum*] Victoria natura inſolens, & ſuperba eſt. M. Tullius pro Marcello.

PATRIS *ad ora*] In vno meo, *Ab ore*. In altero, Vatican. Brian. & Dominic. & Cæleſt. *Ob ora*.

OBSTRVXIMVS *vrbem Terrarum*] Vatican. & Statij, *Orbem*. Rectius: quam lectionem habent Ald. & Briant. libri.

NON *genitrix Europa tibi eſt, ſed inhoſpita Syrtis, Armenia Tigres, Auſtróque agitata Charybdis*] Nihil his ſæuius, atque inhumanius eſſe ſignificat. Hoc etiam indicat Ariadne apud Catullum, his verbis:

Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax, quæ vaſta Charybdis?

Huiuſmodi alia collegi lib. ſuperiore: quæ nullo negotio quiſque poterit inuenire.

INHOSPITA *Syrtis*] Saluſtius De bello Iugurthino duas Syrtes ponit, maiorem, & minorem; atque ait à tractu nominatas. Quod eas deſcribens docet his verbis: Nam duo ſunt ſinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura: quorum proxima terræ prædita ſunt: cetera, vt fors tulit, aliàs alta ſunt, aliàs in tempeſtate vadoſa. Nam, vbi mare magnum eſſe, & ſæuire cœpit ventis, limum, arenamque & ſaxa ingentia fluctus trahunt: ita facies locorum cum ventis ſimul mutatur: Syrtes à tractu nominatæ. Ouid. alibi itẽ duas facere videtur, ac per eas maximum quodq. periculũ ſignificat:

Cum Domina Libyas auſim perrumpere Syrtes.

Et Lucanus in primo:

—— qualis cùm turbidus Auſter
Reppulit à Libycis immenſum Syrtibus æquor.

De Syrtibus multa Strabo extremo lib. XVII. vbi earum deſcribit pericula. De his etiam Dionyſius de ſitu orbis, & eius inter-

interpres, Euſtathius. ARMENIAE *Tigres*] Alibi quoque hic noſter docet Tigres in Armenia eſſe:

Hac neque in Armeniis tigres fecere latebris.

Et Propertius lib. I.

Tum magis Armenias cupies accendere tigres.

NEC *mater imagine tauri Luſa tua eſt. generis falſa eſt ea fabula*] In lib. Dominic. legitur: *Falſa nec imagine tauri Luſa tua eſt genitrix: falſa eſt ea fabula.* In vno meo, *Falſi nec imagine tauri.* Cetera vt Dominic. Quæ lectio admodum mihi probatur. VERVM *& ferus*] In altero meo, *verus, & ferus.* Quo modo legi placuit Mariangelo cuius hæc ſunt: Legi equidem malim, *Verus.* vt concinna veri, feriq́ue annominatio commodius etiam ad ſuperiora reſpiciat.

ME MISERAM, *properare iubet*] Omnes libri ſcripti, *Properare iuuat.* Quod ſanè retinendum videtur.

DIVVLSA Q *remis Vnda ſonat*] In eodem meo, *Diuiſáq. remis.* CONSEQVITVR *rates*] In meo antiquiore, *ratem*, numero vnitatis: quæ verior eſt lectio.

ET *modò factus erat fuluus Haliætus in alis*] In eodem meo, & Statij, *Et modò factus auis Haliætus in alis.* Sic vet. libri. Alij non rectè legunt *Haliætus alis.*

PLVMA *fuit*] De Scylla in auem conuerſa ita alibi breuiter commemorat, vbi eandem, quam hic, cauſſam fuiſſe tradit:

Filia purpureos Niſo furata capillos
Puppe cadens celſa, facta refertur auis.

TAVRORVM *ſanguine centum Soluit*] In Cæleſt. Dominic. & vno Maffei, *Taurorum corpora centum Soluit.* Quod dictum eſt, ſi ita legatur, per appoſitionem, vt Grammatici vocant. *centum taurorum:* fortaſſe eſt numerus finitus pro infinito. VT *egreſſus*] lib. Brian. Domin. Vat. & Stat. *& egreſſus.*

MATRIS *adulterium*] Sunt, qui in dubium reuocent, quo nomine appellata fuerit illa, ex qua ſuſceptus eſt Minotaurus. Alij intelligunt Paſiphaën, alij verò Clymenen. Et fortè Ouidius ipſe cùm hoc variè à ſcriptoribus traditum eſſe videret, ambiguè alibi dixerit:

Cui pater eſt Minos, cui mater filia Phœbi.

Atque alibi Paſiphaën, vt quamplurimi alij auctores, vocat:

Paſiphaë mater decepto ſubdita tauro
Enixa eſt vtero crimen, onúſque ſuo.

Ac, quod hic dixit *Opprobrium.* illic *Crimen.* & rurſus alibi:

Dædalus vt clauſit conceptum crimine matris

Semi-

Semibouémque virum, ſemiuirúmque bouem.

MONSTRI *biformis*] Minotauri, qui media parte virum, altera taurum præ ſe ferebat. Qui auet ſcire, qui hic fuerit, ac quo modo emanauerit hæc fabula, cognoſcet è Seruio in VI. Aeneid. exponente illud:

Dædalus, vt fama eſt, fugiens Minoia regna.

Vide & Palæphatum.

DESTINAT *hunc Minos thalami*] In vno meo legitur *Thalamis Deſtinat hunc, &c.* De hoc labyrintho, ſic poëtarum princeps libro quinto:

Vt quondam Creta fertur labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitémque
Mille viis habuiſſe dolum: qua ſigna ſequendi
Falleret indepreñſus, & irremeabilis error.

DAEDALVS *ingenio*] Proditum eſt litterarum monumentis, Dædalum adeò ingenio præſtitiſſe, vt, quotieſcumque ingenioſum aliquem virum ſignificare volumus, Dædalum dicamus. Seneca in Hippolyto: *Quis meas miſerias Deus, aut quis iuuare Dædalus flammas queat?* Sed poteſt hic quoque accipi pro quolibet, qui alicui opem fert.

AMBAGE *viarum*] Eodem fortè modo Liuius libro XXXIIX. dixit Amfractus viarum. Sic & Cornelius Tacitus lib. XI. NON *ſecus, ac liquidis Phrygius Mæander in vndis, Ludit*] In vno meo, Cæleſt. Ald. & Briantij, *Mæandros*. In altero meo & Vatic. *Mæandrus*. Quouis modo rectè. *Non ſecus ac liquidis Phrygius Mæander in vndis Ludit in ambiguo lapſu*, vel, vt eſt in vno Vatican. *fluxu*.

REFLVITQVE, *fluitque Occurrénſque ſibi venturas adſpicit vndas: Et nunc ad fontes, nunc ad mare verſus apertum Incertas exercet aquas*] Ad huius loci comparationem reſpexit Seneca in Hercule furente:

Demitque curas, néue remeandi amplius
Pateat facultas: flexibus multis grauem
Inuoluit amnem. Qualis incerta vagus
Mæander vnda ludit, & cedit ſibi,
Inſtátque dubius, litus an fontem petat.

De quo & ipſe alibi hoc modo:

Mæander toties, qui terris errat in iiſdem,
Qui lapſas in ſe ſæpe retorquet aquas.

IANVA *difficilis filo eſt inuenta relicto*] Hoc, & ſuperius carmen ex iis, quæ ſubiiciam, facilius intelligitur:

Per-

Perfidus Ægides, ducentia fila ſecutus,
Curua mea fugit tecta ſororis ope.
Cùm tibi ne victus tecto morerere recuruo,
Quæ regerent paſſus, pro duce fila dedi. Et:
Nec tibi, quæ reditus monſtraret fila dediſſem,
Fila per adductas ſæpe recepta manus. Et:
Quæ dedit ingrato fila legenda viro.
Catullus:
Errabunda regens tenui veſtigia filo,
Ne labyrintheis è flexibus egredientem
Tecti fruſtraretur inobſeruabilis error.

—DESERTAE, *& multa querenti Amplexúſq. & opem Liber tulit*] *Deſerta* Ariadnæ, quam à Theſeo relictam Bacchus duxit vxorem. Qua de re extat elogium illud ipſius:
Illa (nec inuideo) fruitur meliore marito,
Inq; capiſtratis tigribus alta ſedet.

De hac etiam Ariadna, quam Iuppiter immortalem & ſenectutis expertem fecit, ſic Heſiod. in Theogonia: χρυσοκόμης δὲ διόνυσος ξανθὴν ἀριάδνην, κούρην μίνωος, θαλερὴν ποιήσατ' ἄκοιτιν. τὴν δὲ, &c. Sed aureo crine conſpicuus Bacchus flauam Ariadnam, filiam Minois, in flore exiſtentem duxit vxorem: Hanc autem, &c. Non defuerunt, qui dixerint, Ariadnas fuiſſe duas; alteram, quæ Libero nupſit, ſeniorem; alteram iuniorem, quæ Theſeo.

GEMMAE *nitidos vertuntur in ignes*] De Ariadna in cælum euecta, deque eius corona in ſtellas conuerſa, ita loquitur Bacchus ipſe III. Faſtorum:
Tu mihi iura toro mihi iuncta vocabula ſumes:
Nam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Síntque tuæ tecum faciam monumenta coronæ:
Vulcanus Veneri, quam dedit, illa tibi.
Dicta facit, gemmáſque nouem transformat in ignes,
Aurea per ſtellas nunc micat illa nouem.

Vbi eſt, à quo accepta ſit, & quibus conſtet ſtellis. Sed de ſtellis aliter Higinus.

DAEDALVS *interea Creten, longúmque peroſus Exſilium*] De Dædali exſilio, & volatu copioſe etiam ſcribit initio lib. II. De Arte. Vnde nos, quoniam nihil aptius, appoſitiusq. ad huius loci intelligentiam reperiri poſſe arbitramur, multa ſumemus, ac loca cum locis, quam diligentiſſimè fieri poterit, conferemus.

TACTVS

TACTVS] lib. Briant. *captus. Terras licet*, inquit, *& vndas Obſtruat, at cælum certè patet*, &c. Illic eſt:

Poſſidet, & terras, & poſſidet æquora Minos,
Nec tellus noſtra, nec patet vnda fugæ.
Reſtat iter Cæli, Cælo tentabimus ire.

Sciendum eſt Minoëm primum in ſacrificio tus hibuiſſe. Hoc videtur indicare Tranquillus in Tiberio. Cuius hæc ſunt cap. LXX. Minois exemplo, ture quidem, ac vino ſupplicauit. NATVRAMQVE *nouat*] illic:

Sunt mihi naturæ iura nouanda meæ.

NAM *ponit in ordine pennas*] illic:

Remigium volucrum diſponit in ordine pennas.

TVNC *lino medias, & ceris alligat imas*] illic:

Et leue per lini vincula nectis opus:
Imáque pars ceris adſtringitur igne ſolutis.

—PVER *Icarus vna Stabat, & ignarus ſua ſe tractare pericla Ore renidenti, &c.*] illic:

Tractabat cerámque puer, pennáſque renidens,
Neſcius hæc humeris arma parata ſuis.

ORE *renidenti*] Valer. Flaccus lib. IV.

Ore renidenti luſtrans obit.

—POSTQVAM *manus vltima cœpto Impoſita eſt*] illic:

Finitúſque noua iam labor artis erat.

—GEMINAS *Opifex librauit in alas, Ipſe ſuum corpus, motáque pependit in aura, Inſtruit & natum: medióque vt limine curras, Icare, ait, moneo, &c.*] illic:

Me pennis ſectare datis, ego præuius ibo:
Sit tibi cura ſequi: me duce tutus eris.
Nam ſiue æthereas vicino ſole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit.
Siue humiles propiore freto iactabimus alas,
Mobilis æquoreis penna madeſcet aquis.

INTER *vtrumque vola*] illic:

Inter vtrumque vola, ventos quoque nate caueto;
Quáque ferent auræ, vela ſecunda dato.

—NEC *te ſpectare Bootem, Aut Helicen iubeo, ſtrictúmque Orionis enſem*] illic:

Sed tibi non virgo Tegeæa, Coméſque Bootes,
Enſifer Orion adſpiciendus erit.

ME *duce carpe viam. Pariter præcepta volandi Tradit; & ignotas humeris accommodat alas, &c.*] illic:

Dum monet aptat opus puero, monſtrátque moueri,
Erudit infirmas vt ſua mater aues.
Inde ſuis factas humeris accommodat alas,
Pérque nouum timidus corpora librat iter.
Iámque volaturus paruo dedit oſcula nato:
Nec patriæ lacrimas continuere genæ.

—V E L V T *ales ab alto Quæ teneram prolem produxit in aëra nido, Hortatúrque ſequi*] Ad hunc locum reſpexit Valer. Flaccus lib. VII. *Qualis adhuc teneros ſupremum pallida fetus*
Mater ab excelſo produxit in aëra nido,
Hortatúrque ſequi, breuibúſque inſurgere pinnis.

In lib. Dominic. & Briantij non *produxit*, ſed *deduxit*, legitur.

H O R T A T V R Q V E *ſequi*] Subaudi, ita.

E T *mouet ipſe ſuas, & nati reſpicit alas*] Illic totum hunc dixit verſum: *Hos aliquis tremula dum captat arundine piſces.* Hoc verſu ibi quoque vſus erat.

—Q V I *æthera carpere poſſent*] illic:
Ingenium mala ſæpe mouent: quis crederet vmquam
Aërias hominem carpere poſſe vias?

—E T *iam Iunonia læua Parte Samos fuerat, Delóſque Paróſque relicta Dextra Lebynthos erat, fecundáq; melle Calymna*] Illic paullò copioſius:
Iam Samos à læua fuerat. Naxóſque relicta,
Et Paros, & Clario Delos amata Deo.
Dextra Lebynthos erat ſiluíſque vmbroſa Calymna,
Cinctáque piſcoſis Aſtyphaleia vadis.

C V M *puer audaci cœpit gaudere volatu, Deſeruítq. ducem & cæli cupidine tactus Altius egit iter.*] Quidam vet. libri, *cupidine captus.* Illic:
Cùm puer incautis nimium temerarius annis
Altius egit iter, deſeruítque patrem.

—R A P I D I *vicinia Solis*] In duobus Vatic. *Rapidi ad vicinia Solis.* In vno meo, Statij, Briantij, & Cæleſt. *At vicinia Solis Ad*, pro *At*, & contrà, apud antiquos ſcriptitatum eſſe, conſtat. Et planè hoc loco ſenſus illud *At* videtur requirere.

—R A P I D I *at vicinia Solis Mollit odoratas pennarum vincula ceras*] illic:
Vincla labant, & cera Deo propiore liqueſcit,
Nec tenues venti brachia mota tenent.

T A B V E R A N T *ceræ: nudos quatit ille lacertos*] Illic eſt totus hic verſus.

R E M I-

REMIGIOQVE *latens non vllas concipit auras*] In duobus Vatic. & vno meo, *Percipit auras.* Ad huius verſus ſententiam videtur reſpondere ille:

Et trepidat, nec, quo ſuſtineatur, habet.

ORAQVE *cærulea patrium clamantia nomen Excipiuntur aqua:*] illic:

Decidit: atque cadens, pater, ô pater auferor, inquit:
Clauſerunt virides ora loquentis aquæ.

AT *pater infelix, nec iam pater, Icare, dixit, Icare, vbi es? qua te regione requiram? Icare, dicebat, pennas conſpexit*] In vno meo, Aldino, & vtroque Maffei legitur, *Adſpexit*, quod magis placet: Nam ita eſt in II. De Arte, vt videbis.

—IN *vndis, Deuouitque ſuas artes, corpúſque ſepulcro Condidit, &c.*] Illic eſt:

At pater infelix, non iam pater, Icare, clamat,
Icare, clamat, vbi es? quóue ſub axe volas?
Icare, clamabat, pennas adſpexit in vndis,
Oſſa tegit tellus, æquora nomen habent.

QVA *te regione requiram?*] Claud. lib. II. De rapt. Proſerp. *quo te ſub cardine quæram?*

TESTATA *gaudia cantu*] In Cæleſt. & vno meo, *Gaudia voce eſt.* BRACHIA *nodo Iunxit*] In aliquot vet. *Nodo vinxit.* Vtrumque placet.

FAVET *ingeniis*] Sic quoque loquitur M. Tullius lib. IV. vt vocant, Familiarium: Sed, mihi crede, etiam is, qui omnia tenet, fauet ingeniis.

PROPTER *humum volitat*] Quàm plurimi libri, tum ſcripti, tum typis excuſi, malè habent, *Præter humum.* Illo modo optimi quique manuſcripti, & Aldinus, *Propter*, hoc loco, vt & apud Terent. & apud Ciceronem, valet iuxta: & ita interpretatur Nonius illud Siſennæ, lib. IV. hiſtor. Partem cohortium propter mare collocat in litore. Quamquam *præter* etiam ferri poteſt. Plautus in Sticho: *Muſtella murem mihi abſtulit præter pedes.* & hic noſter epiſt. IV. *Nam, ne pacta tibi præter mea regna redires, Cùm cuperes; ventos non habuiſſe potes.*

—IAM *lamentabile Athenæ Pendere deſierant Theſea laude tributum.*] Plautus in Epidico:

At tributus quom imperatus eſt, negant pendi poteſſe.
His quibus tributus maior penditur, pendi poteſt.

—IAM *lamentabile Athenæ Pendere deſierant Theſea laude tributum.*] Huc pertinet, quod collegit Valerius lib. V. cap. III.

Detrahe, inquit, Athenienſibus Theſea: nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt: ſiquidem ille vicatim diſperſos ciues ſuos in vnam Vrbem contraxit, ſparſimque & agreſti more viuenti populo, ampliſſimæ ciuitatis formam, atque imaginem impoſuit. Idem ſæua potentiſſimi regis Minois imperia vix dum ætate pubeſcente repulit.

Oenea *namque*] Lutatius ad illud Statij, *Sæuóque infanda precatur Oenide.* ſic de Oeneo litteris conſignauit: quod ab ipſo Ouidio videtur accepiſſe. Oeneus Parthaonis filius Aetoliæ Rex, cuius ciuitas Calydon, nobiliſſimam, & ſummam poteſtatem regni turbauit, negligentia ſacrorum nimia. Siquidem vota pro imperij fructibus celebrans, nomen Dianæ contempſit: Propter quod nimia indignatione oppreſſus, vt videretur omnes placaturus, ſi illam adoraſſet, & aprum magnitudinis ſummæ in regionem eius immiſit: qui, vaſtatis gentibus, Calydonius ab Vrbe appellatus eſt: Cuius feritate Oeneus fractus, edictum tale propoſuit, vt dimidiam regni partem caperet, qui monſtrum interemiſſet. Meleagri virtus periculum non expauit. Siquidem eius filius vndique iuuentutem collectam ad illam noui generis expeditionem vocauit: Inter quos Atalanta conuenit Iaſij filia, ſumma venatrix, quæ in ſaltibus prædictum aprum ſagitta peruium prima percuſſit. Poſtea Meleager in ſe venientem feram excepit, interemitque, & gratus aduerſus puellam futurus, quæ inter viros ſucceſſu virtutis enituerat, pellem monſtri illius cum capite dedit ad teſtimonium laudis: ſed munus peractum fortitudine inuidia prodidit. Plexippus namque, & Agenor Meleagri auunculi indignati ſunt ſibi prælatam fuiſſe Virginem, & eam dono ſpoliarunt; qua conditione fata ſibi maturauere. Id enim indignatus Meleager, conſanguinitate cælata matris ſuæ fratrem Plexippum occidit, ſibique matris affectum abſtulit. Althea ſiquidem dum ſæuit vltione germanorum, titionem, quem habebat occultum, qui, cùm Meleager naſceretur in regia, ſubito traditus fuit à Parcis, vt iuuenis tam diu viueret, quoad is eſſet ſeruatus: mater ignibus merſit, eumque cum filij fatis exſtinxit. Quæ poſtquam admiſſum nefas agnoſcit, laqueo vitam finiuit. Vide etiam Apollodorum lib. 1. Bibliothecæ.

Et *ſeta denſis ſimilis haſtilibus horrent*] In duobus Vatic. vtroque meo, aliiſque omnibus eſt, *Et ſeta ſimiles rigidis haſtilibus horrent.* Omnino rectius.

—Nec *ſeſe in mœnibus vrbis Eſſe putant*] In vno meo, vno Maffei,

Maffei, & Cæleſt. *Nec ſe niſi mœnibus, &c.* Si priore modo legatur, erit ὑπερβολὴ.

—DONEC *Meleagros*] Aliquot libri ſcripti, *Meleager.*

—ET *vna Manus iuuenum caluere cupidine laudis*] In duobus Vatican. Briantij, vtroque Maffei, vno meo, & Dominic. *Coiere cupidine laudis.* Quod eſt ſatis venuſtum, ac lepidum.

TYNDARIDAE *gemini præſtantes, caſtibus alter, Alter equo*] De Caſtore, & Polluce ſic etiam Horatius:

Caſtor gaudet equis, ouo prognatus eodem
Pugnis.

Sic Helena apud Homerum III. Iliad.

κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα,
αὐτοκασιγνήτω, τώ μία γείνατο μήτηρ.

Et Caſtorem (videre non poſſum) pugnandi peritum, & pugilatu ſtrenuum Pollucem, germanos fratres, quos mihi vna genuit mater. Et Propertius:

Qualis & Eurotæ Pollux & Caſtor arenis,
Hic victor pugnis, ille futurus equis.

Seneca in Medea:

Cedet Caſtore cum ſuo Pollux caſtibus aptior.

ET *cum Pirithoo felix concordia Theſeus*] Ex quatuor quæ ex omnibus ſæculis celebrantur amicitiæ, Theſei & Pirithoi numeratur. Cic. lib. I. De fin. Tria vix amicorum paria reperiuntur: vt ad Oreſtem peruenias, profectus à Theſeo. Idem lib. De amicitia. Ex omnibus ſæculis, vix tria, aut quatuor numerantur paria amicorum. Quo loco hæc notauit, qui de Latina lingua, deque me optimè meritus eſt, Paulus Manutius. Theſeus, & Pirithous: Achilles, & Patroclus: Oreſtes, & Pylades: Damon, & Pythias. At Ouid. lib. I. Triſtium eleg. IIX. non Damonem & Pythiam, vt & Cicero quoque III. Officiorum & V. Tuſc. ſed Euryalum & Niſum vocat. eius verba ſunt:

De comite Argolico poſtquam cognouit Oreſtem,
Narratur Pyladen ipſe probaſſe Thoas.
Quæ fuit Actoridæ cum magno ſemper Achille,
Laudari ſolita eſt Hectoris ore fides.
Quòd pius ad Manes Theſeus comes iret amico,
Tartareum dicunt indoluiſſe Deum:
Euryali Niſiq; fide tibi Turne relata,
Credibile eſt lacrimis immaduiſſe genas.

Vide & eodem lib. eleg. IV. & lib. V. eleg. item V.

NEMORISQVE *decus Tegeæa Lycei*] In vno Vatic. *Ne-*

moriſque decus Atalanta Lycei. In nonnullis ſcriptis libris,quibus vſus ſum, eſt ſuper *Tegaea, id eſt, Atalanta.* Fortè lectio Vatican. libri eſt Gloſſema,quod deinde in verſum irrepſit. At ſequens carmen:

Venit Atalanta Schœnei pulcherrima Virgo, non legitur in libris quotquot vidi. Quare non mirum videri debeat, ſi alij id obelo notarunt. Ego, veterum librorum fretus fide, & auctoritate, ſuppoſititium, atque adulterinum puto. Itaq. omnino expungendum reor. Nam primùm ineptum eſt, noſtroque indignum poëta: deinde,quod potiſſimum eſt, abeſt, vt dixi, ab antiquis exemplaribus. Quin etiam abſque eo ſenſus optimus eſt, optimeque ſuperius cum ſequenti cohæret. De Atalanta, Iaſij filia, multa ſcitu digna ſcribit Aelianus libro XIII. De varia hiſtoria, & Apollodorus lib. III. Bibliothecæ, qui varietatem notat.

—IN *virgine poſſes*] In meis, & Cæleſtino, *poſſis.* quod eſt magis poëticum.

VT *excuſis eliſus nubibus ignis*] Sic liber Aldinus malè. Emendatè autem meus, & nonnulli alij veteres, *vt excuſus eliſis.* Excutere ignem Latinè dicitur, & quidem propriè: vt & elidere nubes. Syllabæ autem *vs* timendum non eſt, quæ fortaſſe imperitis deprauandæ ſententiæ anſam præbuit, in tertio pede iambus ponitur frequentiſſimè: quanquam cæſura etiam ſyllaba breuis fit longa. Itaque eo, quo dixi, modo, legendum omnino eſt. At hic noſter ext. lib. VI. dixit eliſos ignes eo verſu:

Exiliúntque cauis eliſi nubibus ignes.

Rectè ſanè, propter verbum *exiliunt.*

SPARGITQVE *canes*] Alibi dixit, *Diſſipat:* quo modo in ſequenti carmine:

Sicut aper longè ſiluis latratibus actus,
Fulmineo celeres diſſipat ore canes.

—ET *obliquo diſſipat ictu*] ſic vet. libri. Alij malè legunt, *Diſpicit ictû.*

LONGIVS *it*] *It,* pro *iuit*; ideò producitur: quamquam in hoc auctore frequentiſſimè *t*, producitur.

PHOEBE, *ait, Ampycides*] nonnulli ſcripti libri, *Amphycides, per φ.* SED *ſine vulnere aper*] ſubaudi manſit, vel abiit, aut tale quippiam.

FERRVMQVE *Diana volanti*], In vno meo, & quibuſdam aliis, *Ferrum Diana volanti.* Quod mihi lepidius videtur.

IRA *feri mota eſt*] In Cæleſt. *Ira fera.* Illud rectius. Intelligitur

ligitur enim apri. Niſi illud obſtat ex epiſt. *Illa fera ſpolium pignus amoris habet.*

EMICAT *ex oculis, ſpirat quoque pectore flammas*] Sic libri ſcripti omnes. Alij aliter legunt. Atque hoc forſè eſt, quod ſuperius dixit:

Sanguine, & igne micant oculi.

AVT *plenas milite turres*] *Milite*, pro *Militibus*.

ORITHYIAE *magni*] Quidam alij vulgati, *Orichia*. In vno meo, & vtroque Maffei, *Orthiada*.

PRONVS *ab arborea*] Ita veteres libri.

CELEREM *Tegeaa ſagittam Impoſuit neruo*] Hic locus ſuperiorem verſum confirmat, ac declarat, *Nemoriſque decus Tegeaa Lycei.* FIXA *ſub aure feri*] In Cæleſt. *fera*.

DISTRINXIT *arundo*] In duobus meis, atque aliis quibuſdam, *Deſtrinxit*, per *E*.

IACTANTQVE *ſine ordine tela*] In omnibus ferè antiquis, *Iaciúntque*. Illud probabilius.

CONCIDIT *Anceus, glomeratáque ſanguine multo Viſcera lapſa fluunt*] Sic legitur in ambobus meis, duobus Maffei, Briantij, vno Vatic. & Cæleſtino. In Dominic. autem, *Viſcera rupta cadunt*. In alio Vat. *Viſcera lapſa trahens fluunt*, retineo.

MADEFACTAQVE *terra cruore eſt*] In vno meo, vno Maffei, & Dominic. *Madefacta eſt terra cruore*. Quæ lectio meliorem efficit ſenſum. In vno tamen Vatic. vno meo, Briantij, altero Maffei, & Cæleſt. *Madefactáque ſanguine terra eſt*.

PARS *anima conſiſte mea*] Hæc verba maximum præſeferunt amorem, maximamq́ue beneuolentiam. Ipſe alibi:

A tibi dilecto miſſam Naſone ſalutem
Accipe pars anima magna, Seuere mea.

Horatius:

Et ſerues anima dimidium mea. Idem:
A te mea ſi partem anima rapit
Maturior vis. Perſius:
Pars tua ſit, Cornute, anima.

Statius:

Pars anima victura mea, cui linquere poſſim,
O vtinam, quos dura mihi rapit Atropos annos.

Sannazarius:

Pars anima, Puderice, mea.

CVI *bene librato*] In vno meo, & Cæleſt. *Quo bene librato.*

OBSTITIT *eſculea*] In eodem Cæleſt. *Obſtitit Herculea.*

—DEXTRAE *contingere dextram*] In eodem, Briant. & vno meo, *Coniungere dextram*. Rectè vtroque modo. Liuius lib. XXII. hanc comprobat: Dextras, inquit, dextræ iungentes, fidem obſtrinximus, vt ſeruatis de menſis eſſemus. Alibi Ouidius ipſe aliter loquitur: *Commiſſaq; dextera dextra*. Et ruſus aliter: *Admotáque dextera dextra*.

ATQVE *ita ſume mei ſpolium Nonacria iuris, Dixit, & in partem veniat mea gloria tecum. Protinus exſuuias rigidis horrentia ſetis Terga dat, & magnis inſignia dentibus ora*] Videtur Ouidius hoc loco imitatus illud Attij Meleagro: *Remanet gloria apud me, exſuuias dignam Atalantæ dare.* huc pertinent illa epiſtola IV.

Arſit & Oeonides in Manalia Atalanta,
Illa fera ſpolium pignus amoris habet.

Tangit & hanc rem Homerus lib. IX. Iliad.

NON *tulit, & tumida frendens Mauortius ira*] Liber Dominic. & quidam alij, *& tumida feruens*. Quo propè modo locutus eſt ſuperius: *Vtq; animus tumida feruebat ab ira*. Et inferius: *Sæpe ſuum feruens oculis dabat ira ruborem*. Silius lib. V. illo modo: *Lentulus hic frendens ira*. Et XI. *Excipit his frendens Fabius*.

—FRATERNAQVE *fata timentem*] In vno meo, *Fratris quoque fata timentem*.

—CALIDVMQVE *prioris Cædecalfecit conſorti ſanguine telum*] In vno meo, *Cæde calefecit*. In altero, *Cæde madefecit*.

ET *auratis mutauit veſtibus atras*] In duobus meis, & aliis vet. & Ald. rectè eſt, *Et auratas mutauit veſtibus atris*. Eleganter dicitur *Mutare veſtem*, hoc eſt pullam inducre veſtem.

—FLAGRANTEM *mater ab igne Eripuit ramum*] In Vatic. *Eripuit torrem*.

TVM *conata quater flammis imponere ramum*] Hoc quoq. loco idem liber habet, *torrem*. Rectius: nam infrà dicit, *Funereum torrem medios coniecit in ignes*. Torres autem, vt ait Agretius, eſt lignum præuſtum. Nonius hoc modo: Torris dicitur fax, vnde & torridare dicimus comburere. Vbi citat Attij locum, qui mirificè huc facit. Eius hæc ſunt verba in Meleagro: Eum ſuum vitæ finem ac fati internecionem fore Meleagro, vbi torris eſſet interfectus flammeus.

—DABAT *ira ruborem*] In vno Vatic. *Furorem*. In alio, *Colorem*. In vno meo, *Rigorem*.

THESTIAS] Althæa Theſtij filia.

INCIPIT *eſſe tamen melior germana parente*] Libro I. Triſt. eleg. VI.

Vtq́; cremaſſe ſuum fertur ſub ſtipite natum
Theſtias, & melior matre fuiſſe ſoror.

PARENTE] Althæa.

—MORS *morte pianda eſt: In ſcelus addendum ſcelus eſt, in funera funus*] Tale quippiam alibi:

Quid folia arboribus, quid pleno ſidera cælo?
In freta collectas alta quid addis aquas? Et:
In flammam flammas, in mare fundis aquas. Et:
Hic qui contentus non eſt, in litus arenas,
In ſegetem ſpicas, in mare fundat aquas. Et:
Mittere ad hunc carmen, frondes erat addere ſiluis.

HEI *mihi, quò rapior?*] In ambobus meis, & vno Maffeiano, *Ei*, ſine adſpiratione. Sic quoque ſcriptum eſſe in vetuſtiſſimo Terentio Petri Bembi, affirmabat Muretus, & Faërnus ſcriptum reliquit. Ab *Ei* autem, vt, quem modò nominaui, Muretus publico in gymnaſio teſtatus eſt, Grammaticus quidam, qui nondum editus eſt, Eiulandi verbum deduci ait. In quibuſdam aliis, *Heu mihi:* quemadmodum ſæpiſſimè apud Plautum. Sed *Ei* veriorem lectionem puto.

ET *quos ſuſtinui bis menſum quinque labores*] Liber Vrſini, *Et, quos ſuſtinui menſes bis quinque, labores.* Vnus Vatican. & Briantij, *bis menſes*. Priſcianus tamen lib. VII. ſuperiorem agnoſcit lectionem: aitq́ue menſum pro menſium poni; cuius opinionem & auctoritatem ſequor; licet illa altera non prorſus abſurda videatur.

MELEAGRVS *ab illa*] Libri mei & Cæleſt. *Meleager.* Statij verò *Meleagros.*

ET *vulgus, proceréſque gemunt*] Duo Vatic. *Vulgusq́; proceréſque gemunt.* Quod libentius ſequor.

—OENEVS *Puluere canitiem genitor*] Libri o.ſ. *Heu, heu puluere, &c.* quod probabilius videtur. Atque *Oeneus*, videri poteſt Gloſſema.

NON *mihi ſi centum Deus ora ſonantia linguis, Ingeniúmque capax, totúmque Helicona dediſſet*] Alibi:

Nec mala voce mea poterunt tua cuncta referri,
Ora licet tribuas multiplicata mihi.

Claud. Panegyrico in Probum, Probinum, & Olibrium:

Non, mihi centenis reſonent ſi vocibus ora,
Multifidúſque ruat centum per pectora Phœbus,

Acta Probi narrare queam. Homerus lib. II. Iliad.

πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω,
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν,
φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Hunc ſecutus Hoſtius poëta in lib. II. belli Hiſtrici ait:

——non ſi mihi lingua
Centum, atque ora ſient totidem, vocéſque liquatæ.

Hinc Virgilius ait:

Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oráque centum.

Hæc tria poſtrema exempla contulit Macrobius lib. VI.

AD *pectora preſſant*] Dominic. & Briant. *verſant.*

MVLTA *quoque hic torrens niuibus de monte ſolutis*] Ita etiam loquitur lib. III. Elegiarum, vbi de alio torrente ſcribit, qui prope muros Patriæ labitur; quíque nunc vulgo *Vella* dicitur; Ouidij verò tempeſtate, vt ipſe ibi ſignificat, nullum habebat nomen. ait enim:

Nunc ruis appoſito niuibus de monte ſolutis,
Et turpi craſſas gurgite voluis aquas.

Et mox:

Nomen habes nullum niuibus collecte caducis,
Nec tibi ſunt fontes, nec tibi certa domus.

Quam naturam hodie quoque retinet. Incipit fluere ab altiſſimi montis radicibus, qui Itala lingua ab omnibus *Maiella* nuncupatur. Vbi perpetuò eſt ſatis niuis. Hæc ideò dixi, quoniam nemo non ignorat de quo torrente ibi locutus ſit.

—NEC *leuibus atria tophis*] *Leuibus*, Regius exponit, aſperis, impolitis. Quod mihi non probatur.

ET *ab aruis arua reuulſi*] Malè ita eſt in omnibus excuſis libris, & in quibuſdam veteribus. Rectè autem, & ſincerè in libro Dominicano. *reuelli* ſic enim facit præteritum ab Euello. Auctor locuples eſt Seruius lib. IV. Aeneidos. Atque ita legitur illud in epiſtola Hypſiphyles ad Iaſonem in vet. libris, & in quibuſdam impreſſis: *Aurea Phryxeæ terga reuellit ouis.*

FLVCTVS *noſtérque, maríſque Continuam diduxit humum*] Duo Vatic. Statij, & alij libri ſcripti meo antiq. excepto, habent, *Deduxit* per *E*. Rectius. Propertius:

Vel tremefacta cauo tellus deducat hiatu.

Seneca in Octauia:

Deducta ſubito patuit ingenti mihi
Tellus hiatu lata.

Sic legitur in veteri lib. ſ. Nicolai Sulmonen. & in alio P. Ga-

P. Galeſij. Alio modo loquitur Catullus:

Cùm grauis exuſtos æſtus hiulcat agros.

OBSTVPVERE] Lib. Statij, *Obſtipuere.* Rectè.

—PERACTVM *eſt*] In vno meo, *Paratum eſt.*

—MEDIO *circumdata muro*] In Vatic. & Vrſ. *Modico.* Omnino probabilius.

—CELEBRES] Frequentatæ.

ILLA *ſunt annis iuncti iuuenilibus illa*] Epanadiploſis, vt: *Antè nouis rubeant, quàm prata coloribus, antè.* Iulius Rufinianus & Diomed. auctores.

QVO *ſuperiniecit*] ſic in meo antiquiore. Duo Var. *Quod.*

—FVRCA *leuat ille bicorni*] Vatican. *Inde.* Briantij, alius Vatic. & Capranic. *illa.* rectè: vt ad Bauciden referatur. Sunt enim hæc, quæ à poëta narrantur, mulieris munera, & poëta ipſe ſatis oſtendit his verbis: *Quodq́; ſuus coniux riguo collegerat horto, Truncat olus foliis.* Quamuis hæc ita eſſe poſſint; magis tamen placet legere INDE, vt item ad Bauciden referatur. Quam lectionē in prima editione non immeritò probaui.

ET *ignes ſuſcitat heſternos*] Metaphora ab homine dormiēte. Plautus in Moſtellaria, *Quis iſtic dormit?* Phil. *Callidates.* T. *Suſcita ipſum.* Virgilius lib. VIII. *Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma.* Ibidem priore illo modo:

Impoſitum cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes.

FACES] Facibus ſimiles.

TERGA *ſuis*] Auctor Moreti: *Durati ſale terga ſuis.*

INTEREA *medias fallunt ſermonibus horas*] Alibi:

Sæpe dies ſermone fuit minor, ínque loquendo
Tarda per æſtiuos defuit hora dies.

SVSPENSVS *ab anſa*] appenſus ab anulo.

IN *medio torus eſt, &c.*] Poſt hunc verſum in vno meo, Cæleſt. Dominic. Briant. & ſex Vaticanis legitur hic alius: In Cap. lib. eſt in ora:

Concutiúntque torum de molli fluminis vlua.

In duobus aliis Vatic. Statij, & meo antiquiore non legitur: neque profectò ſenſus hoc loco poſtulat; nec mihi probatur. Sed placuit ſtudioſis ſignificare, quod inuenerim. Vnus tamen Vatican. & Vrſini habent verſum illum, qui in impreſſis non eſt, collocatum poſt hunc, *Impoſitus lecto, &c.* quo loco ſenſus eum requirit. Qua in re ſecutus ſum iudicium Galeſij, & nobiliſſimi adoleſcentis Karoli Belprati. *Impoſitis* autem per i in ext. ſyllaba legendum in ſuperiore verſu. Sic enim eſt in Statij,

Vrſ.

Viſ. meis, aliisque vet. libris. In Domin. verò, *Impoſito* pero. ſed illud rectius videtur.

D a n t q. *locum menſis paullum ſeducta ſecundis Hic nux*:] Huc faciunt verba illa de Nuce, quæ ſecundis mēſis apponitur:

Poma cadunt menſis non interdicta ſecundis.

—M a l a *caniſtris*] Vatican. *Poma.*

L e c t o *non indignanda ſaligno*] In vno meo, & Capran. legitur *Sed non indigna*. In Vaticano, *ſet non indigna*, *ſet* per *t*. quo modo vet. librarij ſcriptitabant. quæ lectio, vt verior, vehementer etiam atque etiam mihi probatur.

I n t e r e a, *quoties, &c.*] Duo Vatic. & alij o. ſ. *Totiens.*

D v m *deflent fata locorum*] lib. vet. *Dum deflent fata ſuorum*. Ita porro ſecundo ab hoc verſu: *Dúmque ea mirantur, dum deflent fata ſuorum.*

M e r s a *vident, quærúntque ſua pia culmina villa. Sola loca ſtabant, dum deflent fata locorum*] Hæc duo carmina in lib. Statij non leguntur. In meo antiquiore, & Vrſini non eſt ſuperior verſus: Item in duobus Vaticanis. Atque ille alter poſterior in his quatuor libris repoſitus eſt in ora. In altero meo notatum eſt in margine, *vacant*. quo verbo ambos adulterinos eſſe oſtenditur. Quamobrem hinc tollendos, atque expungendos cenſeo. Sentit & mecum ingenioſus Galeſius. In alio lib. vet. Capran. aliena manu vterq. verſus in margine repoſitus eſt.

C o n c i p i v n t *Baucíſque preces, timidúſque Philemon*] Hic verſus mox repetetur: verùm in lib. Maffeianis, & vno Vatican. non legitur. In Vrſini eſt repoſitus in ora. quo fit, vt credam Ouidij non eſſe, & ſine cauſa repetitum.

I v d i c i v m *ſuperis, &c.*] In vno meo, & vno Vatic. Dominic. & Cæleſt. *Conſilium ſuperis*. Quod melius, & probabilius eſt. In altero meo, Capran. & Statij, *Indicium*. Aeque bene. Vnde factum eſt iudicium, *u* pro *n* poſito: ſed malè.

E g i m v s *annos*] ſuprà: *& dulces concorditer egimus annos* Virgilius lib. 1. Aeneid.

Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat. Terent. in Hecyra:
Illíque exopto, vt relliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui ſit fortunatior.

A n t e *gradus ſacros*] Sic lib. vet. ſicque legendum.

N a r r a r e n t *caſus*] In duobus meis, Statij, & Cæleſt. *Narraſſent.* I n c o l a *de gemino vicinos corpore truncos*] In vno Vatican. *Incola de medio, &c.* In alio Vatican. Statij, &

vno

vno meo, *Incola de gemina vicinos arbore truncos.*

CALYDONIVS *amnis*] In vtroq. meo, Statij & Briantij, *Calydonius heros.* Vtrumque rectum.

CIRCVMIERE] In lib. Statij, aliiſque vet. *Circuiere* ſine *m.* Verùm *m* neceſſariò requiritur. In lib. Triſt. *Morelupi clauſas circumeuntis oues.* Iuuenalis: *Frigida circumeunt pigri Sarraca Boota.*

QVANTVM *fuit herba ſub omni*] ſic o. ferè vet. lib. Vulgati. *ſub illa.* GEMITVMQ *dedit Dodonia quercus*] Sic duo Vatic. In vno meo, & vno Maffei, *Decidua quercus.* In altero meo, *Mox decida quercus:* Sed in priore meo deſcriptum eſt ſuprà, *Dodonia.* In altero Maffei, *De vulnere quercus.*

—AC *longi pallorem ducere rami*] Sic in vno meo. In altero verò, & vno Maffei, *Ac longi ſudore madeſcere rami.*

HAVD *aliter fluxit diſcuſſo cortice ſanguis*] In Vatican. Stat. & Cæleſt. *Diſcuſſo ſanguine cortex.* Prior lectio magis mihi probatur.

EDITVS *è medio ſonus eſt cum robore talis*] In vno meo, *Tunc robore talis.* In Domin. ambobus, Maffei, & Cæleſt.

Cùm ſonus auditur medio de robore talis.

Aldinus:

Editus è medio ſonus eſt de robore talis.

NYMPHA *ſub hoc ego ſum Cereri gratiſſima ligno*] Hunc locum intelligit Seruius ad illud Virgilij in Gallo: *Iam neque Hamadryades, rurſus nec carmina nobis Ipſa placent.* Vbi ita ait: Nymphæ, quæ cum arboribus naſcuntur & pereunt, ἀπὸ τοῦ ἅμα, καὶ τῆς δρυός, qualis fuit illa, quam Eriſichthon occidit: qui cùm arbores incideret, & vox inde erupit, & ſanguis, ſicut docet Ouidius.

EST *locus extremis Scythiæ glacialis in oris, Triſte ſolum; ſterilis, ſine fruge, ſine arbore tellus: Frigus iners illic habitat.*] Hanc poſtea Scythiæ regionem, cùm ibi in exſilio ageret, magno ſuo cum incommodo expertus ita deſcripſit:

Orbis in extremi iaceo deſertus arenis,
Fert vbi perpetuas obruta terra niues.
Non ager hic pomum, non dulces educat vuas,
Non ſalices ripa, robora monte virent.
Nêue fretum laudes terra magis, æquora ſemper
Ventorum rabie ſolibus orba tument.
Quocumque adſpicias, campi cultore carentes,
Vaſtáque, quæ nemo vindicet, arua iacent.

Et:

Et: *Tu neque ver ſentis cinctum florente corona,*
Tu neque meſſorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas Auctumnus porrigit vuas,
Cuncta ſed immodicum tempora frigus habet. Et:
Non hic pampineis amicitur vitibus Vlmus;
Nulla premunt ramos pondere poma ſuo.
Triſtia deformes pariunt abſinthia campi:
Terráque de fructu quàm ſit amara docet.
Et Horatius:
Pone me pigris vbi nulla campis
Arbor æſtiua recreatur aura.

RIGIDI *cacumine montis*] Ita vet. & quidem rectè.

CAVCASON *appellant*] Caucaſon omnium montium altiſſimum eſſe, ſcribit Herodotus lib. VI. & Ariſtoteles in Meteoris teſtatur, vſque ad tertiam noctis partem illius verticem à ſole illuſtrari. Hunc montem Romani nominis fama tranſcendere non potuit, nec Gangen tranſnare. Auctor Cicero lib. VI. De repub. & Macrobius repetit lib. II. Satur. Caucaſum alio nomine ab aliis Paropamiſſum vocari ſcribit Diodorus lib. XVII. SCABRI *rubigine dentes*] In lib. Vatic. Vrſini, Dominic. Cæleſt. duobus meis, & vno Maffei, *Scabra rubigine fauces*: quam lectionem multo libentius ſequor.

GENVVMQVE *tumebat Orbis*] Dominic. *Rigebat.*

GEMINIS *amplectitur vlnis*] In meo antiquiore eſt *alis*; non probo. ASSVETAQ. *vertitur antra*] Emenda, ex omnibus, excepto Briantij, ſ. lib. *Aſſueta reuertitur antra.*

VTQVE *fretum recipit de tota flumina terra*] Plautus in Curc. *Quiſnam hic fluuius eſt, quem non recipit mare?*

INNVMERASQ. *faces cremat*] In vno meo, & Cæleſt. *Trabes cremat.* quod rectius videtur.

PLVRA *cupit*] In eodem meo, vtroque Maffei, Dominic. & Cæleſt. *Plura petit.*

IAMQVE *fame patrias, altiq; voragine ventris Attenuarat opes*] Terentius in Eunucho:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc atq. ordinis,
Hominem haud impurū, itidem patria qui abligurierat bona.

QVI *rapta præmia nobis*] Sic vet. & rectè.

QVAMVIS *modo viſa, &c.*] Vet. lib. *Quamuis ea, &c.*

ET *cultus piſces*] Hoc quoque loco vet. o. habent, *Et vultus.* Quo modo & Aldinus. idque melius.

CORNVA *dum ſumpſi*] Briantij lib. *geſſi.*

HER-

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEOS LIB. IX.
OBSERVATIONES.

MAGNAQVE *dat nobis tantus ſolatia victor*] Vide quæ dixi lib. v. ad locum illum: *Magna feres tacitas ſolatia mortis ad vmbras A tanto cecidiſſe viro.*

TANDEM *peruenit ad aures Deianira tuas*] Sic & mox: *Cùm fama loquax peruenit ad aures.* Et alibi:

Fama loquax veſtras iamiam peruenit ad aures.

Virgilius Aeneid. lib. II.

Fando aliquid ſi fortè tuas peruenit ad aures.

M. Tullius pro Sulla: Vix ad meas aures iſtius ſuſpicionis fama peruenit.

ALCIDES] Hercules, ab Alcæo auo, ſiue ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, id eſt fortitudine. Pindarus initio Alciden nominatum, poſtea Herculem dicit ab Hera, quam Iunonem dicimus, quòd eius imperiis opinionem famamq́ue virtutis ſit conſecutus. In cuius tutela populus, Liberi vites, Veneris autem myrtus. Phyſici Herculem tempus dicunt interpretantes, ideoq́ue populum ei aſſignari, allegoricôs, vt quia bicolor ſit, partes temporis accipere poſſimus, id eſt, noctis atque diei. Hæc Probus ecl. VII.

DOMINVM *me*] In meo, & Cæleſt. *me numen.*

HOSPES *tibi miſſus ab oris*] In eodem meo *tranſmiſſus.* quod non diſplicet.

ERATQVE *Cum pede pes iunctus*] Virgilius lib. x. *Hæret pede pes.* Furius in IV. Annali:

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, viro vir.

CVNARVM *labor eſt angues ſuperare mearum*] Alibi:

Te ne ferunt geminos preſſiſſe tenaciter angues,
Cùm tener in cunis iam Ioue dignus eras?

Idem:

Paruus erat, manibúſque duos Tirynthius angues
Preſſit, & in cunis iam Ioue dignus erat.

Huius rei meminit & Pindarus Oda I. Nem. & Plautus in Amphitruone, & Diodorus.

NEC *vllum Decentum numero caput eſt impune reciſum*] Ita ipſe apud Senecam: *Aut centum anguibus Hydram labe pauiſſem mea.* ET *ſummo digitorum vincula collo Iniicit*] Hoc eſt quod ſuperius dixit: *Totóque ego pectore pronus, Et digitos digitis, & frontem fronte premebam.*

MEQVE *alta ſternit arena*] In vno meo, & Cæleſt. *Méque alta figit arena.*

FVSIS *vtrimq; capillis*] In Vatic. *Fuſis per colla capillis.*

SCITVSQVE *vadorum*] Salluſtius in III. hiſtor. Vnus conſiſtit in agro Lucano gnarus loci, nomine Publipor. Valerius Flaccus lib. III. *Nec dum mens gnara locorum.* Idem Salluſtius in Iugurth. locorum ſcientes erant.

MISERAT *arcus*] In meo antiquiore, *Iecerat arcus.* Rectius, vt puto.

PELLEX *lacrimis lætabitur iſtis*] Huc reſpexit Seneca in Hercule Oeteo: *Pellicis gaudet ſuæ ſpectare lacrimas.* Videtur mihi Ouidius, dum hæc ſcriberet, reſpexiſſe ad locum illum Terentij in Eunucho, apud quem loquitur Phædria: *Quid igitur faciam? non eam? an potius ita me comparem, &c.*

IVGVLATA *pollice teſter?*] Ita in vno meo. In altero, & in Vatican. *Iugulanda.*

IN *curſus animus varios abit*] Terentius hoc antea ita expreſſerat: *Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc illuc impellitur.* TVRA *dabat primis, & verba precantia flammis*] Sic propè lib. VI.

Turáque dant ſanctis, & verba precantia flammis.

—LATE *diffuſa per artus*] In vno meo, *diſperſa.* In Vatican. *dilapſa.*

IMPLEVITQVE *ſuis nemoroſam vocibus Oeten*] Ex hac re à Seneca inſcribitur tragœdia Hercules Oeteus.

TABE *liquefactis, tollens ad ſidera palmas Cladibus exclamat, Saturnia paſcere noſtris: Paſcere, & hanc peſtem ſpecta crudelis ab alto; Córque ferum ſatia*] Hanc eandem ſententiam his prope verbis de Niobe loquens comprehendit:

A quibus ad cælum liuentia brachia tollens,
Paſcere crudelis noſtro Latona dolore;
Paſcere, ait, ſatiáque meo tua pectora luctu,
Córque ferum ſatia. Et infrà de hoc ita:
Sed noua peſtis adeſt, cui nec virtute reſiſti,

Nec

Nec telis, armiſque poteſt, pulmonibus errat
Ignis edax imis, pérque omnes paſcitur artus.

MORS *mihi munus erit*] Sic alibi de ſe poëta loquitur, cùm in longa & periculoſa nauigatione, magna eſſet actus tempeſtate: ait enim in exſilium proficiſcens:

Nec letum timeo, genus eſt miſerabile leti:
Demite naufragium, mors mihi munus erit.

Et Caſſandra apud Senecam in Agamemnone: *Mors mihi erit ſecuritas.* BVSIRIM *domui*] De Buſiride ſic D. Auguſtinus: Buſiris, regnante Danao Argiuis, Rex vel potius Tyrannus ſuis diis hoſpites immolabat, & ab Hercule interemptus eſt, cùm etiam eum voluiſſet occidere. Ab Hercule Buſirin interfectum eſſe, docet Deianira, ipſum ſic alloquens:

Si te vidiſſet cultu Buſiris in iſto,
Huic victor victo nempe pudendus erat.

—SAEVÓQVE *alimenta parentus Antæo eripui?*] Hac de re, deque Herculis & Antæi lucta venuſtè admodum Lucanus lib. IV. his carminibus:

Ille Cleonæi proiecit terga leonis,
Antæi Libyci perfudit membra liquore
Hoſpes Olympiacæ ſeruato more palæſtræ.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conſeruere manus, & multo brachia nexu,
Colla diu grauibus fruſtra tentata lacertis,
Immotúmque caput fixa cum fronte tenetur,
Miratúrque habuiſſe parem. nec viribus vti
Alcides primo voluit certamine totis;
Exhauſitq; virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus feſſo de corpore ſudor.
Tunc ceruix laſſata quati: tunc pectore pectus
Vrgeri: tunc obliqua percuſſa labare
Crura manu: iam terga viri cedentia victor
Alligat, & medium compreſſis ilibus artat:
Inguináque inſertis pedibus diſtendit & omnem
Explicuit per membra virum. rapit arida tellus
Sudorem: calido complentur ſanguine venæ.
Intumuere tori, totóſque induruit artus,
Herculeóſque nouo laxauit corpore nodos.
Conſtitit Alcides ſtupefactus robore tanto:
Nec ſic Inachiis, quamuis rudis eſſet, in vndis

Defectam timuit reparatis anguibus Hydram.
Conflixere pares, telluris viribus ille,
Ille ſuis numquam ſaua ſperare nouerca
Plus licuit. videt exhauſtos ſudoribus artus,
Ceruicémque viri ſiccam, qua ferret Olympum.
Vtq; iterum feſſis iniecit brachia membris,
Non exſpectatis Antaus viribus hoſtis,
Sponte cadit, maiórque accepto robore ſurgit.
Quiſquis ineſt terris, in feſſos ſpiritus artus
Erigitur, tellúſque viro luctante laborat.
Vt tandem auxilium tacta prodeſſe parentis
Alcides ſenſit: ſtandum eſt tibi, dixit, & vltra
Non credêre ſolo, ſternique vetabere terra:
Harebis preſſis intra mea pectora membris:
Huc Antae cades. ſic fatus, ſuſtulit alte
Nitentem in terris iuuenem, morientis in artus
Non potuit gnati tellus ſummittere vires.
Alcides medium tenuit. iam pectora pigro
Stricta gelu, terríſque diu non credidit hoſtem.

Vide quæ notaui in Epiſt. Deianiræ ad Herculem.

—NEC *me paſtoris Iberi Forma triplex, nec forma triplex tua Cerbere mouit*] De hoc alibi:

Prodigiúmque triplex armenti diues Iberi
Geryones, quamuis in tribus vnus erat.
Inq; canes totidem trunco digeſtus ab vno
Cerberus implicitis angue minante comis.

NEC *me paſtoris Iberi Forma triplex*] De Geryone, ſic Iuſtinus lib. XLIV. Geryonem ipſum non triplicis naturæ, vt fabulis proditur, fuiſſe ferunt: ſed tres fratres tantæ concordiæ exſtitiſſe, vt vno animo omnes regi viderentur: nec bellum Herculi ſua ſponte intuliſſe; ſed cùm armenta ſua rapi vidiſſent, amiſſa bello repetiſſe.

VESTRA *virtute relatus Thermodoontiaco calatus balteus auro*] Emenda, ex omnibus ſcriptis libris: *Thermodontiaco*: vt ſit dictio ſex ſyllabarum. Secunda enim ſyllaba Græcis ſcribitur per ω. Ita excudendum curauit Muretus Propertianum illud: quo modo etiam ſcriptum eſt in meo antiquo libro:

Qualis Amazonidum nudatis bellica mammis
Thermodonteis turba lauatur aquis. Et:
Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta.

POMAQ. *ab inſomni non cuſtodita dracone*] Sic eſt legendum.

NEC *mihi centauri potuere reſiſtere*] de quo alibi:

Et malè confiſum pedibus, formáque bimembri,
Pulſum Theſſalicis agmen equeſtre iugis.

CENTAVRI] Centauri primi omnium à nonnullis in equos conſcendiſſe exiſtimati ſunt: Lyſias verò Rhetor Amazones fuiſſe ait.

—NEC *mi Arcadiæ vaſtator aper*] De hoc in octauo, & etiam ſic alibi:

Vt Tegeæus aper cupreſſifero Erymantho
Incubat, & vaſto pondere lædit humum.

—NEC *profuit Hydræ Creſcere per damnum, gemináſque reſumere vires*] De hoc alibi:

Quæq; redundabat fecundo vulnere ſerpens
Fertilis, & damnis ditior ipſa ſuis.

QVID, *quòd Thracis equos humano ſanguine pingues, Plenáque corporibus laceris præſepia vidit*] Alibi:

Non tibi ſuccurrit crudi Diomedis imago,
Efferus humana qui dape pauit equos. Et:
Non tibi Threiciis affixa penatibus ora,
Non hominum pingues cæde tacentur equæ. Et:
Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis
Impius humano viſcere pauit equos.

De Herculis laboribus copioſè admodum ſcribit Apollodorus lib. II. Vide etiam quæ nos collegimus ſub principium lib. XV.

CACVS *& horrendum Tiberino gurgite monſtrum*] In omnibus antiquis legitur: *His Cacus horrendum Tiberino litore monſtrum.* Alibi verò primam huius nominis *Cacus* producit. Quare forte ab aliis illo modo emendatum eſt. Ego nihil contra ſ. libros mutandum cenſeo. In Briantij tamen libro non eſt, neque in Capran. In meo quoque antiquiore manu recenti repoſitum eſt in ora.

HAC *cælum ceruice tuli*] Alibi:

Cui cælum ſarcina parua fuit.

Ad priorem locũ videtur reſpexiſſe Seneca in Hercule Oeteo:

Vbi illa, quæ mundum tulit,
Stelligera ceruix?

Et ad poſteriorem quoque:

Cui totus æther pondus incubuit leue.

DEFESSA *iubendo eſt Sæua Iouis coniux: ego ſum indefeſſus agendo*] Huc pertinet, quod ait alibi:

Non potuit Iuno vincere, vincit amor.

DEFESSA *iubendo Saua Iouis coniux: ego ſum indefeſſus agendo*] Hunc locum expreſſit idem Seneca in Herc. Furente, apud quem ita loquitur Iuno:

Minorq́; labor eſt Herculi iuſſa exſequi,
Quàm mihi iubere: latus imperia excipit.

SED *noua peſtis adeſt*] Totum hoc luculenter recenſetur ab ipſo apud Senecam, vbi incipit:

Conuerte Titan clarè anhelantes equos.

—VTQVE *dolor rabiem collegerat omnem*] In Domin. lib. *Collegerat ingens.*

—FERALIA *dona dediſti*] In vno meo, *Furialia dona.* Hæc autem, vt hic ait poëta, Lycæ detulit Deianira, ſuperior eius vxor. Quod etiam docet Seneca. Sed eam Hyllus excuſat: ait enim huiuſmodi facinus Neſſum perpetraſſe:

Nec fraude matris Neſſus hos ſtruxit dolos,
Ictu ſagittis qui tuis vitam expulit.
Cruore tincta eſt palla ſemiferi pater.

Ouidius quoque ipſe paullo ſuprà ait, Neſſum ea dediſſe Deianiræ: *& calido velamina tincta cruore Dat munus rapta.* Vide etiam Sophoclem in Trachyniis. Et ipſe ſic etiam in Ibide: *Quàm qui dona tulit Lernæo tincta veneno, Euboicáſque ſuo ſanguine tinxit aquas.*

TV *ne mea necis auctor eris?*] Hunc locum expreſſit Seneca in Octauia: *—ego cauſſa tua*

Miſeranda necis, natóque tuo
Funeris auctor. ——

NVNC *quoque in Euboico ſcopulus breuis eminet alte Gurgite*] In meo antiquiore *alto*, per *o*, non *altè* per *e* legitur. Quam lectionem magis probat Galeſius meus, à cuius ſententia diſcedere nefas puto.

DICENTEM, *genibúſque manus adhibere parantem*
Corripit Alcides, & térque, quatérque rotatum
Mittit in Euboicas, &c.]

Seneca in Hercule furente:

——En blandas manus
Ad genua tendens voce miſeranda rogat.
Scelus nefandum, triſte, & adſpectu horridum,
Dextra precantem rapuit, & circa furens
Bis, ter rotatum miſit: aſt illi caput
Sonat, cerebro tecta diſperſa madent.

—AT *tu Iouis inclyta proles, Arboribus caſi[illegible] quas ardua geſſe-*

geſſerat Oete, Inq́ pyram ſtructis, arcum, pharetrámque capacem, Regnáque viſuras iterum Troiana ſagittas Ferre iubes Pœante ſatum, quo flamma miniſtro Subdita &c.] Qua de re ſic Seneca:

Cadatur omnis ſilua, & Oeteum nemus
Suſcipit. Herculem accipiat rogus:
Sed ante mortem tu genus Pœantium
Hoc triſte nobis iuuenis officium appara.

Et:

—læto venit ecce vultu
Quem tulit Pœas, humeríſque tela
Geſtat, & notas populis pharetras
Herculis heres. Et:
Arcúmque poſcit, accipe hæc, inquit, ſate
Pœante dona: & munus Alcide cape. Et:
Bis pulſari Dardana Graio
Mœnia ferro, biſque pharetras
Paſſa Herculeas.

Hæc Senecæ loca cum hoc Ouidij noſtri iampridem cùm ita contuliſſem, animaduerti Apollodorum lib. I I. & à poëta noſtro, & à ceteris aliis, qui de hac re locuti ſunt, diſſentire. Sed, vt hoc ſtudioſi plenius intelligant, ea, quæ in illo Apollodori loco B. Aegius annotauit, huc afferre non me piget: ſunt enim cognitu digna. Aegij verba ſunt, ſuper his Apollodori: ποίας παριὼν κατὰ ζήτησιν ποιμνίων ὑφῆψε τούτῳ καί τὰ τόξα ἐδωρήσατο ἡρακλῆς. Apollodorus hic Herculis pyram à Pœante ſuccenſam fuiſſe apertiſſimè dicit, eaque de cauſſa illum ab Hercule ſagittis donatum fuiſſe dubio procul affirmat. Hunc locum ſuperioribus diebus cum Gulielmo Sirleto me contuliſſe memini, ab eoq. quæſiſſe, quidnam de eo Apollodori loco ſentiret. tum ille Apollodorum contra omnium planè ſententiam, eam de Pœante hiſtoriam recenſere dixit, mihique, vt eſt vir memoriæ ſingularis, vnum, alterúmue ex Sophoclis Philoctete locos memoriter recitauit. tum quoque in mentem mihi reuocauit, vt in I I. Variarum lect. Petrus Victorius Ciceronis μνημονικὸν σφάλμα hic eſſe ſcribit, quod à Philoctete Herculis rogum inflammatum fuiſſe, & ab Hercule ſagittas accepiſſe retulit in I I. Tuſcul. quæſt. libro, eaque in re Victorij ſententiam Gulielmus noſter non ſatis probare mihi viſus eſt: ego verò neq. ita multo pòſt reuoluendis rerum ſcriptoribus totum me tradidi, vt an Cicero memoriolæ vitio peccaſſet, tandem reperirem: reuolutis itaque infra ſcriptis hiſce cum Græcis, tum Latinis auctoribus, eorum omniũ calculis Ciceronem rectè dixiſſe,

neque vllo memoriæ lapſu deerraſſe inueni. Quare, mi Fului, ſi hanc rem paullò, quàm ad annotatiuncularum mearum modum ſpectat, latius enarro, æquo animo feras. nam Cicero noſter, cui pluribus nominibus nemo non debet, à calumniola defendendus eſt omnino. Sed iam à Sophocle, quem ipſe teſtem adducit, incipiamus: is enim pro Cicer. audentiſſimè ſtare videtur his in Philoctete ſenariis, vbi Neoptolemum alloquitur Philoctetes:

ὁσία τε φανεῖς, ἔστι τ' ὦ τέκνον θέμις.
ὅς γ' ἡλίου τόδ' εἰσορᾶν ἐμοὶ φάος
μόνος δέδωκας, ὃς χθόν' οἰταίαν ἰδεῖν,
ὃς πατέρα πρέσβυν, ὃς φίλους, ὃς τῶν ἐμῶν
ἐχθρῶν μ' ἔνερθεν ὄντ', ἀνέστησας πέρα.
θάρσει. παρέσται ταῦτά σοι καὶ θιγγάνειν,
καὶ δόντι δοῦναι· κἀξεπεύξασθαι βροτῶν
ἀρετῆς ἕκατι τῶνδ' ἐπιψαῦσαι μόνον.
εὐεργετῶν γὰρ αὐτὸς, αὔτ' ἐκτησάμην.

Hæc Sophocles, qui manifeſtiſſimè docet ab Hercule ſagittas Philoctetem dono habuiſſe. quin etiam idem paullò inferius, quod te minimè fugit, comprobat.

ἔμπρησον ὦ γενναῖε. κἀγώ τοι ποτὲ
τὸν τοῦ Διὸς παῖδ' ἀντὶ τῶνδε τῶν ὅπλων,
ἃ νῦν σὺ σώζεις, τοῦτ' ἐπηξίωσα δρᾶν, &c. ibi. ſubdam hic Senecæ Tragici ex Hercule Oetæo eadem de re pro Cicerone locos: ille enim Philoctetem inducit ſic loquentem:

——læto venit ecce vultu,
Quem tulit Pœas, humeríſque tela
Geſtat, & notas populis pharetras
Herculis heres.

Heredem, vt vides, appellat Herculis, Pœantis filium. & idem eadem ex Tragœdia non longè à ſuperiore loco, inquit:

Vt preſſit Oeten, ac ſuis oculis rogum
Luſtrauit, omnes fregit impoſitus trabeis,
Arcúmque poſcit, accipe hæc, inquit, ſate
Pœante dona, & munus Alcidæ cape.

Ecquid, mi Fului, putas Victorium illum noſtrum id negaturum tam clarum teſtimonium? quo Philoctetem, & ignem rogo ſubieciſſe, & ab Hercule ſagittarum munus accepiſſe, non Pœantem patrem Seneca cum ſuo Sophocle docet, & mox ſubiicit: *Nec fallor vmquam dexteram hic arcus tuam*
Librare telum didicit, & certam dare

Fugam ſagittis: ipſum non fallunt iter
Emiſſa neruo. tu tantùm precor
Accommoda ignes, & facem extremam mihi: & reliqua ibi ad hanc rem facientia omitto. Stat etiam Ouidius in Tranſformationibus apertus pro Cic. defenſor hoc ſuo teſtimonio:

——At tu Iouis inclyta proles
Arboribus caſis, quas ardua geſſerat Oete,
Inq; pyram ſtructis arcum, pharetrámque capacem
Regnáque viſuras iterum Troiane ſagittas
Ferre iubes Pœante ſatum, quo flamma miniſtro
Subdita, dúmque auidis comprenditur ignibus agger.

Ad hæc Dictys Cretenſis, quem cum Idomeneo in bellum Troianum profectum fuiſſe aiunt, Philoctetem, vbi cùm ad Deos rediret Hercules, eius tela dono accepiſſe memorat: id neque Lucianum latuit, id neque Seruius noſter ignoraſſe videtur, qui in Aeneid. III. Philoctetes, inquit, Pœantis filius Herculis comes, quem Hercules cùm hominem in Oeta deponeret, petiit, ne alicui ſui corporis reliquias indicaret, de qua re eum iurare compulit, & ei pro munere dedit ſagittas hydræ felle tinctas, & reliqua ibi. Ecquid? num Siculus Diodorus longè antea id confirmauit? cuius verba, quòd Græci mihi exemplaris copia non eſt, Latina ſic ſubſcribam. Hercules, ille inquit, deſperata ſalute, vbi in rogum conſcendit, rogat, qui cum eo erant, vt ignem ſubmittant. quod cùm facere auderet nemo, Philoctetes ſolus, ſagittarum ergô, quas ei Hercules reliquerat, pyram inflammauit: neque ſanè Homeri in Iliad. II. ſcholiographum, quiſquis ille fuerit, id præteriit. ἐπειδὴ, is inquit, εἵμαρτο χωρὶς τῶν ἡρακλέους τόξων μὴ ἁλῶναι τὴν ἴλιον. εἶχε δὲ ταῦτα ὁ φιλοκτήτης ἐαθέντα αὐτῷ ὑπὸ ὁ ἡρακλέους, καθ' ὃ μηδενὸς θελήσαντος ἄλλου ὑφάψαι ἐν τῇ οἴτῃ τὴν ἡρακλέους πυρὰν ἐν τῇ τελευτῇ, ὑφῆψεν ὁ φιλοκτήτης. Tela hic Herculis Philoctetem filium, pyram hic Herculis Philoctetem non Pœantem patrem ſuccendiſſe manifeſto refert: memoriolæ ne vitio Cic. errauit, cùm tot præclari pro eo teſtimonia dicant auctores? Huc accedat Philoſtrati locupletiſſimi teſtis ex Imaginibus auctoritas. θεράπων, inquit hic, ἐγένετο τῷ ἡρακλεῖ ὁ φιλοκτήτης ἐκ νηπίου, ὅτι καὶ φορεὺς ἦν οἱ τῶν τόξων, ἃ δὴ ὑπὲρ μισθοῦ ἔλαβεν παρ' αὐτοῦ τῆς εἰς τὴν πυρὰν ὑπουργίας. Comitem adminiſtrumque Herculis Philoctetem ait Philoſtratus, ac mercedis ergô ſagittas ab eo accepiſſe pro ſubiecta in rogum Herculis flamma. Subnectamus & alterum ex Heroicis clariſſimum illud tanti viri teſti-

monium, cùm dicit: *φιλοκτήτης ὁ ποίαντος ἐστράτευσε μὲν ὀψὲ τῶν τρωϊκῶν, ἄριστα δ' ἀνθρώπων ἐτόξευσεν, ἡρακλέους φασὶ τοῦ ἀλκμήνης μαθὼν αὐτό, ᾧ καὶ κληρονομῆσαι λέγεται τῶν τόξων, ὁπότε ἡρακλῆς ἀπιὼν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, αὐτόν τε παρεσήσατο, καὶ τὸ ἐν τῇ οἴτῃ πῦρ.* Intelligin' vt hoc quoque in loco Philoctetem pyram Oeteam ſuccendiſſe, & ab Hercule ſagittas accepiſſe cum Cicerone Philoſtratus ſcribat, ſubiiciatq́: *ἐλθεῖν δὲ φιλοκτήτην ἐς τροίαν οὔτε νοσοῦντα, οὔτε νενοσηκότι ὅμοιον, ἀλλὰ πολιὸν μὲν ὑφ' ἡλικίας, ἑξήκοντα γάρ που ἐτῶν γεγονέναι, σφριγῶντα δὲ παρὰ πολλοὺς τῶν νέων, βλέποντι δεινότατα ἀνθρώπων, καὶ φθέγγεσθαι βραχυλογώτατα, καὶ ὀλίγοις τῶν βουλευμάτων ξυντίθεσθαι.* Senem ac robuſto iam corpore, ac viribus conſtantem ait Philoſtratus veniſſe Philoctetem ad bellum Troianum. Demum, ſi placet, Cointum illum Smyrnæum cognomẽto Homericum hunc tamquam Colophonem addamus: is enim ſupraſcriptorum auctorum ſententiæ mirificè fauens, ſubſcribit *ἐν τοῖς μεθ' ὅμηρον* lib. x. vbi Herculem arma ſua à Vulcano fabricata Philoctetæ Pœantis filio dono dediſſe, narrat, cumq́ue illius amicum, ac contubernalem fuiſſe, refert, cùm ait:

> *καὶ τὰ μὲν ἄρ τεύξαντο κλυταὶ χέρες ἡφαίστοιο*
> *ὀβρίμῳ ἡρακλῆϊ, ὁ δ' ὤπασε παιδὶ φορῆναι*
> *ποίαντος, μάλα γὰρ ὁμορρόφιος οἱ φίλος ἦεν,*
> *αὐτὰρ ὁ κυδιόων ἐν τεύχεσι, δάμνατο λαούς.*

Quos verſus ſic vertit Quintinius Spineus, ciuis meus, iuuenis quidem eruditus, & ingenioſus:

> *Quæ quondam inuictus doctam fabrefacta per artem*
> *Alcides Vulcane tuam geſtauerat arma,*
> *Oetæo ad ſuperos iam iam rediturus ab igne,*
> *Illa Philoctetæ claro donauit alumno.*
> *Hiſce ſed exſultans telis Pœantia proles,*
> *Nunc hos, nunc illos hoſtes demittit ad orcum.*

SENSIT *Atlas pondus*] Hunc locum imitatus eſt Seneca in Hercule Oeteo:

> *Laſſus an pondus titubauit Atlas?*

Et ibidem:

> *Numquid impoſitum ſibi*
> *Non poterit Atlas ferre cum cælo Herculem?*

CVM *matura vocabus*] In vno meo, *Paritura.*

ARGOLIS *Alcmene*] Alcmena cuius fuerit filia docet Plautus in Amphitr.

> *Qui cum Alcmenâ eſt nupta Electri filia.*

SEPTEM

Septem *ego pernoctes, totidem cruciata diebus*] Bromia apud Plautum in Amphitruone, Alcumenam & confeſtim, & ſine aliquo prorſus dolore peperiſſe ait:

Dum, inquit, *hæc geruntur, interea vxorem tuam*
Neq gementem, neq. plorantem noſtrum quiſquã audiuimus.
Ita profecto ſine dolore peperit.

—Ad *nexos partus*] In vno Vatican. & eodem meo, *Ad nexúſque pares*.

Verba *queror*] Nonnulli lib. ſ. *Verba loquor*.

Addiderat *nomen*] Sic legendum ex opt. lib. ſcriptis.

—Factvm *miſerabile*] In Cæleſt. & vno meo, *Factum mirabile*. Nam *iam diſcordia Thebæ*] Thebæ conditæ ſunt ante cataclyſmum, hoc eſt diluuium. Auctor M. Varro lib. III. cap. I. De re Ruſt. ſed loquitur de iis, quæ Ogygi conditæ ſunt. Quarum murus hoc modo exſtructus eſt, Seneca dicente: —*Poteris has, Amphione,*

Quaſſare moles? nulla quas ſtruxit manus
Stridente tardum machina ducens onus:
Sed conuocatus vocis & citharæ ſono
Per ſe ipſe turres venit in ſummas lapis.

Fient *pares in vulnera fratres*] Ita in vno meo, & duobus Vatican. Quare nihil puto mutandum. In antiquiore, *defléntque pares*. Heben ſcribit Homerus initio lib. IV. Iliad. fuiſſe Deorum pincernam. Quod & Statius quoque indicat lib. III. Sil. in Herc. Surretino:

Siue tui ſolitum Iouis, & virtute parata
Aſtra tenes, hauſtúmque tibi ſuccincta beati
Nectaris, excelſo melior Phryge porrigit Hebe.

Erit *facto pius, & ſceleratus eodem*] ἀντίθεσις. Sic lib. III. *Facto pius, & ſceleratus eodem.*

Havserit *enſis*] Sic Virgilius lib. II. Aeneid,

Iam flammæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis.

—Natis *infantibus annos Addat, néue necem ſinat eſſe vltoris inultam*] Ita in vno meo, & in Briantij. In altero, & vno Vatic. *Néue necem ſinat eſſe ſui victoris inultam*. In alio Vatic. *Néue necem ſinat eſſe diu vltoris inultam*. Prior lectio magis mihi probatur. Nunc diligentius locum perpendens, non ſequor; ſed ita legendum puto, *Néue necem ſinat eſſe ſui victoris inultam*. interpuncto ſuperiore verſu poſt verbum, *annos*. quæ diſtinctio optimum ſanè efficit ſenſum.

Hæc *vbi faticano*] In vno meo, *Hæc vbi vaticino*. Omni-

no rectius. *fatidico* eſt in Capran. quod & ferri poteſt.

ORE *Themis vano ſuperi ſermone fremebant*] O. l. calamo notati: *Ore Themis vario*. Rectius. Virgilius lib. x.

Talibus orabat Iuno: cunctique fremebant
Calicolæ aſſenſu vario.

IASIONA *Ceres*] Diuinè hunc locum emendauit Raphaël Regius. Iaſij, ſiue Iaſionis, meminit Heſiodus in Theogonia, non longè à fine, cuius hæc ſunt:

Δημήτηρ μὲν πλοῦτον ἐγείνατο, δῖα θεάων,
Ιασίῳ ἥρωι μιγεῖσ' ἐρατῇ φιλότητι.

Et Ouidius ipſe lib. I I. Triſt. his verbis:

In Venerem Anchiſes, in Lunam Latmius heros,
In Cererem Iaſius, qui referatur, erit.

Et Theocritus eclog. I I I. ſub finem: & Hyginus, & hic noſter I I I. Amor. eleg. I X. Briantij lib. & vnus Vatican. habent, *Iaſona Ceres*. quæ lectio ad veram, germanamque quàm proximè accedit. Sed ea, quam ex ingenio reſtituit Regius, integerrima ſine vlla litura reperitur in opt. lib. Capranicenſ.

VOS *etiam quoque hoc animo meliore feratis*] Terentius in Eunucho: *Neiſtuc tam iniquo patiare animo.* Idem in Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo.* M. Tullius lib. V. Fam. Quod ego ſiue æquo animo fero, ſiue iniquo: tu de HS centum millibus æquo animo ferre debes, &c. Idem lib. I I. Tuſcul. Quod ij ferunt animo iniquo, qui certis quibuſdam deſtinatiſque ſententiis, &c.

ME *quoque fata regunt*] Eorum ſequitur opinionem Ouidius, qui Iouem Fati neceſſitati ſubiectum eſſe exiſtimarunt. Iuppiter apud Homerum lib. X V I. Iliad.

ὤμοι ἐγών, ὅτι μοι Σαρπηδόνα φίλτατον ἀνδρῶν
μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο δαμῆναι.
Ei mihi, quando mihi Sarpedonem cariſſimum virorum
Fatum eſt à Patroclo Menœtiade interfici.

QVI *propter amara ſenectæ Pondera deſpicitur*] Optimè legitur hic locus in meo antiq. *Qui propter dura ſenectæ.* quo modo monſtra omnia tolluntur.

ET *mihi, quæ malè ſum, &c.*] Duo Vatic. *Hei mihi.* Libri mei, & vnus Maffeianus habent, *Ei mihi.* quæ vera eſt lectio. Ab *Ei* ſine aſpiratione, ſtulti fecerunt, *Et* coniunctionem. De qua orthographia ſuperius.

SIC *Saturnus Opim iunctam ſibi ſanguine duxit*] In Vatic. & vno meo, *Sanguine iunxit.*

EXEM-

—E X E M P L A *parauit*] Collegi.

—N O N *reiectura*] In vno Vatican. vtroque meo, & Dominic. *Non neglectura*.

D E X T R A *tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram*] Alibi: *Dextra tenet calamum, ſtrictum tenet altera ferrum.*

C E R A M] Tabellam ceratam. Plautus in Aſinaria: *Ne vlla ſit cera, vbi facere poſſit litteras*. Idem in Curcul. *Dum ſcribo, expleui totas ceras quattuor.*

Q V A M, *niſi tu dederis, non eſt habitura ſalutem*] Alibi:

Qua, niſi tu dederis, caritura eſt ipſa, ſalutem
Mittit Amazonio Creſſa puella viro.

—P V D E T *ah, pudet*] Hoc quoque loco & ſemper libri vet. vt aliàs dixi, habent, *Pudet ha pudet*. In meo tamen antiq. hoc loco apertè legitur, *pudet a pudet*, ſine adſpiratione. Conſule quæ dixi lib. 1 1.

T V *ſeruare potes, tu perdere ſolus amantem*] Hac locutione vſus eſt etiam in laudatiſſimo illo opere Medeæ Tragœdiæ, cuius hoc carmen citat Quinctilianus:

Seruare potui, perdere an poſſim rogas?

E T *paullum blandita*] Lib. ſ. o. *Et pauidum.*

E T *pauet obſeſſum glaciali frigore corpus*] Rectius omnino legitur in vno meo, *frigore pectus.*

M E N S *tamen vt rediit, pariter rediere furores*] Alibi: *Vtque animus rediit, pariter rediere dolores.*

N V N C *feror in ſcopulos*] Emenda, ex duobus meis, & aliis antiquis fidelioribus, *Auferor in ſcopulos.*

S V B V E R S A Q V E *toto*] Lege ex fide meorum & Briantij, exemplarium, *Summerſáque toto.*

—V V L T V S *vidiſſet amantis*] In Cæleſt. & meis, *vultum* numero ſing.

I D O N E A *tempora*] Eodem ſenſu hic noſter proximè dixit:

——apta miniſter
Tempora nactus adit. Priori illo modo lib. 1 1.
Diſtuleràtque graues in idonea tempora pœnas.

Huc facit Ciceronis locus è lib. 1. Officiorum. Tempus, inquit, actionis opportunum, Græcè εὐκαιρία, Latinè appellatur occaſio. ſic fit, vt modeſtia hæc, quam interpretamur ita, vt dixi, ſcientia ſit opportunitas idoneorum ad agendum tẽporum.

—N E Q V E *enim de Tigride natus*] In vet. libris, *Neque enim eſt de Tigride natus.*

—Q V I *plurimus vrget, & vrit Pectora noſtra*] In vno meo,

meo, & Cæleſt. *Vrit, & vſſit.* In Vatican. *Vrget, & vſſit.* Lectio, quæ eſt in meo, & Cæleſtino, valde mihi probatur: quam probabit etiam, quicumque pollet iudicio.

DVM *pigeat tentaſſe*] Lib. ſ. *Cum.*

TVM *verò maſtam tota Miletida mente Defeciſſe ferunt*] Alibi hanc eandem ſententiam videtur ſic expreſſiſſe:

——tenebríſque exſanguis obortis
Succiduo dicor procubuiſſe genu.

Et rurſus:

Illa dolore amens tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuiſſe domo.

—INCONCESSAMQVE *fatetur ſpem Veneris. ſiquidem patriam, &c.*] Antiqui omnes libri, *Sine qua patriam, &c.*

QVOQVE *Chimæra iugo, medius in partibus ignem, &c.*] Lege ex duobus Vatic. Vrſini, vno meo, & Cæleſt. *Medius in partibus hircum.* Lucretius eleganter vno verſu:

Prima Leo, poſtrema Draco, media ipſa Chimæra.

De Chimæra Ouidius ipſe ſic alibi:

Eſſe canes vtero ſub Virginis, eſſe Chimæram,
A truce quæ flammis ſeparat angue Leam.

VERTITVR *in fontem*] Alibi ait eam laqueo vitã finiſſe.

Byblida quid referam? vetito quæ fratris amore
Arſit, & in laqueo fortiter vlta nefas.

Eadem in ſententia ſunt Græci, inter quos Euſtathius in Dionyſ. de ſitu Orbis.

IPHIDE *mutato*] Cæleſt. vnus meus, & vnus Vatic. *Mutata.* ET *vires fortuna negat*] In vno meo, *Natura.*

CERTA *ſua eſt Lygdo ſententia*] Sic Virg. lib. x.

——certa eſt ſententia Turno.

NVMQVAMQVE *ſatis quæſitus Oſiris*] Oſirin Aegyptij Solem certa nominis ratione appellarunt: ſicut & Iſiden Lunam; quoſque deos fuiſſe exiſtimarunt. Auctor Diod. lib. I. cap. II. Euſebius verò repetit lib. I. cap. VI. De Euang. præpar. De his multa etiam Plutarchus.

NVMQVAMQ. *ſatis quæſitus Oſiris*] Hoc hemiſtichium memoria captus Lactantius Firmianus Lucano adſcribit.

TOLLERE *quidquid erit*] Sic Terẽtius in Andria: *Quidquid peperiſſet, decreuerunt tollere.* Sic etiam vetus poëta apud Ciceronem lib. I. De Diuinatione:

Quia mater grauida parere ſe ardentem facem
Viſa eſt in ſomnis Hecuba: quo facto pater

Rex

Rex ipſe Priamus, ſomnio mentis metu
Perculſus, curis ſumptis ſuſpirantibus
Exſacrificabat hoſtiis balantibus.
Tum coniectorem poſtulat pacem petens,
Vt ſe edoceret obſecrans Apollinem,
Quò ſeſe vertant tantæ ſortes ſomnium.
Ibi ex oraclo voce diuina edidit
Apollo. puerum, primus Priamo qui foret
Poſt illa natus tempora, hunc ſi tolleret,
Eum eſſe exitium Troiæ, peſtem Pergamo.

NEC *vaccam vaccæ, nec equas amor vrit equarum. Vrit oues aries: ſequitur ſua femina ceruum*] Alibi:

Non equa munus equum, non taurum vacca popoſcit,
Non aries placidam munere captat ouem.

QVOD *volo, vult genitor, vult ipſa, ſocérque futurus*] In duobus Vatican. & Cæleſt. *Quódque volo, vult genitor, ſocer & vult ipſe futurus.* In vno meo, Capran. & alio Vatic. *Quódque ego, vult genitor, ſocer & vult ipſe futurus:* In altero meo: *Quod volo, vult genitor, ſocer & vult ipſe futurus.* Hic poſtremus magis mihi placet. Volo tamen, quo modo legendum ſit, aliorum vt ſit iudicium.

—ET *ſeptem digeſtum in cornua Nilum*] De Nilo nonnulla ſcitu digna ſcribit Ammianus lib. XXII. & Plutarchus aut quicumque auctor eſt de fluminibus.

SEPTEM *digeſtum in cornua*] Lib. II.

Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluítque caput, quod adhuc latet, oſtia ſeptem,
Puluerulenta vacant, ſeptem ſine flumine valles.

Et V.

—Qui ſe genitus ſeptemplice Nilus.

Ibidem:

—& ſeptem diſcretus in oſtia Nilus.

Et XV.

Pérque papyriferi ſeptemflua flumina Nili.

In Epiſtolis:

Per ſeptem Nilus portus emiſſus in æquor,
Exſuit inſanæ pellicis ora bouis.

In Eleg. XIII. lib. II.

Quáque celer lato Nilus delapſus ab alueo
Per ſeptem portus in maris exit aquas.

Et in

Et in eleg. v.

Ille fluens diues ſeptena per oſtia Nilus
Qui patriam tantæ non bene celat aquæ.

Oſtiorum autem Nili hæc nomina refert idem Ammian. lib. ſuprà citato. Heracleotius, Sebennticus, Bolbiticus, Pharniticus, Mendeſicus, Taniticus, & Peluſiacus.

—COMITESQVE, *facéſque Siſtrorum, memoríque animo tua iuſſa notaui*] Vnus Vatican. habet, *Comitéſque tuorum Siſtrorum, &c.* In vno meo & Capranic. legitur, *Comitantiáque æra ſiſtrorum.*

—QVOD *non ego punior ipſa*] In Cæleſt. *Quod nunc &c.* In vno meo, *Quod non ego ponor in ignem.*

AVXILIOQVE *iuua*] Plautus in Rudente: *aut aliquo auxilio vt adiuuet.* Virgilius lib. x.

Neque illos iuueris auxilio.

Valerius Flaccus libro quarto: *Ipſe truces illic Colchos, hoſtémque iuuabis Auxiliis.*

—SEQVITVR *comes Iphis euntem*] In meo antiquiore, vno Vatican. Capran. & Cæleſt. eſt, *Sequitur puer, &c.*

VOTA *puer ſoluit*] Nonnulli vet. lib. *Dona puer ſoluit.*

POSTERA *lux radiis totum patefecerat orbem*] In omnibus lib. ſcriptis, *Latum*, non *Totum*, legitur.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. X. OBSERVATIONES.

AETHERA *digreditur*] Lib.o.ſ. *Aëra*.Rectius. CICONVMQVE *Hymenæus ad oras Tendit*]Hymenæus puer Athenienſis fuit. is, cùm annos pueriliſ ætatis excederet, neque adhuc virum poſſet implere, ea pulchritudine fuiſſe dicitur, vt feminam mentiretur. Hunc cùm vna ex ciuibus ſuis virgo nobilis adamaſſet, ipſe, mediocribus ortus parentibus, quia nuptias deſperabat, quod poterat, tamen puellam extrema amoris linea diligens ſatis, animo ſolo ſatiabat adſpectu: cumque nobiles feminæ cum Virginibus ſacra Cereris Eleuſinæ celebrarent, ſubito aduentu piratarum raptæ ſunt: inter quas etiam erat Hymenæus, qui illo & amatam fuerat ſubſecutus: cui puella creditur. Cùm igitur per longinqua maria prædam piratæ vexiſſent, ad quandam regionem tandem deuoluti perueniunt. Ibique ſomno oppreſſi ab inſequentibus ſunt interempti. Hymenæus relictis ibi Virginibus reuerſus Athenas, pactus eſt à ciuibus dilectæ nuptias, ſi eis filias ſuas reſtituiſſet; quas vbi pro voto reſtituit, exoptatam accepit vxorem. Quod coniugium, quia felix fuerat, placuit Athenienſibus nomen nuptiis Hymenæi miſcere. Hæc Lutatius in Statium. TAENARIA *porta*] A Tænato litore, de quo ſic Probus in IV.Georg. Tænaros eſt Laconiæ litus, in quo ſpecus eſt, per quem Hercules exiſtimatur deſcendiſſe ad inferos, & Orpheus.

QVEM ſatis ad ſuperas poſtquam Rhodopeius auras
Defleuit Vates, ne non tentaret & vmbras,
Ad Styga Tænaria eſt auſus deſcendere porta.
Pérque leues populos, ſimulacráque functa ſepulchro
Perſephonen adiit, inamœnáque regna tenentem
Vmbrarum Dominum.]Hac de re ſic Virg.lib.IV.Georg.

Tanarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Manéſque adiit, regémque tremendum,
Neſciáque humanis precibus manſueſcere corda:
At cantu commotæ erebi de ſedibus imis
Vmbræ ibant tenues, ſimulacráque luce carentum:
Quàm multa in ſiluis auium ſe millia condunt,
Veſper vbi aut hibernus agit de montibus imber;
Matres atque viri, defuncta corpora vita
Magnanimûm Heroum.

IN *quem decidimus, &c.*] In vno Vatic. *Corruimus*. In aliis antiquis, *Recidimus*. Ita intrà: *Recidit in ſolidam longo poſt tempore terram Pondus*. Quo loco vulgati libri habent, *Decidit*. Doctiſſimi viri, Lambinus, & Gifanius, ex vet. lib. illud Lucretij ſub principium lib. v. ita legunt: —*& in res Recidere aſſiduè, quoniam fluere omnia conſtat*. Quare nihil hoc loco mutandum puto. IN *quam*] In Eurydices exitium.

VENENVM] Auctore Seruio dicitur, quod per venas eat.

CRESCENTESQVE *abſtulit annos*] & viridem ætatem ademit. Significat autem Eurydicen in iuuentutis flore è vita exceſſiſſe. POSSE *pati volui, nec me tentaſſe negabo. Vicit amor*] Volui, & quantum quidem in me fuit, vt dolorem, quem ex meæ vxoris obitu percepi, lenirem, ac mitigarem, diu multúmque periculum feci, ſed meus in illam tam magnus eſt amor, vt ad hæc loca me deſcendere coëgerit; ſine qua nullo modo eſſe poſſum.

SEDEM *properamus ad vnam*] Alij, contra omnes libros, ineptè legunt: *Sedem properamus ad imam*. Superiorem lectionem confirmat ſiue Ouidius, ſiue Albinouanus, ad Liuiam:

Tendimus huc omnes, metam properamus ad vnam,
Omnia ſub leges Mors vocat atra ſuas.

IVRIS *erit veſtri*] in manu veſtra poſitum erit.

DVORVM] mei, & Eurydices.

STVPVITQVE *Ixionis orbis*] Ixion fuit Antionis, ſiue Piſionis, ſiue Martij, ſiue Phlegyæ filius (nam diſſentiunt inter ſe auctores) Diam Deionei filiam vxorem duxit. erat autem in more poſitum apud veteres ſponſarum patribus munera quædam dare, vt & Homer. *πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη αἶγας ὁμοῦ καὶ ὄϊς.* Id eſt: Primùm centum boues dedit, deinde mille capras pollicitus, & totidem oues. Deioneus igitur Ixionem, vt mos erat, filiæ ſuæ virum munera poſcebat.

Ixion verò cùm ab illo crebrò appellaretur, atque adeò vrgeretur, foſſam faciendam curauit, eamque materia, quæ ignem facilè & ſubitò concipere poſſet, impleuit. Quo facto ſocerum quaſi ad epulas opiparas & ſumptuoſas inuitauit. Ille autem inſidiarum & fraudis ignarus, cùm ad eum locum vbi foſſa ſuberat, peruenisſet, in eam iam inflammatam incidit, & in flammis conſumptus eſt. *Iam verò &c.* Hæc & plura Lambinus in arte poët. Horatij ad illum locum *Perfidus Ixion.*

TALIA *dicentem, neruóſq. ad verba*] Poëtæ hæc ſunt verba, quibus oſtendit tantam fuiſſe Orphei & cantus, & orationis vim, vt omnes, quos hic recenſet, quique apud inferos variis pœnarum generibus afficiuntur, à lachrymis ſe continere, & temperare non potuerint, ſimulque ab iis, quæ perpetiuntur, ceſſaſſe ſuppliciis.

TALIA dicentem, neruóſque ad verba mouentem
Exangues flebant animæ, nec Tantalus vndam
Captauit refugam. ſtupuítque Ixionis orbus,
Nec carpſere iecur volucres, vrníſque vacarunt
Belides, inque tuo ſediſti Siſyphe ſaxo.
Tum primùm lacrymis victarum carmine fama eſt,
Eumenidum maduiſſe genas, &c.] Virg. lib. I V. Georg.
Quin ipſa ſtupuere domus, atque intima Leti
Tartara, caruleóſque amplexa crinibus angues
Eumenides, tenuítque inhians tria Cerberus ora:
Atque Ixionis vento rota conſtitit orbis.
Iámque pedem referens, caſúſque euaſerat omnes;
Redditáque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Pone ſequens (namque hanc dederat Proſerpina legem)
Cùm ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere manes.
Reſtitit, Eurydicénque ſuam iam luce ſub ipſa
Immemor heu, victúſque animi reſpexit. ibi omnis
Effuſus labor, atque immitis rupta Tyranni
Fœdera, térque fragor ſtagnis auditus auernis.
Illa, quis & me, inquit, miſeram & te perdidit Orpheu,
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus:
Iámque vale. feror ingenti circumdata nocte,
Inualidáſque tibi tendens, heu non tua palmas.
Dixit, & ex oculis ſubito ceu fumus in auras
Commiſtus tenues fugit diuerſa; neque illum

Prenſantem nequicquam vmbras, & multa volentem
Dicere, præterea vidit: Nec portitor orci
Amplius obiectam paſſus tranſire paludem.

NEC *carpſere iecur volucres*] *Volucres* generatim dicit. ſic & Lucretius. Homerus autem, quem Apollodorus in primo ſequitur, *vultures* vocat. Vide, quæ annotaui lib. I V.

NEC *carpſere iecur volucres*] Seruius exponēs illud è lib. VI. *Nec non & Tityon terræ omnipotentis alumnum*; hæc prodidit litteris. Tityus ſecundum alios filius Terræ fuit, ſecundum alios à Terra nutritus. Vnde elegit ſermonem, quo vtrumque ſignificaret. nam alumnum dixit. Hic amauit Latonam, propter quod Apollinis confixus eſt ſagittis, & damnatus hac lege apud Inferos, vt eius iecur vultur exedat. Quanquam Homerus viciſſim dicat duos vultures ſibi in eius pœnam ſuccedere.

HANC *ſimul & legem Rhodopeius accipit Orpheus, Ne flectat retro ſua lumina, donec Auernas Exierit valles, aut irrita dona futura*] Seneca in Hercule Furente:

Euade ad ſuperos, lege tamen data
Tu poſt terga tui perge diui comes,
Tu non ante tuam reſpice coniugem,
Quàm cùm clara Deos obtulerit dies,
Spartanique aderit ianua Tanari.
Odit verus amor, nec patitur moras.
Munus, dum properat cernere, perdidit.

ET *prendere captans.*] In nonnullis vet. lib. *Ceptans.* In vno meo. *Certans.* Quod probo.

NON *aliter ſtupuit gemina nece coniugis Orpheus, Quàm tria, qui timidus, &c.*] Hoc, niſi ea, quæ doctiſſimus Parrhaſius in præfationem lib. I I. Claud. De raptu Proſerpinæ ſcribit, huc afferantur, intelligi ſatis non poteſt. Ego verò, quoniam nihil aliud, quàm ſtudioſorum vtilitati, quantum in me fuit, conſului ſemper à meo inſtituto non alienum eſſe cenſui, ſi ea, quæ dixi, Parrhaſij verba recitarem. Cuius hæc ſunt: Condonetur & hæc appendix Ouidio, cuius carmini, tenebris (vt aiunt) Cimmeriis obuoluto, lucem dare tentauimus. Scribunt ex Græcis nonnulli, fuiſſe quendam adeò meticuloſum, vt ad Herculis nomen expauidus perhorreſceret, vt qui ſe ſatis tutum vix crederet etiam, cùm profundiſſimam ſpecum ſubiiſſet: vnde prolato interdum capite, cùm Herculem fortè conſpicatus eſſet, obduruit in ſaxum, quod παρακύπτοντα vetuſtas appellauit. Atque in prouerbium formidinis, & quidem nimiæ

nimiæ conceſſit, vt in Suidæ monumentis legimus, & apud Zenobium. Nam, quod hoc Ouidius deſignat, ſatis indicat verbum Timidus, ex adagio loco nominis poſitum, quod apud Græcos etiam non exſtabat. Id autem ſic in orationis ordinem venit: Non aliter ſtupuit Orpheus, quàm timidus, qui vidit, &c. Nec illud te moueat, à Suida Zenobioq. mentionem Cerberi prætermiſſam, quam facit Ouidius. Nam potuit Ouidius apud alios auctores hoc legere, vel ipſe comminiſci, vt hiſtoriæ colorem daret. Nam portentoſum mendacium videbatur hominem hominis adſpectu obriguiſſe. Ideò Græcam fabellam Romana grauitate temperauit. Hæc ille.

—S A X O *per corpus oborto*] Alibi:

Quaq; ſuperba parens ſaxo per corpus oborto.

I V N C T I S S I M A *quondam Corpora*] Liber meus, & vnus Vatic. *Pectora.*

S E P T E M *ille diebus Squalidus in ripa Cereris ſine munere ſedit*] Aliter loquitur C. Iulius Cæſar lib. V I. De bel. Gal. Publius, inquit, Sextius diem iam quinctum cibo caruerat.

S I N E *munere Cereris*] Eodem modo dixit *Cerealia dona.* Lib. V I. Faſt.

Eſſe Ceres viſa eſt: iaciunt Cerealia dona,
Iacta ſuper galeas, ſcutâque longa ſonant.

Sic & Silius lib. V I I.

—tum lacte, fauiſque
Diſtinxit dulces epulas, nullóque cruore
Polluta caſtus menſa, cerealia dona
Attulit. Et Auſonius:
Diues eget gemmis, cereali munere pauper.

C E R E R I S *ſine munere*] Incœnatus.

O M N E M Q *refugerat Orpheus Femineam Venerem*] Virg. I V. Georg: *Nulla Venus, nullíque animum flexere Hymenæi.*

I L L E *etiam Thracum populis, &c.*] Alij hoc ad Thamyrin retulerunt. C O L L E M Q V E *ſuper*] Anaſtrophe.

N O N *Chaonis abfuit arbor, Non nemus Heliadum, non frondibus eſculus altis, Nec tilia molles, nec fagus, &c.*] Ad hunc locum fortè reſpexerunt & Statius, & Seneca. Quorum carmina, vt hoc dignoſcatur, hic ponere non me piget. Statij hæc ſunt lib. V I.

—cadit ardua fagus,
Chaoniúmque nemus, brumáque illæſa cupreſſus.
Procumbunt piceæ flammis alimenta ſupremis,
Ornique, iliceæq; trabes, metuendáque ſucco

Taxus, & infandos belli potura cruores
Fraxinus: atque ſitu non expugnabile robur:
Hinc audax abies, & odoro vulnere Pinus
Scinditur: acclinant intonſa cacumina terræ
Alnus amica fretis, nec inhoſpita vitibus vlmus.

Senecæ autem hæc ſunt in Oedipo:

Eſt procul ab Vrbe lucus ilicibus niger
Dircea circa vallis irrigua loca:
Cupreſſus altis exerens ſiluis caput
Virente ſemper alligat trunco nemus:
Curuóſque tendit quercus, & putres ſitu
Annoſa ramos: huius iam feſſa cadens
Radice fulta pendet aliena trabe.
Amata baccis Laurus, & Tilia leues,
Et Paphia Myrtus: & per immenſum mare
Motura ramos Alnus: & Phœbo obuia
Enode Zephyris Pinus opponens latus.

—ET *aquatica Lotos*] ſic alibi:
Quem ſupra ramos extendit aquatica Lotos.

—SIQVIDEM *Cybeleius Atys*] Lege ex fide veter. librorum, *Attis.* Quæ orthographia reperitur quoque in vetuſtiſſima inſcriptione, quæ eſt in ædibus Petri Donati, CARDINALIS CAESII, quæ cum propter hanc ipſam rem, tum propter mirificam eius venuſtatem hic apponenda fuit.

QVI COLITIS CYBELEN ET QVI PHRYGA PLANGITIS ATTIN
DVM VACAT ET TACITA DINDYMA NOCTE SILENT
FLETE MEOS CINERES NON EST ALIENVS IN ILLIS
HECTOR ET HOC TVMVLO MYGDONIS VMBRA TEGOR
ILLE EGO QVI MAGNI PARVVS COGNÓMINIS HERES
CORPORE IN EXIGVO RES NVMERÓSA FVI
FLECTERE DOCTVS EQVOS NITIDA CERTARE PALAESTRA
FERRE IOCOS ASTV FALLERE NOSSE FIDEM.
AT TIBI DENT SVPERI QVANTVM DOMITILLA MERERIS
QVAE FACIS EXIGVA NE IACEAMVS HVMO.

Attis tabulam copioſe narrat Arnobius lib. v. aduerſus Gentes.

GEMMATA *monilia*] In vno meo, & Cæs. *Demiſſa monilia.* In altero meo, nec *Demiſſa*, nec *Gemmata*, ſed *Diffuſa* legitur.

BVLLA

BVLLA *ſuper frontem*] In lib. Briantij, *Vulla*, per duplex u in prima ſyllaba. B, pro V, & V pro B, poſuiſſe veteres, vir cum primis diligens, tum eruditus, amicus meus, Aldus Iunior multis in ſua Orthographia editis inſcriptionibus probauit: è quo opere duas tantùm huc tranſtulimus, quibus vtrumque confirmaretur.

Romæ.

L. IVLIVS TROPHI
MVS RASINIAE IA
BOLENAE KARITOLI
NAE F. M. RASINII HER
MADIONIS ET IABOLENAE
SIMPRONIAE
M. C. F.

D. M.
P. MANLIO FVSCO
IAVOLENAE
MARCIA ET SOSIBIA
FILIAE PATRI
PIENTISSIMO ET
IAVOLENA SOSIBIA
MARITO OPTIMO.

NATVRALIQVE *pauore*] In vno meo, *Timore.*

CEAE *gentis*] A Cea inſula. De qua Ouid. epiſt. XIX.

Inſula Corpeiis quondam celeberrima Nymphis
Cingitur Ægæo nomine Cea mari.

Hunc poſtremum verſum memoria lapſus Seruius malè adducit; videlicet ita: *Cingitur Ægæo inſula Cea mari.*

SOLISQVE *vapore Cōcaua littorei feruebant brachia Cancri*] Periphraſis menſis Iunij.

FVLMINA *campis*] ſic lib. o. ſ. ſicque legendum.

NISI *quæ poſſet ſua fulmina ferre*] In duobus Vatic. vtroque meo, & Cæleſt. *Niſi quæ portat ſua fulmina terra.* Verùm in vno meo legitur, *portet*, non *portat.*

NECTAR] Ouid. lib. I. De Ponto:

Nectar & ambroſiam, latices, epuláſque Deorum,
Dat mihi formoſa gnaua iuuenta manu.

Parrhaſius hæc de nectare collegit. Nectar in Deorum cibis eſt. Alcman enim canit Deos eſſe nectar. & Anaxandrides ex aquilæ perſona, Nectare, inquit, victito, atque ambroſiam bi-

bo, & Ioui miniſtro Sappho quoque. Crater, inquit, Ambroſiæ miſtus eſt. Apud Suidam tamen legimus: Nectar potio, vinumque, & Deorum cibus, vt Anaxandrides, appellatumque nectar, quaſi νέκταρ, eo quòd, qui inde bibunt, νέας, id eſt, iuuenes efficit.

—E T *orbe In medio poſiti caruerunt præſide Delphi*] lib. xv. *mediámque tenentis Orbis humum Delphos adeunt oracula Phœbi* Lutatius, exponens illud Statij lib. 1. Thebaid. *Audiit & medius cæli Parnaſius*, ſcribit hoc modo: Bene Medius, quia vmbilicus terræ dicitur. Nam, cùm Iuppiter medium mundi locum vellet agnoſcere, ab ortu & occaſu duas aquilas dimiſiſſe fertur, quæ volatu laſſæ in Parnaſſi vertice quieuerunt: vel quòd Cataclyſmi tempore terræ fuerat diſcrimen & aſtris. vt Lucanus. Hæc ille.

I M M V N I T A M Q V E *frequentant*] Ex P. Galeſij coniectura, & ex vet. lect. veſtigiis legendum *Immœnitámque*.

D E C I D I T] Lib. vet. *Rocidit*.

F V L V I S *hærentia virgis*] Sic legitur in Bri. & vno meo: In altero erat, *Linguis*, ſed eraſum eſt, & alia manu repoſitum, *Virgis*. Quod etiam accidit in vno Maffeiano. In vno Vatic. & altero Maffeian. & Cæleſt. *Linguis*.

Q V O D *quoniam fatali lege vetamur*] Sic ait Regius legi in vetuſt. exemplaribus; quod an verum ſit, ipſe ſcit. Ego verò in omnibus, quis viderim, libris ſcriptis ſine vlla prorſus litura, *tenemur*, repperi. Quod verbum hoc quidem loco valet vetamur, prohibemur. Mecum ſentit Petrus Galeſius. *Tenemur* quoque impreſſit Aldus ſenior, Intelligo autem libros, qui ab eo, anno M. D. I I. editi ſunt.

E T *hya Flos habet inſcriptum*] In duobus meis, atque vno Vatic. *Et ya*. In alio Vatic. & Cæleſt. *Ei ei*. Quod Theocritus, & Sophocles in Aiace comprobant.

F V N E S T A Q V E *littera ducta eſt*] Ad id videtur alludere, quod ſcribit idem Sophocles ibidem:

> Αἲ, αἴ, τίς ἄν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον
> τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς.
> νῦν γὰρ πάρεστι καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοί,
> καὶ τρίς. —

Et Plinius lib. X X I. cap. X I. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens eius, quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore editi, ita diſcurrentibus venis, vt Græcarum litterarum figura A I legatur inſcripta. Et Moſchus in epitaph.

Bionis

Bionis bubulci: Νῦν ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα, καὶ πλέον αἶ αἶ Λάμβανε σοῖς πετάλοισι.

QVOS *quia Pygmalion auum*] In meo libro præclariore legitur *Pygmalion neuum* cum duplici n n, quarum alterum, id eſt vltimum ſine cauſa poſitum eſt. Vide quæ collegi lib. XIV.

LILIAQVE *pictáſq. pilas.*] Ita emendaui è vet. libris.

NEC *nuda minus formoſa videtur: Collocat hanc ſtratis concha Sidonide tinctis; Appellátque tori ſociam*] Hac de re ſic Arnobius lib. VI. Philoſtephanus in Cypriacis auctor eſt Pygmalionem regem Cypri ſimulacrum Veneris, quod ſanctitatis apud Cyprios, & religionis habebatur antiquæ adamaſſe vt feminam mente, anima, lumine rationis iudiciique cæcatis, ſolitumque dementem tanquam ſi vxoria res eſſet, ſubleuato in lectulum numine copularier amplexibus, atque ore, resq. alias agere libidinis vacuæ imaginatione fruſtrabiles.

ET *blandis induta cornibus aurum Conciderant icta, &c.*] Sic legitur in lib. ſcriptis. qui aliter legunt, *errant*.

ET *dubio gaudet*] In vno meo, & Dominic. *Et modico gaudet.* In Cæleſt. *Modice.* Vatic. *Medio gaudet.* Ego *Modica* magis probo. COSTVMQVE *ſuam*] In duobus Vatic. meis, & Briant. Cæleſt. *Coſtúmque ſuum.* Vtrumque rectum. Ianus Parrhaſius vir inſigniter eruditus, & multiplicis lectionis lib. II. in Claudianum De raptu Proſerpinæ, legit vt eſt in veter. lib. cuius hæc ſunt illud interpretantis:

Quidquid turiferis ſpirat Panchaia ſiluis.

Panchaia Sabæorum regio, turifera, Soli conſecrata, quò rediuiuus Phœnix nidum defert. Ouid. x. Metamorph.

——Sit diues amomo,
Cinnamáque, coſtúmque ſuum, ſudatáque ligno
Thura ferat floréſque alios Panchaia tellus.

Flagrantiſſimo Solis ſideri ſubeſt Arabia, propterea gignit odoramenta, quæ ſunt præſtantia, multaque proueniunt, cùm Solis ardoribus in terræ venis humor excoquitur. Auctor Theophraſtus. repetit & Plutarchus in Sympoſiacis, & in Alexãdro.

—FLORESQVE *alios*] Ita vet. & rectè. Alij perperam, *Floréſque ſuos.*

DVM *non ſit in omnibus vnus*] Vet. lib. *Dum ne ſit, &c.*

TV *ne ſoror nati*] In Cæleſt. & meo antiquiore *gnati*, more antiquorum.

NEC *metues atro*] In duobus Vatic. & duobus meis apertè legitur: *Nec metuens ſacro.*

NEVE *parentis, &c.*] In ambobus meis, Capran. & aliis nonnullis, *Néue potentis.*

VIRGINEI *Cinyras hac credens eſſe timoris*] In vno meo, *Credens hac eſſe timoris*. qui numerus videtur melior, & ſuauior.

TVM *denique flere vacauit*] Peſſimè legitur hoc modo in vulgatis quibuſdam. In vet. omnibus optimè eſt, *Flere vetauit.* Quod ad nutricem eſt referendum.

INSTAT *anus, canóſque ſuos, & inania nudans Vbera, per cunas alimentáque prima precatur*] Hunc locum expreſſit Seneca in Hipp. apud quem loquitur nutrix, vt & hîc altera:

Per has ſenecta ſplendidas ſupplex comas,
Feſſúmque curis pectus, & cara vbera
Precor, furorem ſiste. Nutrix in Hercule Oeteo:
Per has aniles ecce te ſupplex comas,
Atque vbera iſta pene materna obſecro,
Depone tumidas pectoris laſi minas.

TEMPVS *erat, quo cuncta ſilent*] Conticinij deſcriptio. Alibi: *Iamq. quieſcebant voces hominúmque, canúmque,*
Lunaq. nocturnos alta regebat equos.

—INTERQVE *Triones Flexerat obliquo plauſtrum temone Bootes*] Lib. I. Triſt. eleg. III.

Iámque mora ſpatium nox præcipitata negabat,
Verſáque ab axe ſuo Parrhaſis Arctos erat.

Lucanus lib. II.

Parrhaſis obliquos Helice cùm verteret axes.

Seneca in Troade:

Partes fere nox alma tranſierat duas,
Clarúmque ſeptem verterant ſtella iugum.

Idem in Agamemnone:

—— lucida verſat
Plauſtra Bootes.

Et feſtiuiſſimus poëtarum Anacreon Oda tertia:

Μεσονυκτίοις ποθ᾽ ὥραις,
Στρέφεται ὅτ᾽ ἄρκτος ἤδη
Κατὰ χεῖρα τὴν βοώτου.
Nuper ſilente nocte,
Cùm iam rotatur Vrſa
Circa manum Boota.

Idem in Medea:

Non qua ſequitur, flectítque ſenex
Arctiaca tardus plauſtra Bootes.

ET

—E T *tenebræ minuunt, nóxque atra pudorem*] Alibi:

Nox & amor, vinúmque nihil moderabile ſuadent:
Illa pudore vacat, Liber, amórque metu.

Liuius lib. XXXIX. Cùm vinum animos, & nox, & miſti feminis mares ætatis teneræ maioribus, diſcrimen omne pudoris exſtinxiſſent. Terentius in Adelphis: *Perſuaſit nox, amor, vinum.* Plautus in Bacchide: *Quia iſtoc illecebroſius fieri nihil poteſt: nox, mulier, vinum homini adoleſcentulo.* Ennius: *Perſuaſit nox, vinum, deus, qui multo eſt maximus.*

T E R *pedis offenſi ſigno eſt reuocata*] Ita propè alibi:

Ter limen tetigi, ter ſum reuocatus, & ipſe
Indulgens animo pes mihi tardus erat.

Offendere pedem in limine, antiquitas ita ſiniſtrum omen putabat, vt bene contingere id, quod volebat, non poſſe ſibi perſuaderet. Itaque ſigno pedis offenſi poëta, qui in exſilium eiectus erat, augurans, conqueritur ſe ab eo numquam reuocatum iri. D E V O T A Q V E *pectora iunxit*] In nonnullis lib. ſcriptis, *Corpora iunxit.*

V O T A *ſuos habuere Deos*] Ita propè in fabula Pyrami: *Vota tamen habuere Deos.*

P O R R I G I T V R *radix*] Propagatur.

E S T *honor & lacrimis: ſtillatáque cortice Myrrha Nomen herile tenet*] De Myrrha ſic ipſe alibi:

Myrrha patrem, ſed non vt filia debet, amauit:
Et nunc obducto cortice preſſa latet.
Illius lacrimis, quas arbore fundit odora,
Vnguimur, & dominæ nomina gutta tenet.

A R B O R *agit rimas, & ſciſſo cortice viuum Reddit onus.*] Superius dixi, tum ex veteribus libris, tum auctoritate verſus, qui eſt in elegia De Nuce:

At cùm maturas fiſſo noua cortice rimas
Nux agit. legendum eſſe, *Et fiſſo cortice.*

H V N C *tenet*] Amplectitur veluti amans. De Veneris erga Adoniden amore, deq; eius interitu, exſtat Theocriti Idyllium: ſed non deſunt, qui aliis id adſcribant: Cuius principium eſt; ἄδωνιν ἡ κυθήρη ὡς εἶδε νεκρὸν ἤδη, & reliqua. Quos verſus pereleganti hendecaſyllabo carmine ita Latinè reddidit ætatis noſtræ Vates celeberrimus, amicus meus, Pet. Angelius Bargæus:

Extinctum Venus intuens Adonin,
Atque hinc aureolos, & inde crines
Effuſo madidos cruore, & ipſas

Carentes roſeo genas honore:
En, inquit, celeres ô ite amores,
Ite, & Idalios adite ſaltus,
Atque aprum trahite huc meos qui amores,
Meas delicias Adonin, eheu
Adonin nemorum decus peremit.
His dictis celeres volant amores
Per ſiluæ latebras, vidéntque tanti
Auctorem ſceleris ſuem latentem.
Tum collum laqueo implicant tenaci,
Cogúntque Idalia exilire ſilua:
Atque hic praualido trahit capiſtro:
Vrget vulnificis, atque ille telis
Cunctantem nimio metu Diones.
Tunc ardens Venus impotente amore
Eheu peſſimus omnium ferarum
Tun' (ait) femur hoc ferire es auſus?
Tun' meum improbe vulneraſti amantem?
Per te (tunc aper inquit) ô Dione,
Per hunc, qui iacet hic, Adonin, atque
Per hæc vincula iuro per catenas
Queis ad te miſerè trahor, per hoſce
Venantes, tibi ſauciaui amantem
Inuitus, malus huc me adegit error:
Nam nudum vt femur, albicánſque vidi,
Quale ipſum in ſtatuis ebur renidet,
Correptus ſubito furore; cùm mi
Flagrarent teneræ ignibus medullæ:
Cùm ſenſus mihi pectore excidiſſent:
Inſaniſſimus ore ſuauitatum
Accurri mihi ne beatiorum
Quiſquam eſſet potis anteferre. At hunc tu,
Hunc vlciſcere, cæde, frange dentem,
Dentem præ rabie furentem amoris.
Quod ſi non ſatis eſt: recide roſtrum hoc,
Quod tantum ſibi poſtulauit amens.
Tunc Venus miſerata ſoluite (inquit)
Hunc vos ô pueri. Solutus ergo
Aper præterea ingredi profundam
Siluam noluit. At comes perennis
Adhæſit Veneri: ſuos & vſſit,

Seſe

Seſe proiiciens in ignem, amores.

Per *ſiluas, dumos, & ſaxa vagatur*] In lib. ſcriptis, *Per ſiluas, dumoſáque ſaxa.*

Forsitan *audieras aliquam certamine &c.*] Sic lib. xv. *Fando aliquem Hippolytum, &c.* Regius hoc loco ita ſcribit, *Aliquam: quandam in ſoluta diceremus oratione.* Quod, opinor, dixit, duce Valla lib. III. cap. LXIII. Sed eum doctiſſimus Budæus ſub principium Comm. Græcæ linguæ, merito reprehendit, oſtendens, Ciceronem in orat. De prouinciis conſul. *Aliquos* dixiſſe, id eſt quoſdam. idq́. eleganiiſſimè dictum eſſe docere. Forsitan] Vetus ſcriptura, *Forſit an.* Vetè.

Avdentes *Deus ipſe iuuat*] Alibi: *Audaces Fórſque, Venúſque iuuat.* Terentius in Photmione: *Fortes Fortuna adiuuat.* Ennius, citat Macrobius: *Fortibus eſt fortuna viris data.* Virgilius: *Audentes fortuna iuuat.* Claudianus:

Fors iuuat Audentes, priſci ſententia vatis.

Indigenae *Damaſenum*] Ita meus vetuſtior, Brian. Farnel. & Maffeiani.

Medio *nitet arbor in aruo*] In vno meo, *Medio viret.* quod valde probo.

Schoenia *dictis*] Libri ſcripti, & hic, & ſuprà, habent, *Cœneia.* vt facilè appareat, hanc alteram eſſe ab illa, cuius facta eſt mentio in octauo.

Ab *obliquo*] Sic lib. I. De rem. Amor. *Stultus, ab obliquo qui cùm diſcedere poſſet, Pugnat in ad i.n aquas.*

Tvm *deniq. de tribus vnum Fœtibus arboreis flores Neptunia miſit*] In Ibide:

Vt qui velocem fruſtra petiere puellam,
Dum facta eſt pomis tardior illa tribus.

Vide & Apollodorum lib. III. vbi quæ ab hac, quam hic poëta noſter deſcribit, fabula diuerſa ſunt, ex aliis refert auctoribus. Illud notatu indignum mihi non videtur: nitor enim, quantum ingenij mei vires patiuntur, aliis locis lucem afferre: Speroque mihi condonatum iri, ſi aliquantum à propoſito digrediar. Ouid. lib. III. Eleg. Atalantam fugacem vocat. *Talia Melanion Atalantæ crura fugacis* id eſt, velocis, celeris. Hoc propoſitis exemplis perſpicuum fiet, lib. I. De remedio: *Ecce fugax Parthus.* Dicitur & rapidi, lib. V. Faſt.

Quid rapidi profuit vſus equi?

In epiſt. ad Leand. *Flectitis aut freno colla fugacis equi.* Propert. *Tela fugacis equi.* Sic Horat. lib. II. carm. Ode I.

Iam

Iam fulgor armorum fugaces
Terret equos.

Qui fugacis nomen aliter, atque ego dixi, in his locis poni exiſtimat, vehementer errat. In hæc eò libentius delapſus ſum, quoniam id apud poëtam noſtrum, à nemine, quod quidem ſciam, animaduerſum erat.

LIQVIDVM *iuueniliter aurum*] Quidam è vet. lib. *Nitidum.* ILLIC *concubitus, intempeſtiua cupido Occupat Hippomenen, & à numine concita noſtro*] In vtroque meo, & aliis fidelioribus, *A numine concita noſtro*. Quo modo ſine vlla dubitatione legendum eſt. Mariang. tamen agnoſcit: *iam numine concita noſtro.*

—ET *albas Flexit aues illuc*] In vno meo *Miſit.*

INQVE *ſuo iactantem ſanguine corpus*] In eodem meo, *Inq́ ſuo verſantem.*

FVLVO *perlucida cælo*] Ita lib. v. & Ald. Alij ineptè legunt, *Pluuio.*

ET *nimia leuitate caducum*] In vno meo eſt, *Grauitate*, non *Leuitate.*

QVI *perflant omnia venti*] o. l. ſcripti, *Qui præſtant omnia venti*. Sic Ald. Briantij tamen liber eam habet lectionem, quæ eſt in lib. vulgatis, quam ſequendam arbitror.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. XI. OBSERVATIONES.

ET SAXA *ſequentia ducit*] Non placet exponere hoc loco, *ducit*, delectat, ſed in propria eius verbi ſignificatione, vel trahit: quemadmodum hac ipſa de re alibi loquitur:

Cùm traheret ſiluas Orpheus & dura canendo
Saxa, bis amiſſa coniuge mæſtus erat.

Seneca:

Munus eſt Orpheus meum,
Qui ſaxa cantu mulcet, & ſiluas trahit.

Rurſus aliter alibi loquitur:

Saxa ferá ſque Lyra mouit Rhodopeius Orpheus,
Tartareóſque lacus, tergeminúmque canem.

NOTAM *ſine vulnere fecit*] In vno meo, *Sine ſanguine fecit*. RAPVERE *theatri*] Ita lib. vet. Quare nihil mutandum cenſeo. MEMBRA *iacent diuerſa locis, &c.*] Seneca in Medea de ipſo Orpheo:

Ille vocali genitus Camœna,
Cuius ad chordas modulante plectro
Reſtitit torrens: ſiluere venti.
Cui ſuo cantu volucris relicto
Adfuit tota comitante ſilua,
Thracios ſparſus iacuit per agros,
Ad caput tractu fluuialis Hebri,
Contigit notam Styga, Tartarúmque
Non rediturus.

ET *Methymnea potiuntur litore Lesbi*] Lib. XII.

Multáque perpeſſa Phrygia potiuntur arena.

Et libro XIII.

Sub noctem potitur Zanclæa claſſis arena.

Virgilius lib. I. Aeneid.

Egreſſi optata potiuntur Troës arena.

HIC *ferus expoſito peregrinus anguis arenis Os petit & ſparſos ſtillanti rore capillos Lambit, & hymniferos inhiat diuellere vultus.*] Ita eſt in vulgatis, quos viderim, omnibus. Peſſimè. In quatuor Vaticanis, Ioannis, Vrſini, Capran. Briantij, duobus meis, & in eis, quos euoluit Mariangelus.

Hic ferus expoſitum peregrinis anguis arenis
Os petit, & ſparſos ſtillanti rore capillos.

In alio Vaticano: ——*anguis in herbis* ſed non placet. Verùm in antiquiore meo, *obſtitit*, non *os petit*, legitur. Sed *os petit*, verior eſt lectio; quæ reperitur etiam in Cæleſtino, in quo non *expoſitum*, ſed *expoſitus*; per ſ apertè ſcriptum eſt. Verſus autem, *Lambit, & hymniferos inhiat diuellere vultus*: in altero meo, Capran. Ioan. Briantij, & iis, quos modò dixi, Vaticanis libris, non legitur. Qui quidem multis de cauſis mihi non probatur. Quo repudiato, vt adulterino, & inepto, ſiquis attentè & diligenter locum conſideret, optima erit Ouidij ſententia, ſi poſt verbum *capillos*, punctum ponatur, quo modo eſt in his, quæ ſecutus ſum, exemplaribus.

EVRYDICEMQVE *ſuam iam tuto reſpicit Orpheus.*] In vno meo, *Iam tutus.*

PORRECTAQVE *brachia veros Eſſe putes ramos*] Sic vnus meus, Briantij, & vnus Maffei. In altero meo, & altero Maffei: *Longos quoque brachia vera Eſſe putes ramos.*

SVI *vineta Timoli*] Quidam legunt, *Pineta Timoli.* Quo modo in vno meo, & Cæl. eſt. In altero meo & vno Maffei, *Sui vineta Tmoli.* Rectius. Sic etiam ſuperius: *Deſeruere ſui Nymphæ vineta Tmoli.* Et lib. 11. Faſt.

Iam Bacchi nemus, & Tmoli vineta tenebat.

Et ſi quid Regius hoc loco comminiſcatur, non me fugit.

VICTVMQVE *corollis*] Liber meus, vnus Vatican. & Maffeianus, *Vinctumque catenis.*

ORGIA *tradiderat cum Cecropio Eumolpo*] Manuſcripti o. *Eumolpho.* quo modo impreſſit Aldus ſenior, & Sebaſtianus Gryphius illud 1 v. De Ponto:

At non Chionides Eumolphus in Orphea talis.

ET *iam ſtellarum ſublime coëgerat agmen Lucifer vndecimus*] Sic libro 11 *quarum* (ſtellarum) *agmina cogit Lucifer.* Sic & Seneca, Ouidij maximus imitator, in Herc. Furente:

Cogit nitidum Phoſphoros agmen.

Videtur autem *Cogendi* verbum his locis de militari conſuetudine tranſlatum. Liuius lib. XXXVII. Cogebat agmen Charilus

riclus. Idem ibidem: Quod vbi Eudamus, qui cogebat agmen, vidit, &c. Curtius lib. III. Vltimi erant cum ſuis quiſque ducibus, qui cogerent agmen leuiter armati. Cicero lib. XV. epiſt. XIII. ad Attic. Aſſentior tibi, vt nec duces ſimus, nec agmen cogamus. Dicitur & claudere. Idem Curtius lib. III. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi regis CCCC. ſequebantur. Idem IV. Maſſagetæ duobus millibus agmen eius claudebant.

NON *alta fronde virentem Ilice detraxit virgam*] Aliter loquitur Cicero pro Cæcina, qui prætereuntes ramum defringerent arboris. Atque in his Ouidij verbis ordo eſt: Detraxit virgam virentem fronde, ilice non alia. Alij alio modo, ſed malè.

GAVDETQVE *malo Berecyntius heros*] In vno meo, & Cæleſt. *Gaudetque datis. i.* muneribus. In Statij libro eſt ſuperior lectio. Midæ autem fabula vnde emanauerit, refert Tyrius Max. Cont. XXX.

ET *inuiſo merito &c.*] In Cæleſt. & vno meo, *meritus.*

PERQVE *iugum ripæ labentibus obuius vlnis*] Ex fide meorum lib. Maffeianorum, & Cæleſtini lege, *Labentibus obuius vndis. Labi* enim propriè de aqua dicitur, ſicut etiam de tempore. ET *pendent circum caua tempora glandes*] *Caua tempora* ſummi ingenij acumen præſeferunt.

POST *hunc ſacer ora reſoluit*] In vtroque meo, Briant. & vno Maffei, *ora retorſit.* Rectius. In vno Vatican. *ora remiſit.* quod ferri poteſt.

LAVRO *Parnaſſide vinctus*] In eodem Vatic. *cinctus.*

VLTVS *abit Tmolo*] Liber Vrſ. *Vltus abit molo,* ſine T. Antiquior meus, *Thimolo.* Ita paullò ſuprà, *Iudice ſub Thimolo.* ſic & Statij liber. Idem mox & Farneſianus, *Thimolus ad os Phœbi.* Quibus in locis à Librariis erratum eſt. Leuim verius rationem patitur. De ſcriptura illa, quam in lib. Vrſ. eſſe dixi, infrà agemus. Similis quoque locus eſt apud Varronem lib. IV. De ling. Latina. Stillicidia, flumina, aquæ, vt fluant, cadantque. Quem locum feliciſſimè ita reſtituit vir ſumma doctrina, & iudicio acerrimo I. Sc. Antea inſulſe legebatur, Stillicidia, flumina, quæ vt ita fluant, cadantque.

FERRO *reſecare*] Forcipe. Metonymia.

PLENO *maturuit anno*] In vno meo, *Pleno maturuit auo.*

ANGVSTVM *citra pontum*] In eodē meo, *Supra pontum.*

CVMQVE *Tridentigero tumidi genitore*] Ita vet. lib. & rectè. Virgilius lib. I. Aeneid. *Sic cunctus pelagi cecidit fragor*

æquora

aquora poſtquam Proſpiciens genitor, &c. Vide ibi Seruium.

N o n *impune feres*] Hemiſtichium eiuſdem poëtæ.

E t *omnes Inclinauit aquas ad auara litora Troiæ*] In vno meo, & Cæleſt. *Auara mœnia Troiæ.* Quod magis probo. &, vt hoc probarem, adduxerunt me verba, quæ ſequuntur.

E t *fluctibus obruit agros*] In eodem meo eſt, *obruit arua.*

B i s *periura capit ſuperata mœnia Troiæ*] Ita omnes ſcripti. Neſcio, qua ratione freti ſint illi, qui legunt, *Bis peritura, &c.* Quibus obſtant lib. ſ. & ſenſus optimus eſt, & hiſtoria, ſiue fabula, à veritate non eſt aliena. Nam bis Laomedon iuſiurandum violauit: primum pollicitus ſoluere mercedē Neptuno & Apollini pro ædificatis Troiæ mœnibus. Vide Homerum lib. XXI. Iliad. Deinde Herculi, pro liberata, & recepta Heſione. Huc accedit, quod Horatius quoq. eodem modo *domum periuram* dixit: ... —*Ilion, Ilion*

Fatalis, inceſtúſque iudex,
Et mulier peregrina vertit
In puluerem, ex quo deſtituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi,
Caſtaq; damnatum Mineruæ
Cum populo, & duce fraudulento.
Iam nec Lacænæ ſplendet adulteræ
Famoſus hoſpes: nec Priami domus
Periura pugnaces Achiuos
Hectoreis opibus refringit.

Sic Neptunus etiam apud Virgilium libro quinto, *Periuram Troiam.*

— —*cuperem cùm vertere ab imo*
Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ.

N e c *pars militiæ*] Sic alibi:

Hic pars militiæ, dux erat ille ducum.

Ad quem locum reſpexiſſe videtur Seneca in Troadibus:

Rex ille regum, ductor Agamemnon ducum.

I v p p i t e r *æquorea Thetidis connubia vitat*] In vno meo, & Cæleſt. *Connubia fugit.* Quod autem ad huius fabulæ intelligentiam pertinet, vide, quæ annotat & Græcæ, & Latinæ linguæ intelligentiſſimus D. Lambinus, ad illud Horatij Ode XIII. in Epod. *Nate puer Thetide.*

E t *ſinus Hæmoniæ curuos falcatus in arcus*] Alibi: *Eſt ſinus adductus modice falcatus in arcus.*

S e d *modò tu volucris*] In eodem meo, *Nam modò.*

I n c l i-

INCLINATOQVE *petebat. &c*] In meo antiquiore, Farneſiano, & Cæleſt. *Tenebat*

—CVBILIA *fluctu*] In eodem meo lib. *Cubilia ſaxo*. In altero, vno Maffei, Briant. & Cæleſt. *Cubilia ponto*. placet.

INVASERAT *artus*] lib. Briant. *Eunxerat*. Cæleſt. & Farneſ. *Coniunxerat*.

TRACHINIA *tellus*] Apollodorus lib. III. Peleum non Trachin, ſed Phthiam exulatum perueniſſe refert.

MILLE *procis placuit*] Vet. lib. *Mille procos habuit*.

NON *fert ille moras*] Sic lib. VI. *Iámque moras malè fert*. Et X. *Non tulit illa moram*. Hoc eleganter quoque dicitur in ſoluta oratione. Legitur apud Liuium Pati, & ferre moram, & dilationem. Apud Plautum, & apud Cicer. ad Attic. lib. XVI. *Moram facere*. Apud Terentium, *Moram producere*.

PHOEBVS *anum ſimulat*] Dij, Deæque, cùm aliquem, aliquámue decipere volebant, vel ne agnoſcerentur, ſe in anum mutabant. vt hic, & alibi:

Quam ſimulauit anum, poſuítque ad tempora canos, &c.
Et ſuprà:
Pallas anum ſimulat. falſóque in tempore canos
Addit. Et infrà:
Innitens baculo, poſitis per tempora canis
Aſſimulauit anum. Virgilius lib. VII.
Alecto toruam faciem & furialia membra
Exſuit: in vultus ſeſe transformat aniles:
Et frontem obſcœnam rugis arat: induit albos
Cum vitta crines.

ALIPEDIS *de ſtirpe Dei verſuta propago Naſcitur Autolycus, furtum ingenioſus ad omne, Qui facere aſſuerat, patriæ non degener artis Candida de nigris, & de candentibus atra*] *patriæ non degener artis*: hoc eſt, ſimilis Mercurio, eius patri. De quo ita Horatius:

Callidum quidquid placuit ioco ſo
Condere furto.

Quod interpretans vir doctiſſimus, Ioannes Cæſarius, Conſentinus, hæc ſcitu digna de Mercurio ſtudioſè & diligenter collegit. Phurnutus ait hunc Deum furandi artem inueniſſe; quod Suidas etiam ſuis monumentis mandauit. Prudentius quoque ſic ait:

Expertes furandi homines hac imbuit arte
Mercurius genitus Maia.

Oo Et poſt-

Et poſtea, pluribus omiſſis, ſubdit. Homerus:

ἠῷος γεγονὼς μέσῳ ἤματι ἐγκιθάριζεν,
ἑσπέριος βοῦς κλέψεν ἑκηβόλου ἀπόλλωνος.

Manè natus, meridie citharam pulſauit, veſperi furatus eſt boues Apollinis in longum ſagittas iacientis.

Q V A M *miſer amplexans ego tunc, &c*] Ita eſt in meo antiquiore. In altero, Briant. & Cæleſtino. *Quàm miſer, ô pietas, ego tunc.* Q V A *via nulla fuit*] Sic vetuſtior meus. alter verò, & Br. *Qua via nulla fugit*. Nonnulli legunt, *ruit*.

H O S *nauita templi Edidit eſſe Deos*] In meo antiquiore, & vtroque Maffei, *hos nauita ponti.*

O B L I T V S *& ſpumis*] In vno meo & Cæleſt. *Obſitus.*

R I C T V S *Fulmineos &c.*] Ita mihi legendum videtur, ex meo vetuſtiore, & ſenſu expoſcente.

S A N G V I N E *litus, Vndáque prima rubet*] Infrà: *Et iam Sigaa rubebant litora.* Virg. lib. 11. Aeneid.

Dardanium toties ſudarit ſanguine litus? D I S I I C I T *hos ipſos*] Hic locus deprauatus eſt vna videlicet litterula, vt videbis. In vno Vatic. ambobus Maffei, meo, Farneſ. & Domin. apertè legitur, *Diſſicit hos ipſos*, per duo s s. In altero meo antiquiore, *Diſicit*, per ſimplex s. In duobus Vatic. & Cæleſtino, ſcriptum eſt, *Diſſipat* (quod Gloſſema eſt: dicitur & diuidit.) Ita quoque accidit in illo Virgilij verſu: *Diſiice corpora ponto.* ita enim nunc vulgo legitur. In optimo illo Virgilio Vaticano, litteris grandiuſculis deſcripto, (cuius auctoritati tantum ipſe tribuo, quantum optimo cuique Grammatico) perſpicuè ſine vlla litura legitur, *Diſſice corpora ponto*. Præterea *Diſſice* legitur quoque in tribus alijs Vatic. At verò in Longobardico, & in vno ſatis veteri, quem habet Phyſicus optimus, Græcarumque litterarum intelligentia ornatus, ciuis meus, Ioſephus Silueſtris, ſcriptum eſt, *Diſice*, per vnum s. Quo modo teſtatus ſum hoc loco reperiri in meo antiquiore. Sed miror Pierium huius, quam retuli, lectionis mentionem nullam feciſſe: licet teſtetur ſe reperiſſe in exemplaribus antiquis ſic illud eiuſdem Virgilij: *Diſſice compoſitam pacem*. Itaq. non amplius dubito, quin hæc vera & germana ſit lectio. Hanc eandem lectionem in veteribus quoque libris Giſanius ſe reperiſſe affirmat.

C O L L O Q V E *infixa mariti*] In vtroque meo, & tribus Vatic. eſt, *Collóque infuſa mariti.* Placet. Epiſt. 11.

Auſus es amplecti, collóque infuſus amantis
Oſcula per longas iungere preſſa moras.

MITTAT

MITTAT *vt auxilium ſine ſe*] Eruditi viri prorſus negant dici poſſe, *Mittere auxilium.* Quorum opinio ex hoc potiſſimum loco facilè coarguitur. Salluſtius quoque hac locutione vſus eſt de bello Iugurthino duobus in locis, & Liuius, & Cæſar lib. III. ſub principium: bis lib. VI. & VII. De bel. Gall. Hoc eo libentius annotaui, quòd ij, qui Theſaurum, aliaque eiuſdem generis opera collegerunt, omiſerunt. Mittere etiam auxilium leges & apud Iuſtinum lib. IV. Atque ita dicendum eſt de alio dicendi genere, *Opem emittere.* vt infrà lib. XV.

—— multi retinere, ſuámque

Non emittere opem, nec numina tradere ſuadent.

PRAETERQVE *colorem*] Ita vet. lib. & rectè.

OMNIA *ſeruauit lapidis color indicat illum*] Hunc verſum citat Eutychus lib. II.

CONSILII *tamen ante ſui fidiſſima certam Te facit Halcyone*] Suprà lib. VI.

Fama mali, populíque dolor, lacrimæq; ſuorum

Tam ſubita matrem certam fecere ruina.

Apud M. Tullium ad Atticum etiam cum genitiuo inuenitur: Pompeius certiorem me ſui conſilij facit.

FACIT *te certam*] Virgilius: *Anchiſen facio certum.* Plautus in Pſeudolo: *Fac me certum, quod tibi ſit.* Ibidem: *Epiſtola, atque imago me certum facit.*

TER *conata loqui, ter fletibus ora rigauit*] Alibi:

Ter tecum conata loqui, ter inutilis hæſit

Lingua, ter in primo deſtitit ore ſonus. Et:

Ter conata loqui, ter deſtitit, auſáque quarto:

Non oculos ideo ſuſtulit illa ſuos. Et:

Ter volui promittere opem, ter lingua retenta eſt.

NON *etiam metuam*] In vno meo, *Non etiam timeam.*

QVOD *tua ſi flecti precibus ſententia nullis Care poteſt coniux*] Virg. lib. II. Aeneid.

Iuppiter omnipotens, precibus ſi flecteris vllis.

NEC *enim minor ignis in ipſo*] Emēda, vt eſt in vet. lib. *neq. n.*

AEQVORE *tingi*] In vno meo legitur, *tingui.*

ET *qua pars admonet, abſit*] Priſcianus lib. IX. hoc loco legit *abſtit*, id eſt abſtitit. In meo antiquiore eſt *abſtat:* quæ lectio ad illam proximè accedit. Priſciani igitur auctoritatem ac teſtimonium ſequor.

ALBESCERE *cœpit*] ſic lib. ſ. & rectè. Eſt autem futuræ tempeſtatis indicium. Virg. lib. VII.

Fluctus vti primo cœpit cum albeſcere ponto
Paulatim attollit ſeſe mare. Sic lib. III. Faſt.
—& canas alueus hauſit aquas.

SVBNECTITE] Detrahite.

ASPERA *creſcit hiems*] Hiems hoc loco valet tempeſtatem: vt apud Virg. lib. I. *Vicit hiems.* & apud hunc ipſum lib. XIV. *Quos communis hiems, importunúſque Caphareus Merſit aquis.* Valer. Flaccus lib. I.

——Scio me cunctis è gentibus vnum
Illicitas tentare vias, hiemémque mereri.
Et ipſe eleg. I. lib. I. Triſt.
——me fera iactat hiems.

—OMNIQVE *à parte*] vndique, ac per hoc à quatuor mundi cardinibus.

BELLA *gerunt venti*] Alibi hoc idem dixit aliis verbis: *Nunc Notus aduerſa prœlia fronte gerit.*

RATIS *rector*] M. Tullius lib. II. De diuinat. Rector nauis. Titinius Setina: Sapientia gubernator nauem torquet, non valentia. IPSE *pauet, nec ſe, quis ſit ſtatus, ipſe fatetur Scire ratis rector, nec quid iubeátue, velitue.*] Huiuſmodi ſententiam argutè alibi ita eſt complexus:

Rector in incerto eſt, nec quid fugiátue, petátue
Inuenit, ambiguis ars ſtupet ipſa malis.

QVIPPE *ſonant clamore viri, ſtridore rudentes*] Virgilius lib. I. Aeneidos:

Inſequitur clamórque virûm, ſtridórque rudentum.

—TONITRIBVS *æther*] Subaudi ſonat. Alibi:

Ei mihi, quàm celeri micuerunt nubila flamma,
Quantus ab ætherio perſonat axe fragor!

FLVCTIBVS *erigitur, cælúmque æquare videtur Pontus.*] ὑπερβολή. Alibi:

Me miſerum, quanti montes voluuntur aquarum,
Iam iam tacturos ſidera ſumma putes.

ET *nunc ſublimis veluti de vertice montis Deſpicere in valles, imúmq. Acheronta videtur*] Alibi hoc idem videtur ſignificaſſe,

Quantæ deductæ ſubſidunt æquore valles,
Iam iam tacturas Tartara nigra putes.

NEC *leuius pulſata ſonat, quàm ferreus olim, Cùm lacerat aries balliſtáue concutit arces*] Alibi:

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab vndis,
Quàm graue Balliſtæ mœnia pulſat onus.

VASTIVS *inſurgens decimæ ruit impetus vndæ*] Ibidem longè ingenioſiùs & prudentiùs:

Qui venit hinc fluctus, fluctus ſuperemin et omnes;
Poſterior nono eſt, vndecimóque prior.

Huc ſanè facit, quod litteris mandauit Feſtus Pompeius. Decumana, inquit, oua dicuntur, & decumani fluctus, quia ſunt magna. Nam & ouum decimum maius naſcitur, & fluctus decimus fieri maximus dicitur. Nonnulla his ſimilia collegit doctiſs. Politianus in Miſcellaneis.

ALIIS *murum fodientibus extra*] M. Tullius in interrogatione in Vatinium eodem propè modo loquitur: Licet impunè per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris. Plautus in Aſinaria: *Vbi parietes perfoderis.* Idem in Milite glorioſo: *In eo conclaui ego perfodi parietem,* Salluſtius De bello Iugurthino: Alij ſuccedere, ac modò murum ſuffodere, modò ſcalis aggredi, cupere prœlium manibus facere. —ATQVE *irrumpere mortes*] In vno meo legitur, *montes*, non *mortes*.

HIC *votis numen adorat Brachiáque ad cælum, &c.*] Vide quæ dixi elegia II. lib. I. Triſt.

SVBEVNT *illi matérque parénſque*] In duobus meis, & aliis vet. *Fratérque, parenſque.* Melius omnino.

—TANTA *vertigine pontus Feruet*] Alibi: *Et mare feruet aquis.* —DVPLICATAQVE *noctis imago eſt*] In vno meo, *Martis imago eſt.*

—SPOLIISQVE *animoſa ſuperſtes*] Ita vet. lib. Alij aliter peſſimè legunt.

ET *arquato cælum curuamine ſignans*] Duo Vatican. & Cæleſt. *Arcato.* In vno meo, Capr. & Brianrij, *Arcuato.* In altero item meo, *Arcuto.* Sed ſuprà additum eſt A litera: factúmque *Arcuato.* Quæ lectio probatur Gifanio, cuius iudicium ego plurimi facio.

EST *prope Cimmerios longo ſpelunca receſſu*] Hoc videtur ſumpſiſſe ab Homero initio lib. XI. Odyſſeæ.

EST *prope Cimmerios longo ſpelunca receſſu. Mons cauus, ignaui domus, & penetralia Somni Quò numquam radiis oriens, mediúſue, cadénſue Phœbus adire poteſt, Nebulæ &c.*] Ad huius loci deſcriptionem videtur reſpexiſſe Val. Flaccus:

Eſt procul ad ſtygiæ deuexa ſilentia noctis
Cimmerium domus, & ſuperis incognita tellus
Cæruleo tenebroſa ſitu; quò flammea nunquam

Sol iuga, ſidereos nec mittit Iuppiter annos.
Sunt tacitæ frondes, immotáque ſilua comanti
Horret, verna iugo ſpecus vmbrarúmque meatus
Subter, &c.

DVBIAEQVE *crepuſcula lucis*] In vno meo, *Crepuſcula noctis.* Atque ita legit vir pereruditus, Stephanus Pighius.

NON *vigil ales ibi criſtati cantibus oris Euocat Auroram*] Gallum intelligit. Sic Martialis in diſtichis:

Surgite iam, vendit pueris ientacula piſtor,
Criſtatæq; ſonant vndique lucis aues.

Gallus autem nocte Noctis Deæ mactabatur. Ouid. lib. I. Faſt. *Nocte Deæ noctis criſtatus caditur ales.* & addit cauſam, *Quòd tepidum vigili prouocat ore diem.*

NEC *voce ſilentia rumpunt, Sollicitiue canes, canibúſue ſagacior Anſer*] Huc pertinet, quod ſcribit Columella lib. IIX. cap. XIII. Anſer, inquit, ſollertiorem cuſtodiã præbet, quàm canis: nam clangore prodit inſidiantem, ſicut etiam memoria tradidit in obſidione Capitolij, cùm aduentu Gallorum vociferatus eſt, canibus ſilẽtibus. Vide etiam, ſi placet, Liuium extremo lib. V. & quæ nos ſuperius annotauimus.

NON *fera, non pecudes, non moti flamine rami*] Poſt hunc verſum in vno meo, vno Vatic. & vtroque Maffei legitur hic, qui in impreſſis omnibus deſideratur:

Garrula nec Pregne ſtertentia corpora mulcet.

Verùm in meo eſt, *Efflentia pectora mulcet:* ſed adſcripta eſt Gloſſa, *Stertentia.* In Capr. *Garrula nec Progne ſtertentia pectora mulcet.* Qui optimus mihi videtur, & ipſo Ouid. dignus.

SILVA *gerit frondes, eiectas litus arenas*] Vet. lib. *Eiectat litus.* Rectè. Illud perperam: niſi quis voluerit κατὰ ἀσύνδετον dictum eſſe; vel *eiectas* erit participium cum voce *arenas* coniungendum.

SOMNE, *quies rerum, placidiſſime Somne Deorum, Pax animi, quem cura fugit, &c.*] Hunc locum videtur adumbraſſe Statius lib. V. Siluarum:

Crimine quo merui iuuenis placidiſſime Diuûm,
Quóue errore miſer, donis vt ſolus egerem
Somne tuis? tacet omne pecus, volucreſq; feraq;,
Et ſimulat feſſos curuata cacumina ſomnos.

Et Seneca in Hercule furente: *Túque ô domitor*
Somne laborum, requies animi.

PAX *animi*] Sic Lucretius lib. III. ſub principium:

Omnia

Omnia ſuppeditat porro natura, neque vlla
Res animi pacem delibat tempore in vllo.

Pax autem *animi* valet, opinor, requies animi, vt eſt in illo, quem modò protuli, Senecæ verſu.

AGNOSCIS *Ceycáq. miſerrima coniux?*] Lib. vet. *Ceyca* ſine q. Placet. SI *vitam ducere nitar Longius*] In meo legitur, *Quæram*, non *Nitar*.

PERQVE *dies placidos hiberno tempore ſeptem Incubat Halcyone pendentibus æquore nidis*] De hoc ſic Varro primo hebdomadon, vt eſt apud Nonium. Dies deinde illos, quibus Halcyones hieme in aqua nidulantur, eos quoque ſeptem eſſe dixit. Sic etiam Simonides, vt refert Ariſtoteles lib. v. De hiſtoria animalium. quod ad hunc locum mirificè facit: Cuius hæc ſunt. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς. διὸ καὶ καλοῦνται ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ, ἀλκυόνειοι ἡμέραι. ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπὰς, καθὰ καὶ σιμωνίδης ἐποίησεν, ὡς ὁπόταν χειμέριον κατὰ μῆνα πινύσκῃ Ζεὺς ἤματα τέσσαρα καὶ δέκα, λαθάνεμόν τε μιν ὥραν καλέουσιν ἐπιχθόνιοι ἱερὰν παιδοτρόφον ποικίλας ἀλκυόνος. Id eſt, Gaza interprete: Halcyon autem circa brumam parere ſolita eſt. quamobrem, quoties bruma ſerena exſiſtit, dies Halcyonei appellantur, ſeptem ante brumam, & ſeptem à bruma, vt Simonides quoque ſuo carmine tradidit, vt cùm per menſem hibernum Iuppiter bis ſeptem molitur dies teporis, clementiam hanc temporis, nutricem ſacram variæ & pictæ Halcyonis mortales dixere. Probus ita ſcribit in primo Georg. Varia eſt opinio harum volucrum originis. Itaque in altera ſequitur Ouidius Nicandrum, in altera Theodorum: putatur enim Ceyx Luciferi filius cum Halcyone Aeoli filia mutatus in has volucres. Idem refert Halcyonem Scyronis filiam latronis Attici Polyphemonis filij cùm pater ei præciperet, vt quæreret maritum, arbitratam permiſſum ſibi, vt concumberet cum quibus vellet, ab irato patre deiectam in mare mutatam in hanc auem. Icc irco autem dilectas Thetidi dicit has aues, quòd per ſeptem dies, quibus excludunt fœtus, in mari tranquillitas eſt, vt tuta ſit nauigatio. Vide præterea Aelianum lib. I. De hiſtoria animalium cap. XXXVII. Et Hyginum cap. LXV.

—SVNT *huius origo Ilus, & Aſſaracus*] In meo apertè legitur, *Fuit huius origo, &c.*

FERTVR *Alixothoë*]. lib. veter. *Alixirhoë.* Quidam, *Alixerhoë.* Mihi planè ignotum eſt, quo modo ſit legendum.

Ceterùm Fanenſis mutabat *Alixithoë* in *Alizithoë*. quod puto falſum eſſe.

—PIGET, *piget eſſe ſecutum*] Ita in vno meo, & vno Vatic. In altero meo antiquiore, alioque Vatican. Ioannis, & Cæleſt. *Piget me te eſſe ſecutum*. Prior lectio magis placet, vt ſit μίμησις.

—QVIA *mergitur illi*] In vno meo, *Mergitur illo*. In libro Ioannis, *mergitur illic*.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. XII. OBSERVATIONES.

PRIAMVS *pater*] Priamus interfectus eſt à Pyrrho ad Herceam aram. Auctor Euripides in Troad. Hoc etiam ſignificauit Ouidius ipſe in Ibide: *Nec tibi ſubſidio præſens ſit numen, vt illi,*
Cui nihil Hercei profuit ara Iouis.
Sed hunc locum lib. XIII. ad illum *Iouis ara*, tractare opportunius omnino erat.

CONIVRATAEQVE *ſequuntur Mille rates*] De nauibus, quæ Troiam petierunt, vt Helenam recuperarent, magna eſt ſcriptorum diſſenſio. Ouidius ipſe, cùm hic, tum alibi, mille fuiſſe teſtatur. Ita Virgilius, Seneca, & alij apud Latinos. Item Euripides apud Græcos. Homerus verò CIↃ CLXXXVI. Euripidis Scholiaſtes CIↃ LXX. Dio CIↃ CC. Hæc ferè Muretus. Dares autem Phrygius, qui primus, vt creditur, bellum Troianum, cui ipſe interfuit, Græcè ſcripſit, ait fuiſſe CIↃ CXL. Hyginus autem aliter, id eſt CCXLV.

GENTISQ. *ſimul commune Pelaſga*] *commune τὸ κοινὸν.*

AVLIDE] Ex Aulide Agamemnon, placata Diana Troiam cum claſſe profecturus ſoluit. Quod ex hoc loco colligitur, & ex Pauſania in Laconicis.

AVLI-

AVLIDE *piſcoſa*] Sic III. Faſt. dixit, *piſcoſam Cratiden.*

Hic patrio de more Iouis cùm ſacra paraſſent,
Vt vetus accenſis incanduit ignibus ara,
Serpere cæruleum Danai videre Draconem
In platanum, cœptis quæ ſtabat proxima ſacris.
Nidus erat volucrum bis quattuor arbore ſumma:
Quas ſimul & matrem, circum ſua damna volantem,
Corripuit ſerpens, auidáque recondidit aluo.
Obſtupuere omnes: at veri prouidus augur
Theſtorides, vincemus, ait: gaudete Pelaſgi:
Troia cadet, ſed erit noſtri mora longa laboris.
Atque nouem volucres in belli digerit annos.
Ille, vt erat, virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, & ſeruat ſerpentis imagine ſaxum.] Totum hoc, quod ad ſerpentem in ſaxum commutatum pertinet, accepit ab Homero Iliados B, cuius principium tantùm, ne eſſem nimius, afferre duxi: cetera, qui volet, nullo negotio reperire poterit:

Τλῆτε φίλοι, καὶ μείνατ' ἐπὶ χρόνον ὄφρα δάωμεν
Εἰ ἐτεὸν κάλχας μαντεύεται, ἦε καὶ οὐχί.

Quos verſus ita Latinè reddidit princeps Latinitatis M. Tullius lib. II. De Diuinatione: quos, quia non inſuaues ſunt, adſcribere non grauabor:

Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris vt noſtri Calchantis fata queamus
Scire, ratos ne habeant, an vanos pectoris orſus:
Namque omnes memori portentum mente retentant;
Qui non funeſtis liquerunt lumina fatis.
Argolicis primùm vt veſtita eſt claſſibus Aulis,
Quæ Priamo cladem, & Troiæ peſtémque ferebant;
Nos circum latices gelidos fumantibus aris,
Aurigeris Diuûm placantes numina tauris,
Sub Platano vmbrifera, fons vnde emanat aquai,
Vidimus immani ſpecie, tortúque draconem
Terribilem, Iouis vt pulſu penetrabat ab ara:
Qui Platani in ramo foliorum tegmine ſeptos
Corripuit pullos: quas cùm conſumeret octo,
Nona ſuper tremulo genitrix clangore volabat:
Cui ferus immani laniauit viſcera morſu.
Hunc, vbi tam teneros volucres, matrémque peremit,
Qui luci ediderat, genitor Saturnius idem

Abdidit, & duro formauit tegmine ſaxi.
Nos autem timidi ſtantes mirabile monſtrum
Vidimus in mediis diuum verſarier aris.
Tum Calchas hæc eſt fidenti voce locutus:
Quidnam torpentes ſubito obſtupuiſtis, Achiui?
Nobis hæc portenta Deum dedit ipſe creator,
Tarda & ſera nimis, ſed fama ac laude perenni,
Nam, quot aues tetro mactatas dente videtis,
Tot nos ad Troiam belli exantlabimus annos:
Quæ decumo cadet, & pœna ſatiabit Achiuos.
Edidit hæc Chalcas. quæ iam matura videtis.

THESTORIDES] Chalcas Theſtoris filius: de cuius interitu quædam ſcitu digna refert Strabo lib. XIV.

AT *non Theſtorides, neque enim neſcitue, tacétue Sanguine virgineo placandam virginis iram Eſſe Deæ*] Seruius, exponens illud Virg. II. Aeneid. *Sanguine placaſtis ventos & virgine cæſa.* ſic ſcribit: Cùm Græci ad Aulidem veniſſent, Agamemnon Dianæ ceruam occidit ignarus. Vnde, irata Dea, flatus ventorum remouit. Quamobrem, cùm nec nauigare poſſent, & peſtilentiam ſuſtinerent: oracula conſulta dixerunt, Agamemnonio ſanguine Dianam eſſe placandam. Ergo, cùm ab Vlixe per nuptiarum ſimulationem adducta Iphigenia in eo eſſet, vt immolaretur, numinis miſeratione ſublata eſt; ceruaque ſuppoſita, & tranſlata ad Tauricam regionem, Regi Thoanti tradita eſt. Sacerdosque facta Dictymnæ Dianæ, cùm ſecundum ſtatam conſuetudinem humano ſanguine numen placaret, agnouit fratrem Oreſtem: qui, accepto oraculo carēdi furoris cauſſa cum amico Pylade Colchos petierat, & cum his occiſo Thoante ſimulacrum ſuſtulit abſconditum faſce lignorum. Tota hæc fabula narratur ab ipſo Ouidio lib. IV. Triſt. eleg. IV. & lib. III. De Ponto eleg. II. Hac de re ſcribit etiā Sophocles in Electra. REXQVE *patrem vicit*] Lege, ex vet. lib. *Réſque.* STETIT *Iphigenia miniſtris*] Iphigenia fuit Agamemnonis filia. Qui tres ſuſcepit; vnam, quam dixi, Iphigeniam; alteram Chryſothemin; tertiam Electram. Auctor Euripides in Oreſte. Iphigenia alio nomine Iphianaſſa dicta eſt. Lucret. lib. I.

Aulide quo pacto Triuiai virginis aram,
Iphianaſſai turparunt ſanguine fœdè
Ductores Danaûm delecti prima virorum.

Huc pertinet quod ſcribit M. Tul. lib. III. Offic. Quid Agamemnon? cùm deuouiſſet Dianæ, quod in ſuo regno pulcherrimum

ximum natum eſſet illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. De his autem Agamemnonis filiis ſic in ep. ad Achillem; *Ex Agamemnoniis vna puella tribus.* Hom. autẽ lib. I X. eas vocat, Chryſothemin, Laodicen, & Iphionaſſam. S V M M A Q V E *domum ſibi legit in arce.*] In meo antiquiore, & Cæleſtino: *Summáque locum.*

C V M *Iuppiter atras, &c.*] In Vatic. eodem meo, Cæleſt. & vtroque Maffei, *Altas*, non *Atras.*

H I *narrata ferunt alio, menſuráque ficti Creſcit, & auditis aliquid nouus adiicit auctor*] Optimè famam deſcribit, vt Virgilius quoque lib. I V. Aeneidos:

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate iuget, viréſque acquirit eundo.

E T *Hectorea primus fataliter haſta Proteſilaë cadis*] ἀποστροφῆ. Huc pertinet illud, quod ait Laodamia apud poëtam noſtrum:

Sors quoque neſcio quem fato deſignat iniquo,
Qui primus Danaum Troada tanget humum.
Infelix, quæ prima virum lugebit ademptum:
Dij faciunt, ne tu ſtrenuus eſſe velis.

Exſtat & apud Auſonium hoc eiuſdem Proteſilai epitaphium:

Fatale adſcriptum nomen mihi Proteſilao:
Nam primus Danaûm bello obij Phrygio.
Audaci ingreſſus Sigaia litora ſaltu,
Captus pellaci Lartiadæ inſidiis.
Qui ne Troianæ premeret pede litora terræ,
Ipſe ſuper proprium deſiliit clypeum.
Quid queror? hoc letum iam tum mea fata canebant,
Tale mihi nomen cùm pater impoſuit. Et:
Proteſilaë, tibi nomen ſic fata dederunt,
Victima quòd Troiæ prima futurus eras.

F A T A L I T E R] Hoc verbo vtitur Cicero, & Tacitus.

—F O R T E S Q V E *animæ*] Strenui homines. Ita ſæpè apud bonos auctores.

P R O L E S *Neptunia*] Appoſitio, vt vocant Grammatici.

O P V S Q V E *mea bis ſenſit Telephus haſta*] De hoc præter illud, *Vulnus Achilleo quod quondam fecerat hoſti, Vulneris auxilium Pelias haſta tulit.* ita alibi:

Namque ea vel nemo vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more poteſt. Et:
Telephus æterna conſumptus tabe periſſet,
Si non quæ nocuit dextra tuliſſet opem.

Et:

Et: *Profuit & Myſo Pelias haſta duci.*

Propertius:

Myſus & Hæmonia iuuenis. qua cuſpide vulnus
Senſerat. hac ipſa cuſpide ſenſit opem.

VTAR *in hoc iiſdem*] Ita vet. lib. itaque ſine vlla dubitatione legendum: non autem, vt quidam volunt, qui opus hoc fœdiſſimè inquinant, *Vtar in hoc idem.*

NEC *fraxinus errat*] Haſta ex fraxino. Plinius quoq. lib. XVI. cap. XIII. ex Homero refert Achillis haſtam ex fraxino fuiſſe. GLADIOQVE *aduerſa reducto*] In vno Vatic. & vno meo, *Clipeóque aduerſa reiecto.*

VICTVM] Cygnum. Pindarus Ode II. Olymp. de Achille loquens, κύκνον τε θανάτῳ πόρεν.

..TERRAEQVE *afflixit Achilles*] Sic liber Statij. placet.

LONGAQVE *multiſoni*] Ita Cæleſt. Alij vet. *multifori.*

VIXI *Annos bis centum, nunc tertia viuitur ætas*] Horat.

At non ter æuo functus amabilem
Plorauit omnes Antilochum ſenex
Annos.

Et Ouidius, & Horatius, non dubium eſt, quin reſpexerint ad Homerum lib. I. Iliad. cuius verſus alij poſuerunt. De Neſtore vide quæ notaui in epiſtola Penelopæ ad Vlixem.

EADEM *quoque fama ferebat*] In duobus meis, Stat. & vtroque Maffei: *Eadem hoc quoque fama ferebat.* Quod mihi perplacet. AEQVORIS *alti*] Profundi maris. Dicitur enim rectius, immò propriè, *Cælum altum, Profundum mare.* Quo abuſus eſt quoque Virgilius: *Cælúmq. profundum.* Idem: *Et longa ſulcat maria alta carina.*

VIOLATQVE *duos, &c.*] Ita vet. lib. & rectè.

VINA *dabant animos*] Alibi: *Vina parant animos.*

TARTAREAS *miſit ad vmbras*] interfecit. Sic & alibi:

Mittere me Stygias ſi iam voluiſſet ad vndas,
Cæſar in hoc veſtra non eguiſſet ope.

Plautus in Caſina:

Cert' eſt hunc ad Acheruntem præmittam prius.

Virgilius lib. XI.

Et quos mille die victor ſub tartara miſi
Incluſus muris, hoſtilique aggere ſeptus.

SOLITOQVE *reuellere dumo Annoſam pinum magno molimine tentat*] Dumo pro dumeto poſitum videtur. ſic lib. I. *motos in arundine ventos.* i. arundineto.

MACE-

MACEDONIAQVE *Sariſſa Conſpicuus*] Sariſſa eſt haſta, lingua Macedonum. Q. Curtius lib. IX. Macedo iuſta arma ſumpſerat, æreum clypeum, haſtam, quam Sariſſam vocant, læua tenens, dextra lanceam, gladioque &c. bene igitur *Macedoniáque Sariſſa.*

ET *te Caniferam?*] In meo antiquiore, *Te Cani feriam.*

IVNONIS *vt altè Spem caperet*] Huius rei meminit Tibullus libro primo:

Illic Iunonem tentare Ixionis auſi
Verſantur celeri noxia membra rota.

Meminit & Pindarus in Pythiis, & Hyginus.

QVID *me meminiſſe malorum Cogis, & obductos annis reſcindere luctus?*] Simile illud Virg. lib. X. *Quid me alta ſilentia cogis Rumpere, & obductos verbis vulgare dolores?*

SIHENELEIA *verſum*] Vatic. & alij vet. *cygneida.*

SMYNTHEA *dictus*] Lib. ſ. o. *Cynthia dictis.*

IRRITA *qui mecum poſuiſti mœnia Troiæ*] Neptunum, & Apollinem Troiæ mœnia ædificaſſe alibi etiam ſignificat:

Vtilius ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi. Et:
Me fide conſpicuus Troiæ munitor amauit. Et:
Ipſe ſuam non præbet iter Neptunus ad vrbem.
Suprà hoc ipſo libro:
——*& ſunt, qui parcere Troiæ*
Neptunum credant. quia mœnia fecerat vrbis.

Neptunus apud Homerum lib. XX. Apollinem alloquẽs ſic ait:

ἤτι ἐγὼ τρώεσσι πόλιν καὶ τεῖχος ἔδειμα
εὐρύ τε καὶ μάλα καλὸν, ἵν' ἄῤῥηκτος πόλις εἴη.
Coluthus de raptu Helenæ:
ἴλιον, ὦ πύργωσε ποσειδάων καὶ ἀπόλλων.

Tryphiodorus vocat Troiam opus Deorum, id ſignificans ἔργον ἀθανάτων. In hac quoque opinione eſt & Euripides, ſub principium Troad. & in Rheſo. Horat. etiam lib. III. carm.

Ter ſi reſurgat murus aheneus Auctore Phœbo.
Propertius lib. III.
Nec referam Scæas, & Pergama Apollinis arces,
Et Danaum decimo vere rediſſe rates:
Mœnia cum Graio Neptunia preſſit aratro
Victor Palladiæ ligneus artis equus.
Statius:
Nec circum ſæui fugientem mœnia Phœbi
Troilon Hæmoniæ deprendit lancea dextra.

Id ipſum apertè indicat & Plautus in Bacchidibus:

Atridæ duo fratres feciſſe dicuntur facinus maximum:
Quom Priami patriam, Pergamum diuina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu, eximiis bellatoribus,
Cum mille numero nauium, decumo anno poſt ſubegerunt.

V B I *Aſiacas caſuras adſpicis arces*] In Vatic. Farn. & vno meo, *Vbi has iam iam caſuras, &c.* Quod probo vehementer.

C V M *tamen ille ferox*] In Vatican. & Cæleſt. *Cur tamen.* quod ad rem magis videtur pertinere.

C A E S O S Q V E *vlciſcere fratres*] Sic l. o. ſ. Rectè. Peſſimè in q. vulgatis, *læſóſque*.

E T *oſtendens ſternentem Troica ferro Corpora Peliden, arcúmque obuertit in illum, Certáque letifera direxit ſpicula dextra*] In hac ſententia ſunt illa Virgilij lib. VI.

Phœbe, graues Troiæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxiſti tela, manúſque
Corpus in Æacidæ.

Q V O *Priamus gaudere ſenex poſt Hectora poſſet, Hoc fuit*] Non poterat meritò Priamus, interfecto Hectore, gaudere. Nam Hector, vt ait Pindarus, erat Troiæ inexpugnabilis ac ſolida columna. Eius verba ſunt:

ὅς ἕκτορ' ἔσφαλε τροίας
ἄμαχον, ἀστραβῆ κίονα.

V I C T V S *es à timido Graiæ raptore maritæ*] Periphraſis eſt Paridis. A quo Achillem interfectum eſſe, alibi etiam apertè ſignificauit: *Aſt poſtquam Paridis cecidit Phœbíque ſagittis.* Huius rei ita meminit Dares Phrygius: Alexãder Antilochum interemit, ipſúmque Achillem multis plagis confodit: ita animam, nec quidquam fortiter faciens, amiſit: quem Alexander feris & volucribus proiici iubet. Dictys Cretenſis lib. IV. De bello Troiano: Interim Alexander, compoſitis cum Deiphobo inſidiis, pugione cinctus Achillem aggreditur, confirmator veluti eorum, quæ Priamus pollicebatur: mox ad aram Apollinis, quo, ne hoſtis dolum præſentiſceret, auerſúsque à duce aſſiſtit: dein, vbi tempus viſum eſt, Deiphobus amplexus inermem iuuenẽ, quippe in ſacro Apollinis nihil hoſtile metuentem, exoſculari, gratulariq́. ſuper his, quæ conceſſit, neque ab eo diuelli, neque amittere. Quo Alexander vibrato gladio procurrens aduerſus hoſtem, per vtrumque latus geminato ictu transfigit. At, vbi diſſolutum vulneribus animaduertere, parte alia, qua venerant, proruunt. Re ita maxima & ſuper vota omnium

omnium perfecta, in ciuitatem recurrunt.

A *timido raptore*] Huc pertinet illud:

Bella gerant fortes, tu Pari ſemper ama.

IAM *timor ille Phrygum, decus & tutela Pelaſgi Nominis Æacides*] Hoc videtur expreſſiſſe Seneca in Troad. Sed, quod poëta noſter hoc loco Achilli tribuit, ille Hectori adſcribit, vbi Chorum loquentem introducit:

Columen Patria, mora fatorum
Tu præſidium Phrygibus feſſis,
Tu murus eras; humeríſque tuis
Stetit illa decem fulta per annos.

Et Caſſandra apud eundem in Agamemnone:

Frater auxilium Phrygum
Terrórque Danaûm.

INANIA *tartara*] Ita paullò ſuperius. Alij *ſub inania corpus Tartara detruſum ſiluarum mole ferebant.* Virg. lib. VI.

Pérque domos Ditis vacuas, & inania regna.

BELLA *mouet clipeus*] Clipeum, inquit Feſtus, antiqui ob rotunditatem etiam corium boum appellarunt, in quo fœdus Gabiorum, vel, vt alij malunt, Sabinorum cum Romanis fuerat deſcriptum. lib. o. calamo deſcripti, habent *Clipeus*, per i Latinum: Idque rectius, vt puto. Qua in ſententia eſt etiam eruditiſſimus vir, acerrimoque iudicio præditus, Obertus Giſanius. DEQVE *armis arma feruntur*] Continens pro contento. Sic alibi:

Parua mea ſine matre fui, pater arma gerebat.

Achillis autem arma, vt ſcribit Q. Smyrnæus (qui ab aliis malè vocatur Q. Calaber) lib. v. derelictorum ab Homero, Thetis, confectis certaminibus, ac præmiis diſtributis, in medium propoſuit, illi auferenda, qui inter Græcos præclariora facinora edidiſſet.

NON *minor Atrides*] Menelaus.

NON *bello maior, & auo*] Agamemnon. Ita ſequenti lib. *Peteret maioris frater Atrida.*

LAERTEQVE *fuit*] ſic nunc legitur in impreſſis, in Farneſ. hoc ſenſu: Et Vlixi Laërte creato, Regius, mendoſos nactus libros, legit: *Laërtique.* Rectius omnino alij ſcripti: & in iis Ioannis liber, *Lartiadaq́.* Quo modo ſine vlla dubitatione legendum eſt.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. XIII. OBSERVATIONES.

CONSEDERE *Duces*] Ex his, quæ ſequuntur, Aiacis, & Vlixis ſummorum Ducum de Achillis armis, concionibus, quantum Ouidius noſter, ingeniorum flos, Q. Smyrnæum, qui hoc idem perſecutus eſt argumentum, ſuperauerit, qui vtriuſque, quæ in pretio ſunt, linguæ intelligentia ornatus eſt, ſi conferendi laborem non detrectabit, facillimè iudicabit. Ac profecto ſi nihil aliud hic noſter poſteris ſcriptum reliquiſſet, quàm pulcherrimas haſce conciones, quæ directæ vocantur, miro artificio conſcriptas, ſeruatoq. perſonarum, quæ loquentes introducuntur, aptiſſimè decoro, quis eſſet, qui infitietur eum non dicam, plurimi fieri debere, ſed etiam poëtis fere omnibus anteponendum? Nunquam enim quiſquam, vt Græcos & Latinos ſcriptores quàm diligentiſſimè euoluat, duas alias inueniet, quæ meritò cum his comparari poſſint. Vtinam ſine mendarum labe has hodie legeremus: ad quas emendandas & illuſtrandas ſi ſtudioſi omne ſuum ſtudium, auxilio atque ope vet. librorum, iudicio etiam adhibito applicarent, præclarè ſcilicet cum hoc ſtudiorum genere ageretur. Ego verò, vt id præſtarem, pro virili parte laboraui. quid autem præſtiterim, cum in his, tum in toto volumine, qui nulla ſunt ſuffuſi maleuolentia, diiudicabunt.

CONSEDERE *duces, & vulgi ſtante corona, Surgit &c.*] Cognoſcimus ex hoc loco, eos qui dicturi erant, ſurgere ſolitos eſſe: eos verò qui erant audituri, excepta plebe, ſedere. Idque etiam oſtendit Cicero initio orationis pro Sexto Roſcio Amer. Cuius hæc ſunt: Credo ego vos Iudices mirari quid ſit, quod cùm tot ſummi oratores, hominesque nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimum ſurrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate, ſim cum his, qui ſedeant, comparandus? Et oratione

oratione III. in Catil. Lentulus toto iam indicio expoſito atque edito, ſurrexit.

C O N S E D E R E *duces,& vulgi, &c.*] Ad hunc locum reſpexit Iuuenalis Satyra VII.

Cónſedere duces, ſurgis tu pallidus Aiax,
Dicturus dubia pro libertate, bubulco Iudice.

—C L I P E I *dominus ſeptemplicis Aiax*] Optimè interpretatus eſt hoc Regius. Errat autem Glareanus, qui eum reprehendit. Nam, quod huic opponit illud *Terga nouena boum, decimo tamen orbe moratum eſt*: illi reſponderi poteſt, id nihil ad hoc pertinere: quippe illic de Cygni, hic de Aiacis clipeo poëtam locutum eſſe notius eſt, quàm vt ipſe aperiam. Atqui hoc perſpicuè patebit ex ipſo Ouidio, qui eodem modo *Septemplicem* vocat:

Quid? non & clipei dominus ſeptemplicis Aiax
Strauit deprenſos lata per arua greges?
Et infrà:
——fruſtra Telamone creatus
Geſtaſſet laua taurorum tergora ſeptem.
Rurſus alibi:
Scilicet Aiaci coniux ornata veniret,
Cui tegmen ſeptem terga fuere boum.

Statius in Achilleid. *Septémque Aiax vmbone coruſcet Armenti reges.* Valerius Flaccus:
Ille iterum in clipei ſeptemplicis improbus orbem
Arietat. & mox dicit, *ſeptenum tegmen.*
Sophocles in Aiace:
ἴσχε διὰ πολυῤῥάφου στρέφων
πόρπακος ἑπτάβοιον ἄῤῥηκτον σάκος.

—S I G E I A *toruo littora Proſpexit*] Sic legitur in impreſſis, quos adhuc mihi videre contigit, libris. Sed quem locum hic habet proſpiciendi verbum? nullum planè. longè rectius eſt in omnibus ſcriptis, R E S P E X I T. Sequitur enim *toruo vultu*, quod ad reſpiciendi verbum mirificè accommodatur: ad proſpiciendi verò nullo modo. Si *oculis*, non *vultu* dixiſſet, aptius omnino eſſet proſpiciendi verbum. Itaq. legendum R E S P E X I T. Quam lectionem, vt planè veram, germanamq́ue probat etiam Petrus Magnus, vir ſummo ingenij acumine, & eamorum elegantia, eaq. eruditione, quæ ad nobiliſſimum quemque pertinet, vehementer ornatus. Probat & Petrus Galeſius, & frater meus, M. Antonius.

—Agimvs *prô Iuppiter, inquit, Ante rates cauſſam, & mecum confertur Vlixes*] Conſiderat hunc locum Quinctil. lib. v. capite x.

Qvas *ego ſuſtinui, quas hac à claſſe fugaui*] Cùm quis ſe ipſum laudat, Periautologian vocant.

—Qvas *hac à claſſe fugaui*] ἀναφορά.

Hac] δεικτικῶς.

Fvgavi] expuli, reieci. Homerus lib. xvi. Iliad. narrat, Troianos in Græcorum naues ignem conieciſſe.

Qvantvmqve *ego Marte feroci, Inq; acie valeo, tantum valet iſte loquendo*] Collario, qua oſtendit ſe in certamine, & aduerſarium in eloquentia valere. Ex hoc autem loco intelligi licet, natura ita comparatum eſſe, vt fortes viri eloquentia careant: contra imbelles. Idque etiam oſtendit Hercules initio lib. ix. —*melior mihi dextera lingua eſt:*

Dummodo pugnando ſuperem, tu vince loquendo.

Contrà de Drance apud Virg. lib. xi. *Et lingua melior, ſed frigida bello Dextera.* Carent etiam viri fortes conſilio: Euripides in Rheſo, vbi Aeneas cum Hectore colloquitur.

Aiaci] Emphaſis.

Ipse *tulit pretium*] In vno meo, *Iſte tulit.*

Qvod *cum victus*] In vtroque meo emendatum eſt, *Qui.* Quo modo impreſſit Aldus ſenior, & Sebáſtianus Gryphius. Atque ita legit Corradus in præclariſſimis illis ſuis in Ciceronis Brutum commentariis. Cuius hæc ſunt illud enarrantis: Cum Hortēſio certare erat glorioſius, quàm omnino aduerſarium non habere. Eſt enim glorioſum cum magnis viris certare, etiamſi eos vincere nō poſſis. Nam, vt ait ingenioſus poëta:

—quidquid ſperauit Vlixes,
Ipſe tulit pretium iam nunc certaminis huius:
Qui cùm victus erit, mecum certaſſe feretur.

Fit tamen ſæpè, vt, qui magnos viros prouocant, in Melampygum, quod dici ſolet, incidant. *Qui* legitur etiam in lib. Capr.

Virtvs] *valore, ſufficienſa.* Sic enim noſtra lingua dicimus. Plautus:

Virtute ambire oportet, non fauitoribus.

Nobilitate *potens eſſem, Telamone creatus, Mœnia qui forti Troiana ſub Hercule cepit,* & reliqua.] Quæ omnia confutat Vlixes, his verbis:

Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi
Vix ea noſtra voco.

Svb

Svb *Hercule cepit*]Hercules enim Telamonem ad Troiam duxit, quæ ab iis expugnata eſt. Pindarus in Iſthmiis Oda vi.

οὐδ' ἄπις Αἴαντος τελαμωνιάδα
καὶ πατρὸς, τὸν χαλκοχάρμαν ἐς πόλεμον
ἄγε σὺν πρωθίοισι
πρόφρονα σύμμαχον ἐς τροίαν ἥ-
ρωσιν μόχθων, λαομεδοντί-
αν ὑπὲρ ἀμπλακίαν
ἐν ναυσὶν ἀλκμήνας τέκος.
εἷλεν δὲ περγαμίαν.

Et in Nemea, Oda quarta, vbi loquitur de Hercule:

ξὺν ᾧ ποτὶ τρωΐαν
κρατερὸς τελαμὼν
πόρθησε. Vide & Apollod. lib. III.

Hvic] Telamoni.

Qvi *iura ſilentibus illic Reddit*] Aeacus tanta iuſtitia præditus fuiſſe dicitur, vt à Plutone apud inferos iudex ſit delectus.

Reddit *iura*]ius dicit; forum agit. Priore modo Tacitus lib. v. In tempus deligebatur qui ius redderet. Cæſar lib. v i. Neque iis petentibus ius redditur.

Prolemqve *fatetur Iuppiter eſſe ſuam: ſic à Ioue tertius Aiax*] Aiacem fuiſſe Iouis gentilem, docet Sophocles in eiuſdem perſona: Ὦ ζεῦ προγόνων προπάτωρ. Sciendum etiam eſt, priſcos illos auctores, *Iouis* in nominatiuo protuliſſe. Ennius: citat Martianus, & Appuleius:

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Qvid *ſanguine cretus Siſyphio?*] Auctor Sirenum cantus:

Sanguine Siſyphio generatus magnus Vlixes,
Hac tutos ſola præſtitit arte viros.

Qvid *ſanguine cretus Siſyphio*] Seruius ad illud Virg. vi. Aeneid. —*comes additur vna Hortator ſcelerum Æolides.* ita ſcribit hunc locum proferens. Vlixes quia vbique talis inducitur. Nam Anticliæ filius eſt, quæ ante Laërtæ nuptias clam cum Siſypho Aeoli filio concubuit: vnde Vlixes natus eſt. Hoc etiam in Ouidio Aiax obiicit: *Quid ſanguine cretus Siſyphio?*

Inseris *Æacidis aliena nomina gentis?*] Cornel. Tacitus lib. v. Cùm repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus inſerit, per ludibrium auditur. Horat.

Quod ſi me lyricis Vatibus inſeris.
Sublimi, &c. Inseris] annumeras.

Aeacidis] Achilli, & mihi, Aeaci nepotibus. Arguit autem à legitimo àduerſarium.

Nvlloqve *ſub indice veni*] ſic Cicero in ſecunda act. in Ver. An ſine vllo duce, ſinè indice peruenerit ad hanc improbitatem, neſcio.

Vltima *qui cepit*] Vlixes, ſimulata inſania, poſtremus omnium Græcorum ducum arma arripuit.

Detrectavitqve *militiam*] Sic & Cæſar lib. VII. De bello Gallico non longè à principio: Præterea opida incendi oportere, quæ non munitione, & loci natura ab omni ſint periculo tuta, neu ſuis ſint ad detrectandam militiam receptacula, neu Romanis propoſita ad copiam commeatus, prædamque tollendam. Alio modo, is, cui omnes qui politioribus ſe oblectant litteris, plurimum debent. Cicero lib. III. Offic. cuius hæc ſunt: Sed inſimulant Vlixem tragœdiæ ſimulatione inſaniæ militiam ſubterfugere voluiſſe. Liuius lib. XXXVI. Nec auctoritate, nec gratia, nec imperio aduerſus detrectantes militiam valuiſſe. Apud quem, *Detrectare pugnam*, eodem modo, leges frequētiſſimè. Et apud Tacitum, *detrectare certamen*.

Navpliades] De Palamede lege Seruium lib. II. Aeneid. Vltima *qui cepit, detrectauitque furore Militiam ficto. donec ſollertior iſto Et ſibi inutilior timidi commenta retexit Naupliades animi, vitataque traxit ad arma*] Videtur expreſſiſſe Pacuuij verſus ex Armorum iudicio, qui citantur à Cicerone lib. III. Offic.

Cuius ipſe princeps iuriſiurandi fuit,
Quod omnes ſcitis, ſolus neglexit fidem:
Furere aſſimulauit: ne coiret, inſtitit:
Quod ni Palamedis perſpicax prudentia
Iſtius percepſet malitioſam audaciam,
Fides ſacrata ius perpetuo falleret.

Hortator *ſcelerum*] Virg. lib. II. Aeneid. *Scelerúmque inuentor Vlixes*. Plautus in Cap. *Sator, ſarritórque ſcelerum, & meſſor maxume.*

Non *te Pœantia proles*] ἀποστροφὴ ad Philoctèten. De quo exſtat Sophoclis Tragœdia. Vide & Q. Smyrnæum lib. IX. & Pind. Ode I. Pyth. & Tryphiod. de Ilij excidio.

Non *te Pœantia proles Expoſitum Lemnos noſtro cum crimine haberet: Qui nunc, vt memorant, ſilueſtribus abditus antris, Saxa moues gemitu*] Amplificatio miſeriarum Philoctetæ, qua populorum in Vlixem odium concitatur. Philoctetā autem,

dum

dum vnà cum aliis Græcis ad bellum Troianum proficiſceretur, ab angue morſus in Lemno inſula (vbi per decennium ferè manſit) relictus erat; ſagittisque, quas ab Hercule dono acceperat, humi ſtratus, aues, quæ per aëra volarent, interficiebat, iisque vitam ſuam vix ſuſtentabat: qua in re ſagittis illis, ſine quibus Troia capi non poterat, abuti videbatur. Quæ ſententia partim hoc loco oſtenditur, partim verò libro quincto Triſtium elegia ſecunda:

Pane decem totis aluit Pœantius annis
Peſtiferum tumido vulnus ab angue datum.

Partim etiam illo Attij carmine, quod citat Cicero lib. v. De fin. cuius hæc ſunt verba: Philoctetа cùm cruciaretur non ferendis doloribus, propagabat tamẽ vitam aucupio ſagittarum.

Configebat tardus celeres ſtans volantes.

Huc quoque pertinet, quod ſcribit idem Cicero libro ſecundo De Finibus, vbi citat carmina quædam, quæ hunc locum valde illuſtrant. Quamobrem, inquit, turpe putandum eſt, non dico dolere (nam id quidem eſt interdum neceſſe) ſed ſaxum illud Lemnium clamore Philoctetæo funeſtare.

Quod eiulatu, queſtu, gemitu, fremitibus,
Perſonando mutum flebiles voces refert.

Huic Epicurus comparet ſe ſi poteſt:

Cui viperino morſu vena viſcerum
Veneno imbuta tetros cruciatus cient.

Et II. Tuſcul. Aſpice Philoctetam, cui concedendum eſt gementi. ipſum enim Herculem viderat in Oeta magnitudine dolorum eiulantem. Nihil igitur hunc virum ſagittæ, quas ab Hercule acceperat, tum conſolabantur:

Cùm è viperino morſu vena viſcerum
Veneno imbuta tetros cruciatus cierent.

Itaque exclamat, auxilium expetens, mori cupiens;

Heu quis ſalſis fluctibus mandet
Me ex ſublimi vertice ſaxi!
Iam iam abſumor: conficit animam
Vis vulneris, vlceris æſtus.

CVM *è viperino, &c.*] Ne quis hanc ſcripturam improbet, cùm in II. De fin. ſcriptum ſit, *cui viperino morſu v. v. v. i. t. c. cient*, non *cierent*. ſciat ipſum Ciceronem eam detorſiſſe, atque ad rem ſuam accommodaſſe.

GEMITV] τὸ *στένειν* herois ſeruat: quem non flere, ſed gemere decet. Aeneas apud Virg. lib. I. Aeneid.

—duplices tendens ad ſidera palmas
Ingemit. —

QVAE (*ſi Dij ſunt*) *non vana precaris*] In Vatic. *Si Dij ſint.* In meo antiquiore, Ioan. & vno Maff. *Si Dij dent.*

ET *nunc ille eadem nobis iuratus in arma*] An hoc è militum, quibus in bellum profecturis iuſiurandum dari ſolet, ne à quibus ſtipendium acceperunt, deſciſcant, conſuetudine dictum eſt? An ex eo, quod recenſet Euripides initio Iphigeniæ in Aulide? Idque multo magis probo. Is enim ait Tyndareum, cum Helena eius filia propter eximiam formam, qua Græcas alias mulieres ſuperaſſe dicitur, à multis Græciæ principibus vxor peteretur, eos ipſos iureiurando adegiſſe, vt ei, quem illa ſibi virum delegiſſet, reciperent ſe, ſi cōtingeret vt illa vnquam raperetur, omnibus viribus vno conſenſu fore opitulaturos; eique qui tali iniuria illam afficeret, bellum indicturos, patriamque vaſtaturos. Idem iuſiurandum Aiax quoque apud Pacuuium de Vlixe loquens iis, quos ſuprà citaui, verſibus haud obſcurè annuit:

Cuius ipſe princeps iuriſiurandi fuit,
Quod omnes ſcitis, ſolus neglexit fidem.

Vide & Apollodorum lib. III. Bibliothecæ, qui corundem principum nomina enumerat. Hac de re Ouid. quoque ipſe lib. I. De Arte:

Iurabant omnes in læſi verba mariti;
Nam dolor vnius publica cauſa fuit.

Attingit & hanc rem Hyginus cap. LXXIIX. & XCV.

ET *pars vna ducum*] ſcripti omnes, *Heu pars.* Idque melius videtur, atque ad ſenſum aptius.

DEBITA *Troianis exercet ſpicula fatis*] Quæ, & quot fuerint fata, quib. Troia capi poſſet, docet Plautus in Bacchidibus:

Ilio tria audiui fuiſſe fata, quæ illi exitio forent:
Ex arce ſignum ſi periſſet; alterum etiam eſt mors Troili:
Tertium quom portæ Scææ limen ſuperum ſcinderetur.

His hæc addit Seruius, exponens illud Virg. *Fatiſque repulſi Ductores Danaûm.* Secundum verò alios pluribus: vt de Aeaci gente aliquis intereſſet. Vnde Pyrrhus admodum puer euocatus ad bellum eſt, vt Rheſi equi tollerentur: vt Herculis intereſſent ſagittæ, quas miſit Philoctetes, cùm ipſe non potuiſſet afferre mortis præuentu.

SCIT *bene Tydides*] Probat aduerſarij crimen Diomedis teſtimonio.

ADSPI-

ADSPICIVNT *oculis ſuperi mortalia iuſtis*] Indignatus Aiax quòd in certamine cum Hectore iam ſuſcepto ſtrenuè ſe geſſiſſet, patruelis armis haud donaretur: quibus, exiſtimans ſibi iniuriam factam, aduerſario, aliiſq. Græcis, qui ſibi ea non adiudicarunt, religione oblata timorem iniicit.

MOLEM *clipei*] Pro ipſo clipeo.

REDDE *hoſtes*] Huic reſpondet aduerſarius, *Phrygia de gente Dolona Interimo.* &, multis omiſſis verbis: *Haud contentus eo, petij tentoria Rheſi, Inq; ſuis ipſum caſtris, comitéſque peremi.* atque alia, quæ illic perſequitur.

VVLNVSQVE *tuum*] Contra hæc Vlixes ita:

—ſunt & mihi vulnera, ciues,
Ipſo pulchra loco: nec vanis credite verbis.
Aſpicite en (veſtémque manu deduxit) & hæc ſunt
Pectora ſemper, ait, veſtris exercita rebus.

OVANTEM] Exultantem. ſic Virg. lib. IV. Aeneid.

——imperióque iterum paremus ouantes.

EMINVS *ingenti reſupinum pondere fudi*] Hac de re ita ſcribit Dictys Cretenſis lib. II. Interea, inquit, Aiax Telamonius adueniens, cognito apud naues Hectore, magna armorum ſpecie ibidem apparuit: deinde moleſtia vrgens hoſtem, multo ſudore ad poſtremum à nauibus extra vallum detrudit. Tum iam cedentibus acrior inſiſtens, Hectorem, qui aduerſum eum promptius ſteterat, ictum immani ſaxo, ac mox conſternatum eiicit. In vno Vaticano legitur, *Vulnere fudi.* Quod Homerus comprobat: ait enim ζ Hectorem ab Aiace vulnus accepiſſe. ſed tamen *pondere* magis probo.

EMINVS *ingenti reſupinum pondere fudi*] Hoc ipſum quod Aiax ſe feciſſe hoc loco ſignificat, apud poëtam quendam veterem, quem Pacuuium eſſe ſuſpicari licet, per deriſum Vlixi tribuit. Illius autem poëtæ hæc citat Cariſius, ita loquens κατὰ μυκτηρισμὸν, id eſt, per deriſum quendam, tanquam,

Vidi te Vlixes ſaxo ſternentem Hectora,
Vidi tegentem clipeo claſſem Doricam:
Ego tunc pudendam trepidus hortabar fugam.

Hæc omnia cum deriſu quodam dicta ſunt à fortiore ad non fortem. FERRVMQVE, *ignéſque, Iouémque*] Emenda, vt eſt in Vatic. vtroque Maffei, & ambobus meis: *Ferrúmque, Ignémque.* DATE *pro tot nauibus arma*] In Vatican. & vno Maffei, *Date tot pro nauibus.* Melior & ſuauior numerus.

CONFERAT *his Ithacus Rheſum, imbellémq. Dolona, &c.*]

Non infitiatur Aiax, Vlixem aliquid præſtitiſſe; ſed id, quantum poteſt, extenuat.

PRIAMIDEMQVE *Helenum rapta cum Pallade captum*] In Cæleſt. *Caſta cum Pallade raptum*. In Vatican. *Rapta cum Pallade raptum*. placet magis, vt eſt in Capran. & Farneſ. *caſta cum Pallade captum*. Illud non omittendum duxi, alios notaſſe hoc loco ab Ouidio tantùm mentionem fieri Vlixis, qui Palladiū furatus eſt. Cum poëta noſtro facit Euripides in Rheſo.

ARMA *viri fortis medios mittantur in hoſtes, Inde iubete peti*] Teſtatur Seneca lib. II. controuerſ. hanc ſententiam Ouidium accepiſſe à Portio Latrone in armorum iudicio. cuius hæc ſunt: *Mittamus arma in hoſtes, & petamus*.

IPSE *nitor galea claro, &c.*] Argumentum ab inutili; quòd Achillis arma Vlixi, homini omnium timidiſſimo, vſui futura non ſunt. Sed id ita confutat Vlixes:

—his, inquam, humeris ego corpus Achillis,
Et ſimul arma tuli, quæ nunc quoque ferre laboro.
Sunt mihi, &c.

FINIERAT *Telamone ſatus*] Poëtæ hæc ſunt verba, vſque ad illud, *Si mea, &c.*

VVLGIQVE *ſecutum Vltima murmur erat*] Murmur eſt approbationis ſignúm.

VLTIMA] Vltimam orationis partem.

ATQVE *oculos paullum tellure moratos Suſtulit ad proceres*] Contrà fecerat Aiax: *Sigaia toruo Litora reſpexit*.

SI *mea cum veſtris valuiſſent vota Pelaſgi*] Oratio Vlixis, quà primùm iudicum beneuolentiam ſibi conciliat: deinde, indicans, Achillis mortem ſibi moleſtiſſimam fuiſſe, eos in miſericordiam adducit. Exorditur autem à ſuo & à communi Græcorum omnium voto.

POTEREMVR] In omnibus ferè lib. veter. & bis apud Priſcianum *potiremur* legitur: ſed malè. Syllaba enim *ti* repugnat. Admonuit hoc Valla.

NON *foret ambiguus tanti certaminis heres*] Verbum *heres* ſine diphthongo legitur in omnibus lib. ſcriptis, quemadmodum in veteribus marmoribus, & nummis. Dicitur autem *heres*, quaſi herus, id eſt, dominus. Feſtus Pompeius. Heres apud antiquos pro domino ponebatur. Quod verbum in eo recitat loco, in quo nulla eſſe poteſt diphthongus. Vnde perſpicuè colligitur eos eſſe deceptos, qui arbitrati ſunt ab hærendo dici, & cum diphthongo ſcribi debere: neque quod ipſi obiiciunt ei, quam

quam expoſui, opinioni obſtat, heredem, cùm priorem ſyllabam producat, ab hero, cuius prima breuis eſt, deriuari. Multa enim verba apud Latinos ſunt, quæ à ſuis primitiuis orta ſyllabam primam mutent.

MANVQVE *ſimul veluti lacrymantia terſit Lumina*] Non poterat Vlixes maius initio ad rem propoſitam adſequendam excogitare, quàm fingere ſe Achillis mortem deflere.

LVMINA *terſit*] Statius: *Palmite maturo rorantia lumina terſit.* Idem: *Et pectore terget lumina.* *Et* quiſquis eſt auctor Moreti: *Sæpè manu ſumma lacrimantia lumina terget.*

PROFVIT *ingenium*] Ingenij acumen, vel calliditas.

MEAQVE *hac facundia, ſiqua eſt*] Amolitur à ſe Vlixes arrogantiæ ſuſpicionem, ſimulque ad id reſpondet, quod Aiax dixerat: *—quantúmque ego Marte feroci,*

Inq; acie valeo, tantum valet ille loquendo.

NAM *genus, & proauos, & quæ non fecimus ipſi, &c.*] Pierius lib. XI. Hieroglyphicæ de Pileo hunc locum ita interpretatur.

NOBILITAS

Nimirum verò is, apud Græcos nobilitatis indiciũ fuit, hique ea de cauſa Vlixis caput pileatum fieri ſolitum autumant, quòd magna ſcilicet ab vtroque parente nobilitas illi obtigiſſet. Nam apud Ouidium eam ita in Aiacem oggeret: *Nam genus, &c.*

SED *enim quia rettulit Aiax Eſſe Iouis pronepos*] Conſtructio Græca, vt rectè admonet Linacrus lib. VI. De figuris.

SED *enim quia*] Terent. in Phorm. act. II.

Quia enim in illis fructus eſt.

NAM *mihi Laertes pater eſt, Arceſius illi,*
Iuppiter huic: neque enim quiſquam damnatus & exul,
Eſt quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas: Deus eſt in vtroque parente.] Confert genus ſuum Vlixes cum Aiacis genere, quod ob Phoci eius patrui cædem exprobrat. Nam is Phocus à Peleo & Telamone, qui ab Aeaco propter id facinus damnati ſunt, & in exilium

Pp 5 eiecti,

eiecti, interfectus fuiſſe traditur: Docet etiam Vlixes ſe matris ſuæ Anticliæ, quæ ad Mercurium genus referebat, nobilitate aduerſarium ſuperare: eius autem Phoci meminit Ouid. ipſe lib. I X. & II. Faſto. & Apollodorus lib. III. Huic verò loco ſimilis eſt apud M. Tullium Philippica III. vbi Antonij vxorem cum Octauij matre comparat.

NEC *minus eſt iſto Teucer patruelis Achilli*] De Teucro ita litteris conſignauit C. Vel. Paterculus initio lib. I. Teucer, non receptus à patre Telamone, ob ſegnitiam, non vindicatæ fratris iniuriæ, Cyprum appulſus, cognomine patriæ ſuæ Salamina conſtituit. In vno Maffei legitur, *Nec minus eſt illi.*

EXPENDITE *cauſam*] Tacitus lib. XIII. ſcripſit Cæſar Senatui, priuatim expenderent cauſam libertorum.

NON *petit ille tamen, num ſi petat auferat arma?*] In vno Maffei, *Nec tamen ille petit, num ſi petat, auferat arma?* In vno Varic. Cæleſt. & duobus meis, *Nec petit ille tamen, nec, ſi petat, auferat arma.* Quo modo ſine vlla dubitatione legendum: verùm in vno meo eſt, *auferet.*

PRAESCIA *venturi genitrix Nereia leti Diſſimulat cultu natum, &c.*] Huc ſanè facit quod ſcribit Hyginus, cap. XCVI. Thetis Nereis, cùm ſciret Achillem filium ſuum, quem ex Peleo habebat, ſi ad Troiam expugnandam iſſet, periturum: commendauit eum in inſula Scyro ad Lycomeden regem, quem ille inter virgines filias habitu femineo ſeruabat, nomine mutato. Nam virgines Pyrrham nominarunt; quoniam capillis flauis fuit, & Græcè rufum pyrrhon dicitur. Achiui autem cùm reſciſſent ibi eum occultari, ad regem Lycomeden oratores miſerunt, qui rogarent, vt eum adiutorium Danais mitteret. Rex cùm negaret apud ſe eſſe, poteſtatem eis fecit, vt in regia quærerent. qui cùm intelligere non poſſent, quis eſſet eorum, Vlixes in regio veſtibulo munera feminea poſuit, in quibus clipeum, & haſtam, & ſubito tubicinam iuſſit canere, armorumque crepitum & clamorem fieri iuſſit, Achilles hoſtem arbitrans adeſſe, veſtem muliebrem dilaniauit, atque clipeum & haſtam arripuit. ex hoc eſt cognitus, ſuaſque operas Argiuis promiſit, & milites Myrmidones.

PRAESCIA *venturi genitrix Nereia leti Diſſimulat cultu natum*] Vide Apollodorum lib. III. Qua de re lib. I. De Artes *Turpe. niſi hoc matris precibus tribuiſſet Achilles, Veſte virum longa diſſimulatus erat.*

EGO *Telephon haſta, &c.*] Quæ hic recenſet Vlixes Achillem

lem geſſiſſe, nonnulla exſtant initio lib. XII. Telephus autem ad Caici ripas ab Achille vulneratus eſt, Pindarus Iſthmiorum Oda V. τίς γὰρ ἐσθλὸν Τήλεφον τρῶσεν ἑῷ δορὶ Καΐκου παρ' ὄχθαις; Quis verò ſtrenuum Telephum vulnerauerit ſua haſta ad ripas Caici? Tangit & hoc ipſe, in eo, quem modò citaui, libro:

Vel cùm purpureus populari cæde Caicus
Fluxit, opúſque mea bis ſenſit Telephus haſta.

QVOD *Theba cecidere meum*] Bene admonet interpres de Thebis Ciliciæ, Andromaches patria, hic eſſe intelligendum, Homerus libro VI. Iliad. apud quem ita Hectora alloquitur Andromacha:

ἤτοι γὰρ πατέρ' ἁμὸν ἀπέκτανε δῖος ἀχιλλεύς,
ἐκ δὲ πόλιν πέρσεν κιλίκων εὖ ναιετάουσαν,
Θήβην ὑψίπυλον. Id eſt:
Nempe enim patrem meum interfecit nobilis Achilles,
Et vrbem deuaſtauit Cilicum bene habitatam,
Theben celſiportam.

ET *Scyron cepiſſe*] Tres libri vet. *Scyrum* declinatione Latina. De qua vrbe, ſiue inſula ſic Homerus idem ſub extremum Iliad. I.

——τὴν οἱ πόρε δῖος ἀχιλλεύς,
σκῦρον ἑλὼν αἰπεῖαν ἐνυῆος πτολίεθρον.

Id eſt, quam (Iphin) ei (Patroclo) tribuit nobilis Achilles, Scyron cùm cepit altam, Enyei oppidum. Quo loco hæc ſcribit Euſtathius: Scyron inſulam antequam Helena raperetur, vt quidam aiunt, aut, vt alij, poſt Helenam raptam, cùm à Peleo defeciſſet, aut cùm eo ſocietatem coire nollet, ducto ad eam exercitu cepit Achilles; vbi etiam congreſſus cum Deidamia Lycomedis filia, grauidam eam fecit, ex qua natus eſt Neoptolemus. Quòd ſi hæc vera ſunt, cùm Græci dicuntur decem annos conſumpſiſſe in comparandis copiis, ita vt viginti anni interfuerint inter raptum Helenæ, & captam Troiam, dubitari meritò poteſt, quo modo eorum, qui ad oppugnãdam Troiam profecti ſunt, minimus natu fuerit Achilles, & adoleſcentulus, qui ita eſſet intelligens rei militaris, vt ait Phœnix, etiamque quo modò antequam Helena raperetur, fortis in bello eſſe potuerit, & vnà cum Patroclo Scyrum obſidere, quæ à patre defecerat. Alij autem dicunt pacificè decurſam ab Achille Scyron, & illinc cum ſpolia retuliſſe. Latebras autem, ſeu occultationes, in Scyro, & veſtitum illum muliebrem, & commorationem inter mulieres, & totam rem detectam eſſe Vlixis opera omnino

omnino ignorat Homerus, neque ſubactum neceſſitate nauigaſſe Vlixem, ſed miſſum à patre, cùm tamen Agamemnonis imperio ſubditus non eſſet. Alij aiunt Scyrum hic non eſſe inſulam, ſed vrbem quandam eius regionis, quæ nunc quidem Phrygia, olim Cilicia dicebatur, quam Achilles itidem, vt alias, cùm expugnaſſet, Diomeden (mulierem) inde abripuit. Hæc ille. Quibus verbis quantum peccauerint eruditi viri, fabulæ ignari, qui quiduis potius, quàm Scyron, aut Scyrum, hoc loco legere voluerunt, nullo ſanè negotio intelligi ac perſpici poteſt. PROCVBVISSE *ſolo*] Superius dixit, *Deieciſſe*. Vtrumque valet, proſtraſſe, & ſolo æquaſſe.

FLAMINA *erant*] In nonnullis vet. lib. *Flamina ſunt.*

FASSOQ. *ignoſcat Atrides*] ſic in eleg. de morte Tibulli:

—ignoſcite faſſo, Sollicitor nullos eſſe putare Deos.

DIFFICILEM *cauſſam*] Sic Cicero lib. IV. epiſt. III. ad Atticum de Clodio, qui à Milone de vi fuerat accuſatus. Habebat, inquit, ille quidem difficilem, manifeſtamque cauſſam.

MITTOR *& Iliacas audax orator ad arces*] Scribit Dares Phrygius, Diomedem, & Vlixem miſſos eſſe ab Agamemnone ad Priamum, vt Helenam repeterent. Antenor apud Homerum III. Iliad. refert, Vlixem vnà cum Menelao ad Helenam repetendam miſſum: eosque ſe hoſpitio excepiſſe.

PRAEDAMQ. *Helenámque repoſco*] ὕστερον πρότερον.

ET *moueo Priamum*] Significantiſſimè loquitur. *Mouere* enim eſt vnum ex oratoris officiis.

PRIAMOQVE *Antenora iunctum*] *Iunctum* dixit aut affinitate, aut quia aſſentiebat Priami ſententiæ. Id quod probabilius eſt. De quo ita ipſe Ouid. al.

Quid grauis Antenor, Priamus quid ſuadeat ipſe,
Conſule, queis ætas longa magiſtra fuit. Et:
Vix mihi credetis, ſed credite: Troia maneret
Præceptis Priami ſi foret vſa ſenis. Et:
Adiice Troianæ ſuaſorem Antenora pacis.

Horatius:

Antenor cenſet belli præcidere cauſſam.

Dares Phrygius: Antenor Helenam Græcis cum illis, quæ Alexander cum ea attulerat, ſuadet reddi. Sed hoc totum habetur apud Homerum Iliad. η. fere extremo. Vbi ita eſt:

κέκλυτέ μευ τρῶες καὶ δάρδανοι, ἠδ' ἐπίκουροι
ὄφρ' εἴπω τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσι κελεύει.
δεῦτ' ἄγετ' ἀργείην ἑλένην, καὶ κτήμαθ' ἅμ' αὐτῇ

δώομεν

δώομεν ἀτρείδῃσιν ἄγειν. νῦν δ' ὅρκια πιϛὰ
ψευσάμενοι, μαχόμεσθα. τῷ ὐ νύ τι κέρδιον ἡμῖν
ἔλπομαι ἐκτελέεσθαι, ἵνα μὴ ῥέξομεν ὧδε.

Audite me Troiani, & Dardani, & auxiliatij, vt ego vobis exponam quod ſentio. Eia agite: Argiuam Helenam, & cum ea bona, quæ huc ſecum aduexit, Atridis reddamus. nunc autem fœdera fida fallentes, pugnamus: quare nihil nobis ſpero perfectum iri, niſi fecerimus ita. Quinctus Smyrnæus lib. 11. ait, Pulydamanta, cui omnes Troiani aſſentiebantur, reddendæ Helenæ auctorem fuiſſe. Liuius initio lib. 1. Aenean quoque addidit. Cuius hæc ſunt: Iam primùm omnium ſatis conſtat, Troia capta in ceteros ſæuitum eſſe Troianos, duobus Aenea, Antenoreque & vetuſti iure hoſpitij, & quia pacis reddendæque Helenæ ſemper auctores fuerant, omne ius belli Achiuos abſtinuiſſe: & reliqua.

V I X *tenuere manus*] Id eſt abſtinuerunt, ac per hoc parum abfuit, quin me interfecerint. M. Tullius lib. IV. Tuſc. diſput. Alexander, cùm interemiſſet Clytum, familiarem ſuum, vix à ſe manus abſtinuit. *Tenere*, aliquando valet aſſequi.

Vtq; ego te cupio, ſic me cupiere puella,
Multarum votum ſola tenere potes.

M A N V S *nefandas*] Nefas enim eſt Legatos violare. Ideò Cato dixit: *Caduceatori nemo homo nocet.*

V R B I S *ſe in mœnibus hoſtes Continuere diu*] Sic Cæſar lib. 1. De bello Ciuili: Iter ſupprimunt, copiasq. in caſtris continent. Item ad Ciceronem, citat Carilius: Neque pro cauto, ac diligente, ſe caſtris continuit. Cicero poſt red. ad Quirites: Magnam partem tectis ac tenebris continebantur. Quod apertius ſignificat idem Cæſar lib. 11. De bello Gallico his verbis: Simul quod quantum in ſe facinus admiſiſſent, intelligebant, legatos, quod nomen apud omnes nationes ſanctum, inuiolatumque ſemper fuiſſet, retentos ab ſe, & in vincula coniectos.

—S P A T I O S I *tempore belli*] Pugnatum eſt, inquit Dares Phrygius, apud Troiam annis decem, menſibus ſex, diebus duodecim. Poëtæ verò, numeri rotundandi cauſſa dicunt decem annos. Sic etiam tradunt trecentos fuiſſe Fabios, qui contra Veientes bellum ſuſceperunt; cùm Dionyſius, Corn. Nepos, Liuius, aliique hiſtorici vno excepto Eutropio, ſex & trecentos fuiſſe affirment.

S P A T I O S I *tempore belli*] Bellum Troianum Syagrus poëta qui poſt Orpheum & Muſæum extitit, primus ceciniſſe fertur,

fertur, Aelianus lib. XVI. De var. hiſt. Scripſit & idem bellum Calliſthenes. Cicero lib. V. Famil. ad Lucceium.

ET *trepidos ciues*] Sic accipe ac coniunge has voces.

REFVNDO] Hoc verbo vtuntur iuriſconſulti.

PETITVE] Socium.

EST *aliquid de tot Graiorum millibus vnum A Diomede legi*] Quaſi dicat à viro fortiſſimo. Eſt autem emphaſis quædam in nomine *Diomede*. Verùm contra hanc ſententiam reſpondentem induxerat Aiacem Theodectes, qui Tragœdiam de armorum iudicio conſcripſerat. Eius verborum ſenſum ita refert Ariſt. ſub finem lib. II. De arte dicendi. Quòd Diomedes, vtar Mureti præceptoris mei interpretatione, Vlixem ſibi præ ceteris comitem elegerit: non quia eum magni faceret, ſed vt comitem inferiorem haberet.

EST *aliquid*] Sic alibi:

Eſt aliquid valida ſceptra tenere manu.

Et in Faſtis:

Eſt aliquid nupſiſſe Ioui.

Quem locum profert Budæus in Comment. linguæ Græcæ de τις loquens: atque valere præclarum.

QVAE *nos*] ſubaudi, auſi ſumus. Iterum ſubaudi excubias agere. PHRYGIA *de gente Dolona Interimo, &c.*] Huc faciunt illa ex epiſt. Penelop.

Rettulit & ferro Rheſúmque Dolonáque caſos,
Vtq; ſit hic ſomno proditus, ille dolo.
Auſus es ô nimium, nimiúmque oblite tuorum,
Thracia nocturno tangere caſtra dolo.

INGREDIOR *curru lætos imitante triumphos*] Conſcendo currum, qui triumphum pæne referebat.

FVERITQVE *benignior Aiax*] Sic repoſitum eſt in vno Maff. quo modo antea legeretur, diuinare non poſſum. In vno meo, & Farneſ. *Fuerit benignior Aiax*. In altero antiquiore, *Fuerat &c.* ſine *q*. Quo adductus eſt ingenioſiſſimus, & numquam ſatis laudatus, M. Ant. Muretus, vt legeret. *Ferat hæc vt dignior Aiax*. Cui libentiſſimè aſſentior: nam *Benignior*, hic locum habere poſſe non videtur: niſi quis velit ab agris, ſiue arboribus, quæ cùm fructus ferunt, benignæ appellari ſolent, metaphoram duci. Studioſi rem diligentius conſiderent.

EXITIOQVE *dedi cum Cherſidamante Thoona*] Sic legendum. *Exitióque dedi.* Sic alibi:

Carmi-

Carmina ſublimis tunc ſunt peritura Lucreti,
Exitio terras cùm dabit vna dies.

FATISQVE *immitibus Eunomon*] In meo antiquiore, & Farneſ. *Enomon.* In altero, *Ennomon.* In illis per ſimplex N, in hoc per duplex, & ita in vno Maffei. Quare non dubium eſt, quin rectè, & ingenioſe animaduerterit ille, qui addidit annotationes Regij Commentariis, cui quicumque hiſce litteris, & Ouidio, ſe oblectat, plurimum debet. Legit enim, Homeri auctoritate, *Ennomon:* quo modò teſtatus ſum legi in duobus lib. ſcriptis. Facilè autem contingere potuit, vt N in V verteretur. Quod ſæpiſſimè nos vidimus contigiſſe. In hac ſecunda impreſſione animaduerti, quem nunquam videram, Mariangelum hunc ipſum quoque locum cum Homeri loco contuliſſe: vt mirer auctorem illum, quem meritò hac quidem in re laudibus extuli, ipſius Mariangeli mentionem nullam feciſſe, qui omnia quæ ille iampridem notauerat, repetiit. Sed fieri poteſt, vt eius labores non legerit. Ego hominis liberaliter inſtituti eſſe iudico, quenquam ſua laude defraudari non debere. De Ennomo ſic Auſonius:

Ennomus hic Chremiúſque iacent, queis Myſia regnum,
Queis pater Alcinus, Oceanúſque atauus.
Nobilitas quid tanta iuuat? quo clarius iſtis
Eſt genus, hoc mortis condicio grauior.

SVNT *& mihi vulnera ciues Ipſo pulchra loco: nec vanis credite verbis: Adſpicite, en.*] Militibus cicatrices, quas ab hoſte acceperant, oſtentare, maximum erat ornamentum apud antiquos. Docet hoc C. Marius apud Salluſtium De bello Iugurthino, cui vitio dabatur generis ſui nouitas: quòd nemo ex eo, conſulatum, aut alios honores geſſiſſet. Verba eius hæc ſunt, in oratione, quam habuit ad Quirites: Non poſſum fidei cauſſa imagines, neque triumphos, aut conſulatus maiorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia militaria dona, præterea cicatrices aduerſo corpore.

—VESTEMQVE *manu deduxit*] Ita o. libri ſcripti: itaq. legendum ſupra etiam docuimus. Iuuen. Sat. XIII.

——nemo dolorem
Fingit in occaſu, veſtem deducere ſummam;
Contentus vexare oculos humore coacto.

Sic eſt in perueteri typis excuſo, & in ſcripto libro, qui aduerſatur in Bibliotheca ALEXANDRI FARNESII CARDINALIS. ſicque ſcriptum eſſe memini me vidiſſe in alio

libro,

libro, quem tribus abhinc annis donaui Fuluio Vrſino, viro optimo ac Romanæ vrbis lumini, omniſque antiquitatis peritiſſimo; cuius rei in eo libro, quem De Romanorum familiis inſcripſit, atque edidit, ſpecimen dedit: ex quo omnes ſummos fructus, non mediocri cum voluptate, percepturos fore confido. de quo opere ſic ipſe cecini:

Dum ſibi quiſque ſtudet nomen famámque parare;
Ærumnas tolerat nocte diéque graues.
Hinc meus Vrſinus, Græca Latiaq; camœnæ
Summus honor, fretus, nobile fecit opus.
Sed, quid eum dixi hoc nomen famámque parare?
Iampridem id ſummo quæſiit ingenio.
Quippe dedit ſpecimen rara virtute refertum,
Quod propter toto multus in orbe nitet.
At modò percupidus cunctis prodeſſe, vetuſtos
Collegit nummos, expoſúitque ſimul:
Et docuit, quo quiſque loco deduxerit ortum,
Quódque domi & belli geſſerit imperium.

Deducere quoque eſt in quattuor veteribus exemplaribus Bibliothecæ Vaticanæ, è quibus eſt vnum, quod eam præſefert antiquitatem, vt vetuſtate cum aliis omnibus ſcriptis libris comparari poſſe exiſtimem.

——nemo dolorem
Fingit in occaſu, veſtem deducere ſummam

Contentus. Sed non celabo lectorem, locum hunc Iuuenalis multo rectius legi in libro ſcripto Petri Galeſij Hiſpani, viri & ingenio acutiſſimo, & doctrina planè ſingulari. & in alio Vatican. *——nemo dolorem*

Figit in hoc caſu, veſtem deducere ſummam

Contentus, &c. Quo modo ex ingenio legendum nuper coniecerat Muretus. Deducere reperitur etiam in altero lib. veteri eiuſdem Petri.

IPSO *pulchra loco*] Pectus denotat, vbi vulnera excepta fortitudinem, & decus oſtendunt. Aeneas apud Virg. lib. XI. de Pallante à Turno interfecto:

—At non Euandre pudendis
Vulneribus pulſum aſpicies: nec ſoſpite dirum
Optabis nato funus pater.

Contrà pudori erat illi, cui tergo vulnera illata eſſent, quæ metum atque ignauiam præ ſe ferebant.

VESTEMQVE *manu deduxit*] Depromptus eſt huiuſmodi

modi geſtus ex ipſa arte, quæ in Romano foro vigebat, in quo hic noſter ſumma cum laude verſatus erat. Qui autem talem agebat geſtum, ita iudices ad miſericordiam commouebat, vt pro ſe iudicare cogerentur. De quo Craſſus Antonium alloquens II. De Oratore: Quod enim ornamentum, quæ vis, qui animus, quæ dignitas illi Oratori defuit, qui in cauſſa peroranda non dubitauit excitare reum conſularem, & eius diloricare tunicam, & iudicibus cicatrices aduerſas ſenis imperatoris oſtendere? Et Antonius ibidem. Senſi equidem tum magnopere moueri iudices, cùm excitaui mæſtum ac ſordidatum ſenem, & cum iſta feci, quæ tu, Craſſe, laudas, non arte, de qua quid loquar neſcio, ſed motu magno animi ac doloris, vt diſcinderem tunicam, vt cicatrices oſtenderem, cùm C. Marius mærorem orationis meæ præſens ac ſedens multis lacrimis ſuis adiuuaret: &c. Huius rei meminit M. Tullius act. II. lib. v. in Verrem. Quem quidem locum, quia hunc plurimum illuſtrat, hic recitandum duxi: Non poſſum diſſimulare, iudices, timeo, ne C. Verres, propter hanc virtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impune fecerit: venit enim mihi in mẽtem, in iudicio M'. Aquillij quantum aũctoritatis, quantũ momenti oratio M. Antonij habuiſſe exiſtimata ſit: qui, vt erat in dicendo non ſolùm ſapiens, ſed etiam fortis, cauſſa propè perorata, ipſe arripuit M'. Aquillium, conſtituitq. in conſpectu omnium, tunicamque eius à pectore abſcidit, vt cicatrices populus R. iudicesque adſpicerent aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo vulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat, multa dixit: eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, vehementer vt vererentur, ne quem virum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cùm ſibi ipſe non pepercisſet, hic non ad populi laudem, ſed ad iudicum crudelitatem videretur eſſe ſeruatus. Liuius lib. XLV. eundem refert morem. Ego ter & vicies cum hoſte per prouocationem pugnaui. Ex omnibus, cum quibus manum conſerui, ſpolia retuli, inſigne corpus honeſtis cicatricibus omnibus aduerſo corpore exceptis habeo. Nudaſſe deinde ſe dicitur, &, quo quæque bello vulnera accepta eſſent, retuliſſe. Quæ dum oſtentat, adapertis forte quæ velanda erant, tumor inguinum proximis riſum mouit. Tum, hoc quoque quod ridetis, inquit, in equo dies noctesque perſedendo habeo: nec magis me eius, quàm cicatricum harum, pudet, pœnitétque: quando numquam mihi impedimento ad rempublicam bene gerendam domi militiæq. fuit. Ego hoc ferro ſæpe vexa-

tum corpus vetus miles adoleſcentibus militibus oſtendi. Galba nitens & integrum denudet.

TELAMONIVS] ἠθικῶς.

NEQVE *enim benefacta malignè Detractare meum eſt meò ne communia ſolus Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat honorem*] A conſuetudine ſua rurſus iudicum beneuolentiam ſibi conciliat: aſtuteque aduerſarium eidem, quod honore ab eo priuatos eſſe ait, odioſum reddit: vtpote qui omnia, quæ iam aduerſus hoſtes communiter à Græcis geſta erant, ſibi adſcripſerat. In vno autem Vatic. & vno meo, non *vobis*, ſed *nobis* legitur. Superior lectio maius oſtendit artificium.

REPPVLIT *Actorides ſub imagine tutus Achillis Troas ab arſuris cum defenſore carinis*] Patrocli collatione Aiacis res geſtas extenuat.

AVSVM *etiam Hectoreis ſolùm concurrere telis Se putat.*] Hoc eo repellit Vlixes, quòd Aiax certamen non ſuapte ſponte, ſed fortuito (eius enim prima ſors prolata eſt) cum Hectore ſuſcepit.

DVCISQVE] & Patrocli, qui ſimulatus Achilles, exercitum ducebat. Falſus eſt hîc Regius.

ALIQVEM *vobis*] In vno Vatic. & meo, *nobis:* ſuperior lectio maius oſtendit artificium, quo Vlixes à crimine ab Aiace obiecto ſe excludit.

HECTOR *abit violatus vulnere nullo*] Hector nullo accepto ab Aiace vulnere incolumis Troiam ſe recepit. ſicque oſtendit Aiacem nihil præclari in eo certamine præſtitiſſe.

—QVO *Graium murus Achilles*] πύργος ἀχαιῶν, Muretus Argiuûm. Hæc Muretus: qui præclarè & ingenioſè emendat illud, quod legitur apud Fabium lib. VIII. cap. VI.

Ferróne, an fato mœrus Argiuûm occidit?

In vulgatis peſſimè legitur, *Ferro, an fato metus Argiuûm occidit.* —NEC *me lacrimæ, luctúſque, timórque tardarunt*] In vno meo, *Nec me lacrimæ, luctúſque dolórque.*

PLEIADASQVE, *Hyadáſque*] Probus ad illud Virg. lib. I. Georg. *Pleiades, Hyadas, clarámq. Lycaonis arcton:* de Pleiadibus ita ſcribit. Pleiades Virgiliæ dicuntur, vt quibuſdam liquet, quia ſint Atlantis & Pleiones filiæ: ἀπὸ τοῦ πλεῖν dictæ. Iccirco quòd earum ortu prima cura ſit nauigatio quarum mentionem facit Ouid. in Phænomenis, dicẽs de Perſeo:

Pleiades ante genus ſeptem radiata feruntur,
Sed tamen apparet ſub opaca ſeptima nube.

Hyades

Hyades exiſtimantur eſſe in cornibus Tauri, aut in ore, quas imperiti ſuculas appellant, arbitrantes ἀπὸ τῶν ὑῶν Hyadas dictas: Sed errant. dictæ ſunt enim ἀπὸ τοῦ ὕειν, hoc eſt à ſpargendo. Et enim pluuium ſidus: hoc non temere oritur, vt non imbres ſequantur. Vide & Germanicum, & Hyginum in ſigno, Taurus. Ex his autem Probi verbis edocemur Ouidium opus de Phænomenis edidiſſe. Huius etiam operis meminit Lactantius lib. II. De orig. erroris: cuius hæc ſunt. Quanto igitur Naſo prudentius, quàm illi, qui ſapientiæ ſtudere ſe putant, qui ſentit à Deo lumina illa, vt horrorem tenebrarum depellerent, inſtituta? Is eum librum, quo φαινόμενα breuiter comprehendit, his tribus verſibus terminauit:

Tot numero, talique Deus ſimulacra figura
Impoſuit cælo: perque atras ſparſa tenebras
Clara pruinoſa iuſſit dare lumina nocti.

Duo illa carmina quæ citat Probus, mēdis non carere arbitror.

M E *pia detinuit coniux*] Argumentum à comparatione ductum. D E P R E H E N S V S *Vlixis Ingenio tamen ille*] *Ingenio:* Aſtu. ſic Seneca in Troadib. *Ingenio eſt opus.*

C R I M E N *defendite veſtrum*] Ita legendum. Reddit autem rurſus Aiacem iudicibus odioſum.

C O N S E D I S T I S *enim*] Tale illud Ciceronis ſub finem orat. in Piſonem: Qui Catilinam inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere adſtrictos arbitretur?

N E C *me ſuaſiſſe negabo*] Idem numerus lib. XI. *Nec me tentaſſe negabo.* & lib. II. Triſt. *Nec me meruiſſe negabo.*

L E N I R E *dolores*] Hoc Latiniſſimè dicitur. Eodem modo ſunt illa Cic. ad Atticum lib. III. Nam ceteri dolores mitigantur vetuſtate. Et ad Brutum: Iis remediis meum dolorem tu leuaſſes. lib. Farn. *finire labores.*

N O N *hæc ſententia tantum eſt Fida. ſed & felix cùm ſit, facit eſſe fidelem*] Ineptiſſimè ita legitur in impreſſis. Tu verò emenda, vt eſt in duobus Vatican. vno meo, & Cæleſt. *Sed & felix cùm ſit ſatis eſſe fidelem.*

A C H A I A] A parte totum. ſic in epiſt. *O quoties dices, quàm pauper Achaia noſtra eſt.*

T E *tamen aggrediar, mecúmque reducere nitar: Vtq; tui mihi, ſic fiat tibi copia noſtri*] In vet. libris hi verſus & aliter leguntur, & alio ordine collocantur. In vno Vatican. & Farneſ. *Vtq; tui mihi, ſic fiat tibi copia noſtri Te tamen aggrediar longè formidine pulſa.* In alio Vatican. *Longè formidine merſa.* In vno

Maff. *Te tamen aggrediar, nec inultus. ſpero, relinquar, Vtq; &c.* Hic autem poſterior non legitur in a.io Vaticano. Quod ait, vt Mureto aſſentiar, qui acutè & ingenioſe iam dixerat, ſe arbitrari coufodiendum eſſe. In altero Maffei & Briantij non legitur verſus, qui incipit, *Te tamen.* Hic etiam in meo antiquiore aliena mauu repoſitus eſt. Statuant eruditiores, & emunctæ naris viri, quî legendum ſit. Satis fuit mihi vet. lib. fidem repræſentare. QVAM *rapui Phrygiæ ſignum penetrale Mineruæ Hoſtibus è mediis*] Aliter Dictys Cretenſis, cuius hæc ſunt lib. v. Præterea Græci cognoſcunt ab Antenore editum quondam oraculum, Troianis maximo exitio, ciuitatiq́ue fore, ſi Palladium, quod in templo Mineruæ eſſet, extra mœnia auferretur. Namq. id antiquiſſimum ſignum è cælo lapſum, ea tempeſtate Ilus templum Mineruæ exſtruens, prope ſummum faſtigij perueuerat: ibiq́ue inter opera cùm nondum tegmen ſuperpoſitum eſſet, ſedem ſui occupauiſſe. Et, quibuſdam interpoſitis verbis: Græci etiam Palladium ablatum per Antenorem docent; deip ex omnium ſententiá, reliquus miles rem cognoſcit. Ob quæ placet vniuerſis mitti Mineruæ donum quam honoratiſſimum. Tum accitus ad eam rem Helenus cuncta, quæ antea geſta erant, non ſecus ac ſi præſens fuiſſet, ordine exponit: additq́ue finem iam aduenilſe Troianarum rerum. quippe, quo maximè ſuſtentaretur, ſummam ciuitatis Palladium fuiſſe: quo ablato exitium ingruere. Hæc ille. Sed mihi veriſimile non ſit, credere vt poſſim Dictem Cretenſem, ac Daretem Phrygium, libros. qui eorum vulgo habentur, edidiſſe, nam multa in iis leguntur, quæ repugnant veritati. De Palladio nonnulla ſcribit Dionyſius Halicarnaſſeus libro primo, & Apollod. lib. I I I. Bibliothecæ.

—ET *ſe mihi comparat Aiax*] In vno Vatic. *Comparet* In meo antiq. *Conferat.*

—MOENIA *Troiæ*] Q. libri vet. *Mœnia Troum.*

TIBI *turba comes, mihi contigit vnus*] *Turba*, & *Vnus* opponuntur. ſic propè lib. ſuper. *Populus ſuperamur ab vno* Sic M. Tullius vnum cum vniuerſo coniunxit Philippica I I. Cuius hæc ſunt: Quid cupidè à Senatu, quid temere fiebat, cùm tu vnus adoleſcens (Antonius) vniuerſum ordinem decerneres de ſalute Reip. prohibuiſti? VNVS] Diomedes.

ALTAQVE *poſſe capi faciendo Pergama cepi*] In vno meo & duobus Vatic. *Aptaque. &c.* nihil muto. vulgata autem lectio malè diſtincta eſt: it. que lege, ac diſtingue,

Alta-

Altáque poſſe capi faciendo Pergama, cepi.

Id eſt, cùm facerem, vt alta Pergama capi poſſent, cepi.

POSSE *capi faciendo*] Locutio poëtica.

Lib. v. Triſtium:

Et facis accepto munere poſſe frui.

Et II. De Ponto eleg VII.

Omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit:
Ille etiam vires corpus habere facit.

SI *Troiæ fatis aliquid reſtare putatis*] Nempe Herculis ſagittas, propterea ſuperius dixit: *Te tamen aggrediar, mecúmque reducere nitar, Támq tuis potiar (faueat fortuna) ſagittis.* & inferius dicturus eſt.

CASVRAQVE *mœnia Troum*] Ita in vtroque meo. In Cæleſt. & Vatic. *Mœnia Troiæ.* Probo Virg.

Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.

Idem:

Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ.

Ouid. ipſe lib. XI.

Bis periura capit ſuperatæ mœnia Troiæ.

PER, *ſi quid ſupereſt &c*] Ita vet. omnes, & rectè.

ET *oſtendit ſignum fatale Mineruæ*] Ex poëtæ perſona hoc dicitur. Quo facto, Vlixes maximam ſpectantibus attulit admirationem, ſibiq. pro armis aſſequẽdis magnu adiumentum.

TVM *patuit*] In duobus meis, atque aliis vet. *Tunc patuit.*

FORTISQVE *viri tulit arma*] Achillis arma aſſecutus eſt. Huc facit quod refert Hyginus cap. CVII. Occiſo Achille ac ſepulturæ tradito, Aiax Telamonius, quòd frater patruelis eius fuit, poſtulauit à Danais, vt arma ſibi Achillis darent: quæ ira Mineruæ abiurgata, ſunt ab Agamemnone & Menelao Vlixi data. Aiax furia accepta per inſaniam pecora ſua, & ſe ipſum vulneratum occidit, eo gladio, quem ab Hectore muneri acceperat, dum cum eo in acie contendit.

DISERTVS] Vlixes eloquens. Alibi: *Non formoſus erat, ſed erat facundus Vlixes.* Sed Diſertus, & Eloquens inter ſe differre docet M. Antonius apud Ciceronem in Oratore.

HECTORA *qui ſolus, qui ferrum &c.*] περίφρασις Aiacis.

INVICTVMQVE *virum*] hoc eſt, quem alij vincere non potuerunt. Errat Regius, qui aliter eſt interpretatus.

LETALEM *enſem*] Hic gladius, quo ſe Aiax interfecit, fuit Hectoris: quem ab eo in certamine accepit, cùm mutuis donis ſeipſos, quoniam vterque ſtrenuè ſe geſſerat, honeſtaſſent.

ſent. Hector autem ab Aiace balteum accepit, quo ipſe, vinctus circum Troiam traheretur, vinctus eſt. Qua de re vide Sophoclem in Aiace, vbi loquitur Teucer: & Homerum Iliad. VII. & Tryphiodorum de Ilij excidio.

Edvcere *telum*] Ita legitur in vno Maffei, & meo. In vno Vatic. & meo antiquiore, & Cæleſt. *Ducere ferrum*. Nihil propterea mutandum cenſeo. Siquidem priore illo modo loquitur quicumque eſt auctor ad Herennium: quod nunc huc facit. Aiax, inquit, in ſilua, poſtquam reſciuit quæ feciſſet per inſaniam, gladio incubuit. Vlixes interuenit, occiſum conſpicatur, è corpore telum cruentum educit. Sed tamen, ſi propriè loqui velimus, telum eſt quod iacitur. iccirco minus hoc quidem loco videtur cõuenire. Ferrum verò per Metonymiam gladium ſignificat; quæ ſcriptura placet fratri meo, M. Antonio, & P. Galeſio; quorum ego opinionem vehementer probo: licet, vt dixi, auctor ille, qui Latinam linguam calluit, multum me moueat.

Rvbefactaqve *ſanguine tellus Purpureum viridi genuit de ceſpite florem*. Exſtat apud Auſonium Aiacis epith. quod huc pertinere ſum arbitratus.

Aiacis tumulo pariter tegor obruta virtus
Illacrimans buſtis funeris ipſa mei:
Incomptas lacerata comas, quòd paruus Atrides
Cedere me ſtructis compulit inſidiis.
Iam dabo purpureum claro de ſanguine florem,
Te tantem gemitu crimina iudicij.

Pveroqve *viróque*] Hyacintho, & Aiaci.

Victor] Vlixes, qui Achillis arma aſſecutus erat.

Transierat *tandem portu votóque potitus*] Hic verſus legitur tantum in vno Vatic. in quo eſt, *Voto portúque potitus*. Quare in eam eo ſententiam, vt expungendum cenſeam. Imposita qve *fero eſt*] Ita in meis. In vno Vatican. *Impoſitáque eſt ſero*

Priameia *coniux Perdidit infelix hominis poſt omnia formam*] Altercantur Grammatici, &, vt ait Flaccus *adhuc ſub iudice lis eſt*, an *Homo* ſit gen. communis. Conſtantius quidem Fanenſis ad locum illum lib. II. *Eſſe hominem vetui:* omnes reprehendens Grammaticos, negat Hominem eſſe gen. communis: ſiquidem cum adiectiuo iunctum non inuenitur. Falſo. Eſt locus Plauti, qui hoc, quidquid eſt, apertè declarat, cuius hæc ſunt in Ciſtellaria: *Nam & intus pauco, & formido foris,*

foris, ita metus nunc vtrobique me agitat, illius hominis miſera miſereri. M. Tullius pro A. Cluentio: Cuius ea ſtultitia eſt, vt eam nemo hominem; ea vis, vt nemo feminam; ea crudelitas, vt nemo matrem appellare poſſit. quamquam hoc ambiguè dictum videri poteſt.

EXIGVVM *ſenis Priami Iouis ara cruorem Combiberat*] Senem parum ſanguinis habere, naturale eſt. Ita Seneca in Agamemnone, vbi loquitur Caſſandra;

Vidi, vidi ſenis in iugulo,
Telum Pyrrhi vix exiguo
Sanguine tingui.

IOVIS *ara*] Subaudi, Hercei. Sic vetus poëta apud Ciceronem lib. III. Tuſcul.

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam euitari,
Iouis aram ſanguine turpari.

Vide, quæ dixi initio libri ſuperioris. Tangit & hanc rem Tryphiodorus, de Ilij excidio.

PRIAMI *ſenis*] ſic & alibi: *Hic ſteterat Priami regia celſa ſenis.* Et: *Troia maneret, Præceptis Priami ſi foret vſa ſenis.* Propertius: *Et Priami diruta regna ſenis.* Vide Scholia in epiſt. Penelopes.

TRACTISQVE *comis Antiſtita Phœbi*] Hoc eſt, cùm tracta eſſet comis, id eſt, capillo. Qui de hoc opere bene meritus eſt, Ob. Gifanius ex vet. libro, veluti affirmat, hoc loco legit, *Tractata comis.* Quam lectionem in iis, quæ ego euolui, exemplaribus, non reperi: licet in vno Vatican. & Briantij, & Ioannis libro, quem mihi dono dedit, ſit, *Tractáque.* Quæ ſcriptura lectioni, quam ille repræſentat, proximè accedit.

ANTISTITA] Pollio: *Veneris Antiſtita cupras.* & Corn. Seuerus: *Stabat apud ſacras Antiſtita numinis aras.* Citat Cariſius libro primo.

MITTITVR *Aſtyanax illis de turribus*] Ita ſuperius loquitur: *Eſt impetus illi Turribus è ſummis in Gnoſia mittere corpus Caſtra.* Et: *Sacráque ex arce Mineruæ Præcipitem miſit.* Alio modo loquitur Silius lib. II.

—vaſta ſe culmine turris Præcipitem iacit.

MITTITVR *Aſtyanax illis de turribus*] Calchas apud Senecam in Troadib. prædixerat, tum Græcos Troia abire poſſe, cùm Aſtyanax è turri eiectus fuiſſet. cuius hæc ſunt:

——Turre de ſumma cadat

Priami nepos Hectoreus, & letum oppetat.
Tum mille velis impleat claſſis freta.
Et mox nuncius:
Mactata virgo eſt, miſſus è muris puer.
Ennius:
Hectoris natum de muro iactari.

Et apud Euripidem ita loquitur Talthybius:

ῥίψαι δὲ πύργων δεῖ σφε τρωϊκῶν ἀπό.

Præcipitari ipſum oportet de turribus Troianis. Et Tryphiodorus: ἡ δ' ἐκχυθέντα δινηρίων ἀπὸ πύργων,
χειρὸς Ὀδυσσῆος ὀλοὸν μέλος ἀθρήσασα
ἀνδρομάχη κινύρετ' ἐκώκυεν ἀστυάνακτα.
Ipſa vero præcipitatum de altis turribus
Manu Vlixis miſerum filium conſpicata
Andromache, paruum lugebat Aſtyanacta.
Auſonius:
Flos Aſiæ, tantáque vnus de gente ſuperſtes,
Paruulus, Argiuis ſed iam de patre timendus,
Hic iaceo Aſtyanax, Scæis deiectus ab altis.
Pro dolor! Iliaci, Neptunia mœnia, muri
Viderunt aliquid crudelius Hectore tracto.

CVI *te commiſit alendum Clam, Polydore, pater*] Auſonius hoc recitat Polydori Epith.

Cede procul tumulo myrtum fuge neſcius hoſpes:
Telorum ſeges eſt ſanguine adulta meo.
Confixus iaculis, & ab ipſa cæde ſepultus,
Condor in hoc tumulo bis Polydorus ego.
Scit pius Æneas, & tu, Rex impie, quòd me
Thracia pœna premit, Troiáque cura tegit.

COMMISIT *alendum*] ſic Claud. lib. 1. De raptu Proſerpinæ: *Infidæ natam laribus commiſit alendam.*

IMMEMORESQVE *mea diſceditis inquit, Achiui? Obrutáque eſt mecum virtutis gratia noſtra? Ne facite vtq; meum non ſit ſine honore ſepulcrum, Placet Achilleos mactata Polyxena manes*] Qua de re Seneca in perſona Talthybij ſic ait, vbi Achillis vmbra introducitur:

Ite, ite inertes: debitos manibus meis
Afferte honores ſoluite ingratas rates
Per noſtra ituri maria. non paruo luet
Iras Achillis Græcia. at magno luet.
Deſponſa noſtri cineribus Polyxena

Pyrrhi

Pyrrhi manu mactetur, & tumulum riget.

Ibidem Agamemnon:

Regia vt virgo occidat,

Tumuloque dono detur, & cineres riget.

Leges hoc etiam apud Q. Smyrnæum lib. XIV.

Auſonius de Polyxena:

Troas Achilleo coniuncta Polyxena buſto,
Malueram nullo ceſpite functa tegi.
Non bene diſcordes tumulos miſcetis Achiui.
Hoc violare magis, quàm ſepelire fuit.

AT *populus lacrimas, quas illa tenebat, Non tenet*] Feliciſſimè hunc locum mutuatus eſt Georg. Buchananus in Iephte Tragœdia: — *quas tenebat lacrimas*
Propinqua morti virgo, populus non tenet.

Tenere lacrimas dixit & Cicero.

INVITVSQVE *Sacerdos*] Pyrrhus, qui ſacrificij curator, & Pontifex fuerat deſignatus. Euripides in Hecuba, ferè ſub principium, vbi ita eſt:

—θύματος δ' ἐπιστάτης,
ἱερεύς τ' ἐπέστη τοῦδε παῖς ἀχιλλέως.

—*ſacrificij curator,*
Et Pontifex deſignatus eſt filius Achillis.

VITA *gemenda eſt*] Lugenda, & deflenda.

ILLA *ſuper terram defecto poplite labens*] In vno Vatican. *Deflexo poplite*. Quod mihi non diſplicet: ſed tamen ſuperior lectio probabilior videtur.

TVNC *quoque mi metuendus erat*] lib. vet. *Nunc quoque.*

SOLI *mihi Pergama reſtant*] Ita propè alibi: *Vni mihi Pergama reſtant*. Quorum alterum locorum æmulatus eſt Seneca in Herc. Oeteo:

Tibi cuncta domus concidit vni.

QVO *me ſeruas damnoſa ſenectus?*] Vet. lib. *Annoſa ſenectus?* Probo. Alibi: *Scilicet exiguis prodeſt annoſa ſenectus.*

—ET *vitam pariter, regnúmque reliquit*] Hunc locum imitatus eſt Seneca in Troadibus:

Secum excedens ſua regna tulit.

Notauit hoc Muretus. QVONDAM *minimus de ſtirpe virili, Has datus Iſmario regi Polydorus in oras*] Hunc omnium poſtremum ex Hecuba Priamus ſuſcepit. Vetus poëta apud Ciceronem lib. III. De Orat.

Qua tempeſtate Paris Helenam innuptis iunxit nuptiis.

Ego tum grauida expletis iam fere ad pariendum menſibus
Per idem tempus Polydorum Hecuba partu poſtremo parit.

Hoc idem legitur initio Hecubæ Euripidis, vnde magna pars horum omnium conuerſa eſt. Fuit & alius Polydorus ex eodem Priamo, & Laothoë filia Altæ: Auctor Homerus lib. x x I.

Sed, quando in Priami filiorum mentionem incidi, locus hic peropportunus me admonet, vt ex Apollodoro nominatim omnes enumerem, apud quem lib. III. Bibliothecæ ita eſt:

Ex Hecuba filij:

Hector, Paris, Deiphobus, Helenus, Pammon, Polites, Amphus, Hipponous, Polydorus, Troilus.

Ex aliis mulieribus:

Menalippus. Gorgithon, Philemon, Hippotheus, Glaucus, Agathon, Cherſidamas, Euagoras, Hippodamas, Meſtor, Atas, Doriclus, Lycaon, Dryops, Bias, Chromius, Aſtygonus, Teleſtas, Euander, Cebriones, Melius, Archemachus, Laodocus, Echephron, Idomeneus, Hyperion, Aſcanius, Democoon, Arrhetus, Deioptes, Clonins, Echemon, Hypirhyeus, Aegeoneus, Lycithous, ac Polymedon.

Ex Hecuba filiæ:

Creuſa, Laodice, Polyxena, Caſſandra.

Ex aliis mulieribus:

Meduſa, Medeſicaſſa, Lyſimache, Ariſtodeme. Sunt igitur inter mares & feminas L I V. Qui numerus eſt & apud Hyginum cap. x c. Virg. lib. I. Aeneidos Ilionen ponit. Priamus L. tantum filios ſuſcepiſſe vulgo creditum eſt. Illud insuper animaduertendum, Ciceronem ab Apollodoro diſſentire, qui Priamum ex legitima vxore x I v. ſuſcepiſſe ait: ille vero I. Tuſcul. x v I I. Sed fieri poteſt, vt apud Ciceronem numerus mutatus ſit.

P o s t q v a m *crudelibus aris*] Hypallage. ſic Virg. lib. I. Aeneid. *Crudeles aras, traiectaque pectora ferro.*

E t *aduerſa figit modò lumina terra*] Alibi:

Ille pudore Haſit in oppoſita lumina fixus humo.

C o l l o q v i v m q v e *petit*] Liuius lib. x x x I I. Cum Romanus eum æquum cenſeret priorem dicere, qui petiſſet colloquium: &c. C. Iulius Cæſar lib. I. De bello ciuili: Tandem omnibus rebus obſeſſi, quartum iam diem ſine pabulo retentis iumentis, aquæ, ligni, & frumenti inopia, colloquia petunt, & , id ſi fieri poſſit, ſemoto à militibus loco. Trogus Pompeius lib. VI. Inde ſceptrum petit, quos è media inter ſecta ſo-

cru

eru conſuleraт; is ab Herculide petito colloquio. Citat Priſcianus lib. VI. Tacitus lib. VII. Extremo petito colloquio ſcinditur Nabaliæ fluminis pons. Idem lib. XIII. Commotis, qui aderant, vltroque ſpiritus eius mitigantibus, colloquium filij expoſcit. EXPILATQVE *genis oculos*] Ita eſt in meo antiquiore, & Capran. In altero verò Vaticano, & Cæleſt. *Exſpoliatque*. Vtrumque recipi poſſe arbitror.

FACIT *ira valentem*] In meo antiquiore, *Ira potentem*. In Capran. *nocentem*.

LOCV *exſtat, & ex re Nomen habet*] Legitur apud Auſonium hoc Hecubæ epitaphium:

Quæ Regina fui, quæ claro nata Dymante,
Quæ Priami coniux, Hectora quæ genui:
Hic Hecuba iniectis perij ſuperobruta ſaxis:
Sed rabies linguæ me tamen vlta prius.
Fidite, ne regnis, & prole, & ſtirpe parentum,
Quicumque hoc noſtrum σῆμα κυνὸς legitis

Quare Hecuba fingatur in canem mutata, Plautum audiamus, cuius hæc ſunt in Mænech.

M. *Non tu ſcis mulier Hecobam quapropter canem*
Graci eſſe prædicabant? V. *non equidem ſcio.*
M. *Quia idem faciebat Hecoba, quod tu nunc facis,*
Omnia mala ingerebat quemque aſpexerat.
Itaque adeo iure cœpit ut eſt appellari canis.

Aliter Cicero lib. III. Tuſc. Hecubam, inquit, putant, propter animi acerbitatem quandam & rabiem, fingi, in canem eſſe conuerſam.

PALLVERAT, *latuítque in nubibus æther, &c*] Aurora quantum filij necem doluerit, ſcribit Tryphiodorus de Ilij excidio. Seneca in Troadib. huc fortè reſpiciens: *Pariterq Memnon: cuius ob luctum parens Pallente mæſtum protulit vultu diem.* PRO *patruo*] Priamo. Nam Tithonus & Priamus fratres fuerunt. Apollodorus lib. III. Bibliothecæ.

OCCIDIT *à forti ſic Dij voluiſtis Achille*] Memnonem interfectum eſſe ab Achille, docet etiam Pindarus Oda V. Iſthmiorum, hiſce verbis: καὶ στράταρχον αἰθιόπων ἄφοβον μέμνονα χαλκοάραν, & Oda II. Olymp. Ἀῶ-τε παῖδ' αἰθίοπα. De Memnone Troianis opem ferente, deque eius nece, copioſè ſcribit Q. Smyrnæus lib. II. vbi etiam addit, eius ſocios in aues eſſe commutatos. MATERNAQ. *vulnera leui*] In Vatic. *Pectora leni*. hoc eſt, cor: ſi ita placet legi.

TERQVE

TERQVE *rogum lustrant, & consonus exit in auras*] In vno meo legitur, *Et ter sonus exit in auras.* quod non damno.

QVARTO *seducunt*] In Cæleſt. & Cap. *Quarto secedunt.*

PARENTALI *morte rebellant*] Alibi: *Sic Memnonis vmbras Annua sollemni cæde parentet auis.* Vide Aelianum lib. *.* cap. 1. De nat. animalium, ſi de his auibus plura cupis.

SACRA *& ſacra altera patrem Fert humeris, venerabile onus Cythereius heros.*] Quidam temere hunc locum auſi ſunt mutare: hoc videlicet modo: *Sacer & ſacra altera patrem.* Primùm contra omnium lib. vet. fidem: deinde neſcierunt ita eum locutum eſſe lib. 1. Faſt.

Iam pius Æneas ſacra, & ſacra altera patrem
Afferet, Iliacos accipe Veſta Deos. Et IV.
Hinc ſatus Æneas, pietas ſpectata per ignes:
Sacra, patrémque humeris altera ſacra tulit.

DE *tantis opibus prædam pius eligit illam, Aſcaniúmq; ſuum*] Reſpexiſſe videtur ad id, quod memoriæ prodidit Aelianus lib. III. De varia hiſtoria. Quando captum eſt Ilium Græci fortunas eorum, qui victi erant, miſerati, humaniter ſanè edixerunt: vt quiſque hominum liberorum, quod vellet ex rebus domeſticis ſecum poſſet auferre. Aeneas igitur, aliis neglectis rebus, Deos patrios abſtulit. Lætati verò Græci hominis pietate, iterum illi idem conceſſerunt. Ille verò patrem in humeris ſublatum abſtulit. Id autem Græci multo magis admirati, ab omnibus eius rebus domeſticis abſtinuerunt, affirmantes eos, qui natura ſunt crudeles, mites tamen erga illos fieri, qui Deos & parentes venerantur. Et Martialis hoc idem videtur ſignificare libro XI.

Sacra, Laréſque Phrygum, quos Troia maluit heres,
Quàm rapere arſuras Laomedontis opes.

FIBRIS *de more crematis*] In vno meo, *de more reſectis.*

MVNERE *gentem*] In vno meo, & duobus Vatic. *Munere claſſem.* Quæ vera lectio eſt: hoc eſt exercitum, vt & iam expoſuit Gifanius, qui in ſuo lib. vet. inuenit etiam *claſſem* quam vocem ex Numæ lege fortaſſis accepit poëta. Cuius fragmentum ita legitur apud Feſtum: QVOIVS AVSPICIO CLASSE PROCINCTA OPIMA SPOLIA CAPIVNTVR IOVI FERETRIO DARIER OPORTEAT ET BOVEM CAEDITO QVEI CEPIT AERIS DVCENTA SECVNDA SPOLIA IN MARTIS ARAM IN CAMPO SOLITAVRILIA VTRA VOLVE-

VOLVERIT CAEDITO TERTIA ET C.

—IN *volucres niueas, &c.*] Ita legendum, cum ſ. lib. auctoribus, tum ratione.

CRATEREM *Æneæ*] In vno meo, & Vatican. *Cratera.* Quod magis placet viris doctis, qui hic ſunt: à quibus ego non diſſentio.

HOSPES *ab Hæmoniis*] In meo antiquiore, & duobus Vatic. *Ab Aoniis.* In altero meo, *Ab Ioniis.*

AB *orione Thebis*] Quidam vet. *Ab origine.*

HACTENVS *antiquo ſignis fulgentibus ære, Summus inaurato crater erat aſper Acantho*] Acanthus, de quo apud poëtas ſermo eſt, quid ſit, à nemine, quod ſciam, vſq. huc pro rei dignitate animaduerſum eſt. Ioannes Maria Iouius, Camers, vir & ingenioſus, & optimarum artium ſtudiis eruditus, Acanthum, quo de agitur, eſſe ait, quem Smilacem aſperam Dioſcorides vocat. Plinius cap. & lib. XXII. Acanthi deſcriptionem, vt mox oſtendam, mancam & alienam ſcriptam reliquit. Cuius hæc ſunt: Acanthos eſt topiaria, & vrbana herba, elato longoque folio, crepidines marginum, aſſurgentium puluinorum toros veſtiens: Duo genera eius ſunt, aculeatum & criſpum, quod breuius: alterum lene: quod aliqui Pæderota vocant: alij Melamphyllum. Seruius ita ſcribit: Acanthus arbor eſt in Aegypto, ſemper frondens, vt oliua, laurus: Acanthos dicta, quia ſpinis plena eſt. Abundat hac etiam Circina inſula. Idem: Acanthus eſt herba, quæ in Aegypto naſcitur. Idem: Acanthus eſt genus virgulti flexuoſum. Idem: Genus eſt floris, quia ille dixerat, lenta vitis. Ex quo apparet, Seruium ſibi non conſtare. Etenim ſemel dicit, Acanthum eſſe arborem, deinde herbam, rurſus genus virgulti flexuoſum, quartò, genus floris. In Plinij illis, quæ citaui, verbis, duo præcipua ſunt, niſi me animus fallit, quæ ad veram, perfectamque Acanthi deſcriptionem deſiderantur. Alterum, cùm ait, Acanthum eſſe herbam: alterum verò, quod de fructu ne verbum quidem fecit. Cetera, vt opinor, ſcitè. Puto ego Acanthum potius inter frutices, quàm inter herbas, locum poſſe habere. Naſcitur in locis apricis, vel vrbanis, vel ſiluestribus, & arbori, parietique, vt fere edera, adhæret: habetque folia inſtar ederæ, ſed anguſtiora; aculeos vel ſpinas in trunco ſiue calamo; capreolos, vt vites; flores candidos pæne vt liguſtrum: fructum croceum, rutilumque, qui in racemo continetur. In eius baccis paruulis vnus nucleus, in mediocribus bini, in grandioribus ad ſummum terni reperiuntur.

riuntur; qui ſatis duri ſunt; habentq́. hilum ferè vt faba, aliáue legumina. Sed roget quis, hæc vnde co[ll]igis? Reſpondeo, me hiſce oculis vidiſſe. Nam Iouius Idibus Septemb. ad templi Pacis parietinas me deduxit: vbi Acanthum inuenimus, eſt enim ibi non minima copia; & collegimus vnà cum racemis croceis, ſiue rutilis (vterque enim color in iis eſt, & collectum domum retulimus. Deinde omnia, quæ in Acantho animaduertenda videbantur, ipſe, quam diligentiſſimè potui, perpendi. Habes, qui me rogaſti, vnde ea collegerim. Sed tempus eſt, vt iam ad epitheta, quæ à poëtis Acantho tribuuntur, mea ſe conuertat oratio: quæ me præcipuè ad hanc rem impulerunt. Virgilius I. Aeneid.

Et circumtextum croceo velamen Acantho.

Quod ad fructum referri debet. Item illud Statij lib. III. Sil. in Hercule Surrent. *Hic tibi Sidonio celſum puluinar Acantho Texitur.* Illud eiuſdem Virg.

Miſtáq. ridenti Colocaſia fundet Acantho.

Rectè exponit Seruius, *id eſt, læto.* Quoniam, cùm floreſcit, ſpectantibus quandam affert hilaritatem. ſic etiam dicuntur *Prata ridere.* Epitheta *Flexus,* & *Mollis.* quæ in tribus his eiuſdem poëtæ verſibus ſunt:

——aut flexi tacuiſſem vimen Acanthi.

Illa comam mollis iam tum tendebat Acanthi.

Et molli circum eſt anſas complexus Acantho.

Item illud Columellæ lib. x. *Pallida nonnunquam tortos imitatur Acanthos.* & illud Arioſti: *Non con piu nodi il fleſſuoſo Acantho* Ad id referri debent, quod, quo quis vult, contorquetur, flectitur, ac porrigitur. Quo ſenſu *Ceram mollem* venuſtè dixit Plinius Iunior:

Vt laus eſt ceræ mollis, cedénſque ſequatur.

Illud Lactantij, modò eius ſit elegia illa, ad flores. olent enim pænè, vt illi Liguſtri:

Nec caſia mitis, nec olentis vimen Acanthi.

Illud Calpurnij, ad fructum, qui, cùm maturus & recens eſt, fulgorem quendam, tamquam coralium, emittere videtur:

Quam modò cantantem rutilo ſpargebat Acantho.

Illud præterea Virgilij, ad frondes: *Et baccas ſemper frondentis Acanthi.* Nam ſemper virent, & numquam areſcunt. quod etiam poëta manifeſtè indicat epitheto *ſemper frondentis.* Sed, an Acanthus arbor ſit in Aegypto, Seruius viderit, quando mihi non licet. Certè quidem ex illo Virgilij, *aut flexi tacuiſſem*

vimen

vimen Acanthi: & ex illo, quod poſui, Lactantij, qui res, quæ in Aegypto ſunt, deſcribit, arborem non eſſe perſpicuè cognoſcitur. Si quis Acanthi, de quo locutus ſum, imaginem velit inſpicere, inueniat lib. VI. cap. XXXIX. Smilacis aſperæ Dioſcoridis, quam Matthiolus, qui de Acantho ambiguè verba fecit, imprimendam curauit. Ouidius autem *Inauratum* Acanthum dixit, non quòd propriè, vereque conueniat Acantho epitheton *Inauratus*: ſed quòd in aurato cratere Acanthus erat inſculptus. Hæc omnia cùm ita deſcripſiſſem, Mureto præbui legenda: quibus lectis, cenſuit me rectè facturum, ſi fratrē euangeliſtam Quatrhamum Eugubinum ordinis S. Auguſtini, cui hortorum Eſtenſium in colle Quirinali cura cōmiſſa eſt, conueniſſem; vt ſuper hac re eius opinionem cognoſcerem: eſt enim omnium ſtirpium intelligentiſſimus. Itaque, Mureti probato conſilio, eum conueni: à quo petij, quidnam eſſet Acanthus, de quo Virgilius loquitur: Reſpondit, eſſe Smilacem aſperam: deinde verſus omnes eiuſdem poëtæ, in quibus Acanthi mentio eſt, item verba Plinij memoriter dixit. Is poſteà, quæ à me de Acantho ſcripta erant, valde probauit. Quæ probari etiam intelligo magni nominis viris, noſtræque Italiæ ornamentis, ac luminibus clariſſimis, Vlixi Aldrouando, Io. Angelo Papio, Carolo Sigonio, & Pompilio Amaſæo. Illud reſtari ſupereſt, magnam Acanthi copiam reperiri in vinea Ludouici Lantis R. quæ Aureliam portam attingit: & in agris circa Vrbem, & quidem ferè paſſim: Et à Nicolao & Coſmo Angeliis Bargæis, fratribus, viris optimis & horum ſtudiorum intelligentia ſummè ornatis, iuriſque ciuilis ſcientia clariſſimis, & patronis in Vrbe æquiſſimis ac certiſſimis. Item in hortis Cardinalis Eſtenſis, quorum proximè facta eſt mentio. Sed & Acanthum in iiſdem hortis inſpexit vir ſingulari humanitate, & nobiliſſimo inter ſuos loco natus IOANNES Leguiſſamus Hiſpanus, cùm eò fortè veniſſet: & cum eo nobiles viri, & ab his ſtudiorum generibus non abhorrentes, municipes mei, Aſcanius Capograſſus, Ioſephus Rubeus, & Franciſcus Ernaldus.

FERRE *diu nequiere luem*] Libri vet. *Iouem*, non, *Luem*. Quod libentius ſequor.

ITHACAMQVE] Ithaca fuit Vlixis patria, quæ, vt ait Tibullus, fuit parua vrbs. Eius verba, quibus hoc docetur, ſunt:

Non Pylos, aut Ithace tantos genuiſſe feruntur,
Neſtora, vel parua magnum decus Vrbis Vlyxem.

Quod quidem veriſimile videtur, & facilè apparet ex M. Tullio, qui

lio, qui eam Nidulum vocat. Eius verba ſunt lib. I De Orat. Ac, ſi nos, id quod maximè debet, noſtra patria delectat, cuius rei tanta eſt vis, ac tanta naturi, vt Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tamquam nidulum affixam, ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret. Rurſus deregitur eam collocatam fuiſſe in ſaxis: atque hoc videtur annuiſſe Seneca in Troadibus his verbis: *Et nocens ſaxis Ithace doloſis.*

R E G N V M *fallacis Vlixei*] Si memoria teneo, ita legit Priſcianus: at lib. vet. *Vlixis*.

P R A E T E R *eranteuecti*] Sic meus antiquior, & Vrſini. Alij quidam malè habent, *Prætereunt* Liuius lib. X X V. Bomilcar Siciliam prætervectus, Tarentum petit.

—I N T R A N T *Sicaniam tribus hac excurrit in æquora linguis*] Hoc idem dixit aliis verbis lib. I V. Faſt.

Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris à poſitu nomen adepta loci.

—E S T *verſa Pachinos ad auſtros*] Ita eſt in vtroque meo. itaque legendum.

B O R E A M Q V E *Peloros*] *Boreas*, id eſt, Aquilo, qui, vt ait Nonius, ἀπὸ τῆς βοῆς, quòd ſonorus ſit, & proceloſus. Sed aliter Euſtathius, qui putat dictum, eo quòd τὴν βορὰν, id eſt alimoniam, nobis præbeat frugibus ad maturitatem ſuo flatu perductis. Notauit hoc Parrhaſius.

E T *remis aſtúque ſecundo*] In duobus meis, & Cæleſt. *Remiſque aſtúque ſecundo.*

V I R G I N I S *ora gerens*] Cæleſt. *Ora ferens.*

C V I *dum pectendos præbet Galatea capillos, Talibus alloquitur referens ſuſpiria dictis*] In vtroque meo, & Vatic. *Quam, dum pectendos præbet Galatea capillos, Talibus alloquitur.* ſequor.

E T *ſpectare feros in aqua, & componere vultus*] Hoc eſt, quod mox dicit: *Liquidáque in imagine vidi Nuper aqua.*

C V I *poſtquam pinus, baculi quæ præbuit vſum*] Virgilius lib. I I I Aeneidos:

Trunca manum pinus regit, & veſtigia firmat.

C A N D I D I O R *folio niuei Galatea liguſtri*] Liguſtrum non eſt, vt hic falſo ait Regius, genus violæ: ſed virgultorum, flores habens candidiſſimos, quibus areſactis, fructum emittit ſubnigrum; ſed maturum accipio. Hoc igitur loco debemus *Niuei liguſtri*, ad florum candorem referre. Vide, ſi tibi erit commodum, Ianum Parrhaſium in Claudianum libro I I. De raptu Proſerpinæ: qui hanc rem primùm, quod ſciam, diligen-

diligentiſſimè, eruditiſſimeque deſcripſit.

A R B V T E I *fetus*] Ita in meo antiquiore, & Varic. In aliis quibuſdam, *Arborei fetus*. Illud magis placet. non enim poëta agit de genere, ſed de ſpecie.

V T *vix ſuſtineant*] In duobus meis, & Vrſ. *vt vix circueant*. rationem ab aliis redditam eſſe, vt ita legatur, non ignoramus.

L A C *mihi ſemper adeſt niueum*] Virgilius Eclog. II.

Lac mihi non æſtate nouum non frigore deſit.

Vterque locus ſumptus eſt ex Idylio XI. Theocriti: τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρῃ, οὐ χειμῶνος ἄκρω.

I N V E N I *geminos, qui tecum ludere poſſint Inter ſe ſimiles, vix vt dignoſcere poſſis, Villoſa catulos ſummis in montibus Vrſæ*] Quattuor ponit Theocr. eodem loco: καὶ σκύμνως τέσσαρας ἄρκτων. Ex quo hic noſter, licet nonnihil diſcrepet, videtur multa accepiſſe.

I N T E R *ſe ſimiles*] Videtur, *ita*, ſiue *adeo*, ſubaudiendum. Atque huic ſimilis fere locutio eſt illa Plautina in Prologo Mænech. *Ei ſunt nati filij duo gemini, Ita ſimili forma pueri vt mater ſua Non internoſſet, quæ mammam dabat.*

N E C *mea quod duris horrent denſiſſima ſetis Corpora, turpe puto: turpis ſine frondibus arbor: Turpis equus niſi colla iubæ flauentia velent: Pluma tegit volucres: ouibus ſua lana decori eſt, &c.*] Alibi:

Turpe pecus mutilum: turpis ſine gramine campus:
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

V N V M *eſt in media lumen mihi fronte, ſed inſtar Ingentis clipei*] De quo ſic Virgilius in eo, quem proximè citaui, libro:

—— & telo terebramus acuto
Ingens, quod torua ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clipei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Theocritus, loco ſuperius citato:
εἷς δ' ὀφθαλμὸς ἔπεστι. & ibidem:
καὶ τὸν ἕν' ὀφθαλμόν.

Heſiodus in Theogonia, de alio Cyclope:
μοῦνος δ' ὀφθαλμὸς μέσσῳ ἐπέκειτο μετώπῳ.

T E *vereor*] In duobus meis, & Cæleſt. *Te veneror*.

A D E M P T A] In lib. meo antiquiore, *ademta*, ſine *p*, quemadmodum ſcribendum præcipit Victorinus, cuius hæc ſunt lib. De Orthographia. Nam hiems, & ſumſit, & inſumſit, & demſit, ſine dubio per m s. ſcribetis; &, quando in harum vocum mentionem incidimus, nec conſumptum, nec

emptum, nec redemptum, nec temptat, nec attemptat, & ſimilia iſtis, p, t, ſcribetis vitioſè; ſed, vt ego ſcripſi, iuxta m, t, ponetis, & lucrifacietis litteram, quæ detracta nihil de ſignificatu vocis diminuit, & ſcribitur expeditius. Hæc ille: Sed priore illo modo inciſum reperitur verbum CONSVMPTVM in ſerie quadam columnarum in æde Concordiæ prope Capitolium, ea parte, qua forum Boarium, & Romanum ſpectatur: vbi ita eſt:

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS
INCENDIO CONSVMPTVM RESTITVIT.

Quare adempta, & quæ huic voci ſimilia ſunt, cum p. ſcribenda arbitror. Eas enim litteras Latina lingua vigente, eiuſque vſu, inciſas eſſe, quis vel ſtatim non credat?

ET *notis ſaltibus errat*] In Vatic. *Et notis montibus*. Illud magis probo.

TVM *moles tacta dehiſcit*] In vtroque meo, Vrſ. Farneſ. & eodem Vatican. *tracta dehiſcit*.

PROCERAQVE] ſic legitur in lib. Ioan. verè.

DVM *lina madentia ſicco*] Sic omnes libri ſcripti. Alij ineptè legunt, *Manantia*.

OBSTVPVI *dubitóque diu*] In Vatic. & meis, *Obſtupui, dubiúſque fui*. Placet. Sed in meo antiq. & Ioann. eſt, *oſtipui*, per *i*, in ſecunda ſyllaba.

NVM *ſuccus*] In vno meo ac duobus Vatic. *an ſuccus*.

DIVERSIS *lapſi de partibus amnes*] In eodem Vatican. *De montibus*. In antiquiore meo, *De fontibus*.

QVAE *poſtquam redeunt*] Sic o. ſ. libri.

AC *fueram nuper*] Vnus liber meus, & duo Vatic. *Quàm fueram*. Rectè vtroque modo.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. XIV. OBSERVATIONES.

QVIS *vſus aratri*] In duobus Vatic. duobus meis, Farnel. Capran. & Ald. *Quid vſus aratri*. In alio Vatic. *Quid vſus equorum.*

IVNCTIS *debentia bobus*] Corrige ex lib. Ioan. & ratione, *bubus*. Vide quæ notaui in Scholiis in epiſtola Oenones.

TVMIDARVM *cultor aquarum*] In vno Vatic. legitur *Liquidarum*, non *Tumidarum*. Nihil tamen muto.

TYRRHENA *per æquora vectus*] Ita apertè eſt in meis. In duobus Vatic. *Per æquora lapſus*.

GLAVCVSQVE] Polybi filius Anthedonius ex Eubœa piſcator in Balenam conuerſus eſt, tractata herba, cuius attactu piſces quos captos extraxerat rediuiuos in æquor reſiliuiſſe cōſpexerat. Herbam fuiſſe, quam Græci vocant ἀείζωον; noſtri Sedum, Semperque viuam, tradit interpres Lycophronis, & eo prior Athenæus. Notiſſima fabula, cuius etiam Strabo meminit. Palæphatus ad hiſtoriam referens ait eum ſummum fuiſſe vrinatorem, qui cùm aquis ſe conderet, perque longa maris ſpatia ad inſulam quandam cultoribus vacuam ſecreto natatu penetraret, inde poſtriduò rediens apud maris Deos ſe fuiſſe profitebatur; quod rudi tum ſæculo facile perſuaſit. Itaque ſibi diuinitatis opinionem cōparauit. Hæc ex Parrhaſio in Claud. initio lib. III. De rapt. Proſerpinæ.

DIVA *dei miſerere*] In iiſdem Vatic. Ioan. atque vno meo eſt, *Diua mei miſerere.* Quod magis placet, ne Glaucus ſe iactet.

NEVE *mei non nota tibi ſit cauſſa furoris*] In vno Vatican. *Cauſſa doloris.* —SIVE *expugnatior herba eſt*] In meo antiquiore, *Expugnantior herba eſt.*

FINEQVE *nil opus eſt*] In eodem meo, & Cæleſt. *Hoc mihi nil opus eſt.*

PARTEM *ferat illa caloris*] In Cæleſt. & vno Vat. *Illa doloris.* NEQVE *enim flammis habet aptius vlla Talibus ingenium*] Sic eſt in meo vetuſtiore. In altero verò, duobus Vatic. & Cæleſt. legitur, *Neque enim flammis altius vlla.* quæ lectio haud planè eſt inconcinna.

SEV *cauſſa eſt huius in ipſa*] In vno Vatic. *Eius in ipſa.*

VLTRO *poteras, certéque rogari*] Ita eſt in duobus meis, & quidem rectè. In vno Vatic. *Vtróque potes.* quod non admodum probo. ADſitq; *tua fiducia forma*] Ita vet. Alij non ſatis rectè, opinor, legunt, *Adſitq; mea.*

NITIDI *cum filia Solis*] In Cæleſt. *Nitidi quoque filia Solis.* Nihil tamen muto, propter verba ſuperiora.

CARMINE *tùm tantum, tantum quoque gramine poſſim*] Omnes libri ſcripti, *Quantum quoque gramine poſſim.*

PRIVS *inquit in æquore frondes, Glaucus & in ſummis naſcentur montibus alga*] Ita propè Virgilius:

Ante leues ergo paſcentur in æthere Cerui,
Et freta deſtituent nudos in litore piſces.

PABVLA *ſuccis*] In tribus Vat. & Cæleſt. *Gramina ſuccis.*

VT *ſolida ponit veſtigia terra*] Vnus Vatic. & Cæleſt. habēt, *Vt ſolida poſuit veſtigia terra.* Quam lectionem multo meliorem, ac veriorem arbitror. *Vt* enim, hoc loco neceſſe eſt, ſignificet, poſtquam: & verbum *Decurrit*, quod eſt in ſequenti carmine, præteritum videtur. Atque ita optimus ſenſus eſt. Alio modo non item.

PORTENTIFICISQ *venenis*] In Vatic. *Portentiferíſq. venenis.* HIC *fuſos latices radice nocenti Spargit*] omnes libri ſcripti, *Hic preſſos latices.*

—MEDIAQVE *tenus deſcenderat aluo*] In vno meo, *Pontúmque ſubit media tenus aluo.*

SCOPVLVM *quoque nauita vitat*] In duobus Vatican. Ioan. & Cæleſt. *Saxum quoque. &c.*

NON *bene diſſidium Phrygij latura mariti Sidonis*] In veteribus omnibus *Diſcidium*, per ſ. & c. quod viri docti, ex fide, & auctoritate librorum ſcriptorum, ita excudendum eſſe iam pridem litteris conſignarunt. A quibus ipſe non diſſentio, probantibus id, vt dixi, veteribus exemplaribus. *Diſcidium* verò à Diſcindo venit; valetque inuitum diſceſſum, qui inter amicos, & propinquos fit: vt hoc loco. Sic & Catullus de coma Berenices: *Sed fratris cari flebile diſcidium.*
Tibullus lib. I. eleg. V.

Aſper

Aſper eram, & bene diſcidium me ferre loquebar.

Et M. Tullius lib. IV. epiſt. I. ad Attic. Cognoram enim te acerbiſſimè diſcidium noſtrum tuliſſe. Idem pro domo: Defleui coniugis miſeræ diſcidium. Idem in Lælio: Quamobrem primùm danda opera eſt, ne qua amicorum diſcidia fiant. Sic habent duo libri ſcripti. & II. Philip. Ipſe autem amore ardens confirmabat, quòd deſiderium tui diſcidij ferre non poſſet, ſe in exſilium eſſe iturum. NON *bene*] Aegrè, acerbè.

—INQVE *pyra ſacri ſub imagine facta Incubuit ferro*] De hoc III. Faſt.

Arſerat Ænea Dido miſerabilis igne,
Arſerat exſtructus in ſua fata rogis.
Compoſitúſque cinis, tumulique in marmore carmen
Hoc breue, quòd moriens ipſa reliquit, erat.
Præbuit Æneas, & cauſſam mortis, & enſem:
Ipſa ſua Dido concidit vſa manu.

Hæc duo poſtrema carmina repetit, vel potius dixerat, in epiſtola, quam ad Aeneam Didonem finxit miſiſſe. Hac de re vide Iuſtinum lib. XVIII.

AD *ſedes Erycis*] In vno Vatic. *Ad ſedes Circes.* Nihil muto. Ab Eryce deriuatur Erycinus. Vnde Venus dicta eſt Erycina, cuius templum, vt ſcribit Tranquillus, in Sicilia vetuſtate collapſum, vt ex ærario P. Romani reficeretur, D. Claudius Cæſar auctor fuit.

FIDVMQVE *relatus Aceſten Sacrificat, tumulúmque ſui genitoris honorat*] Hac de re ſatis multa litteris mandauit Virgilius lib. v. Aeneid.

ACHELOIDVMQVE *reliquit*] Lege ex fide meorum librorum, atque aliorum quorundam, *Acheloiadúmque.*

INARIMEN *Prochyténque legit ſteriliſque locatas*
Colle Pythecuſas habitantum nomine dictas:
Quippe Deûm genitor fraudem, & periuria quondam
Cercopum exoſus, gentiſque admiſſa doloſa
In deforme viros animal mutauit, vt iidem
Diſſimiles homini poſſent, ſimiléſque videri] Hunc locum omnium optimè, eruditiſſiméque explicat Parrhaſius lib. III. in Claud. de rap. Proſ. cuius hæc ſunt. Inarimen Pythecuſæ memoratur ab hiſtoria, quam Xenagoras, Harpacration, & Suidas referunt. Fratres duo, Candalus, & Atlas (vt Aeſchines Sardianus in Iambis appellat) omnium ſcelerum, quibus hominum vita deprauata eſt, inuentores, & caput exſtiterunt, ij

peruerſi mores Cercopum nomen pepererunt, appulſoſq. aduenas vndecumque circumuenire ſtudium erat. Itaq. aliquando cùm in Iouem tentaſſent, in Simias, quas Pithecos Græci vocant, ex hominibus mutati ſunt. Inde Pithecuſis inſulæ, quam tenebant, nomen inditum. Xenagoram XIV. Metamorph. Ouidius ſecutus eſt, manifeſto Hermolai Barbari errore; qui putat Ouidij carmen ad Doliatiorum figlinas, vnde Plinius Inſulæ vocabulum trahit, etiam referri poſſe. Eius verba ex III. Caſtigationum lib. ſubieci. Dicta, inquit, Inarime ab Arimis populis, ſiue belluis. ita Etruſcorum lingua dicente Simias, quas Græci Pithecos vocant. Vnde nomen inſulis Pithecuſæ, vt Straboni placet, & ferè Ouidio, *Sterilíque locatas Colle Pithecuſas, habitantium nomine dictas.* Plinius à Figlinis doliariorum. Proinde per i non per y ſcribendum. Dolia enim Græci Pithos, Simias Pithecos vocant. Poteſt & Ouidianum illud cum Plinij ſententia congruere, vt *habitantum* hoc eſt doliariorum ſubaudias. Hic aliquis Hermolai diligentiam non iniuria deſiderauerit, qui non omnes Ouidij verſus, quibus ille fabuloſam nominis rationem complexus eſt, perlegiſſe videatur, cùm Plinium non credat ab Ouidio diſſentire. Naſonis carmina, ne quis ambigat, hæc ſunt:

Inarimen Prochytémque legit, ſterilíque locatas
Colle Pithecuſas, habitantum nomine dictas.
Quippe Deûm genitor fraudem & periuria quondam
Cercopum exoſus; gentiſque admiſſa doloſa,
In deforme viros animal mutauit, vt iidem
Diſſimiles homini poſſent, ſimiléſque videri.

Diotimus in Herculis certaminibus, ex Oecalia, quæ littoralis Eubœæ ciuitas eſt, Olum & Eurybatum Cercopas, impoſtores, ac planos fuiſſe tradit, qui per Bœotiæ triuia ſummiſſo ſupercilio concurſarent, mortaleſque dolis ſuſciperent, vt Muſcam Mediolani videmus Appulam. Inde nomen in alienarum rerum plus nimio ſatagentem tranſtulit Martialis, identidem repetens, *Ole quid ad te?* Zenobius autem Cercopas in Lydia ſtatuit, vbi cum Hercule, qui per idem tempus Omphalæ famulabatur, congreſſos ait, ac ob nimiam caprandi calliditatem, in lapides obduruiſſe. quod eorum mater Memnonis multo antè fore prædixerat; ſubinde monens, ne Melampygon, id eſt, nigris Herculem natibus, iniuria prouocarent. Alij Thiæ filios, & Oceani fuiſſe malunt. pauca, quæ ſuperſunt, ſi qui volent, ab eo petant.

NARESQVE *à fronte remiſſas Contulit*] Ita eſt in quibuſdam vulgatis libris, malè, vt opinor. In veteribus verò, *Naréſque à fronte remiſſas Contudit.*

ET *Parthenopeia dextra Mœnia deſeruit, læua de parte canori Æolidæ tumulum*] Ita locutus eſt lib. ſeptimo:

Æoliam Phitanen à læua parte reliquit. Et octauo:
——& iam Iunonia læua
Parte Samos fuerat, Delóſquè, Paróſque relicta.
Et rurſus alibi:
Nam procul Illyricis læua de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Et quarto Faſt.
Tunc læua Creten, dextra Pelopeidas vndas
Deſerit. ——

Ab his omnibus loquendi modis, non admodum abeſt C. Iulius Cæſar lib. v. De bello Gallico, cuius hæc ſunt: Cæſar, orta luce, ſub ſiniſtra Britanniam relictam conſpexit.

CVIVS *Dextera per ferrū eſt, pietas ſpectata per ignes.* Alibi:
Hinc ſatus Æneas pietas ſpectata per ignes. Et:
Cùm foret Æneæ ceruix ſubiecta parenti,
Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam. Et:
An magis hunc morem pietas Æneia fecit,
Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Et infrà:
Dij, precor, Æneæ comites, quibus enſis & ignis
Ceſſerunt. Statius lib. III. Siluarum:
Felix cui magna patrem ceruice vehenti
Sacra Mycenææ patuit reuerentia flammæ.

PARVIT *Æneas: & formidabilis Orci Vidit opes, atauóſque ſuos, vmbrámque ſenilem Magnanimi Anchiſæ*] Hac de re copiosè ſcribit Virgilius lib. VI. *Vmbrámque ſenilem*: In Cæleſt. *Vultúmque ſenilem.*

CVM *duce Cumæa fallit ſermone laborem*] In vno meo eſt, *Mollit ſermone laborem.* Huc videtur pertinere illud Publij, quod legitur apud Agellium lib. XVII. cap. XIV. & apud Macrob. lib. II. Saturn. cap. VII.

Comes facundus in via pro vehiculo eſt.

Et illud Varronis Pranſoparato: Luna exſpectante Adria ſe itiner longum ſermone leuare.

MEQVE *fatebor Muneris eſſe tui*] Ita apertè legitur in vno meo. Aſt in aliis omnibus, *Méque fatebor Munus habere tuum.*

Illam meliorem puto. PVLVERIS *hauſtu*] Sic Statius:

Ille magis crebro dum lumina pulueris hauſtu
Obruit. ——

SEDIBVS *Euboicam emerſit in vrbem Troius Æneas*] In quibuſdam vet. *Emergit*, non *Emerſit*.

DESERTVM *quondam, &c.*] Ita libri ſcripti: vulgati quidam, *Deſertúmque olim.*

—BARBARA *prora*] nauis Troiana.

—GRAIVM] Achæmeniden.

—CONCRETO *tegmine*] Duo lib. mei, atque vnus Vatic. habent, *Conſerto tegmine.*

HAEC *mihi ſi potior domus eſt*] Pleriq. vet. lib. *Ni potior.*

SI *non timor abſtulit omnem Senſum*] lib. ſ. *Niſi quod timor.*

VESTER *quoque clamor Vlyſſis*] In duobus meis, *Veſtri quoque clamor, Vlixis* per i Latinum & x, quod magis probo. Teſtatur enim Plutarchus, Romanos, *Vlixes*, non *Vlyſſes*, ſcripſiſſe. Quo modo perpetuo ſcriptum eſt in vet. lib.

VIDI *cum monte reuulſum Immanem ſcopulum*] lib. ſcripti, *Vidi cùm à monte reuulſum*, & reliqua. Quod aliquanto rectius ſuſpicor. Nam ſuperius eodem modo locutus eſt: *Saxúmque è monte reuulſum Mittere conatur.* Et: *Partémque è monte reuulſam Mittit.*

VT *verò fuga vos ab acerba morte reduxit*] In duobus Vatican. & Farneſ. *Ab acerbâ morte remouit.* Illo modo Virgilius quoque lib. VII. —*Sociósque à morte reduxi.*

CRVDELESQ. *manus, & inanem luminis orbem, Membráque, &c.*] In iiſdem libris, atque in meo antiquiore, hæc duo carmina ita collocata ſunt:

Membráque & humano concretam ſanguine barbam
Crudeléſque manus, & quæ ſequuntur. Res, vt mihi videtur, parui momenti.

MORS *erat ante oculos.*] Hoc hemiſtichio alibi quoque vſus eſt: *Mors erat ante oculos, & opem Lucina negabat.* Et Lucanus ab ipſo id accepit, cuius hæc ſunt lib. IX. *Sed triſtior illa Mors erat ante oculos.*

MINIMVM *tamen ipſa doloris*] In duobus Vatican. *Illa malorum.* In vno meo eſt, *Minimúmque habet ipſa doloris.*

ME *tremor inuaſit*] Cicero: Minus furor inuaſit improbos. Salluſtius: Adherbalem, omneſque, qui ſub Mycipſæ imperio fuerāt, metus inuadit. Alio modo loquitur Liuius lib. XXXVII. vbi eſt: Timor inceſſit Liuium. Alio modo Cæſar lib. I. De bel. Gallico:

Gallico: Tantus ſubitò timor omnem exercitum occupauit, vt non mediocriter, &c.

CVPIDVSQVE *moriri*] Sic legitur in vno meo: In altero, Capran. ac duobus Vatic. *Cupiénſque moriri. Moriri* autem dixit, ex quarta coniugatione. Sic Plautus in Vidularia: *Malim moriri meos, quàm mendicarier.* Pomponius in Ariſta: *Noli quaſo iraſcere. More ſit, moriri ſuam quiſque vxorem vt velit.* Rurſum Plautus in Rud. *—certum eſt moriri, quàm hunc pati Lenonem in me graſſari.*

HANC *procul adſpexi*] Ita legendum, ex vet. libris: non autem, vt quidam volunt, *Haud procul.*

ORAVIQVE *fugam geſtu*] In vno meo, *Orauíque fugam gemitu.* ſed ſuprà adſcriptum eſt, *Vel geſtu.*

GRAIVMQVE *ratis Troiana recepit*] Achæmeniden ſignificat, vt ſuprà notaui. Quã de re ſic quoque alibi:

Puppis Achæmeniden, Graium Troiana recepit.

Et rurſus alibi ait, maximo timore, quod veriſimile eſt, affectum eſſe Achæmeniden, cùm vidiſſet Troianorum nauem:

Qualis Achæmenides, Sicula deſertus in ora,
Troica cùm vidit vela venire, fuit.

Vide & Maronem ſub finem lib. III. Aeneidos: *Æolon ille refert.* In vno meo, *Ipſe refert.*

—PRAEDAEQVE *cupidine victos*] In duobus Vatic. & Cæleſt. *Cupidine captos.*

ORA *cruore ſuo*] In vno meo, *Membra cruore ſuo.*

ET *ſaxa, trabéſq. Coniiciunt*] In Cæleſt. *Trabéſq. concutiunt.*

IPSVM Q. *vehebat Vlyſſem*] In eodem lib. *Ferebat Vlixem.*

FVGIT: *& amiſſa &c.*] Emenda, ex ſcript. omnibus, *Effugit amiſſa.* Sed in vno meo legitur, *Effugit, émiſſa.*

ANTIPHATE *memores, immanſuetíque Cyclopis*] Notatur Ouidius, quòd immanſueti ἐπίθετον Polyphemi Cyclopis feritati parum conueniat, non vt ab interpretibus, ſed à Criticis. Verùm vehemens ea eſt vox, ſi introrſus aſpicias, & de Polyphemo dici ita congrua, velut ab Ouidio condigna. Nos itaque eminentiſſimum poëtam, quique ſe vltra emendationem iſtorum protulerit, à calumnia defendimus, in hunc modum reſpondentes Manſuetum quaſi manu aſſuetum, quòd omnia, quæ ſunt natura fera, manuum permulſione miteſcant, Pompeio dictum eſt. Nullum verò eſſe animantium, tam aſperum, terribile, barbarum, immane, ferum, infandumque creditur, quod non quandoque hominum ad manus veniat, cicuretur,

ac manſueſcat. Qui igitur immanſuetus eſt, is demum trux, violentus, inhumanus, atque immanitate omni triſtior videri poteſt. is atrocia inuſitata nullaq. ferarum mitior. eſt prætereà vis quædam maxima in quorundam priuatione ſimplicium, quæ non mala, priuſquam componerentur, & exilia videbantur. Quemadmodum & immanis. Quod verbum cùm à mano factum ſit, quod bonum dixere veteres, eius tamen ſignificatus vis diuerſa eſt, & permagna: vt immanem hydrum, immane facinus, & inamabilem dixit Virgilius Stygiam paludem, eam ſcilicet ſecũdum amoris priuationem deteſtatus, vt ait Gellius. Qui Homerum quoque non virtutibus appellandis, ſed vitiis detrahendis laudare ampliter ſolere affirmat. Vt in 1. Iliad. ηὔδα μάντης ἀμύμων. Hæc autem ratio ſi deplorati quempiam ingenij à ſuſceptæ ſemel perſuaſionis arce non deiecerit, Ciceronem quoque dabimus, quem (ſi diis placet) arguant. Nulla, inquit, gens eſt, neque tam immanſueta, neque tam fera, quæ non etiamſi ignoret, qualem Deum haberi deceat, tamen habendum ſciat. Sexta porrò actione in Verrem: Veterem illam in Aetna Sicula Cyclopum immanitatẽ vocauit. Sed & Pomponius, Tauros Scytharum populos ſolitos pro victimis aduenas interficere (quod paullò à mandendo abeſt, ait Plinius) ſatis deteſtabiles, infandoſque monſtrari putat, immanes illos vocans. Nam ſi immanſueti leuis ſignificatio putãda eſt, quòd à manſueto deducatur, non ſecus exilem in immani, quòd à mano ſit, poteſtatem interpretari licebit. Vſus verò eſt eodem epitheto, quod quidem ſciam, quarto quoque, nec non vltimo volumine, neque diuerſa ferè, neque minus graui ſignificatione in aliis, quàm in Polyphemo hîc congruere iudicauerit. Vt verearis potius, ab immanſueti voce Polyphemi feritatem, prodigioſamque corporis vaſtitatem, magnitudine ſuperari, quàm exilitate deprimi. Nec expreſſum vno verbo leuius, quod ab Homero duobus fuerit, Odyſſeæ rhapſodia κ. Vnde Ouidius hæc accepiſſe videtur; cùm in Aegæo littore veritos ſcrutari inſulam Vlixis ſocios fuiſſe ait, Antiphatæ Læſtrygonis geſta, violentiamque Cyclopis magni animi, androphagi, reminiſcentes.

μνησαμένοις ἔργων λαιστρυγόνος ἀντιφάταο,
κύκλωπός τε βίης μεγαλήτορος, ἀνδροφάγοιο Mariangelus.

IRE *negabamus, vel tecta ignota ſubire*] In duobus meis, *Sed tecta ignota ſubire*. Alij perperam legunt, *& tecta*.

—NIMII *Elpenora vini*] lib. vet. *Elphenora*.

BLAN-

BLANDAS *mouere per aëra caudas*] Exprimit Leonum naturam. NOSTRAQVE *adulantes comitant veſtigia*] Ita ver. libri. Alij fœdiſſimè legunt, *Noſq. alludentes comitant veſtigia.* COMITANT] Archaiſmos, inquit Regius. *Comitatur* enim nunc dicimus. Hæc ille. Quaſi verò dici non poſſet, *Comitant.* Melius, & rectius dixiſſet, *Comito*, non ita eſſe in vſu frequentiore, vt *Comitor.* Comito tamen alibi etiam vſurpauit:

Pirithoum Theſeus Stygias comitauit ad vndas. Et:
Quem pia nobiſcum proles comitauit euntem. Et:
Occidit & Theſeus, & qui comitauit Oreſtem. Et:
Funera non potui comitare, nec vngere corpus.

Et libro octauo:

Ac noſtros comitate gradus.

Propertius lib. II.

Quod ſi vera mea comitarent caſtra puellæ,
Non mihi ſat magnus Caſtoris iret equus.

Sic eſt in meo vet. Propertij libro, cuius ſuprà mentio. Sic Virgilius vſus eſt verbo Populo:

Populátque ingentem farris aceruum.

Et aliis alij auctores. Ex quo facilè apparet, vnumquemque, ſi contigerit, eo verbo vti poſſe in carmine conſcribendo. Nonnulla his ſimilia collegit etiam Diomedes Grammaticus.

—SEDET *illa*] Circe.

SVBLIMI *ſolio*] In duobus meis legitur, *Sollemni ſolio.*

ET *cum lacte coagula paſſo*] In Cæleſtino, *Coagula preſſo.*

DEA *dira capillos*] In vno Vatic. *Dea ſæua capillos.*

NEC *iam poſſe queri*] Ita in meis. In Vatican. & Cæleſt. *Nec iam poſſe loqui.*

ILLE *domus Circes*] Emenda, ex fide duorum Vatic. meorumque, *Ille domum Circes.*

ET *ſtricto pauidam deterruit enſe*] In vno Vatic. *Et ſtricto panefactam terruit enſe.* Nihil tamen muto.

ET *ſubiuncta lacertis Brachia ſunt*] Lib. veteres, & Ald. *Et ſubiecta lacertis.* Eleganter autem & ſcitè diſtinguit *Brachia* à *Lacertis.* Ita Q. Curtius lib. IX. Lacerti quoque, & brachia margaritis ornata erant.

PICVS *in Auſoniis, proles Saturnia, terris Rex fuit*] Virg. lib. VII. de hoc Pico:

—— —— *iſque parentem*
Te Saturne refert: tu ſanguinis vltimus auctor.

FLEN-

FLENTEM *flentes complectimur illum*] vet. libri, *Amplectimur illum, flentem flentes.* Alibi:

Vxor amans flentem flens acrius ipſa tenebat,
Imbre per indignas vſque cadente genas.

Ita has dictiones coniunxit M. Tullius pro Flacco: Cùm ego, inquit, te, Flacce, cælum, noctemque conteſtans, flens flentem obteſtabar. Et alibi: Non enim vidiſti fratrem tuum, non eum, quem reliqueras: non eum, quem noras: non eum, quem flens flentem, proſequentem proficiſcens dimiſeras, &c.

—LICET *ipſe decorem Adſpicias*] In vtroque meo eſt, *Licet ipſe colorem.*

QVINQVENNEM *poterat Graiam quater edere pugnam*] Quidam alij impreſſi, *Graios edere pugnam.* vet. autem lib. *Graia quater edere pugna.* Quod ſequendum mihi videtur.

NARVE *tulit*] Sic Virg. XI.

Si duo præterea tales Idæa tuliſſet
Terra viros.

QVASQVE *Numici Quas Anienis aquæ, curſúque breuiſſimus Almo*] Hunc locum totidem verbis citat Priſcianus lib. VI. Cuius hæc ſunt: Anio etiam Anienis, quod antiquiſſimi ſecundum Analogiam Anien nominatiuum proferebant. Cato contra Veturium Aquam Anienem in ſacrarium inferre oportebat, non minus quàm quindecim millia Anien abeſt. Ouid. *quáſque Numici, aut Anienis aquæ, curſúque breuiſſimus Almo.* Cicero pro Cornelio in primo: trans Anienem. Horatius in primo Carminum: *Et præceps Anio, ac Tiburni lucus.* In his autem Horatij verbis, *Tiburni*, non *Tiburti*, vt perperam in impreſſis legitur, ſcripſi, ſecutus optimum, atque antiquiſſimum Priſcianum Bibliothecæ Vatic. ac duos alios, quorum alterum duodecimo abhinc anno Mureto dono dedi: alter eſt ipſius Mureti, qui eundem Horatij locum XXIV. ante annos in Catullum reſtituit.

ET *opaca Farfarus vnda*] In vno meo, *Farfarus vmbra.* Apud Seruium quoque lib. VII. Aeneidos *vmbra*, & *amœna*, non *opaca* legitur vbi ita eſt: Fabatim autem quem dicit, per Sabinos tranſit, & Farfarus dicitur. Plautus: *Diſſipabo te tanquam folia Farfari.* Ouidius:

Et amœna Farfarus vmbra.

Quæ lectio mihi vehementer placet. In alio meo antiquiore & Vrſini eſt, vt in vulgatis.

QVAEQVE *colunt Scythicæ ſtagnum memorale Dianæ*]

Hic

Hic lacus hodie vocatur, *il laco di Icnſano*, prope Ariciam quem ego inſpexi anno M. D. LXXVI. XII. Kalend. Iul. cùm hæc omnia collegiſſem, quæ in hac ſecunda impreſſione, efflagitantibus quibuſdam amicis, qui ab hoc litterarum genere non abhorrent, edere in animum induxeram: quæque eo ipſo anno v. Kal. Maias ad CHRISTOPHORVM PLANTINVM, Architypographium Regium diligentiſſimum opera clariſſimi viri & in omnibus diſciplinis præſtantiſs. BENEDICTI ARIAE MONTANI omnia miſeram. Eſt autem lacus ille monticulis, nemoribusq. circumdatus, alſus & amœnus; adeò paruus, vt ad octo ſtadia vel etiam paulo plus toto ambitu porrigatur: abundat piſcibus. Prope quem Dianæ, de qua hic agit Ouidius, templum fuiſſe dicitur: nunc verò eſt oppidulum, quod noſtro idiomate, paullum deflexum à Dianæ nemore, *Nemo* appellamus: aiuntque ibi eſſe ingentis magnitudinis Platanum, quæ è Scythia aduecta eſt. Cetera quæ ad lacum, quæ ad Dianæ lucum, quæque ad eam oram pertinent, non indiligenter ſcribit Strabo lib. v. Meminit & huius lacus Ouidius ipſe III. Faſt.

Vallis Aricinæ ſilua præcinctus opaca,
Et lacus antiqua relligione ſacer.

QVAEQVE *colunt Scythica, &c.*] In eodem meo, *Quæſque tenent Scythica.*

—LAEVAQVE *haſtilia bina gerebat*] Libri mei, & Cæleſt. *Bina ferebat.*

—CHLAMYDEM *comprenſus ab auro*] In vno meo, & Farneſ. *Contractus ab auro.* Sed ſequor Giſanij iudicium, qui legit *contactus.* FVLVO *auro*] Propriè dixit: Et mox:

Et fuluo ceruix præcingitur auro. Et alibi:
Scilicet, vt fuluum ſpectatur in ignibus aurum:
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

—CECIDERE *manu, quas legerat herbas*] lib. mei, ac nonnulli alij, *Cecidere manu, quas legerat, herba.* quod opinor rectius, etſi illud poteſt eſſe ſimile illi Terentij: *Populo vt placerent, quas feciſſet, fabulas.*

CONCIPIT *illa preces, & verba precantia dixit*] Liber Cæleſtinus, & vnus meus, *Verba venefica dixit.* Sed alibi etiam dixit *precantia verba*: qui verſus non admodum alienus eſt ab eo, qui legitur in impreſſis. eſt enim ſuprà lib. II.

Néue preces animos, & verba precantia flectant.

PRECESQ. *repellit*] In vtroq. meo, & Vat. *Precéſq. reliquit.*

ET

E T *teneat per longum comprecor æuum*] In vno meo, *Deprecor æuum.* T E R *iuuenem baculo tetigit, tria carmina dixit*] Huc ſanè facit, quod annotauit Lutatius, exponens illud Statij v. Theb. *Quater axe ſereno Intonuit.* Vbi ait: De numero tonitruum ratio eſt: Nam omnis impar numerus proſpera ſignificat, & viuis adſcribitur: id verò quod par eſt, contra infectum & mortuis datur; geminus verò, id eſt, par, quod ergo nihil agit, defunctorum eſt. Vt Virg. *Numero deus impare gaudet.* Et vbi quæ mortuis geminum, hoc eſt parem adſcribit numerum, vel dualem, quatuor tauros inferis mactat, ideò hic quater, quia aduerſum tonat, & nitidè obſeruauit, vt ſeniores eo tempore diuiderentur à ſole, vt par numerus, qui eſt viuis contrarius poneretur. Dicitur autem hic impar numerus à Pythagora repertus, & maſculinæ virtutis, & deorum ſuperûm propter trinam regulam diuinæ rationis. Ergo huiuſmodi ſigna contigerant, vt *quater ipſo in limine portæ ſubſtitit, atque vtero ſonitum quater arma dedere.* Nam occultè Virgilius de numero coactus equi infernam, infauſtamque rem, id eſt mortem pronunciari prædicabat. Hæc ille interpres eruditus.

N O C T I S Q V E *deos Ereböque, Chaóque Conuocat*] Quidam, contra omnium veterum librorum fidem, legunt, *Erebónque, Chaónque.* Ego nihil muto. Nam ſenſus optimus eſt. Priore illo modo legit etiam Priſcianus lib. VI. exponitque ab Erebo & à Chao.

E T *longis Hecaten vlulatibus orat*] In duobus Vatican. *Et magnis Hecaten.*

S P A R S A Q V E *ſanguineis rubuerunt pabula guttis*] In vno meo, & Cæleſt. *Maduerunt*, non *Rubuerunt*, legitur: ſed in eodem Cæleſt. & Vatic. eſt, *Gramina guttis.*

E T *lapides viſi mugitus edere raucos*] In vno Vatic. *Et lapides viſi gemitus ſunt edere raucos.* Illud rectius videtur.

I L L A *pauentum*] In meo antiquiore, *Illa clientum.*

E T *in gelida ponëtem corpora ripa*] In Cæleſt. *Corpora terra.*

V T *olim Carmina iam moriens canit exſequialia Cygnus*] Mart. *Cantator Cygnus funeris ipſe ſui.* & ipſe lib. V. Triſt. *Vtque iacens ripa deflere Cayſtrius ales Dicitur ore ſuam deficiente necem.* Vide Aelianum lib. II. cap. XXXII. De nat. animalium.

L V C T I B V S *extremum tenues liquefacta medullas Tabuit*] In meo, & Cæleſtino, *Luctibus extremis.*

—A E N E I A *nutrix*] Seruius, explanans illud Virg. *Tu quoque litoribus noſtris Æneia nutrix*, ait: Alij Aeneæ, alij Creuſæ,

Creuſæ, alij Aſcanij nutricem volunt. Lectum tamen eſt in Philologis in hoc loco claſſem Troianorum caſu concrematam. Vnde Caieta dicta eſt ἀπὸ τοῦ καίειν.

NOTAE *pietatis*] ſingularis, inſignis, eximiæ.

PROFVGI *Diomedis ad Vrbem Venerat*] In meo, *Vrbes*, numero multitudinis. In Vatic. *Ad arces.*

ILLE *quidem ſub Iapyge maxima Dauno Mœnia condiderat*] Iapyx, & Daunus idem ſunt. Ita inferius vtrumque coniunxit, *Et Iapygis arida Dauni, &c.* Ita quoque VI. Faſt. dixit *Apulum Daunum:*

Et generum Oeniden Apule Daune tuum.

Quomodo etiam Horat.

Qui regna Dauni perfluit Apuli.

HABERE *vllos, néue hæc commenta putetis*] In vno Vatic. & meo legitur, *Habere viros, &c.*

ET *Danaas pauerunt Pergama flammas*] In eodem meo, *Et Danais patuerunt Pergama dextris.* Quæ lectio non videtur improbanda: nam numerus eſt optimus, & ſententia non abſurda. —ET *ventis inimica per æquora rapti, Fulmina*] In eodem meo, *Per æquora vecti.*

—CVRA *Mineruæ*] Locutio Græca: Vide, quæ dixi lib. I. ad illum locum: *Cura Dei.*

—PATRIIS *ſed rurſus ab agris Pellor*] In eodem lib. *Patriis & rurſus, &c.* Malè. Natus error, quia librarij veteres *ſet*, per t ſcribebant, poſtea omiſſo s factum eſt &: Sic quoque deprauatus locus Ciceronis ad Atticum lib. XIII. epiſt. V. Colloquere tu quidem cum Silio; vt ſcribis, & vrge. Legendum, ſed vrge: qua in ſententia eſt etiam Muretus.

MEMORES *pœnas*] Sic Virg. lib. I. Aeneid. dixit *memorem iram.* BELLOQVE *fretóq.*] Cæleſt. *Ferróque maríque.*

FINEMQVE *rogant erroris*] In meo, Vrſini, & Capranic. *Finémque rogant terroris.* Errandi cauſſa librario fuit vltima litera verbi *rogant.* quam ſine cauſſa geminauit. Sic in antiquiſſimo omnium Virgilij libro, qui in Vaticana Bibliotheca adſeruatur, *Allias ſerpillúmque.* Tale quippiam accidit quoque illi Ciceronis lib. XIV. Fam. Salluſtius, inquit, officio vincet omnes ſpes; Cennius eſt perbeneuolus nobis. Quod cùm alij viri docti, inter quos, ſummum Europæ decus, amicus meus, Petrus Victorius, deprauatum eſſe vidiſſent & nihil ſignificare; ex, Spes Cennius, rectè fecerunt, Peſcennius, hoc modo: Salluſtius officio vincet omnes; Peſcennius eſt perbeneuolus nobis. At-

bis. Atque, quin ea vera ſit lectio, dubitari non oportet. Ita quoque erratum eſt in fragmento æreo legis Seruiliæ de pecuniis repetundis, quod eſt apud Fuluium Vrſinum, in quo hæc verba ita inciſa leguntur. QVEI. VIVENT EORVM MAIOREI PARTIS SATISFACTVM ERIT. Contrà, cùm dictiones duæ occurrerent, quarum altera in vltima ſyllaba, in litteram deſinebat, quæ ſequentis dictionis principium eſſet, primam litteram interdum omittebant. Vt in illo eiuſdem Ciceronis ad Attic. lib. v. epiſt. x x i. Nam quas Hermioni centurioni Scamulæ. Quo in loco iampridem admonuit politiſſimus, & in his rebus diu, multumque verſatus, Paullus Manutius, legendum ſibi videri, *Centurionis Scamulæ*. Cuius opinionem probant viri vndecumque doctiſſimi, M. Antonius Muretus, Fuluius Vrſinus, & Petrus Angelius Bargæus. Huius rei exempla, cùm in aliis libris ſcriptis, tum in Pandectis Florentinis, ſatis multa leguntur. Ex hoc etiam fonte videtur emanaſſe illud Ciceronis lib. v i i. epiſt. i i i. ad Attic. Tribunos valentes, addito C. Caſſio. Eſt enim legendum, Caſſio abſque prænomine. Idque viderunt Corradus, & is, quem modò nominaui, Manutius. eodem modo erratum initio libri primi De bello Ciuili: Litteris à Fabio C. Cæſaris Conſulibus redditis. Pariſienſes vt huic loco medicinam facerent, ediderunt, à C. Fabio Cæſaris, licenter. Ego cum iis facio, qui legendum putant: Litteris à Fabio Cæſaris, &c. Conſueuiſſe autem Cæſarem, cùm de ſe loqnitur, nunquam prænomen addere, & vir ſpectatæ eruditionis, atque in veteribus libris emendandis exercitatus, amicus meus, Aldus iunior hoc ipſo in loco litteris mandauit, & ego etiam obſeruaui. Quod autem ad Diomedis comites in aues mutatos pertinet, lege Aelianum De hiſtoria animalium lib. I. cap. I. Auguſt. De ciuitate Dei, Plinium lib. x. cap. XLIV. Seruium lib. XI. Aeneid. hæc interpretantem:

Fluminibúſque vagantur aues, (heu dira meorum
Supplicia) & ſcopulos lacrimoſis vocibus implent.

ODIVM *tamen illius omnes Spernimus*] In eodem meo, *Spreuimus*, præteriti temporis.

VETERVMQVE *reſuſcitat iram*] In vno Vatic. *Veterémque reſuſcitat iram*. In alio, Capran. & meo, *Stimuliſque reſuſcitat iram*.

VOCISQ. *via*] Superius dixit, *Vocis iter*. Lucretius: —*& vlceribus vocis via ſepta coibat*. —CVBITIQ. *leues ſinuantur in alas*] In Vatic. & Cæleſt. *Curuantur in alas*.

HVNC

HVNC *Idas*] Ita lib. vet. quidam legunt, *Hunc Iolis:* vbi autem id legatur, non afferunt. quare nihil muto.

OENIDES *gener Iapigis Dauni*] Hoc idem ex eo, quem paullò ſuprà citauimus, verſu perſpicuè patet:

Et generum Oeniden Apule Daune tuum.

PAVCESIOSQVE *ſinus*] Ita legunt viri docti. Alij, *Puteolóſque.* In meo, *Planceióſque.* In vno Vatic. *Pleurinóſque.* In alio, *Pleuróſque.* In Cæleſt. *Pleunióſque.* Ex tam magna librorum varietate, & diſcrepantia priorem veriorem puto.

ET *leuibus guttis manantia ſemicaper Pan Nunc tenet*] In Cæleſt. & meo, *Et leuibus cannis.*

FERT *ecce auidas in pinea Turnus Tecta faces*] Deprauatus locus vna videlicet litterula. Nam in lib. meo, & Cæleſt. legitur, *Texta faces*: x. in c. temere à librariis mutatum. librorum veterum lectionem cõprobat Catullus in carmine De nuptiis Pelei, & Thetidos, vbi ſic eſt non longè à principio:

Pinea coniungens inflexa texta carina.

Et ipſe epiſt. XIX.

Picta mea tetigi quo pede texta ratis.

Quod etiam animaduertit vir ſumma doctrina, & diligentia, Conſtantius Fanenſis. De Aeneæ autem nauibus, quibus Turnus ignem immiſit, ſic Virg. lib. x. Aeneidos:

Atque illi (Æneæ) medio in ſpatio chorus ecce ſuarum
Occurrit comitum, Nymphæ, quas alma Cybele
Numen habere maris, Nymphas è nauibus eſſe
Iuſſerat, innabant pariter, fluctúſque ſecabant:
Quot prius æratæ ſteterant ad littora proræ
Agnoſcunt longè Regem, luſtrántque choreis.
Quarum quæ fandi doctiſſima Cymodocea,
Ponè ſequens, dextra puppim tenet, ipſáque dorſo
Eminet, ac læua tacitis ſubremigat vndis.
Tum ſic ignarum alloquitur: Vigiláſne Deûm gens
Æneas? vigila, & remis immitte rudentes:
Nos ſumus Idææ ſacræ de vertice pinus:
Nunc pelagi Nymphæ, claſſis tua, perfidus vt nos
Præcipites ferro Rutulus, flammáque premebat;
Rupimus inuitæ tua vincula, téque per æquor
Quærimus. hanc genitrix faciem miſerata refecit,
Et dedit eſſe Deas, æuúmque habitare ſub vndis.

—ET *tumidum ſubitis concurſibus æquor*] In meo, *Tumidum rapidis,* &c.

AEQVOR] declarat M. Tullius II. Acad. quæſt. quare *Æquor* dicatur: cuius hæc ibi leguntur: Quid tam planum, quàm mare, è quo & Aequor illud poëtæ vocant?

MEDIOQVE *ſub æquore mergit*] In meo eſt, *Merſit.*

SVMMISQVE *in montibus orta*] In eodem libro meo, *Duriſque in montibus.* quam lectionem agnoſcit & Regius.

NON *tamen oblita quàm multa pericula ſæpè Pertulerint pelago*] In eodem libro meo, Vrſini & Capran. *Quàm multa pericula ſuo Pertulerint pelago.*

CLADIS *adhuc*] In eodem libro meo. *Claſſis adhuc.*

BELLA *gerunt*] In eodem lib. & vno Matt. *Bella petunt.*

CADIT *Ardea*] Ardea à Danaë Perſei matre condita. Auctor Plinius lib. III.

QVAM *poſtquam barbarus enſis Abſtulit*] In duobus Vatican. Brian. Farne.. & Cæleſt. apertè legitur, *Quam poſtquam barbarus ignis Abſtulit.* omnino melius, ac rectius. Quo quidem modo omnis tollitur dubitatio. Atque hic locus diu multumque nonnullos eruditos torſit, qui in varias iuerunt opiniones, neque, quod ſciam, à quoquam verus hiſtoriæ, ſiue fabulæ, intellectus eſt ſenſus. Conſtat enim, vt facilè videre licet, ex Placidi argumentis, Ardeam, Turno occiſo, combuſtam fuiſſe. Quare, veritate perſpecta, atque ante oculos poſita, facillimè cognoſcitur, deceptos eſſe illos, qui hoc non ad Aeneam, ſed ad Hannibalem, referebant. Notum enim ita eſt, Troianos, atque alios, (Græcis exceptis) dictos eſſe Barbaros, vt nullo alio teſtimonio indigere videatur. Afferam tamē vnum tantùm locum ex ipſo Ouid. quo id planius imperitis fiat, eſtq. verſus epiſt. Helenæ ad Paridem, vbi ei hoc idem datur vitio:

Si iam diuitiis locus hic numeróque virorum
Vincitur, ac certè barbara terra tua eſt.

Illud præterea ſupereſt oſtendere, pe quàm falſiſſimam eſſe quorundam lectionem, quæ huiuſmodi erat: *Quem poſtquam barbarus enſis, &c.* ducti nimirum, vt hoc contra veterum librorum fidem mutarent, cuiuſdam Sereni (ſed nunc turbidi) auctoritate, qui falſo teſtatus erat, poëtam noſtrum fabuloſe dixiſſe, Ardeam ab Hannibale incenſam eſſe. Quicum falſo ſentit etiam Seruius, (niſi eſt pſeudo-Seruius aliquis) enarrans illud Virg. —*Locus Ardea quondam*
Dictus auis: & nunc magnum manet Ardea nomen.
Vbi hæc notat: Bene allulit. Nam Ardea, quaſi ardua dicta eſt, id eſt, magna & nobilis: licet Hyginus in Italicis vrbibus ab augurio

gurio auis Ardeam dictam velit: Illud namque Ouidij in Metamorphoſi fabuloſum eſt, incenſam ab Hannibale Ardeam in hanc auem eſſe conuerſam. Sciendum tamen Ardeam per Antiphraſin dictam, quòd breuitate pennarum altius non volat Lucanus: —— *quóque auſa volare*

Ardea ſublimis penna confuſa natanti.

Itaque ſine vlla dubitatione legendum eſt: *Quam poſtquam barbarus ignis Abſtulit, &c.* quo modo manifeſtè, ac perſpicuè legi in quinque calamo notatis libris, teſtatus ſum. In vno Maffei eſt *Barbarus hoſtis*: quod non diſplicet: poteſt enim id quoque ad Aeneam referri. In altero, gladio neſcio quid abraſum eſt, & repoſitum *Enſis*, ſed malè.

E T *tepida patuerunt tecta fauilla*] In meo & Cæleſt. *Et trepida latuerunt.*

C O N G E R I E *è media, &c.*] In iiſdem libris, atque in nonnullis aliis, *Congerie in medio.* probo.

—N O M E N *quoque manſit in ipſa Vrbis*] Liber meus, & Cæleſt. *In illa vrbis.*

—Q V I *te de ſanguine noſtro Fecit auum*] Ita alibi:

Ille dedit capta repetita vocabula Troia;

Et tuus eſt idem Calpete factus auus. Et:

Sed non ex vno coniuge fecit auum.

Sic & lib. VI. Faſt. dixit *Parentem facere. Si genus adſpicitur, Saturnum prima parētem Feci, Saturni ſors ego prima fui.* Priore illo modo etiam Plautus in Aulul. *Curre, i, viſe, quem ego auom feci, iam vt eſſes filia nuptiis.* Sic & Auſonius: *Ipſe nepos te fecit auum.* Et: *Nati primaui nomine factus auus.*

—S A T I S *eſt inamabile regnum Adſpexiſſe ſimul*] Lege, vt habent optimi quique libri, inter quos Statij, *Adſpexiſſe ſemel*: Ac, quod ſequitur etiam comprobat.

C A E L E S T I *numine dignus*] In Cæleſt. & duobus Maff. *Munere dignus.* illud plenius, ac ſignificantius.

E T *tacito deferre ſub æquora curſu*] Maff. *Et lato.*

E T *reſperſit aquis*] Ita liber meus, & Statij. Vaticani, *Et reſpergit.* quod ſi ad ſuperiora referre vis, legendum eſt *Reſpergit*; ſin ad inferiora, *Reſperſit.*

I N D E *ſub Aſcanij ditione binominis Alba*] *Aſcanij binominis*: duorum nominum. Legimus autem, non ſolùm homines duplici nomine appellatos eſſe, vt Aſcanius, & Iulius; Poſtumus, & Siluius; Numerius, & Quinctius apud M. Tullium pro Sextio; verùm fluuios quoque vt Padus, & Eridanus; Iſte,

& Danubius, & alia, quæ parcam ſcribere. Illud verò non omittendum eſt, quo dam ſcripſiſſe, Aſcanium, & Ilium dictum eſſe, non Iulium.

SVCCESSIT *Siluius illi*] Hoc etiam ſignificat IV. Faſt. vbi Aeneę proſequitur genealogiá: addító, quare dictus eſt Siluius:

Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
Vnde domus Teucros Iulia tangit auos.
Poſtumus hinc, qui quòd ſiluis fuit ortus in altis,
Siluius in Latia gente vocatus erat.

Liuius lib. I. Siluius deinde regnat Aſcanij filius, caſu quodam in ſiluis natus.

QVO *ſatus, antiquo tenuit repetita Latinus Nomina cum ſceptro: clarus ſubit Alba Latino, Epitus ex illo*] In eo, quem ſupra citauimus, libro idem ait:

Isq́; Latine tibi pater eſt, ſubit Alba Latinum,
Proximus eſt titulis Epitus Alba tuis.

Liuius loco ſuprà citato de hoc ita: Siluius Aeneas, deinde Latinum Siluium creat, ab eo coloniæ aliquot deductæ, priſci Latini appellati. Manſit Siluius poſtea omnibus cognomen, qui Albæ regnarunt. Latino Alba ortus, Alba Atis, Ati Capis, Capi Capetus, Capeto Tiberinus, quem Ouidius tum hic, tum in Faſtis Epitum appellat, Liuius Atim vocat.

POST *hunc Capetúſque, Capiſque. Sed Capis ante fuit*] Confuderat hiſtoriam poëta noſter, cùm dixit, Capetum natum eſſe ex Epito, vel, vt Liuius ait, Ati, ex Capeto Capin. Quare, cùm id animaduertiſſet, dixit, *Sed Capis antè fuit*, hoc eſt Capis Capetum genuit, & non contrà, quemadmodum carminis fortaſſe lege adductus antè dixerat: *—regnum Tiberinus ab illis Cepit. & in Tuſci demerſus* (vel *ſubmerſus*, vt eſt in Cæleſt.) *Fluminis vndis*] Ibidem, hoc modo:

Cúmque patris regnum poſt hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuſca gurgite merſus aqua.

Liuius loco iam citato ita memoriæ prodidit: Agrippa inde Tiberini (ita enim lego, non Tiberij) filius poſt Agrippam Romulus Siluius à patre accepto imperio regnat. Auentino fulmine ipſe ictus regnum per manus tradidit: Quo autem modo in hiſce Liuij verbis Romulus legatur, non ſanè video. Nemo enim neſcit, Romulum, hoc eſt Remi fratrem, ab Agrippa, ſiue Tiberino, natum non eſſe. Quare audacter contenderem reponendum eſſe, Remulus, quemadmodum ab Ouidio vocari ſuperius vidimus. Si quis præterea rurſus cōtenderet, apud

Oui-

Ouidium legi debere Romulum, non Remulum, iſtota, vt dicitur, erraret via. Nam in, Romulus, prima ſyllaba producitur, quæ in Remulus corripitur. Atque ibi ex ipſo Ouidio clarè patet, Remulum diuerſum eſſe à Romulo, ad quem te reiicio.

F R A T R E *ſuo ſceptrum moderatior Acrota forti Tradit Auentino qui quo regnarat, eodem Monte iacet poſitus, tribuítque vocabula monti: Iámque Palatinæ ſummam Proca gentis habebat.*] Auot:

Venit Auentinus poſt hos, locus vnde vocatur,
Mons quoque poſt illum tradita regna Proca.

Liuius: Auentinus ſepultus in eo colle, qui nunc eſt Romanæ vrbis, cognomen colli fecit. Proca deinde regnat.

F I S S O *modò cortice*] Lib. x. *Et fiſſo cortice viuum Reddit onus.* Sic enim ex vet. libris legi debere, ibi oſtendimus. Hoc autem loco in lib. Statij eſt *fiſſa* pera.

E T *ſuccos alieno præſtat alumno*] In Vatic. & Cæleſt. *Præbet alumno* —V *t illum Iuraſſes feſſos, &c*] In Cæleſt. & iiſdem Vatic. *Iurares.*

I L L E *etiam picta redimitus tempora mitra*] Sic Virg.

Sacra redimitus tempora lauro.

T A N T O Q V E *potentior, inquit*] Ita eſt in meo, & in Vatic. In lib. Statij, Farn. Io. & quibuſdam aliis, *Tantóq peritior, inquit.* Porrò poſt hunc verſum in vulgatis nunc legitur:

Omnibus es Nymphis, quas continet Albula ripis,
Salue Virginei flos intemerate pudoris.

Hunc poſtremum Regius videtur agnoſcere: legitur etiam in vno Vatic. qui eſt omnium, quotquot ibi aſſeruentur, recentiſſimus. In ſeptem aliis ex eadem Bibliotheca neuter horum legitur. Atque ita in Statij, Briant. Vrſini, Cap. Farneſ. Ioannis, Cæleſtino, vtroque Maffei, & meo. Verùm ad marginem huius mei aliena manu & atramento repoſitus eſt ille:

Salue Virginei flos intemerate pudoris.

Quare ego, quid hîc affirmem, non habeo. ſi horum tamen ſecundus eſſet in omnibus ſcriptis libris, eum hoc loco reciperem, ac reponerem. Sed, hoc cùm non ſit, ambos ſuppoſitos, atque adulterinos puto, locumque aſteriſco notandum iudico. aliquid enim deſideratur.

S I *non iuncta foret, terra acclinata iaceret*] In meo eſt, *Terraq; accliua iaceret.*

A C *audacis Vlyſſei*] In meo & Cæleſt. *Aut audacis Vlixei.* Idque è Romana conſuetudine. vt ſup. ex Plutarcho retuli.

NEQVE *enim ſibi notior ille eſt*] In meo, *Neque enim tibi.*

FORMAS Q. *aptè fingetur in omnes*] Alludit ad Vertumni nomen. Qua de re extat Propertij eleg. lib. I V. Meminit præterea Vertumni, ſiue Vortumni, Aſconius Pedianus in III. contra Verrem orat. exponens Ciceronis illud, A ſigno Vortumni in circum maximum. Signum Vortumni in vltimo Vico Thuriano eſt, ſub baſilicæ angulo flectētibus ſe ad poſtremam dexteram. Vortumnus autem Deus inuertendarum rerum eſt, id eſt, mercaturæ. QVID, *quod amatis idem? quid quæ tibi poma coluntur*] Liber meus, *Quid quod tibi poma coluntur.*

QVÓQVE *magis caueas*] Idem liber meus, & vnus Maff. *Quóque magis timeas.*

ETENIM *mihi multa vetuſtas Scire dedit*] Ita locutus eſt ſuprà lib. III. *At pater omnipotens pro lumine adempto Scire futura dedit.*

VIDERAT, *& totis perceperat oſſibus ignes: Luctatúſque diu, poſtquam ratione furorem Vincere non poterat*] Hanc eandem ſententiam paucis mutatis extulit lib. VII.

Concipit interea validos Æetias ignes,
Et luctata diu, poſtquam ratione furorem
Vincere non poterat.

INTERDVM *madidas lacrimarum rore coronas Poſtibus intendit*] Amantes non admiſſi à ſuis amaſiis, quas in capite gerebant, coronas poſtibus ſuſpendebant; lib. II. De arte: *Poſtibus & duræ ſupplex blandire puellæ, Et capiti demptas in fore pone roſas.* & de remed. *Et tegat ornatas multa corona fores.*

—POSVITQVE *in limine duro Molle latus.*] Amantis exprimit naturam, qui, vt amica potiatur, omnia magno cum incommodo ferre haud recuſat. Ita alibi:

Dura ſuper tota limina nocte iace.

—TRISTISQVE *fera conuicia fecit.*] liber Cæleſtinus, & vnus Maffei, *Conuicia dixit.* Vtrumque rectè. Confirmat illud M. Tullius, qui eodem modo locutus eſt libro I. ad Atticum: Cato conuicium Piſoni conſuli mirificum facit. Et Plautus in Moſtellaria: *Sic & præſenti tibi facit conuicium?* Ipſe verò hoc:

Nec dic blanditias, nec dic conuicia poſti. Et:
Et modò blanditias, gelidò modò iurgia poſti
Dicat.

Et Virg. in Moreto, modò eius ſit illud opus:
Immeritóque furens dicit conuicia fumo.

Plautus

Plautus in Aſinaria:

Quid pericli ſit dotatæ vxori conuicium dicere.

QVOD *Noricus excoquit ignis*] *Noricus ignis* dicitur, à populis, quorum mentio eſt apud Cornelium Tacitum lib. I.

SAEVIOR *illa freto ſurgente, cadentibus Auſtris*] Ita eſt in pleriſq. vet. libris. In aliis quibuſdam, *Cadentibus hædis.* quod verius puto. nam ad marginem libri mei annotatum eſt, *Hædis & orientibus & occidentibus tempeſtas fit maxima.* Poſſet etiam illo alio modo legi. Rationes ab aliis, qui in hunc poëtam ſcripſerunt, ſatis probabiles redduntur.

LAETOS *mollire triumphos*] *Lætos dixit* ab effectu: nam lætos & celebres reddunt homines. Sic lib. XIII. *Ingredior curru lætos imitante triumphos.*

NON *tamen ante tui curam exceſſiſſe memento*] Ita eſt in antiquis. Quidam legunt, *Non tamen ante mihi.* Illud magis placet: & illos opinor falli.

EXCESSISSE] oblitum eſſe.

SI *tamen, ô ſuperi, mortalia facta videtis*] Dicitur hoc ex praua Epicureorum opinione, qui dixerunt, deos non curare mortalia. PALLIDA *brachia tollens*] In aliis, *Tendens.*

BRACHIA *pallida*] Amoris expreſſit effectum. Vnde alibi ait: *Palleat omnis amans, color eſt hic aptus amanti.*

VIXQVE *bene impoſitum lecto proſpexerat Iphin*] *Bene* addit poëta, vt maiorem oſtenderet feſtinationem. Sic alibi: *Vix bene deſierat.* Et: *Vix bene miſſus erat.* Et infrà: *Vix bene deſierant.* DIRIGVERE *oculi*] Sic Virg. lib. VII.

At iuueni oranti ſubitus tremor occupat artus.
Diriguere oculi, tot Erinnys ſibilat hydris.

CALIDVSQVE *è corpore ſanguis Inducto pallore fugit.*] Liber meus, & Cæleſt. multo rectius habent, *Calidúſq; è pectore.*

QVOD *fuit in duro iampridem corpore, ſaxum*] In iiſdem lib. eſt hoc quoque loco *Pectore*, non *Corpore.* *Quod fuit in duro, &c.* Videtur poëta attingere Deucalionis & Pyrrhæ fabulam, quorum opera, Ioue annuente, & permittente, ex lapidibus, quos iecerant, homines facti ſunt. Vel, quod initio, cùm ab Iphi amaretur, ita dura & acerba eſſet Anaxarete, vt ea in duritie ad extremum vſque immobilis & pertinax permaneret.

DOMINAE *ſub imagine ſignum Seruat adhuc Salamis.*] Vſque huc ſtatua Anaxaretes in ſaxum conuerſæ, eſt Salaminæ. Superius, ex C. Velleio Paterculo, annotauimus, Salaminam conditam fuiſſe à Teucro, Telamonis filio. Sciendum præ-

præterea, Salaminam Iouis delubris, ſicut Paphum Veneris templo, inſignem fuiſſe. Auctor Marcellinus lib. XIV.

ET *anilia demit*] In meo, *Dempſit*. Placet.

INQVE *figura Capta Dei, &c.*] Ita ſ. o.l. & rectè. Quid tamen Regius comminiſcatur, mihi non eſt ignotum. Mariang. in quibuſdam vet. eſſe ait. *Sed opus non eſt vi; namque figura.* Vera lectio.

PROXIMVS *Auſonias iniuſti miles Amuli Rexit opes*] Intermiſſam perſequitur hiſtoriam, de qua ſic IV. Faſt.

Quem ſequitur duri Numitor germanus Amuli,
Ilia cum Lauro de Numitore ſati.

PROXIMVS] Subaudi, Procæ, ex quo Numitor & Amulius geniti ſunt. INIVSTI *miles Amuli*] Pro eo, quod eſt, Iniuſtus Amulius. Sic Horatius:

Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli.

NVMITORQVE *ſenex amiſſa nepotum Munere regna capit*] Totam hanc ipſam rem ita litteris conſignauit auctor De viris illuſtribus, quem docti quidam viri Cornelium Nepotem vocant. Proca, inquit, rex Albanorum, Amulium & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit, & vt alternis imperarēt: ſed Amulius fratri imperium non dedit, &, vt eum ſobole priuaret, Rheam Siluiam, filiam eius, Veſtæ ſacerdotem, præfecit, vt virginitate perpetua teneretur; quæ à Marte compreſſa Romulum & Remum edidit. Amulius ipſam in vincula compegit: paruulos in Tiberim abiecit, quos aqua in ſicco reliquit. Ad vagitum Lupa adcurrit, eoſque vberibus ſuis aluit. Mox Fauſtulus paſtor collectos Accæ Laurentiæ coniugi educandos dedit. Quibus etiam verbis apparet, quare poëta noſter Amulium *Iniuſtum*, & *Durum* vocauerit. Vide etiam, ſi vacas, Liuium lib. I. cuius verba, quoniam longum erat recenſere, huc afferre me pigebat valde. Hac de re ſcribit præterea Iuſtinus lib. XLIII.

—FESTISQVE *Palilibus Vrbis Mœnia conduntur*] Ita vet. lib. Vulgati verò habent *Parilibus*.

—FESTISQVE *Palilibus Vrbis Mœnia conduntur.*] Huc mirificè facit, quod ſcribit C. Velleius Paterculus lib. I. Sexta, inquit, Olympiade, poſt duos & viginti annos, quàm prima conſtituta fuerat, Romulus, Martis filius, vltus iniurias aui, Romam Vrbem Palilibus in Palatio condidit. A quo tempore ad vos Conſules anni ſunt DCCLXXXII. Id actum poſt Troiam captam annis CDXXXVII. Solinus verò ait ann. CDXXCIII.

CDXXXIII. Dionyſius lib. II. CDXXXII. Olympiade VII. Qui dies fuit XI. Kalend. Maij. Cicer. lib. II. De Diuinat. At Zonaras X. Kalend. id fuiſſe ſcribit lib. II. hiſt. Roman. quem, vt & alij Græci auctores in Romanis rebus interdum lapſi ſunt, errare exiſtimo. Ciceroni enim magis credi oportere, mihi planè perſuadeo. Natalem præterea Vrbis à Romanis XI. Kalend. hodierno die celebrari videmus. In vetere quoque Kalendario Romano PAR. eſt, XI. Kalend. Maij. De Parilibus autem ſic Marius Victorinus in lib. De Orthographia. Parilia dicuntur non palilia: non à Pale Dea, ſed quòd eo tempore omnia ſata, arboreſque & herbæ parturiant, pariantque.

—TATIVS, *patreſque Sabini Bella gerunt*] Liber meus, & Cæleſt. *Tatiúſque, patréſque.*

—ARCISQVE *via Tarpeia recluſa, Dignam animam pœna congeſtis exſuit armis*] Rectius, opinor, legitur in meo, *Edidit*, non *Exſuit*. De bello cum Tatio & Sabinis geſto, ac de Tarpeia, ſic ſcribit Cornelius Nepos: Sabini ob raptas, bellum aduerſus Romanos ſumpſerunt, &c. cùm Romæ appropinquarent, Tarpeiam Virginem nacti, quæ cauſa aquæ ſacrorum gratia hauriendæ deſcenderat, & T. Tatius optionem muneris dedit, ſi exercitum ſuum in Capitolium perduxiſſet. Illa petiit, quod in ſiniſtris illi manibus gerebant, videlicet anulos, armillas, quibus doloſe repromiſſis, Sabinos in arcem perduxit: vbi T. Tatius ſcutis eam obrui præcepit. Hoc poſtremum Liuius teſtatur eſſe fabulã. Quod cuilibet ex eius lib. I. in prõptu eſt.

TATIVMQ. *accedere regno*] Liber meus, *Excedere regno.*

OCCIDERAT *Tatius*] interfectus erat.

DVOBVS *populis*] Romanos & Sabinos intelligit.

ROMVLE *iura dabas*] ἀπεσέφη.

TEMPVS *adeſt genitor*] Martis oratio ad Iouem, qua, vt Romulum, filium ſuum, in Deorum numerum referat, precatur: commemorans, ſe olim id ei palam aliis Diis effecturum recepiſſe. PRAEMIA *iam promiſſa mihi*] *mihi*: Marti, Romuli patri. —DIGNOQVE *nepoti*] Romulo, filio meo. Quo modo Romulus erat Iouis nepos, ratio eſt, quoniam Iuppiter dictus eſt Deorum atque hominum pater. Itaque Iuppiter erat Martis pater, ex quo, Romulum ſatum eſſe, antiquitas credidit. Hoc autẽ modo Romulus eſt Iouis nepos.

—MEMORIQVE *animo pia verba notaui*] Sic libri ſcripti. Alij ineptè, *Tua verba.*

VNVS *erit, quem tu tolles ad ſidera cæli*] Hæc ſunt verba,

quæ de Romulo ig● Deos referendo Iuppiter dixerat Marti. Hoc autem carmen paullum immutatum (quamuis in libro Farn.& Brian. ſit *in cærula*) ex Ennio mutuatus eſt:cuius ſunt:

Vnus erit, quem tu tolles in cærula cæli
Templa. ——

Annotauit & hoc doctiſſimus Turnebus in Varronem De lingua Latina. Eodem carmine vſus eſt etiam hic noſter lib. I I. Faſt. vbi locus eſt adeò huic ſimilis, vt interpretatio pæne videatur:

Nam pater armipotens poſtquam noua mœnia vidit,
Multáque Romulea bella peracta manu,
Iuppiter inquit, habet Romana potentia vires,
Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum, quamuis intercidit alter,
Pro ſe, próque Remo, qui mihi reſtat erit.
Vnus erit, quem tu tolles in cærula cæli,
Tu mihi dixiſti, ſint rata dicta Iouis.
Iuppiter annuerat, nutu tremefactus vterque
Eſt polus, & cæli pondera nouit Atlas.
Eſt locus antiqui Capreæ dixere paludem,
Fortè tuis illic, Romule, iura dabas.
Sol fugit: & remouent ſubeuntia nubila cælum:
Et grauis effuſis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc miſſis abrumpitur ignibus æther:
Fit fuga: Rex patriis aſtra petebat equis.
Luctus erat, falſæq́; patres in crimine cædis:
Hæſiſſétque animis forſitan ipſa fides.
Sed proculè longa veniebat Iulius Alba,
Lunáque fulgebat: nec ſatis vſus erat.
Cùm ſubito motu ſæpes tremuere ſiniſtra,
Rettulit ille gradus, horruerántque comæ.
Pulcher & humano maior, trabeáque decorus
Romulus in media viſus adeſſe via.
Et dixiſſe ſimul, prohibe lugere Quirites,
Nec violent lacrimis numina noſtra ſuis.
Tura ferant, placéntque nouum pia turba Quirinum,
Et patrias artes, militiámque colant.
Iuſſit & in tenues oculis euanuit auras.

TONITRVQVE *& fulgure terruit Orbem*] Ita liber meus. Cæleſt. & alij quidam malè habent, *Vrbem.* Significat enim poëta ita cælum tonuiſſe, vt vniuerſus terrarum orbis

ruere

ruere viſus ſit. Quod & Liuius docet, & ex verbis illis, quæ modò recitaui, licet animaduertere: *Nutu tremefactus vterq. Eſt polus.* Quo modo Romulum in cælum abiiſſe opinati ſint Romani, breuiter ſcribit auctor De viris illuſtribus, vt Hiſtoricos alios omittam. Romulus, inquit, cùm ad Capræ paludem exercitum luſtraret, nuſquam comparuit. Vnde, inter patres & populum ſeditione orta, Iulius Proculus vir nobilis in concionem proceſſit, & iureiurando firmauit, Romulum à ſe in colle Quirinali viſum auguſtiore forma cùm ad deos abiret, eundemq́ue præcipere, vt à ſeditionibus abſtinerent, virtutemq́ue colerent, futurum vt omnium gentium domini exſiſterent. Huius auctoritati creditum eſt. Aedes in colle Quirinali Romulo conſtituta; ipſe pro Deo cultus, & Quirinus eſt appellatus. Quæ intelligi item poſſunt ex carminibus illis lib. II. Faſt. quæ ſuprà citaui.

REDDENTEMQVE *ſuo non regia iura Quirini Abſtulit Iliaden*] Liber meus, *Reddentémque ſuo tunc regia.* Quod videtur non improbandum. Cæleſt. verò, *Regalia iura.* Doctioribus tamen iudicandum relinquo.

LIMITE *curuo*] Idem Cæleſt. *Tramite curuo.*

DICERE *promptũ eſt*] ſic ſuprà: *Nec mihi dicere promptum.*

CAELVM *accepiſſe videbor*] Idem liber Capran. & vnus Maffeianus, *Adſpexiſſe fatebor.* Quod non diſplicet, id eſt, vt puto, beata ero: cælumq́ue digito aut capite attigiſſe mihi videbor, & prouerbij loco dictum accipio.

—ORAMQVE *vocat*] In eodem Cæleſt. Capran. atque altero Maffeiano legitur, *Horámque*, cum adſpiratione: quemadmodum item eſt in aliis quibuſdam lib. ſcriptis.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEOS LIB. XV. OBSERVATIONES.

QVAERITVR *interea, quis tanta pondera molis Suſtineat*] Liuius lib. XXXVI. Philippus tum te quieto totam molem ſuſtinebat belli.

ET *pete diuerſi lapidoſas Æſaris vndas.*] In meo, Farnel. & Ald. *I, pete.* ſequor.

CRIMENQVE *patens*] In eodem lib. *Crimênque patet.*

TENDENS *reus ora*] Rectius omnino legitur in meo, Farn. Vrſ. Capran. item in lib. Giſanij *tollens,*

O *cuius cælum bis ſex fecere labores*] Herculis labores epigrammate illo, quod nonnulli adſcribunt Auſonio Gallo, nonnulli verò Virgilianum eſſe volunt, continentur. Sunt & qui neutrius eſſe affirment. Ego tamquam non inſuaue ponendum hic duxi:

Prima Cleonei tolerata ærumna Leonis.
Proxima Lernæa ferro, & face contudit Hydram.
Mox Erymanthæum vis tertia perculit Aprum.
Æripedis quarto tulit aurea cornua Cerui.
Stymphalidas pepulit volucres diſcrimine quinto.
Threiciam ſextò ſpoliauit Amazona balteo.
Septima in Augeæ ſtabulis impenſa laboris.
Octaua expulſo numeratur adorea Tauro:
In Diomedeis victoria nona quadrigis.
Geryone exſtincto decimam dat Iberia palmam,
Vndecimum mala Heſperidum diſtracta triumphum.
Cerberus extremi ſuprema eſt meta laboris.

Exſtat & de hac re Boëtij Phaleucium carmen lepidiſſimum. Horum omnium laborum ſextus fuit maximus. Plautus in Epidico:

Oh Hercules ego fui dum illa mecum fuit: neq; ſexta ærumna
Acerbior Herculi, quàm illa mihi eſt obiecta.

Idem

Idem in Menæchmis:

Si non ſaltas exſue igitur, nimio ego hanc periculo
Surripui hodie, meo quidem animo, ab Hippolyta ſuccingulum
Haud Hercle aque magno vmquam abſtulit periculo.

Atque hoc ipſum annuit Ouidius ipſe in Epiſt. cùm ſignificare vellet Cydippen dicere ab Acontio nihil præclari ſed effeminati præſtitum eſſe; nihilque quod cum eo, quod Hercules omnium maximum iam præſtiterat, comparari poſſet.

Improbe (inquit) *quid gaudes aut qua tibi gloria parta eſt?*
Quidue vir eluſa virgine laudis habes?
Non ego conſtiteram ſumpta peltata ſecure,
Qualis in Iliaco Pentheſilea ſolo.
Nullus Amazonio calatus balteus auro,
Sicut ab Hippolyta præda relata tibi eſt.

De Herculis laboribus paullò aliter Albricus philoſophus de Deorum imaginibus. O *cuius cælum bis ſex fecere, &c.*] In vno Vatican. & in ora lib. Farneſ. eadem manu eſt, *O tu quem celebrem bis ſex, &c.* Non ſatis mihi probatur. Muretus legendum cenſet: *O cui in cæli bis, &c.* Veriſimilis admodum coniectura, vt ſunt omnes, quæ ab eius ſingulari ingenio proficiſcuntur. Vulgata autem lectio planè barbara eſt.

LACEDAEMONIVMQVE *Tarentum*] Probus II. Georg. Tarentum opidum in Italia condiderunt Parthenidæ, hoc eſt exſules Lacedæmoniorum duce Phalanto.

MOS *erat antiquis niueis, atriſque lapillis*] Cæleſt. *Mos erat antiquus, nigris, albiſque lapillis* Illud rectius videtur.

SALLENTINVMQVE *Neethum*] Ita hunc locum corrupit Regius. Liber meus, tres Vatic. & Cæleſt. *Sallentinúmque Veretum* Duo Maffei, & aliĭ quidam, *Neretum.* Vtrumq. comprobat Plinius extremo cap. XI. lib. III. Vbi ita eſt: *Sallentinorum, Aletini, Baſterbini, Neretini, Valentini, Veretini.* De Vereto etiam Strabo lib. VI. Sed an de hoc loquatur, pronunciare non liquet. Meminit etiam Vereti, & Nereti Ptolemæus lib. III. cap. I. Ponitque vtrumque in Salentinis, quemadmodum Plinius. Veretum hodie Italico ſermone vocant *Vetrana.* Ab hac, quam nos reperimus, lectione non admodum aliena erat illa, quam Regius inuenerat, *Sallentinúmq. Nerethum.* quemadmodum legitur in Farneſ. & in altero Cæleſt. Nam N. & V. facilè alterum pro altero à librariis ſcriptum eſſe, nemo ignorat. Hoc idem ſæpiſſimè contigiſſe vidimus etiam in impreſſis libris. In alio Vaticano eſt, *Verethum.*

TEMESE.

TEMESEMQVE] Tres Vatican. Farneſ. Cæleſt. & meus, *Nemeſémque.* Illud rectius. quomodo eſt in Capran.

, AESAREI] Liber meus, & vnus Vatic. *Æſerei.*

VIR *fuit hic ortu Samius*] Pythagoram extitiſſe Numæ Pompilij tempeſtate, omnino fabuloſum eſt. Sed licet poëtis, vulgo receptas opiniones etiam falſas ſequi. Certè quidem Numa Pompilius incœpit regnare ab annis mundi CIↃ. CIↃ. CIↃ. CC. LLLLL. Ante Saluatoris noſtri IESV CHRISTI natalem DCCXII. Pythagoras verò fuit anno mundi CIↃ. CIↃ. CIↃ. CD. XXXIX. atque ante CHRISTI ortum DXXIII. M. Tullius lib. I. Tuſcul. diſput. docet, quo tempore fuerit Pythagoras. Eius verba ſunt: Pythagoras cùm, Superbo regnante, in Italiam veniſſet, tenuit magnam illam Græciam cum honore, & diſciplina, tum etiam auctoritate: multaque ſæcula poſtea ſic viguit Pythagoreorum nomen, vt nulli alij docti viderentur. Idem ſub principium lib. IV. Pythagoras, qui fuit in Italia temporibus iiſdem, quibus L. Brutus patriam liberauit, præclarus auctor nobilitatis ſuæ. Ac poſtea ſubdit ipſe M. Tullius coniecturam quandam, qua docet, quo modo poſteri crediderint, Numam fuiſſe auditorem Pythagoræ. Si quis verò auet ſcire, quot anni ab Vrbe C. præteriiſſent, cùm Brutus Romam liberauit, reſpōdet illi Liuius extremo lib. primi, exactos eſſe annos CCXLIV. Pythagoram iniuſta dominationis ſuſpicione in fano viuum concrematum fuiſſe refert Arnob. libro primo.

QVID *Deus, vnde niues, quæ fulminis eſſet origo*] Ad hunc fortè verſum reſpexit Statius V. Sil.

Quis Deus, vnde ignes, quæ ducat ſemita ſolem.

ARGVIT *imponi*] Ita vet. o. lib. Alij malunt, *Arcuit*, quo modo antea erat in meo. quod probo.

SVNT *deducentia ramos Pondere poma ſuo*] *deducentia:* id eſt, quæ curuant, flectunt. Superius idem dixit aliis verbis:

——ſunt poma grauantia ramos.

Et alibi:

Nulla premunt ramos pondere poma ſuo. Et:
Dum bene diues ager, dum rami pondere nutant. Et:
Aſpice curuatos pomorum pondere ramos.

Lucretius libro primo:

——ramiſque vireſcunt
Arboribus: creſcunt ipſa fetúque grauantur.

SVNT *herbæ dulces*] Pulchra repetitio.

SVNT

SVNT *quæ miteſcere*] Altera repetitio. His omnibus probat, quid hominibus ſit faciendum, vt à carne, qua in comedendo vti ſolent, abſtineant. Exſtat apud Aelianum lib. IV. De var. hiſt. Pythagoræ dogma, quo præcipit à corde, à gallo albo, & ab omnibus animantibus abſtinendũ: item à balneis: neque per publicas vias ingrediendum. Incertum enim eſſe an his duobus puri efficiantur homines. Sed poſtrema hæc quo modo intelligenda ſint, docet Plutarchus.

—SVNT *quæ miteſcere flamma, Mollirique queant, nec vobis lacteus humor Eripitur*] Liber Cæleſt. Briantij, & meus habent, *Sunt quæ miteſcere poſſunt, Et mollire famem, nec vobis lacteus humor Eripitur.*

ARMENIAE *tigres*] Sic ſuprà.

RITVSQVE *Cyclopum*] Sic o. l. ſ. Opinor autem, eos falli, qui legunt, *Rictúſque Cyclopum.* Cyclopes quare dicantur, docet Heſiodus in Theogonia his verbis:

> κύκλωπες δ' ὄνομ' ἦσαν ἐπώνυμον, οὕνεκ' ἄρα σφέων,
> κυκλοτερὴς ὀφθαλμὸς ἕης ἐνέκειτο μετώπῳ.

ET *malè morati ventris*] Diſſoluti, voracis.

CVI *fecimus Aurea nomen*] Hac locutione vſus eſt quoque in primo, *Lactea nomen habet.*

INCALVISSE *poteſt*] In Cæleſt. & meo, *Incaluiſſe putes.*

—ET *prima putatur Hoſtia ſus meruiſſe mori: quia ſemina pando Eruerat roſtro ſpémque interceperat anni Vite Caper morſa Bacchi mactatus ad aras Dicitur vltoris. nocuit ſua culpa duobus. Quid meruiſtis oues, placidum pecus, &c*] Perſimilis locus eſt lib. I. Faſt. vbi ita eſt:

> *Prima Ceres auida gauiſa eſt ſanguine porcæ,*
> *Vlta ſuas merita cæde nocentis opes.*
> *Nam ſata vere nouo teneris lactentia ſuccis*
> *Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.*
> *Sus dederat pœnas, exemplo territus huius*
> *Palmite debueras abſtinuiſſe Caper.*
> *Quem ſpectans aliquis dentes in vite prementem,*
> *Talia non tacito dicta dolore dedit.*
> *Rode Caper vitem: tamen hinc, cùm ſtabis ad aram,*
> *In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.*
> *Verba fides ſequitur: noxa tibi deditus hoſtis*
> *Spargitur effuſo cornua Bacche mero.*
> *Culpa ſui nocuit: nocuit quoque culpa capellæ:*
> *Quid bos, quid placidæ commeruiſtis oues?*

QVIA

QVIA *ſemina pando Eruerit roſtro, ſpémq. interceperit anni*] Eadem exemplaria & Farn. habent, *Eruerat, & Interceperat.*

VITTIS *præſignis & auro*] ἓν διὰ δύο. Hac figura vſus eſt etiam lib. III. *Criſtis præſignis & auro.*

—PECTORE *fibras*] Liber meus, *Corpore.*

PALANTESQVE *homines.*] Ita quoque loquuntur Lucretius, Salluſtius, Virgilius, Liuius, alij.

—TREPIDOSQVE] Cæleſt. *Timidóſque.*

—SORTEMQVE *euoluere fati*] Emenda, ac corrige, auctoribus optimis quibuſq ſcriptis lib. *Seriémque euoluere fati.*

—GELIDAE *mortis*] Optimo, ac proprio vſus eſt epitheto. Sic & alibi:

Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?

MORTE *carent animæ, ſempérque priore relicta Sede, nouis domibus viuunt, habitántque receptæ*] In hac praua, atque inepta prorſus hæreſi fuerunt Druydæ, gens quædam Gallica. Qua de re Cæſar lib. VI. De bello Gallico: In primis hoc volunt perſuadere, non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. Tangit & hanc rem Amm. lib. XV. Sed inter Pythagoræ & Druydarum opinionem hoc intererat, quòd ille aiebat animas hominum ad pecudes etiam tranſire: hi verò ad homines tantum. Hoc ex Cæſaris verbis elicitur: Sed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios. IPSE *ego (nam memini Troiano tempore belli Panthoides Euphorbus eram.)* Huius rei meminit Philoſtratus in vita Apollonij lib. IIX. & Tyrius Max. concione XXIIX. quo loco refert quare ita exiſtimatum ſit. Hyginus etiam cap. CXII.

CVNCTA *fluunt*] Expreſſit Græcam ſententiam: ῥεῖ πάντα καὶ οὐδὲν μένει.

SED *vt vnda impellitur vnda*] Liber meus, & Cæleſt. *Sed vt vnda repellitur vnda.* Placet.

VRGETVRQVE *eadem veniens*] Ita vet. o. Quidam vulgati habent, *Vrgetúrque prior.*

CERNIS *& emenſas, &c.*] Idem liber meus, *Cernis vt.*

TERRAEQ. *procul contagia fugit*] Cæleſt. *Contagia vitat.*

NEC *par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ Eſſe poteſt vſquam*] In iiſdem lib. & Vrſ. Capr. & Farn. *Eſſe poteſt vmquam.* Quod eſt omnino rectius.

TVNC *herba nitens*] Sic omnes lib. ſ. Alij perperam legunt, *Tunc herba recens.*

E T *roboris expers Turget*] *Turget*: ὀργᾷ. Virg. II. Georg. *Vere tument terræ*. Claud. de raptu Proſerp. *Omnis in herbas Turget humus. Ludit ager*. Eodem modo dicũtur, *Prata ridere*.

T R A N S I T *in æſtatem poſt Ver robuſtior annus*] Enumerat viciſſitudines, quæ fiunt toto anno: ac deſcribit quattuor anni tempora. Quæ alibi quoque non inſuaui diſticho complexus eſt:

Vere prius flores, æſtu numerabis ariſtas,
Poma per Auctumnum, frigoribúſque niues. Et:
Poma dat Auctumnus, formoſa eſt meſſibus æſtas:
Ver præbet flores, igne leuatur hiems.

—V E N I T *horrida paſſu*] Ita vet. libri. Alij, *Horrida viſu*. Ego nihil muto.

S P E S Q V E *hominum prima materna habitauimus aluo*.] Liber meus, *Prima matriſque habitauimus aluo*. Cæleſt. *Primo matriſque, &c.*

—A D I V T I S *aliquo conamine neruis*] Liber meus, *Adiunctis*. Cæleſt. *Adiutus aliquo conamine membris*. Nõ ſatis placet.

Q V I *fuerant ſolidarum morte ferarum*] Lib. meus, *More*.

V T *in ſpeculo rugas conſpexit aniles*] Iidem lib. *Adſpexit aniles*. Perplacet.

T Y N D A R I S] Helena. Hæc Tyndari filia putabatur, cùm verè fuiſſet Iouis, qui in Cygnum conuerſus, cum Leda rem habuit, quæ ouum peperit, ex quo nata eſt Helena. Tyndaris autem Patronymicum eſt gen. feminini. Alibi:

Caſtori, Amyclæo, & Amyclæo Polluci
Reddita Mopſopia Tyndaris vrbe ſoror.
Tyndaris Idæo trans æquora ab hoſpite rapta
Argolicas pro ſe vertit in arma manus.

Illud ſciendum, Helenam, vt ex Sthеſichoro refert Scholiaſtes Euripidis, iuſſam eſſe lapidibus obrui; ſed ij, quibus hoc mandatum erat, ſimulatque eius adſpexerunt vultum, lapides in terram demiſerunt. Zeuſis Heracleota, vt ſcribit Aelianus lib. IV. De var. hiſt. ex pictæ Helenæ ſimulacro magnam pecuniæ vim colligebat: neque enim vnicuique licebat illam intueri, ſed ei tantùm, qui certum argenti numerum perſoluiſſet, ſpectandi proponebatur. Tunc igitur Græci Helenam illam meretricem appellabant, quòd Heracleota pretium pro pictura poſceret.

—C V R *ſit bis rapta*] Helena primùm rapta eſt à Theſeo: cuius rei exſtat elogium illud ipſius Ouidij:

A iuuene & cupido credatur reddita Virgo? Et:

Te rapuit Theſeus. Et:

Quod rapuit, laudo: miror, quod reddidit vmquam:
Tam bona conſtanter præda tenenda fuit.

Deinde à Paride: cuius raptum omnium optimè perſecutus eſt Coluthus Thebeus. Legendus & Apollodorus lib. tertio.

TEMPVS *edax*] Expreſſit etymon verbi χρόνος. Tempus enim omnia corrodit, ac conſumit.

TVQVE *inuidioſa vetuſtas*] Lib. Cæleſt. *Inuidioſa ſenectus*. Illud magis probo.

QVASQVE *vices peragant*] Liber meus, *Quáſque vias peragant*. Nihil muto. Manilius ſub principium lib. I.

Quáſque vices agerent, certa ſub lege notauit.

QVASQ. *vices peragant (animos adhibete) docebo*] Virgilius lib. XI. —*& paucis, animos adhibete, docebo.*

AERAQVE *humor abit*] Idem liber meus, & Cap. *Aëráque humor habet*. Quod rectius puto. Nonnulli, *Aëráq humor adit*. HINC *in aquas*] Idem meus, *Hic in aquas*. Si legatur, *Hinc in aquas*, referendum eſt ad ignem. Si verò, *Hic in aquas*, ad aërem, & ſubaudiendum, *Tranſit*. Quamquam etiam illud *Hinc*, exponi poteſt, ex aëre.

EX *aliis alias reparat natura figuras*] Liber meus, *Ex aliis alias reddit*.

NEC *perit in tanto*] Sic Cæleſt. Meus verò, *Nec perit in toto*. Probo. —ALIOQVE *renaſcitur ore*] Ita idem Cæleſt. At meus multo rectius, vt opinor, *Alióque renaſcitur orbe*. *Orbe*: id eſt, alia regione, alio loco. Sic & alibi:

Victor abes: nec ſcire mihi, quæ cauſſa morandi;
Aut in quo lateas ferreus orbe licet.

Et ſuprà lib. IV.

Conſtitit Heſperio, regnis Atlantis in orbe.

Nunc mutata opinione illam alteram ſequor; loquitur autem Ouidius de rei, non loci mutatione.

SI *quæras Helicen, & Buran Acheidas vrbes, Inuenies ſub aquis, & adhuc oſtendere nautæ Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis*] De Bura & Helice ſic Oroſius lib. III. cap. III. anno ab vrb. cond. CCCLXVI. ſæuiſſimo terræmotu Achaia vniuerſa concuſſa eſt, & duæ tunc ciuitates, id eſt, Bura & Helice abruptis locorum hiatibus deuoratæ ſunt. De his etiam Euſebius, Thucydides lib. III. Strabo lib. I. Diodorus libro XV. Bibliothecæ & alij.

VNDA *die gelida eſt, ortúque obitúque caleſcit*] De hoc fonte ita Lucretius lib. VI.

Eſſe apud Hammonis fanum fons luce diurna
Frigidus: at calidus nocturno tempore fertur.

De quo etiam ſic Curtius lib. IIII. cuius hæc ibi leguntur: Eſt etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem, aquam Solis vocant, ſub lucis ortum tepida manat: medio die, cùm vehementiſſimus eſt calor, frigida eadem fluit: inclinato in veſperam caleſcit: media nocte feruida exæſtuat, quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decreſcit, donec ſub ipſum diei ortum aſſueto tempore langueſcat. Et Plinius cap. CIII. lib. II. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus noctibus feruet. Quod ad Hammonis fontem pertinet, collegit frater meus, M. Antonius. Qui & alia quædam aggreſſus eſt, quæ, ſi edentur, ſtudioſis, vt ſpero, non diſplicebunt.

CRATHIS *& hinc Sibaris veſtris conterminus oris, Electro ſimiles faciunt, auróque capillos*] Crathidis fluuij, qui flauum capillum efficit, meminit etiam Euripides in Troadibus, qui eandem, quam hic poëta noſter ei tribuit, naturam habere memoriæ prodidit.

CLITORIO *quicumque ſitim de fonte leuarit*] Lib. quidam veteres, *Leuauit*. De hoc fonte legitur epigram. Græcum apud Vitruuium lib. IIX. cap. III.

GAVDETQVE *meris abſtemius vndis*] Abſtemius, inquit Nonius, eſt, qui vino abſtinet. Appuleius: In te fuiſti Athenis parcus, atque abſtemius. Idem in lib. Ludicrorum: Abſtemius eſt, immò ſcit, quo rete leporem tenebat, lupum non tenere. Lucil. Satyr. lib. VI.

Thauuomino, inquit, valua ſororem
Lanificam dici ſiccam, atque abſtemiam vbi audit.

Varro de vita P. Romani I.

Quantopere abſtemias mulieres voluerint
Eſſe, vel ex vno exemplo poteſt viderier.

Hæc ille. LYNCESTIVS *amnis*] Lib. ſ. *Lyncheſtius*.

GVTTVRE *traxit*] Liber meus, & Cæleſt. *Gurgite*.

TEMPVSQVE *fuit, quo nauit in vndis, Nunc ſedet Ortygie*] Huc mirificè faciunt, quæ leguntur in ſcholiis in Pindarum, quibus Ortygiam, quemadmodum hoc quoque loco ait poëta noſter, inſulam fuiſſe, deinde ob terram, circa eam congeſtam, Pæninſulam effectam, docetur. ἡ δὲ ὀρτυγία, πρότερον

μὴ οὖσα νῆσος, εἶτα συγχωσθεῖσα χερρόνησος γέγονεν.

TIMVIT *concurſibus Argo Vndarum ſparſas Symplegadas eliſarum*] Apollodorus lib. II.

SPIRANDI *mutare vias*] Liber meus, *Mutare vices.*

SVLFVRA *fumis*] Cæleſt. *Flammis.*

NATVRAE QVE *ſuum nutrimen deerit edaci*] Lib. meus, *Deerit nutrimen edaci.* Qui numerus mihi magis arridet.

MEMBRA *veneno*] Lib. ſ. *Venenis* numero multitudinis.

CORPORA *tabuerint*] Liber meus, *Tabeſcunt.*

I *quoque delectos*] Idem liber, & Briantij, *Dilectos,* per *i*, quo modo placet Feſto. Sed verior & ſincerior videtur lectio lib. Cæleſtini *deiectos.* Ad procreandas enim apes nullo opus eſt boum delectu. Quam lectionem cùm duobus abhinc annis cum P. Galeſio, viro ingenuarum omnium artium intelligentia apprimè ornato, communicaſſem, valde probauit.

DEIECTOS *mactatos obrue tauros*] Eiuſmodi apium reparationem Proteus Ariſtæum docet lib. I. Faſt. his verbis:

Obrue mactati corpus tellure iuuenci,
Quod petis à nobis obrutus ille dabit.
Iuſſa facit paſtor: feruent examina putri
De boue: mille animas vna necata dedit.

PRESSVS *humo bellator equus crabronis origo*] Aliter Seruius in primo Aeneid. cuius hæc ſunt: Propriè tamen Apes vocantur ortæ de bobus: Fuci de equis: Crabrones de mulis: Veſpæ de aſinis. Cum poëta noſtro facit Plinius lib. XI. cap. XX. Quo fit, vt Seruium alucinari exiſtimem. In lib. Vrſ. Capranic. & Briantij eſt, *Scrabronis.* quo modo hac in re à librariis erratum ſit, non ſemel ſuperius teſtatus ſum.

NEC *catulus partu quem reddidit Vrſa recenti*] Hac de re Aelianus de hiſt. anim. lib. II. cap. XIX. & lib. VI. cap. III.

QVANTVM *capit ipſa, reducit*] Liber Cæleſt. *Quantum cupit.*

HAEC *vbi quinque ſuæ compleuit ſæcula vitæ*] Hoc eſt quingentos annos. Plinius verò, vt & alij notarunt, teſtatur, Phœnicem viuere annos DCLX. De cuius ætate ſic Auſonius:

Hos (homines) *nouies ſuperat viuendo garrula Cornix,*
Et quater egreditur cornicis ſæcula Ceruus:
Alipedem Ceruum ter vincit Coruus, & illum
Multiplicat nouies Phœnix reparabilis ales.

Alibi poëta noſter ob hanc ipſam cauſſam appellat *Viuacem:*

Et viuax Phœnix vnica ſemper auis.

Et Sta-

Et Statius lib. III. Sil.

Quæ ſibi praſternat viuax altaria Phœnix.

De Phœnice exſtat elegia apud Lactantium, vbi, quæ ad eam auem pertinent, venuſtè deſcribuntur. Hæc auis viſa eſt in Aegypto eo anno, quo deceſſit Tiberius. Auctor Xiphilinus ſub finem eiuſdem Tiberij vitæ. Atque ibi teſtatur, eam ipſam auem illius mortem portendiſſe.

E T *duro nidum ſibi conſtruit ore*] Liber meus, & Cæleſt. *Et puro.* D E S I N E T *ante dies*] Iidem libri, Capran. & duo Vatic. *Deſeret ante dies.* Quod melius eſt, & magis Latinè dictum. Salluſtius de bello Iugurthino: Sed de ſtudiis partium, & omnibus ciuitatis moribus ſi ſingillatim, aut pro magnitudine parem diſſerere, tempus, quàm res, maturius me deſeret. Alio modo Marc. Tull. pro Cælio: Dies iam me deficiet, ſi quæ dici in eam ſententiam poſſunt, coner exprimere. Idem in Verrem actione II. lib. IV. Vox me citiùs defecerit, quàm nomina.

Q V A M *conſequar omnia dictis*] Lib. ſ. *Omnia verbis.*

S I C *omnia verti Cernimus*] Liber meus, *Sic tempora.*

A M P H I O N I S *arces*] Amphion fuit Iouis filius, vt ait Seneca, cuius hæc ſunt, vbi loquitur de Thebis:

Cuiúſque muros natus Amphion Ioue
Struxit canoro ſaxa modulatu trahens.

Et Euripides initio Herc. Furentis: *ἀμφίον', ἠδὲ ζῆθον, ἐκγόνω Διός.* Lege etiam Probum in Ecl. 2. Virg. Hoc iccirco annotaui, quoniam non ſatis liquidò conſtat, cuius fuerit filius Amphion. Hic autem, vt Græci auctores tradunt, ea clementia, ac benignitate fuit, vt iis, qui ſub ſuo erant imperio, numquam quidquam niſi æquum atque honeſtum imperauerit: tantaque eos beneuolentia, & lenitate ad ſe amandum alliciebat, vt cùm Thebas conderet, omnes ſuapte ſponte vno conſenſu, quæ ad ædificia conſtruenda neceſſaria eſſent, ei ſuppeditauerint. Iccirco fictum eſſe Amphionem lyra ad cuius ſonum lapides accurrebant, Thebas condidiſſe. Cum illis facit & Hyginus.

O E D I P O D I O N I A E *Thebæ*] Hoc epitheton ex hoc loco mutuatus eſt Lucanus lib. IIX.

Oedipodionias infelix fabula Thebas.

P A N D I O N I A E *Athenæ*] Athenarum vltimus rex fuit Codrus, Melanthi filius. Paterc. lib. I.

E T *olim Immenſi caput orbis erit*] Lib. V. Faſt.

Hic, vbi nunc Roma eſt, orbis caput, arbor, & herba,
Et pauca pecudes, & caſa rara fuit.

FATIDICASQVE *ferunt ſortes*] Libri ſcripti, *Vaticinaſque*. Quod libentius ſequor.

—PECVDVMQVE *in pectora condi*] Liber meus, *Pecorúmque*. Vatican. *In corpora*.

—VITVLI *qui guttura cultro Rumpit*] Libri Vatican. & meus, *Corpora cultro*.

—ALIMENTA *congrua carpant*] Libri vet. *Alimentáque mitia carpant*.

—OFFENSA NE *repulſa Arguit: immeritúmque pater proiecit ab Vrbe*] Libri calamo deſcripti: —*Offenſá ne repulſa*

Damnauit, meritúmque nihil pater eiicit Vrbe.

Quod vehementer mihi placet. Qui verſus ſolùm differt à lib. meo, quod in eo eſt, *Pater eicit ab Vrbe*.

EIICIT *Vrbe*] Terent. in Andria: *Quamobrem eiiciat oppido*. Aliter loquitur Nouius, ſiue Næuius Danæ: *Indignè exigor patria innocens*. Et aliter Turpilius Lemniis:

Propter peccatum pauxillum indigniſſimè
Patria protelatum eſſe ſæuitia patris.

Citat Nonius in verbo *Protelandi*, id eſt excludendi.

SVMMOQVE *cacumine findi*] Vatican. & meus, *Cacumine fundi*.

—ARRECTISQVE *auribus horrent Quadrupedes*] Propriè hoc de pecudibus dicitur. Tranſlatè autem Terentius in Andria: *Arrige aures, Pamphile*. Et Virg. lib. 11. Aeneid.

——*atque arrectis auribus adſto.*

—PERPETVVM *qua circum vertitur axem*] Duo Vatic. Cæleſt. Vrſini, & meus, *Voluitur axem*. Aliter Varro, cuius hæc carmina citat Marius Victorinus:

Vidit & ætherio mundum torquerier axe,
Et ſeptem æternis ſonitum dare vocibus orbes
Nitentes aliis alios, quæ maxima diuis
Lætitia ſtat: tum longè gratiſſima Phœbi
Dextera conſimiles meditatur reddere voces.

Ita cum doctiſs. Scaligero diſtinguenda ſum arbitratus.

ET *diſiecta fuiſſet*] Liber meus, *Ac deiecta*.

—NERVOSQVE *in ſtirpe teneri*] Vatic. & meus, *Neruos*, ſine coniunctione.

MEMBRA *rapi*] Liber Vrſ. *trahi*: quod probo.

NVM *potes, aut audes &c.*] Liber meus, *Nunc potes*. Vnus Vatic. *Non potes*. Alius, *An potes*. In Cæleſt. eſt, vt in impreſſis, quod ſequendum arbitror.

ATQVE *aſſentior illi*] Liber meus, & Cæleſt. habent, *Atque acceptior illi.* Quòd ſi recipiatur *Acceptior*, valet carior, & ſubaudiendum verbum *ſum*.

—MOTIS *adſpexit in aruis*] Eadem exemplaria, & Vrſ. *Mediis adſpexit in aruis.*

INDIGNAE *dixere Tagen, qui primus Etruſcam Edocuit gentem caſus aperire futuros*] Huius Tagis hæc mentio eſt apud Ammianum lib. XXI. Diuinationis Tages quidam monſtrator (vt fabulantur) in Etruriæ partibus emerſiſſe ſubitò viſus è terra.

—NON *ferro ſtabat adacto*] Vatican. *Cùm ferro.* Liber meus, *Cùm ferro ſtabat adempto.*

SEV *lætum eſt aliquid patriæ, populóque Quirini*] Liber meus, & Cæleſt. *Seu lætum eſt patriæ, lætum populóque Quirini.* Rectius omnino: ac vera & germana mihi videtur lectio, Capran. *ſeu l. eſt p. l. populóque Q.*

—O *ſalue, tibi enim, tibi, Cippe, tuiſque*] Liber meus, *Tibi enim iam Cippe tuiſque.* Quod magis probo.

—PORTASQVE *intrare patentes Appropera*] Sic lib. Vrſ. lib. verò Cæleſt. *Haproperæ* Liber meus, *Aproperæ*. Quod idem eſt. Nam *A* & *Ha*, vt ſuprà teſtatus ſum, pro eodem à librariis antiquis ſcriptitatum eſt: à recentioribus verò *Ah*. Superior lectio magis mihi probatur.

—GRAVEMQVE *ſenatum Conuocat*] Sic Plautus in Epidico: *Iam ſenatum conuocabo in corde conſiliarium.* M. Tullius in I. orat. in Catilinam: Quid, quod heſterno die, cùm domi meæ pæne interfectus eſſem, Senatum in ædem Iouis Statoris vocaui. & lib. V. Familiar. Recordare cetera; quàm citò Senatum illo die, facta ſortitione, coëgerim.

CORNVA *fronde Velat*] Liber Cæleſt. *Cornua lauro.*

QVEM *poſcitis, inquit, habetis*] Lib. Cæleſt. *Quem quæritis.* Alij quidam, *Quem noſcitis.*

AT *proceres quoniam muros intrare vetari*] Cæleſt. *Quoniam portas.*

CORNVAQVE *auratis*] Ita vet.

—SACRIS *arceſſerit Vrbis*] In meo, & Cæleſt. *Acceſſerit.* In vno Vatican. & Vrſ. *Adiecerit.* Quod non diſplicet.

VITIAVERAT *auras*] Vrſ. *eras.*

SQVALEBANT *corpora morbo*] In meo, *Corpora tabo.*

CORPORA *mouit*] Cæleſt. & meus, *Pectora mouit.*

PROLEMQVE *accerſite noſtram*] Aeſculapium, filium

meum, aduocate. Liuius ſub finem lib. x. Inuentum, inquit, in libris, Aeſculapium ab Epidauro Romam accerſendum. Neque eo anno, quia bello occupati conſules erant, quidquam de ea re actum, præterquam quod vnum diem Aeſculapio ſupplicatio habita eſt. Et lib. XXIX. Nullas dum in Aſia ſocias Ciuitates habebat P. Romanus: tamen memores Aeſculapium quoque ex Græcia quondam haud dum vllo fœdere ſociata, valetudinis Populi cauſſa, accerſitum. Quo modo Aeſculapius Apollinis filius ſit habitus, Seruius te docebit, exponens illud Virgilij lib. x.

Inde Lycam ferit, exſectum iam matre perempta,
Et tibi Phœbe ſacrum. ——

Conſule & Phornutum de Natura Deorum.

—CERTANT *addicere ſortes*] ſic in vno Vatic. & rectè.

IN *quantum verti cæleſtia corpora poſſunt*] Veter. lib. *Corpora debent.*

CONVENIVNT *operoſa dei*] lib. meus, *Perueniunt.*

—SIBILA *miſit*] Lib. ſcripti, *Sibila mouit.*

PECTORIBVSQVE *tenus*] ſic Celſus lib. I. cap. III. Huic abunde eſt, loco tepido demittere ſe inguinibus tenus in aquam calidam.

COGNOVIT *numina, caſtos Euinctus vitta crines albente ſacerdos*] Vatican. Vrſini, & lib. meus, *Numina caſtus &c.* Atque ita quoque legit Ob. Giſanius ex antiquis libris, & vera eſt lectio.

EN *Deus eſt, Deus eſt*] Liber Cæleſt. *En Deus, en Deus eſt.*

ANIMIS, *linguiſque fauete*] Alibi:

Proſpera lux oritur, linguiſque animiſque fauete:
Nunc dicenda bono ſunt bona verba die. Et:
Sed iam pompa venit, linguis, animiſque fauete,
Tempus adeſt plauſus, aurea pompa venit. Et:
Ore fauent populi tunc, cùm venit aurea pompa,
Ipſa ſacerdotes ſubſequitúrque ſuos. Et:
Lingua fauens adſit noſtrorum oblita laborum,
Quæ, puto, dedidicit iam bona verba loqui.

Iuuenalis:

Ite igitur pueri, linguis animiſque fauete.

Seruius explanans illud Virgilij, *Ore fauete omnes*: Apto, inquit, ſermone vſus eſt, & ſacrificio & ludis. Nam in ſacris taciturnitas; in ludis neceſſarius fauor eſt, quem propter plauſum futuris ſpectatoribus dat. Fauet autem ore quis etiam per taciturnita-

turnitatem. Horat. *Fauete linguis carmina non prius audita Muſarum ſacerdos.* Hæc ille. Seneca de vita beata: Quoties mentio ſacrarum literarum interuenit, fauete linguis. Hoc verbo, nō, vt plerique, exiſtimant, abſtrahitur, ſed imperatur ſilentium, vt rite poſſit peragi ſacrum, nulla mala voce vel ore obſtrepēte.

ET *voce & mente fauorem Annuit his*] Lege, vt habent duo Vatic. meus, & Cæleſt. *Et mente & voce.* Primùm enim mente concipimus; deinde, quæ cóncepimus, proferimus.

CAESQVE *in litore tauro*] Hunc morem oſtendit & Virgilius lib. III. Aeneid.

Calicolûm regi mactabam in litore taurum.

Et lib. I. Georg.

Votáque ſeruati ſoluunt in litore nautæ
Glauco.

LAEVIS *Amphryſia remis Saxa fugit*] Lib. Vatican. & Cæleſt. habent, *Leutbúſque Amphryſia.* Liber meus, alius Vatican. Cap. & vnus Maff. *Lauáque Amphryſia remis. Laua,* vel ſub manu, vel parte. Quæ lectio omnium optima eſt; quæque priſtinum candorem, ac ſplendorem recuperauit. Sequitur enim, *Dextra prarupta Ceraunia parte.* Verùm in vno tantùm Maffeiano eſt, *Ceraunia:* in aliis antiquis, *Celenia.*

ROMECHIVMQVE *legit*] Ita eſt in meo, & vtroque Maff. In Cæleſt. & vno Vatic. *Plemiriúmque.* In alio Vatican. *Pleniriúmque.* Rationes quære ab aliis, quæ lectio retinenda ſit. Scripſit quiddam de hoc loco & Turnebus lib. I. Aduerſariorum cap. XXVI. ſed quod mihi quidem animum nō explet.

TEMESESQVE *metalla*] Statius:

Et quis te totis Temeſe dedit hauſta metallis.

LEVCOSIAMQVE *petit*] Ita vnus Maff. Liber meus, *Leuconiámque.* Duo Vatic. & alter Maffei, *Leucoriámque.* Alij volunt, *Leucorúmq.* Ego, quo modo ſit legendum, nondū ſtatui.

INDE *legit Capreas, promontoriúmq. Mineruæ*] Lib. meus, *Promuntorium,* per v in ſecunda ſyllaba. Sic memini me ſcriptum vidiſſe in libro viri doctiſſimi, Fuluij Vrſini, & in Cap. Quo modo antiqui & ſcribebant, & pronunciabant.

ET *in otia natam Parthenopen*] Hanc Horatius *Otioſam* vocat. NIVEISQVE *frequens Sinueſſa colubris, Minturnaq; graues*] Sinueſſa, & Minturnæ, fuerunt Romanorum coloniæ, anno ab V. C. CDLVII. deductæ. Liuius lib. X. Itaque placuit, vt duæ coloniæ Veſcinium, & Falernum agrum deducerentur; vna ad oſtium Liris fluuij, quæ Minturnæ appellatæ;

altera in ſaltu Veſcino Falernum contingente agrum, vbi Synope dicitur Græca vrbs fuiſſe, Sinueſſa deinde ab colonis Romanis appellata.

Et *ſpiſſi litoris Ancon.*] Vnus Vatic. *Et ſparſi litoris Ancon.* In lib. Cæleſt. & Briantij apertè legitur, *Et ſpiſſi litoris Anxur.* Quæ lectio fortaſſe cauſſa erit, ne amplius ſuper hoc, de quo agitur, loco digladietur. Regius, vt omnes iam ſciunt, rationibus ſatis firmis ex *Ancon*, *Antium* fecit. Sed repugnant ſcripti omnes lib. quos ipſe vidi. Alij verò adhuc *Ancon* legendum eſſe contendunt, vt eſt in omnibus calamo notatis; duobus illis, quos dixi, Cæleſt. & Briantij exceptis. *Anxur*, vt notauit Feſtus, vocabatur, quæ nunc *Tarracina* dicitur, Volſcæ gentis, ſicut ait Ennius: *Volſculus perdidit Anxur.*
Et Liuius extremo, lib. IV. Anxur fuit, qua nunc Tarracinæ ſunt, Vrbs prona in paludes. Hæc Vrbs celeberrimum portum, ac ſatis capacem olim habuit: cuius adhuc veſtigia cernuntur. Huius reiteſtes habeo Brutum Gottifredum, R. Hieronymum Lantem, rei militaris peritiſſimum, ac ducem præſtantem: eiúſque fratris filium, iuuenem amabiliſſimis moribus, atque ad omnem laudem natum Auguſtinum, Piſanos: M. Sophronium Fundanum, & Leonardum Stibium Maranthinum, viros Latinis litteris non parum inſtructos. Atque hoc fortè eſt, quod annuit lib. Vatic. *Et ſparſi litoris.* Sed videndum diligenter, num obſtet ſuperior verſus, *Trachas obſeſſa palude.* In hac ſecunda editione operæpretium duxi, idque mihi ſummæ voluptati fuit, vet. omnes libros, quod, in prima propter multa (vt qui mecum verſantur, probè norunt) incommoda, & quidem ita magna & grauia, vt multo ante tempus totus canus ſim effectus, quibus vtinam adhuc non premerer, præſtare non potui, hoc præſertim loco diligenter inſpicere, vt, ſi quid præclarius reperire poſſem, viderem. Itaque has, quas ſubiiciam, reperi varietates. In libro Vrſini eſt, *Spiſſi littoris antrum.* In vno Vatic. & Briantij *Anxur.* Sed in illo Vatic. notatum eſt, alia manu *vel Alcon.* In Capranic. *Anrur.* In alio Vatic. *Anchon*, vel *Anxur*, vel *Antium.* In alio item eiuſdem Bibliothecæ *Antium.* Qui liber, etſi omnium recentiſſimus eſt, potuit tamen ex aliquo alio optimo deſcribi: niſi ille, qui eum deſcripſit, Regij emendationem ſecutus eſt; quamuis paullò ante eius ætatem exaratum fuiſſe crediderim. Quamobrem cum Regio ipſo *Antium* legendum cenſeo: relinquo tamen ſuper hac re omnibus iudicandi poteſtatem. Illud ſilentio non prætereo

tereo, *Antium*, vt quidam volunt; ea lingua, qua hodie vulgo vtimur, *Nettuno* dici: vbi eſt adeo graue cælum, vt noctem vnam valetudinis tuendæ cauſa ibi commorandum dicatur. Id autem oppidum eſt ſub nobiliſſimi, & rerum geſtarum gloria præſtantiſſimi, qui ob id, & rerum omnium vſus intelligentiam, eximiamque prudentiam Siciliæ prorex anno ſuperiore creatus eſt, M. Antonij Columnæ ditione, diſtatque Roma XXXVI. mil. paſſuum. Mancinellus autem, qui ex ea regione, id eſt, Velitris, oriundus fuit, ſic de Antio ſcribit libro I. carm. Horatij Ode XXXIII. Erat Antium maritima Latinorum vrbs, nunc diruta penitus. Diſtant autem eius veſtigia octo ſtadiis à Neptuno oppido, quod & nos vidimus. Erat etiam ibi portus mirandus quidem; nam aggere cinctus in ipſo adhuc mari conſpicitur. LATERVMQVE *à parte duorum*] Liber meus, *Laterum de parte duorum*.

NEC *enim de Caſaris actis*] Duo Vatic. & meus, *Neq. enim de Caſaris actis*. Probo.

NVMIDASQVE *rebelles*] Propterea quòd Iubam regem ſuum recipere noluerunt.

ET *multos meruiſſe, aliquos egiſſe triumphos*] Teſtatur Velleius Paterculus lib. II. Cæſarem quinque egiſſe triumphos, diuerſo apparatu. Eius verba ſunt: Cæſar, omnium victor, regreſſus in vrbem, quod humanam excedat fidem, omnibus, qui contra ſe arma tulerant, ignouit, magnificentiſſimisque gladiatorij muneris, naumachiæ, & equitum peditumque ſimul elephantorum certaminis ſpectaculis, epuliſq. per multos dies dati celebratione, repleuit eam. Quinque egit triumphos: Gallici apparatus, ex citro; Pontici, ex acantho; Alexandrini, teſtudine; Africi, ebore; Hiſpanienſis, argento raſili conſtitit.

NEVE *Cade Sacerdotis flammas exſtinguite Veſta*] Docet ipſe VI. Faſt. ignem in æde Veſtæ perpetuò ſeruari ſolitū fuiſſe:

Ignis inexſtinctus templo celatur in illo.

Quare alibi appellat, *Vigiles flammas:*

Illa poteſt vigiles flammas exſtinguere Veſta.

C. Velleius Paterculus extremo lib. II. Perpetuorumque cuſtos Veſtæ ignium. Cic. pro Fonteio: Proſpicite, ne ille ignis æternus, nocturnis Fonteiæ laboribus, vigiliisque ſeruatus, Sacerdotis Veſtæ lacrimis extinctus eſſe dicatur. Liuius lib. V. Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſignoque, quod imperij pignus cuſtodia eius templi tenetur, loquar? Idem lib. XVIII. de prodigiis loquẽs. Terruit animos hominum ignis in æde Veſtæ extin-

extinctus,ob quam cauſam cæſa flagris eſt Veſtalis,cuius cuſtodia noctis eius fuerat, iuſſu P. Licinij pontificis. In illis autem verbis, cuius cũſtodia, lib. Liuij vetus, qui penes me eſt,habet, cuius cuſtos &c. & flagro, non flagris. Melius vt puto. fuit autem hoc anno D. X L I V. Qua de re ſic etiam Feſtus Pompeius: Ignis ſi quando exſtinctus eſſet, Virgines verberibus afficiebantur à Pontifice: quibus mos erat tabulam felicis materiæ tamdiu terebrare, quouſque exceptum ignem cribro æneo Virgo in ædem ferret. Sed non deſũnt,qui in his Feſti verbis legant, *Verberare*, non *Terebrare*.

N E V E *Cade ſacerdotis flammas exſtinguite Veſta*] Alludit fortaſſe hoc loco Ouidius noſter ad id, quod refert D. Auguſt. lib I I I. cap. X X I I X. De ciuit. Dei. Mucius,inquit, Scæuola pont. max. quoniam nihil apud Romanos templo Veſtæ ſanctius habebatur, aram ipſam amplexus occiſus eſt: ignemque illum, qui perpetua cura Virginum ſemper ardebat, ſuo pæne ſanguine exſtinxit.

M I L L E *locis lacrimauit ebur.*] *Ebur*, hoc eſt, ſimulacrum ex ebore confectum. Ita Virg.

Et mæſtum illacrimat templis ebur.

Significauit & hoc Tibullus:

Et ſimulacra Deũm lacrimas fudiſſe tepentes.

Iulius præterea Obſequens: Lupi in vrbe viſi, nocturni vlulatus flebiles canum auditi: ſimulacrum Martis ſudauit: fulmen tota vrbe peruagatum pleraque deorum ſimulacra decuſſit, homines exanimauit.

N O C T V R N O S *vlulaſſe canes*] Hoc ex Obſequentis verbis intelligi licet. Verùm, quod ait Virgilius, maius eſt: *Pecudéſque locutæ*. Vide ſub finem lib. I. Georg.

Q V A *prius infeſto Paris eſt arreptus Atridæ*] In vno Vatican. *Ereptus Atrida*. N A T A *mouere paras?*] Idem liber, Cæleſt. & meus, habent, *Mouere putas?*

I L L I C *inciſa*] Sic vnus Vatic. Alij ſcripti, *Incluſa*.

T E M P L I S Q *colatur*] Cæleſt. *Locetur*. Illud magis probo.

N A T V S Q V E *tuus*] Liber meus, *Natúſque ſimul*.

E*mathiáque iterum madefient cæde Philippi*] Sic omnes ſcripti libri. Peſſimè quidam legunt, *madeſcent*. Catullus priorem confirmat lectionem: *Alta Polyxenia madefient cæde ſepulcra*. De bello, apud Philippos geſto, ſic Manilius lib. I. Aſtronom.

Ciuiles etiam motus, cognatáque bella

Significant, nec plura aliàs incendia mundus

Suſti-

Suſtinuit, quàm cùm ducibus iurata cruentis
Arma Philippeos implerunt agmine campos.

Virgilius:

Romanas acies iterum videre Philippi.

ROMANIQVE *ducis coniux Ægyptia tæda Non bene fiſa cadet*] Hac de re ſatis multa litteris mandauit C. Velleius Paterculus lib. I I. Appianus lib. v. De bello Alexandrino, Zonaras lib. I I. hiſtoriæ Romanæ. Dio lib. L I. & Xyphilinus in Auguſto, vbi Cleopatræ mortis opiniones duas notant. Periiſſe autem Cleopatram ætatis ſuæ ann. X X X I X. ex hiſtoriæ ſcriptoribus colligitur.

SERVITVRA *ſuo Capitolia noſtra Canopo*] Errat Regius, qui ait Canopum ab Vlixis nauis gubernatore eſſe cognominatum. Euſtathius in Dionyſ. Ammianus, & alij, à Menelai. Aeſchilus in Prometheo de hac Vrbe:

ἔστιν πόλις κάνωβος ἐσχάτη χθονὸς,
Νείλου πρὸς αὐτῷ στόματι καὶ προσχώματι.
Eſt urbs Canopus terra extrema
Ad Nili oſtium, & littus ſita.

CAPITOLIA *noſtra*] Capitolium vnde nomen ſortitum ſit, oſtendit nuper ex Arnobio pereruditus ac diligens iuuenis Theodorus Canterus, Vltraiectinus. Itaque præſtat totum caput huc adſcribere. Is enim cap. X I. lib. I, ſic ait: Hiſtorici, vt Plutarchus, Halicarnaſſeus, Liuius, atque adeo alij, qui de antiquitatibus Romanorum ſcripſerunt, vnde Capitolium ſit dictum, videntur ignoraſſe. Quia autem huius vocabuli originem ſolus Arnobius non videtur ignoraſſe, eius verba, vt rei tam obſcuræ, & ignotæ lucem quandam afferre poſſim, in medium adducere non grauabor. Arnobij verba hæc ſunt, ex lib. VI. Sed, quid ego hæc parua? Regnatoris in populi Capitolio, quis eſt hominum, qui ignoret? Toli eſſe ſepulcrum Vulcentani? quis eſt, inquam, qui non ſciat, ex fundaminum ſedibus caput hominis euolutum, non, ante plurimum temporis, aut ſolùm partibus ceteris (hoc enim quidam ferunt) aut cum membris omnibus humationis officia ſortitum? Quòd ſi planum fieri teſtimoniis poſtulatis auctorum, Sammonicus, Granius, Valerianus vobis & Fabius indicabunt: cuius Tolus fuerit filius, gentis & nationis cuius, vt à germani ſeruulo vita fuerit ſpoliatus, & lumine; quid de ſuis commeruerit ciuibus, vt ei ſit abnegata telluris patriæ ſepultura: Condiſcetis etiam, (quamuis nolle iſtud publicare ſe fingant) quid ſit capite reſecto fa-

cto factum, vel in parte qua curioſa fuerit obſcuritate concluſum: vt immobilis videlicet, atque fixa obſignati omnis perpetuitas ſtaret. Quod ſi opprimi pareſſet, & vetuſtatis oblitteratione celari, compoſitio nominis iecit in medium, & cum ſuis cauſſis, per data ſibi tempora inexſtinguibili fecit teſtificatione procedere: nec erubuit ciuitas maxima & numinum cunctorum cultrix, cùm vocabulum templo daret, ex Toli Capite, Capitolium, quam ex nomine Iouis, nuncupare. Hæc Arnobius. —IVSTISSIMVS *auctor*] Ita vet. libri.

EXEMPLOQVE *ſuo mores reget*] Liber meus, & vnus Vatican. *Mores geret*.

—PROLEM *ſancta de coniuge nătam*] Sic libri ſcripti. Atque ita Catullus in nuptiis Pelei & Thetid.

Inde pàter diuûm ſancta cum coniuge natiſque
Aduenit. —

CONSTITIT *alma Venus*] *Alma Venus*. Sic Lucret. initio libri primi:

Æneadum genetrix, hominum, diuûmque voluptas,
Alma Venus. Et Virg. I. Aeneid.
Túne ille Æneas, quem Dardanio Anchiſæ
Alma Venus Phrygij genuit Simoëntis ad vndam.
Et II. *Alma Venus confeſſa Deam, qualiſque videri*
Cælicolis. —

Alma, inquit Pompeius, Sancta, ſiue pulchra, ſiue alens, ab alendo ſcilicet.

FLAMMIFERVMQVE *trahens ſpatioſo limite crinem Stella micat*] Periphraſis Cometæ: quam vnà cum Cæſaris ænea ſtatua in æde Veneris poſuit Octauius: auctor Zonaras, & eo prior Dio lib. XLV. De hoc Cometa vide Plinium lib. II. cap. XXV. & Iulium Obſequentem De prodigiis.

AEGEA *ſic Theſeus, ſic Pelea vicit Achilles*] Hunc locum imitatus eſt Saty. princeps, Iuuenalis, Satyra XIV.

— *vinceris vt Aiax*
Præteriit Telamonem, vt Pelea vicit Achilles.

—SIC *Pelea vicit Achilles*] Achilles, cui nomen fuit Ligyron, quare ſit dictus, docet Apollodorus lib. III. Id eſt, quòd labra mammis non admouerit. καὶ ὠνόμασεν ἀχιλλέα, ϖρότερον ἦν ὄνομα αὐτῷ λιγύρων. Alteram etymologiam dicit Lycophron his verbis: ἀφ᾽ ἑπτὰ παίδων φεψάλῳ σποδουμένων,
μοῦνον φλέγουσαν διαλύξαντα σποδόν.
E ſeptem pueris igne combuſtis

Solùm calida elapſum fauilla.

Quæ interpretatio eſt Gulielmi Canteri, viri doctiſs. qui etiam in ſcholiis, quæ in eum poëtam ſcripſit, ex Agameſtore alteram ab his, quas poſui, diuerſam affert. cuius verba hæc ſunt: Thetis indignata, quòd mortali Peleo nupſiſſet, ſex maſculos, quos ex ipſo genuerat, comburendos in ignem tanquam ſe indignos proiecit: vltimum verò Achillem cùm itidem vellet comburere (id quod ad diuinitatem illi conciliandam factum vult Apollonius) à patre ſuperueniente prohibita eſt, cùm tamen alterum labrum combuſtum eſſet, vnde pòſt ἀχιλλεὺς dictus eſt. Nam vt inquit Agameſtor:

— — — ἀχιλλῆα
πηλεὺς κίκλησκε χείλεος εἵνεκα μὶν. id eſt,
De labro Peleus nominat ipſum Achillem.

Achilles tamen contrà, vt & hoc obiter admoneam, de patre ſic apud Homerum loquitur;

ἀλλ' ἕνα παῖδα τέκεν παναώριον.
Vnicus, inquit, ſum patri filius.

P A T E R *eſt & rector vterque*] Sic & alibi, ad Auguſtum:

Iure igitur genitórque Deûm, rectórque vocatur:
Iure capax mundus nil Ioue maius habet.
Tu quoque cùm patriæ rector dicare, patérque:
Vtere more dei nomen habentis idem.

Q V I Q V E *tenes altus*] Liber meus, *Quíque tenes celſus.* Stupidi quidam legunt, *Quíque tenes altius.*

T A R D A *ſit illa dies*] Hoc eſt, quod ait lib. II. Triſtium:

Optaui peteres cæleſtia ſidera tardè,
Párſque fui turba parua precantis idem.

I A M Q V E *opus exegi*] Id eſt, opus abſolui, finem operi impoſui. Alibi: *Hoc opus exegi.*

P A R T E *tamen meliore mei ſuper alta perennis Aſtra ferar*] Huc reſpexit Martialis, initio lib. I X.

Et meliore tui parte ſuperſtes eris.

Et ipſe I. Elegiarum:

Ergo etiam, cùm me ſupremus adufferit ignis,
Viuam, párſque mei magna ſuperſtes erit.

P A R T E *tamen meliore mei ſuper alta perennis Aſtra ferar, noménque erit indelebile noſtrum. Quáque patet domitis Romana potentia terris, Ore legar populi, pérque omnia ſæcula fama, Si quid habent veri vatum præſagia, viuam*] Hoc idem hiſce aliis verbis ſignificauit:

Cúmque

Cúmque ego præponam multos mihi, non minor illis
Dicor: & in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præſagia veri,
Protinus vt moriar, non ero terra tuus.

Et rurſus non dubitauit dicere, quod hic quoque videtur annuere, quoad Roma exſtaret, ſemper ſe lectum iri. Ait enim:

Dúmque ſuis victrix ſeptem de montibus orbem
Proſpiciet domitum Martia ROMA, *legar.*

FINIS.

ADDENDA SVIS QVIBVSQVE LOCIS.

Lib. 1. Pag. 3. ante illa, *Quáq. erat & tellus, illic*, &c.

—NEC *brachia longo Margine terrarum porrexerat Amphitrite*] Margo, inquit Regius, eſt incerti generis nomen. Caroſius verò lib. 1. Inſtitut. Grammat. vbi hunc Ouidij locum citat, ait eſſe generis maſculini. Eius verba ſunt: Margo feminino genere, vt Virgo, imago, Carthago, &c. quæ ante o habent i. Idemq. & Aemilius Macer ait: —*fluuiorum margine ſumma.* Et Rabirius extulit: —*Idæos ſumma cum margine colles.* Inueniuntur tamen ex eadem forma maſculina, vligo, & farrago. Quare apud auctores margo maſculino quoque dicitur genere, vt apud Ouidium, *brachia longo Margine:* & frequenter Varro rerum ruſticarum.

Pag. 6. ante illa, *Celúmque videre Iuſſit, &c.* pone hæc:

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera poſſet,
Natus homo. Hunc locum citat, & interpretatur Lactantius lib. 11. cap. 1x. Idem illum eiuſdem Ouidij eod. lib. cap. x.
Quippe vbi temperiem ſumpſere humórque, calórque,
Concipiunt, & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cúmque ſit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat, & diſcors concordia fetibus apta eſt.

Qui locus ponendus pag. 19. ante illa, *& diſcors concordia.*

Pag. 48. poſt illa, *Et tamen hæc quoq. lectio ſatis mihi arridet.* Adde hæc: Virg. autem vulgatam videtur confirmare, eclog. 11. —*tibi candida Nais, Pallentes violas & ſumma papauera carpens, Narciſſum &c.* Iudicent eruditi.

Initio lib 4. ante illa, *Immunéſq. operum famulas*] Pone hæc:

ORGIA *cenſet*] Orgia celebrabant olim Phryges Peſſinunte ad fluuium Gallum. Herodianus lib. 1.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A A, ah, & ha. 43
Ab ei, eiulandi verbum deducitur. 169. Ab ore. 67
Ab origine mundi. 2
Abſcidere linguam. 120
Abſtemius. 291
Acanthi deſcriptio. 253. eadem ſummis viris probatur. 255
Acanthi deſcriptionem mācam & alienam Plinius ſcriptam reliquit. 253
Acanthi imago à Matthiolo impreſſa. 255
Acāthus, de quo loquuntur poëtæ, quus ſit. 253. numquam areſcit. 254 vbi naſcitur. 253
Achilles Graiûm murus. 242
Achilles, Ligyron antea vocatus. 302
Accipere legem. 90
Ad pro at, & contra. 162
Adiicere & addere animū. 131
Adulterinus verſus. 113
Æacus & eius iuſtitia. 227
Ædes in colle Quirinali Romulo conſtituta. 283
Ædificia Babylonis nō ſunt muris admota. 76
Æneæ genealogia. 276 eius nutrix. 270, 271. Pietas per ignes ſpectata. 263
Æneas & Antenor reddendæ Helenæ auctores. 237. Didonis mortis cauſſa. 261
Æneas quid prius capta Troia ſecum abſtulerit. 252
Ægina vbi terrarum. 143
Æquor quare dicitur. 274
Æs Corinthium. 119
Æſculapius ab Epidauro Pop. R. valetudinis cauſſa Romam accerſitus. 296
Æſculapius quomodo Apollinis filius habitus eſt. ibid.
Aëta. 45
Ætas Phœnicis. 292
Ætates. 6
Affectare. 10
Agamemnon Dianæ ceruam ignarus occidit. 218
Agamemnonis filiæ tres. 219
Agebatur, & eius verbi vis. 148
Agere radices. 80
Ager ludit. 289
Ai, aï. 198
Aiax dolet ſibi prælatū eſſe Vlixem. 231. Hectorē ſaxo percuſſit, ibid. Hectorem vulnerauit ibid. Iouis gentilis. 227 religionem obiicit aduerſario & Græcis qui ſibi Achillis arma nō adiudicarūt 231 (232
Aiax Vlixis res geſtas extenuat.
Ales Iouis. 120
Aliquis i. quidam. 203
Allata lux nonnullis Ouidij locis è lib. Triſt. 122
Alma. 302
Alphei & Arethuſæ amores. 104
Altitudo muri Babylonis. 75
Ambage viarum. 159
Ambitus Babylonis. 76
Amphion Iouis filius, 293. & quomodo dictus eſt ad ſonum lyræ Thebas condidiſſe. ibid.
Amantis natura. 279
Amoris effectus. ibidem
Amulius iniuſtus & durus,

 quare

quare. 280
Anguis Martius. 54
Animam exhalare. 114
Anſer ſollertiorem cuſtodiam prabet quàm canis. 214
Anſerum ſagacitas quando cognita 44
Antei et Herculis lucta. 177 178
Antenor Helenam Græcis ſuadet reddi 236. pacis auct. ibid.
Antenor Priamo iunctus quare, ibidem.
Antenor Vlixem unà cũ Menelao, qui ad Helenam repetendam Troiam iuerant, hoſpitio excepit. ibidem
Antiqui in ſacrificio vinum adhibebant. 146
Antiquitas in exemplis habet auctoritatem 18
Anxur, quæ & Tarracina dicitur, olim habuit portum ſatis capacem. 298
Aper Calydonius. 164
Apolio Delphis colebatur, & oracula edebat. 44
Apollo & Neptunus Troia mœnia ædificarunt. 221
Apollo medicinæ inuentor 20
Apollonius & Ouidius Euripidem ſequuntur. 58
Aquila Iouis ales. 120
Aragnes per g. ante n. 107. 112
Arbitratur Ciofanus Ambages eſſe verbum poeticum. 72
Arbutei fetus. 7
Arcuatus. 213
Argo prima nauis. 124
Argumentũ à coparatione. 243
Argumenta illa quæ ſub Modeſtini nomine in Virg. Ouidij vidēri. 110. 111
Arethuſa & Alphei amor. 104
Ariadna à Theſeo relicta à Baccho vxor ducitur. 160
Ariadna coronam à quo accepit ibid Ariadna dua ibid.
Ariadna corona quot ſtellis cõſtet. ibid.
Arma iuſta. 143
Arrigere aures. 294
Aſcanius alio nomine Ilius non Iulius, è quorũdã ſentẽtia 276
Aſtræa quare in cælũ rediit, 9. & magnum ſiderum decus. 10
Aſtyanax deiectus è turribus & eius epit. 247. 248
Atalanta Iaſii filia inter venatores 144. prima aprum percuſſit. ibidem
Athenæ doctrinarũ omnium inuentrices, eãrúmque alta laudes. 144
Athena vnde dicta. 106
Athos mons, 35. nubes excedit. 35 36. Attis. 196
Auctor librorum parens.
Auctoritas Dei religionis. 116
Auctumnus ſordidus. 30
Auentinus collis nomen accepit ab Auentino ibi ſepulto. 277
Auertere oculos. 47
Auguſtus natus conſule Cicerone. 12 (136
Aurora Medea venenis pallida.
Aurora ex filij cæde dolor. 251
Aurum fuluum. 269
Aurum poſcere, & alia. 143
Auſter. 152
Autolycus Mercurij filius. 209
Auxiliares vndæ & alia. 14
Babylon à Semiramide vel à Belo condita, 75 Vrbs in Aſſyria ſplendidiſſima. 76

Babylonis arcē cōdidit Belus, ib.
Babylonis murus laterculo coctili & bitumine interlitus, 75
Bacchus de Indis triumphauit. 50. *Semelæ filius.* 73
Balteū, quo Hector circa Troiam tractus eſt, accepit ab Aiace. 246
Barbari qui. 273
Bellum indicere. 109
Bene quare addidit Ouid. 279
Bootes, 200. (123
Boreæ filij ab Hercule interfecti.
Boreas Orithyian rapuit, ibid.
Boſphorus dicendum, & alia ad eundem modum. 141
Brachia à lacertis diſtinguuntur. 267
Budæus meritò Vallam reprehendit. 203
Buſirus ab Hercule interfect° 177
Buſiris hoſpites immolabat. ibid.
Byblis, & eius mors. 141
CAcus & eius nominis prima ſyllaba communis 179
Cadmus Harmoniam Veneris filiam vxorem ducit, ex qua Polydorum ſuſcepit. 59
Cadmus Palladis cōſilio ſerpentis dentes, ex quibus homines nati ſunt, ſeminauit. 58
Cælum altum. 220
Cæſar à Cicerone laudatus. 154
Caieta vnde. 271
Calais & Zetes Boreæ filij ab Herc. interfecti. 123
Calchantis vaticiniū de Græcorum è Troia profectione. 247
Calliope Muſarum præſtantiſſima. 95
Canopus à quo dictus. 301
Capilli ſine lege poſiti, inornati, malè compoſiti, & nondum digeſti idem videntur. 19
Capitolium vnde dictū 301, 302
Cardo verſatus & verſus. 77
Carthago colonia facta. 101
Caſtor & Pollux qua in re excelluerint. 165
Caucaſus mons, & eius altitudo. 174
Caua buccina & concha. 15
Cauare lapidem & ſaxa. 86
Celebrare .i. frequentare, 74. 83
Celebris. pro veloci. 81
Cera. 187 *mollis quare.* 254
Cerberi tria diuerſa capita. 84
Cerealia dona. 195
Cereris oratio ad Iouem. 103
Ceres dum Proſerpinam quærit, quot faces accendit, 101. *prima fruges dedit.* 97
Ceres tædas ignibus, qui ex Ætnæ vertice erumpunt, inflammauit. 101
Cerui ætas. 62
Charybdis fluctus ſorbet & vomit. 128
Chimæra. 188
Chryſolithus lapillus albi coloris. 32
Ciceronis locus à Mureto præclarè emendatus, 75. *eiuſdem verſus ex Homero Latinitate donati,* 217. *locus alius à Ciofano reſtitutus.* 271
Ciofani epig. in Fului Vrſini opus de familiis Romanorū. 240
Ciofanus putat opera, quæ à Dycte Cretenſi & Darete Phrygio conſcripta ſunt, adulterina eſſe & ſimulata, 244. *& quot lib. in Metamorph. emēd. vſus.* 22
Cithæron. 72

Claudianus ad Ouidij locum reſpexit, 125. Idem integrum penè verſum vſurpauit. 14
Clipeata per i Latinũ, 58. ſic & clipeus, 223. vnde dictus, ibid.
Codrus Athenarum vltimus Rex. 293
Cogere, de militari conſuetudine tranſlatum. 206
Coire ad locum. 77
Colligere in nodum & nodo. 62
Coluthus Thebaus raptum Helenæ omnium optimè perſecutus eſt. 290
Comes actiuè, & paſſiuè. 45
Comitata & incomitata, πα-θητικῶς. 40
Commodare aures alicui. 96
Concilium vocare. 10
Concipere ſitim. 117
Coniux ſancta. 302
Conſaluus Sanaus Abb. 111
Conſcilium ſiue concilium, quæ vox antea deprauata erat in impreſſis lib. 26
Conſciſcere ſibi mortem, ignaui hominis eſſe. 78
Conſors & ſocia tori. 14
Conſtructio Græca. 233
Contentus arcus. 114
Contingere dexteram, & alia eiuſmodi. 168
Conticinij deſcriptio. 200
Conuicia dicere & facere, 278. & 279
Conuocare ſenatum. 295
Coralium multis in locis procreatur. 91
Corinthium æs toto orbe laudatur. 119
Corinthus antea Ephyre 118. & 119. à quo & vbi terrarum condita, 118. 119. colonia facta 101 ex S.C. diruta ibid. Bimaris, ibid. eo anno, quo Carthago, concidit, ibid. quare fuerit deleta, & à quo, ibid. prædiues, ibid. ab ortu poſt annos CMLII. euerſa, ibid. Vbi terrarum condita. 119
Cornicis ætas. 62, 139
Coruus quo tempore niger effectus. 44
Coryacida Nympha vnde. 14
Crabro ex equo. 292
Crathis efficit capillũ flauũ. 291
Creta & eius vrbes quot. 143 Iouis incunabula, 155. ſitus, ib.
Croceus Acanthus quare. 254
Cuiuſdam eruditi memoria lapſus. 65
Cura Dei, locutio Græca. 5
Cyclopes quare dicuntur. 287
Cygnus Latinè, Cycnus Græcè, 38 qui mortem deflet. 270
DÆdalus ingenio excelluit. 159. & interdum quid ſignificat. ibid.
Dare & dedere aures alicui, 96
Dare ſaltus. 71
Dare ſe comitem alicui. 94
Dare turã flammis. 176
Danubius. 276
Data i. munera. 207
Daunus & Iapyx idem. 271
Declaratus Ouidij locus lib. I. Triſt. 91
De coraliis Solini dubitatio. 91
Deducere, lacerare. 68
Deducere humum. 170
Defenditur Regius. 141
Delphi, orbis vmbilicus. 196
Delos Latonæ, Dianæ & Apollinis ſacra. 116

De nocte. 139
Deripere enſem vagina. 120
Deſcriptio meridiei 55. *plenilunij* 134. *deſcriptio Tempe.* 137
Deſerere & relinquere de læua parte, & dextera, & ſub ſiniſtra. 263
Detinere diem ſermone. 26
Detrectare militiã & pugnam. 228
Deucalionis & Pyrrhæ fabulã, 279
Diana in ſacrificio contẽpta aprũ mira magnitudinis in Calydonis regionẽ immittit. 164
Dictymna Diana quare. 40
Didonis mors. 261
Dictus .i. conſtitutus. 78
Dies Halcyonei. 215
Digito cælum attingere. 127
Dij apud Cadmum nuptias celebrãtem epulati ſunt, à quib. ille dona nuptialia accepit. 59
Dij deæq́; cùm aliquam deciperе volebant ſe in anum mutabãt 209. *Dij meliora, & alia* 126
Dij, qui per ſtygiam paludem iurabant, cuius numen fallerent, vno anno & nouem diebus ab ambroſia, & nectare prohibebantur. 30
Diluuium Deucalionis & Pyrrhæ tempore. 141
Dion. Lãbinus reprahenſus. 87
Diomedes & Vlixes legati ad Priamum. 236
Diſcidium per ſ & c. 104. 260 *quid, & vnde.* ibidem
Diſcidium ferre. 261
Diſcidium naturale inter aquilam & ſerpentem. 90. 91
Diſcerpere. 5
Diſcors concordia de elementis propriè dicitur, trãſlatè autem à Lucano id ipſum dictũ eſt. 19
Diſertus & eloquens differunt, 245
Diſſicere. 210
Diuinè Ouidij locum emendauit Regius. 186
Draco peruigil à Medea ſopitus. 132
Ducere & agere rimas. 77
Ducere piſces. 70
E in que non elidi. 106
Ecce particula ſuaptè vi neque boni, neque mali quid indicat. 40
Edictum Græcorum poſt Troiam captam. 252
Educere telum. 246
Echo, 65. *ob Narciſſi mortem dolore afficitur.* 68
Efferueſcere. 5. & 6
Ei ſine aſpiratione. 21, 169
Eiicere vrbe, & alia. 294
Emendatus Ciceronis locus è lib. XIV. *famil.* 271
Enipheus per φ, 21. & 110. *è monte Othry oritur.* 21
Enipheus, Boſphorus, trophæum per ph. 141
Enna Siciliæ vmbilicus. 99
Enna Vrbs. ibidem
Enneus ab Ouidio, à Cicerone Ennẽſis, ab Enna deducitur, ib.
Enna perpetuò flores. 99
Ennomus, per duo n n. 239
Epicureorum praua opin. 278
Epithetum Ouidij à Claudiano vſurpatum. 34
Epula. 119, 120
Equi recentes. 31
Equi ſolis albi. 30

Eri-

Eridanus.275. *ſenex quare*.22
Error Conſtantij Fanenſis. 246
Error Regij. 121
Error Seruij. 119 & 120
Eruditorũ quorundã error.224
Erycinus ab Eryce. 262
Europa Agenoris filia à Ioue ſurrepta. 49
Eurus vnde. 152
Excipere.i reſpondere. 94
Excipere argumẽta alicuius. 95
Excudere ſcintillam. 125
Excutere flammas & ignẽ. ibid.
Exangue corpus. 45
Exigere annos. 171
Exitio dare. 238
Exta. 46, 47
Extendere noctem ſermone. 26
F*Abij, qui cõtra Veientes bellum ſuſceperunt, ſex & trecenti*. 237
Fabula de Cadmo ex Euripide ſumpta. 57. & 58
Fac, finge, pone. 37
Facere auum & parentem. 275
Facere certum & certiorem.211
Fallere horas ſermone. 171
Fallere laborem ſermone. 263
Fatiſcere. 145
Fauere animis & linguis. 296
Ferre animo meliore & iniquo, 186
Ferre diſcidium, 261. *moram & alia* 209. *repulſam*. 32
Ferueſcere. 5
Feſſus ætate 134. *annis*. ibid.
Feſti etymologia ab Ouidio confirmatur. 46,47
Fide, pro fidei. 65
Figuram adimere. 43
Flectere precibus. 211
Flens flentem. 268
Flexus acanthus quare. 254
Flores perpetuò ſunt Ennæ. 99
Fluctus decimus omnium maximus. 213
Fœdare. 68
Fodere murum et parietem 213
Fons Dirce & Aretiada. 57,58
Fons doloſus quare dictus à Sinetio. 82
Fons Hammonis die frigidus, nocte autem calidus. 291
Fontes ſacri. 41
Formam eripere. 43
Fors, non ſors. 14
Fortes animæ. 219
Franciſcus Sanctus Abbas. 115
Frendere ira. 168
Fuluij Vrſini opus De familiis Rom. 240
Funus vnde, & quid. 147
G*Anges omnium ab ortu fluuius eximius, eius q́; curſus*.74. *Crocodillos, delphines aliasq́; belluas alit*, ibid. *ſeptem amnibus fluit*. ibid.
Gargaphie fons, vbi Actæon Dianam nudam vidit. 62
Gemellipara Latona quare. 116
Geryon triplex. 178
Gladius, quo ſe Aiax interfecit, fuit Hectoris. 245
Græcia mendax & fallax. 140
Græci Æneæ pietatem admirati quidquid ille vellet, conceſſerunt. 152
Græci capta Troia ab Ænea & Antenore omne ius belli abſtinuerunt. 237
Græci fallaces. 140
Gramen viuax quare. 138
Grando vites contundit. 122
Grates. 33

Grauis

Grauis mero, & ſomno, & alia eiuſmodi. 70
Gulielmus Sirletus & eius memoria ſingularis 181
HÆdis orientibus tempeſtas ſit maxima 279
Hamonia cum adſpiratione. 21
Hamus, cum adſpiratione. 36
Herere aſello & in equo. 74
Hæret. i. dubitat. 66
Halcyon quo tempore parit. 215
Halcyonei dies. ibidem
Hamadryades 173
Hammonis fanum. 291
Hauſtus pulueris. 264
Hector, ab Aiace vulnus accepit 231. Troiæ columna inexpugnabilis. 223
Hecubæ epitaphium 251
Helena bis rapta 289 290. ex ouo nata, 289. Iouis filia ex Leda. ibid.
Helena iuſſa lapidibus obrui. ib.
Hemiſtichium Ouidij à Lucano acceptum. 264
Hemiſtichium Virgilij ab Ouidio ſumptum. 208
Herculis cum Anteo lucta. 177, & 178
Herculis labores. 284. & qui omnium maximus fuit. 284, 285
Hercules puer in cunis duos ſerpentes interfecit. 175
hercules Troiã expugnauit. 227
Herculis ſagittæ bis in expugnatione Troiæ affuerunt. 181, 182
Heu mihi. 169
Hiems. 212
Hirundo veris nuncia.
Hiſtoria eſt carmẽ ſolutum. 72
Homo, feminini generis. 247
Honore dignari. 11. 12
Hora Romuli vxor, cum adſpiratione. 283
Hymenæus quare nuptiarum Deus habitus eſt. 191
Hypæpa vrbs vbi. 107
Hypſiphyle obiicit Medeæ patrẽ prodidiſſe. 127. ſuperior Iaſonis vxor. ibid.
IAcobi Conſtantij Fanenſis error 69
Ianua leti. 25
Iapyx & Daunus, idem. 272
Iaſius ſiue Iaſion. 186
Iaſon formoſus & pulcher. 130
eiuſque pulchritudo. 127
Medeæ opem petit. 131
Ignem ſeruari ſolitum in æde Veſtæ. 199. 300
Ignis Medeæ veneno pallidus. 136
Ignobates, non Icnobates in veteribus libris. 62
Illuxiſſe diem 142
Impar numerus à Pythagora repertus. 270
Imperium proferre & propagare. 98. 99
Imbete vaſto. 37
Inauratus acanthus quare ab Ouidio dicitur. 255
In Citherone matres Liberi patris feſta celebrãtes Pentheum diſcerpſerunt. 72
Incumbere ferro. 79
Index. 46
India decolor. 73
Indotata 92
Ingenio. i. aſtu. 243
Integer Ouidij verſus à Lucano ſumptus. 139
Inuadit tremor, & alia. 264

Inuidia & inuidentia. 47
Iouis in nominatiuo. 227
Iphigenia, cuius loco cerua pro immolatione ſuppoſita in Tauricam regionem tranſlata Regi Thoanti tradita eſt. 218
Iphigenia ſacerdos facta Dictymnæ, ibid. Agamemnonis filia. ibidem
Iris Iunonis nuncia. 14
Iſter. 275
Iſthmus bimaris. 119
It, pro iuit. 166
Iugum quid apud Ouid. 108
Iungere connubio. 119
Iuno quare coniux & ſoror Iouis. 64
Iuppiter in Creta nutritus. 155
Iurgia. 65
Ius reddere. 227
Iuuare auxilio. 190
Iuuenalis locus correctus ope veterum lib. 239
Ixion. 85

K.

Kariſſime. 20

Labyrinthi deſcriptio. 159
Lacerti à brachiis diſtant, 267
Lacrimæ peri Latinum. 15
Lactei circuli opiniones. 10
Laomedon bis iuſiurãdum violauit. 208
Lanas ducere & trahere. 74
Latitudo muri Babylonis. 75
Latona in Delo Apollinem & Dianã vno partu edidit. 116
Laus à forti viro interfici. 94
Leda ouum peperit, ex quo nata eſt Helena. 289
Lenire dolores. 243
Leucothea Græcè L tinè Matuta. 88
Librarij veteres ſine cauſſa geminabant vltimam litteram eius dictionis, quæ anteceſſerat, & interdum omittebant. 271. 272
Libri, auctoris viſcera. 122
Libri, qui ab eodẽ auctore cõſcribuntur Fratres vocantur. 122
Liguſtrum. 256
Linguam abſcidere. 120
Liuius Ciceronis ſentẽtiam confirmat. 99. poſt Ciceronem eloquentiſſimus. ibid.
Locum Ouidij Seneca eſt imitatus. 5
Locus apud Quinctilianum à Mureto præclarè emendatus. 243.
Locus aſteriſco notandus. 277
Locus Ouidij a Quinctiliano diligentiſſimè conſideratus, 95. item alius. 226
Locus Ouidij conſiderandus, vt Quinctilianus cõſiderat illum Virgilij, demiſſi lapſi per funẽ.
Locus Ouidij ex Euripide tranſlatus. 107
Locus Ouidij illuſtratus. 76
Locus Lucretij ab Ouidio expreſſus. 30
Locus Senecæ Ouidiano non diſſimilis. 9
Locus Vibij Sequeſtri emendatus. 61
Longa mora eſt referre, & alia eiuſmodi. 63
Longa ambages. 71, 72
Lucanus ad Ouidij locum reſpexit. 14
Lucanus epitheton ab Ouidio mutuatus. 295

L. Mummius Corinthum euertit. 101
Lunam trahere, & alia eiuſmodi. 135
Lutatij error. 73
Lyra aurata. 153
MÆander, Mæandrus & Mæandros. 159
Mæandri curſus deſcriptio, ibid.
Maiella mons altiſſimus, in quo perpetuò eſt nix. 170
Manibus poſt terga ligatis, & alia eiuſmodi. 69, 70
M. Antonius Muretus orator excellens: eiuſdem laus. 11, 22, 47, 52, 71, 76, 81, 85, 86, 110, 238.
Mare profundum. 220
Marmoreum i. candidum. 68
Marſyas, 117. *eiuſdem cum Apolline certamen, & ſupplicium, quo affectus eſt.* 118
Martialis ad Ouidij locum reſpexit. 303
Martis oratio ad Iouem. 281
Matthiolus de acantho ambiguè locutus. 255
Medea in Iaſonē beneficia. 127
Medea Ouidij Tragœdia. 186
Medea peruigilem draconem ſopiuit. 152
Medicina deſperatis non adhibenda. 143
Meleager apri pellem cum capite Atalantæ donauit. 164
Melior natura quæ ab Ouidio dicitur. 3, 4
Mella in arboribus. 7
Menelaus cum Vlixe ad Helenam repetendam miſſus. 256
Mercurius, & eius furta. 209
Metamorphoſis ab Ouidio non emendata. 1
Micare. 117
Milites recentes. 31
Militiam & pugnam detrectare. 228
Militibus cicatrices oſtendere, ornamentum. 239
Minos legifer quare. 155, 156 *primum in ſacrificio tus & vinum adhibuit.* 161
Minotauri duplex forma. 159
Minotauri mater, Solis filia. 158 *ab aliis proprio nomine Paſiphaë, ab aliis verò Clymene vocatur.* ibidem
Minturnæ Romanorum colonia. 297
Miſereri, & miſereſcere. 37
Mittere ad vndas Stygias. 220
Mittere auxilium. 211
Mitti è turribus. 247
Moderatius & moderantius. 20
Mollis acanthus quare. 254
Mos ex longo interuallo in patriam reuertendi. 51, 52
Mos ingrediendi nouam regionem. 51
Mos dilacerandæ veſtis ex arte depromptus: qui in iudiciis commouendis mirum in modum valet. 241
Mōſtrare viam & ſemitam. 70
Moriri. 265
Mors gelida. 288
Mouere vnum ex oratoris officiis. 236
Muſæ & Gratiæ Cadmi nuptiis affuerunt, carménque pulchrum cecinerunt. 59
Muſæ Iouis filiæ ex Mnemoſyna. 95
Muſæ nouem. ibid.

Muſarum Calliope præſtantiſſima. 95
Multa duorum nominum. 275, 276
Mutare veſtes. 168
Myrrha in arborem ſui nominis 200, 201.
NAiades. 66
Narcißus ſui ipſius amore captus 67
Natale ſolum. 127
Natalis Romæ, quando celebratur. 281
Nauium numerus, quæ Troiam petierunt pro Helena recuperanda. 216
Nec mora. 121
Nemo beatus ante mortem. 60
Neptunus & Apollo Troiæ mœnia ædificarunt. 208. 221
Nerui, cùm palæſtra luditur, extenduntur. 114
Neſtoris ætates tres. 220
Nilus ſeptem amnibus in mare influit. 73
Nihil habet vltimam ſyllabam longam.
Niobe in ſaxū 115, 116. *& eius filiorū numerus.* 112, 115, 116
Non bene. 261
Noricus ignis. 279
Nox pudorem minuit. 200
Nullus i. non. 2
Numerus impar proſpera ſignificat & viuis adſcribitur. 270
Numerus filiorum Niobe. vide Niobe.
Nupta antea non niſi nocte à ſponſis ducebantur. 81
Nux ſecundis menſis apponitur. 171.
Nymphæ, quæ cùm arboribus naſcuntur & pereunt, Hamadryades vocantur. 173
OBerti Giſanij error 3. *Idem nonnullos Ouidij locos feliciſſimè reſtituit.* 75
Obliquum. 62
Obſidem accipere. 153
Ocior & ocius per i Latinum, 58, 150
Ocnus Mantuam condidit. 112
Octauius cometã vnà cum Cæſaris ænea ſtatua in æde Veneris poſuit. 302
Oculos igne micare, & alia eiuſmodi. 54
Oeneus Partheonis filius. 164 *& eius edictum de apro interficiendo.* ibidem
Offendere pedem in limine ominoſum apud antiquos. 200
Olens acanthus. 254
Omne, pro toto, elegantiſſimè dici. 90
Omnia loca amœna dicuntur Tempe. 137
Orbe pererrato quo modo dicitur ab Ouidio. 51
Orbis terrarum medium ſecundum Thuletem. Ignis, ſecundum Philolaum. 4
Oratio terra. 36
Ordine. 97
Ore. i. regione. 291
Oreades. 66
Os. 67, 68
Orithyia à Borea rapta. 123
Ortygia olim inſula. 292
Ouidij locum Claudianus amulatus. 4. *locus alius à Parrhaſio expoſitus.* 194. *alius à Quinctiliano cõſideratus.* 226
Ouidij de ſe vaticinium. 304

Ouidij

Ouidij locus de Caſaris ſententia ſumptus. 154
Ouidij locus diuinè à Regio reſtitutus, 186. alius ex historia ſumptus. 300. ex Homero alius acceptus. 213. ex Theocrito. 257. locus imitatus à Iuuenale. 302. verſus à Claudiano penè vſurpatus. 14
Ouidij verſus omniũ qui in Latina lingua leguntur, argutiſſimus, atque ingenioſiſs. 85
Ouidius ab Ennio verſum paullum immutatũ mutuatus eſt. 282. ad Catulli locum reſpexit, 65. ad Homeri locũ. 220 ad Lucretij locum 66, 87. ad eiuſdem verſus, 88. Attij locum imitatus. 168. Callimachum expreſſit. 20
Ouidius cùm de ſerpẽte miræ magnitudinis ſcriberet, ad veterem historiã videtur reſpexiſſe. 52, 53, 54. defenditur, 87. Euripidẽ ſequitur, 112. expreſſit Græcam ſentẽtiam, 288 multa ex Euripide conuertit; 250. Pacuuij locum expreſſit, 228. quæ ſtudẽdo comparantur, pignora nominat. 122
Ouum decimum omnium maximum. 213
Pacem habere. 49
Padus, alio nomine Eridanus. 275
Palæmon Matutæ filius & in Græcia habitus deus. 88
παλαίμων Græcè, Latinè Portumnus. 88
Palæſtra nitida. 114
Palantes homines. 288
Palladio Troia ſuſtẽtabatur 244
Palladium ablatum Troiæ exitio fuit, ibid. Idem per Antenorem ablatum. ibid.
Palladium quod erat in Mineruæ templo, quo tempore è cælo delapſum. ibidem
Pallere, propriè amantum. 79
Pallidior buxo, & alia eiuſmodi. 79
Par numer⁹ mortuus datur. 270
parilia an Palilia. 280
parnaſſi vertices Tithorea & Hyampeum vocat Herod. 14
Pars animæ. 167
Pars militiæ. 208
Parus Achillem interfecit. 222
Parua ſcintilla relicta incẽdium excitat. 130
Pati animo iniquo. 186
Pati repulſam. 32
Paulli Manutij mors. 133
Pax animi. 214
Pennis niti. 163
Pentheus. 72
Periculoſum & temerariũ ſæpe eſt ab ant. l. diſcedere. 68
Peruenire ad aures. 175
Peruigil ſerpens ſopitus. 132
Peſtis deſcriptio optima & eruditiſſima. 144
Petere colloquium. 250
Petri Victorij error, 181. Idem reprehenditur. 87
Phaethõ quare magnanimus 30
Philoctetes ab Hercule ſagittas accepit. 182. Idem Herc. pyram incendit. 181
Philomela veris nuncia. 121
Phœnices piſcẽm vocant Sid. 69
Phœnix quare viuax. 292, 293 quo tempore in Ægypto viſa. 293

Phœnix

Phœnix Tiberij mortem portendit. 293
Phython non Python. 19
Phython tumidus. ibid.
Pierij mendacium. 21
Pietas. 9
Pignus pacis. 154
Piſa mihi patria eſt. genus loquendi ab optimis auctoribus vſurpatum. 102
Piſces taciti & muti, & alia. 75
Plenilunium. 134
Poëta præpoſitionem ſolent verbo addere, & nomini detrahere, 70. *regionum loca interdum confundunt.* 138
Polydori epitaphium. 248
Polydorus omnium filiorũ Priami vltimus, 249. *altus ex Lathoë filia Altæ.* 250
Populo, & Populor. 267
Potiri litore, arena. 204
Præbere aures. 96
Præbere ſe comitem & ducẽ. 94
Præcidere linguam. 120
Priamus ad Herceam aram interfectus, 216. *ſenex.* 256
Prima nauis. 124
Pro, non Proh. 43
Proceres. 68, 69
Promuntorium per u. 297
Procumbere. 236
Propter. 163
Proſcindere campum, & glebas. 131
Proſerpina VI. menſib. eſt in calo; totidem apud inferos. 104
Proſerpinæ raptus quo loco fuit. 99
Proteſilaus ab Hectore interfectus. 219
Protei variæ mutationes. 28
Proteus aquam ſignificat, ibid.
Pruina quando cadit. 139
Pulſare. 119
Pulſare terras grandine. 121
Pulydamas Helenæ reddendæ auctor. 257
Pythagoræ de anima opin. 288
Pythagoras quo tempore exſtitit 286
QVa. i. qua in parte. 3
Quadrigæ inter ſe occurrentes in muris Babylonis ſine periculo cõmeare dicuntur. 75
Quæ, & quot fuerint fata, quibus Troia caperetur. 230
Quæ fuit prima nauis. 123
Quæ ſtudendo comparantur pignora Ouid nominauit. 122
Quamdiu durauit bellum Troianum. 237
Quare creditũ eſt ab antiquis, terram ſponte ſua fructum produxiſſe. 7
Quattuor anni tempora. 289
Que geminata producitur, 11. & 71.
Quid ad aureum vellus auferendum pertinuit. 131
Quinctilianus Ouidij locũ conſiderat diligentiſſimè. 216
Quinque Cæſaris triumphi ex vario apparatu. 299
Quiſque, quiſquam et quiſquis, generis feminini. 20
Quo modo fictum eſt Iouem in femore Bacchum poſuiſſe. 64
Quorundam error, 79, 80, 145, 147, 148. & *falſa lectio,* 275, 276, 277.
Quot lib. ſcriptis vſus eſt Ciofanus in Metam. emendanda, 22
Quotiens. 66

Radices

Radices agere. 44
Regales epulæ. 119,120
Regere. 5
Regij error,2,7,22,40,50,66, 67,71,90,133,136,158,201 301. eiuſdem opt. interpretatio. 44,224
Regius defenditur, 141. diuinè Ouidij locum emendauit. 166
Relinquere à laua, à dextra, & ſub ſiniſtra manu, vel parte. 263
Remulus per e alter à Romulo 276,277. habet primam breuem. 277
Rhamnuſia quid apud Ouidiũ, 66. ſceleratorum hominum vltrix. ibid.
Roma orbis caput. 293. quo tempore condita. 280
Romani quare volebant ſibi regum filios obſides dari. 153
Romani quo modo opinati ſunt Romulum in cælũ abiiſſe. 283
Romulo in colle Quirinali ædes conſtituta. 283
Romulus Martis filius,281. poſt mortem Quirinus, 283. quo modo Iouis nepos, 281. vbi periit. 283
Rubor in iuuenum facie valde commendatur. 81
Rudis cum genitiuo & ablatiuo 136
Ruga corpus arant & alia. 64
Rutilus acanthus quare. 254
Sabinorum cum Romanis bellum. 281
Satyri fratres. 122
Scinis, & eius facinora. 142
Scintilla ex ſilice excutitur. 125
Scylla cane, piſce, & Virgine conſtat. 128
Scylla habet canes ſuccinctos, ib. patrem crine priuauit,154. in auem conuerſa. 158
Scythiæ deſcriptio. 173
Sedare ſitim. 66
Semiramis poſt Nini mortem virum ementita. 76. prima omnium teneros mares caſtrauit. 78
Seneca ad Ouidij locum reſpexit, 45,60,62,79,129,159,176, 195,208.
Seneca ex Euripidis ſententia fontem, vbi erat Bœotius ſerpens, Dircen vocat. 61
Seneca Ouidij locum imitatus eſt,44.70,80,83,184,249. Ouidij maximus imitator. 5. 205. verbum vetitum al Ouidio vſurpauit. 34
Senectus in ætatibus habet auctoritatem. 18
Senex habet parũ ſanguinis.247
Sententia à Galeno deriſa. 6
Septemplex clipeus. 224
Serpens in aliquem impetum facturus ſe inſpiras colligit. 55
Serpentis in Africa, quem Attilius Regulus bellicis tormentis interfecit, corium CXX. pedes longũ: qui ſerpens ab Ouid. deſcriptus videtur. 52,53,54
Seruatus. 131
Seruij error.119,120,292. & inconſtantia in acantho deſcribendo. 253
Silex. 125
Silua, & alia Orpheum canentem ſecuta. 204
Siluij dicti omnes, qui Alba regnarunt. 276

Siluius quare dictus. 276
Simulacra deorum ſudarũt. 300
Sinueſſa Romanorum colonia, 297
Siphylum per φ. 112
Siſyphi labor. 85
Sitim colligere & concipere. 101
Situs Cretæ. 157
Spargere canes. 165
Sparte ſine muro. 118
Stat ſententia. 13
Statius ad Ouidij locum reſpexit 264
Stellæ à poëtis ignes dicuntur. 6
Stygia palus. 30
Sub Ioue. 80
Sub iugo victi hoſtes tranſire cogebantur. 108
Sub noctem. 77
Subtemen ſine g. 108
Subterfugere militiam. 218
Succipere per duplex cc. 142
Sulcare cutem rugis. 64
Summouere, eradicare & alia eiuſmodi. 155
Super omnia. 120
Syrtes duæ, vbi terrarum, earúmque natura. 157
TÆda arbor, ex qua faces fiebant, 81. *pro nuptiis, ib.*
Tages. 295
Tantali apud inferos pœna. 85
Tantalus deorum conuiua. 112
Tarpeia virgo & eius fabula & à Tatio decepta. 281
Taurus Ioui mactabatur. 92
Telamon ſub Hercule Troiam expugnauit. 227
Telephus ab Achille ad Caici ripas vulneratus, 235. *ab Achille vulneratus, & ſanatus.* 219
Tempe deſcriptio, 137. *omnia loca amœna dicuntur. ibid.*
Tenere aſſequi 237
Tenere manus & abſtinere. 237
Terere diem ſermone. 26
Tereus hirundini linguam abſcidit. 120
Tergere lumina. 233
Terra mater. 58
Teucer in Cypro Salaminam conſtituit, quam de patria nomine vocauit. 234
Thebarum murus quo modo extructus. 185
Thebæ quo tempore cõditæ, ibid.
Thermodon, per vnum o. 178
Tigres in Armenia. 158
Tityus nouem iugeribus diſtractus. 84
Tmolus, non Timolus. 206
Tollere. 188
Tollere ſitim. 117
Toties. 67
Tres vrbes Iunoni cariſſimæ. 118
Triton. 28
Triumphi læti. 279
Troia periura. 208
Troiæ fata quæ & quot. 230
Troiani in Græcorum naues ignem coniecerunt. 231
Turba & vnus opponũtur. 244
Typhoëus in Ætna ſepultus. 98
Tyrij primùm litteras aut docuerunt, aut didicerunt. 69
Tyrus à quo cõdita, & quo tempore, 69 *Vrbs antiquiſſima & florentiſſima. ibid.*
VAcca Mineruæ mactabatur. 91
Vallæ error. 202
Varia verbi Deducendi ſignificata. 108

Velæ